STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00639

GEZAMELTE SHRIFTEN

Joseph Bovshover

Permanent preservation of this book was made possible by
Solomon Epstein
in honor of
the Gantse Mishpokhe

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. באָושאָווער

געזאמעלטע שריפטען

פון

י. באָוושאָווער

(פּאָעזיע און פּראָזא)

ארויסגעגעבען פון די

פרייע ארבייטער שטימע

ניו יאָרק

1911

אינהאַלטס-פערצייכניס:

ליעדער און געדיכטע.

	זייטע
מיין געבעט	3
שרייבענדיג	5
צו מיין מוזע	7
דעם דיכטער'ס ווירקען און געבורט	10
דער דיכטער אַלס גאַסט	12
צום ווינד	14
דיכטונגס־לוסט	15
דער בלומען־אינזעל	17
פריהלינגס־לוסט	18
פריהלינגס־געוויטער	19
הערבסט־בלומען	20
דער פראָסט	23
מיין לעצטער וואונש	27
צום שקלאַף	28
אונרוה	29
צום אַרבייטער	31
צו די ברידער	32
פרייהייט	33
רעוואָלוציאָן	34
אַמאָר און די פרייהייט	37
אַ געזאַנג צום פאָלק	43
צום קעמפפער	46
צום פאָלק	47
מערץ־געדאַנקען	51
צום אַנדענקען פון דוד עדעלשטאַדט	52

זייטע

ביין מאָנומענט 57
דער געניוס דער מענשהייט 60
ליכט און שאָטען 66
די ווינטער־זון 73
דער פרייהייטס־וואַנדערער 76
דאָס לעבען 81
צוויי וועלטען 84
אַ מאָנאָלאָג פון דער דומהייט 88
און אימער נאָך 90
צום גלויביגען 91
דעם נביא'ס מפּלה 93
דער שלאָף 94
נעכטען און היינט 98
פריעדען 99
פריהלינג און הערבסט 100
די פריעדענס־פּאַלמע 101
דער פרייהייטס־קעמפּפער 104
די קוגעל־גיסער 106
דער אַבשיעד 109
מייסטער און לעהרלינג 113
פאָטער־געפיהלען 114
ציהט שטאַרקער די סטרונעס 115
לעבט אין פריעדען 116
ערפאָלג 117
וואַנדער־ליעד 118
צו די ברידער 119
עס איז אַ טרוים — דאָך ריכטיג 120
ענטשלאָסענהייט 121
ווערטער פון אַ ברודער 122
אַ גוט וואָרט 123
אויפ'ן שטערבע־בעט 124
צו די שטערען 126
פון מיין אַלבום 127
נאַטור־ליעדער 129

זייטע

פעסט־ליעדער	131
עראינערונגען פון קינדהייט	133
ליעבע־ליעדער	135
לוסט־ליעדער	137
געדיכטע	139
לזינען	141
פערזען	142
דאָס בענקען נאָך שעהנקייט	143
אָ פרעג מיך ניט	144
מיין פריינדין	146
איינזאַם	149
צו מיינע ברידער	150
פערלאַנג	150
די מיידעל׳ס ליעבע־ליעד	151
ער איז אַוועק	152
פרייהייט	153
אונזער וועג	155
נאָך היינריך היינע	157
די אַרמוטה פריהער און יעצט	158
די גראָבע האַנד	160
דאָס מאָדעל	162
די בעשטראָפטע אונשולד	165
בעריל מטושטש	167
ליעדער	171
אַלטע און נייע ליעדער	173
מוטער און טאָכטער	175
די זיפצענדע שטימע	176
אויפרוף	177
פון ציריך	178
עפיגראַמען	180
אונזער וועלט	182
אַ גאָלדענע פעדער	183

גערדאַנקען, בילדער און סקיצען.

	זייטע
„זיין אָדער ניט זיין"	187
אויס מיין טאָגעבוך	191
אויס דעם טאָגעבוך פון אַ שטילען מענשען	202
געדאַנקען און בעטראַכטונגען	207
פאַנטאַזיעס	216
געזאַנג	220
ליעבע	223
אויס דעם טאָגעבוך פון אַ פרוי	229
די שטראָף פון דער נאַטור	235
אַ ליעבעס־געשיכטע	240
די יתומה	246
צוויי דורות	255
צו וואָס די גרויסע שטעדט ?	263
קאַפּיטאַל׳ס קרבנות	268
געדיכטע און פּראָזא	276

פּאָעזיע און גרויסע מענער.

	זייטע
וועגען פּאָעזיע	181
היינריך היינע	309
ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן	318
וואָלט וויטמאַן	329
עדווין מאַרקהאַם	340

י. באָושאָווער

זיין לעבען און זיין שאַפען.

יוסף באָושאָווער איז געבאָרען אין ליבאָוויץ, מאָהילעווער גובערניע, און ווערט דעם קומענדען ערב יום כפור אכט און דרייסיג יאָהר אַלט. שטאַמען שטאַמט ער פון א זעהר פיינער משפחה: חזנים און לומדים פון דער מוטער׳ס צד און סוחרים פון פאָטער׳ס צד. דער פאָטער גופא איז געוועז א גרויסער למדן; אַן אמת פרומער איד, טאַקע מיט׳ן גאַנצען הארצען, ניט קיין עיט צבוע, און בעוואוסט אַלס בעל־טובה און בעל־צדקה, אָבער א גרויסער פאנאַטיקער.

וואָס פאר אַן ערציהונג קינדער געניסען ביי אזעלכע עלטערען אין א שטעדטעל ווי ליבאָוויץ, קענען מיר זיך שוין לייכט פאָר־שטעלען.

זיי זיינען געוועזן זעקס ברידער, און אַלע משכילים. צוויי זיינען נאָך עד היום אין רוסלאַנד אוןביידע זיינען זיי גרויסע חזנים און זעהר אינטעליגענטע מענשען, „מושלמים גדולים", ווי די העברעער וואָלטען זיי גערופען. צוויי אַנדערע ברידער זיינען געשעפטס־לייט דאָ אין אַמעריקא. די איינציגע שוועסטער אין דער משפחה איז פערהייראַט אין רוסלאַנד צו א זעהר געבילדעטען מאַן (איהר ווידמעט באָושאָווער זיין ליעד: „עראינערונגען פון קינדהייט"). דער עלטסטער ברודער איז שוין לאַנג טויט, „א קרבן פון דער אַלטער פאנאַטישער ערציהונג ביי אידען", שרייבט מיר ה׳ ס. באָושאָווער פון אַלבאַני.

אונזער אונגליקליכער פאָעט האָט געלערענט אין חדר און ביין פאָטער גופא. דאָך איז פון איהם קיין גרויסער למדן ניט ארויס־

געקומען, און ער איז אוועק ארבייטען אין א מעהל־געשעפט נאך אין זיין גאנץ פריהער יוגענד.

און דא מערקט זיך שוין אין איהם זעהר דייטליך זיין שטארקער וואנדער־גייסט, וועלכער כאראקטעריזירט זיין גאנצעס לעבען.

י. באוושאווער קען זיך בשום אופן ניט איינהאלטען לאנג אויף איין ארט. עפּעס ציהט איהם א מאגנעטישע קראפט אימער ווייטער און ווייטער. זיין נשמה זוכט תמיד עפּעס הויכעס, ערהאבענעס, אויסערגעוועהנליך גרויסעס. פון דעם מעהל־געשעפט אין רוסלאנד קומט ער פלוצלינג אין אמעריקא. דא לערענט ער זיך אויס די פעלץ־ארבייט, און הויבט שוין אן גאר נישקשהדיג פערדיענען, ווען פון עלערהויט שפּרינגט אין איהם אריין דער רוח הקודש און ער נעהמט שרייבען ליעדלעך פאר די ארבייטער און זיי פארלעזען טאקע אין שאפּ גופא, און דערמיט ענדיגט זיך נאטירליך אונזער פּאעט'ס פאבריק קאריערע.

אביסעל שפּעטער קויפט איהם דער ברודער א בשמים־קראם (גראסערי). נו, נו; קאנט איהר שוין אליין פערשטעהן דעם סוף דערפון. אונזער סוחר נעהמט גלייך לעבען א טאג: רופט צונויף חברים פון ארבע פנות עולם און הוליע ברודער! וואס עס איז געווען אין קראם האט ער צוטהיילט: עסענווארג, אלערליי אנדערע סחורה און באארעס געלד וויפיעל ער האט נאר געהאט. אי וואס, דאס געשעפט הויבט אן ווערען לעדיגלעך? זיין באבע'ס דאגה איז דאס. זאל זיין. וועט ניט זיין קיין סחורה וועט מען ניט פערקויפען און א סוף.

און עס איז טאקע אין גיכען געווארען א סוף. ווי דען? פון אזא פאנטאסטיש־פּאעטישער נשמה קאן מען מאכען א גראשעדיגען גראסערי־מאן?

דער ברודער פּרובירט איהם דאן האלטען ביי זיך אין געשעפט, אבער וואו! קיין מענש אין דער וועלט איז ניט געווען ביכולת באוושאווער'ען צו „האלטען“. אז אפילו ער גופא האט זיך אליין ניט געקענט האלטען, א פשיטא שוין אנדערע. נאך אלס קינד

פלעגט ער פלוצלינג נעלם ווערען פון דער היים און זיך בעהאלטען ערגעץ. כאָטש זוך איהם אין עק וועלט, ניטאָ! זיין אייגענע משפחה האָט איהם ניט געקענט בעגרייפען, כאָטש אפילו זיינע גרויסע פעהיגקייטען האָט יעדער מענש געקענט זעהן באלד פון זיין קינד־הייט אָן. פון דעסטוועגען קען מען ניט זאָגען, אז דיעזע פעהיגקייטען זיינען איהם איבערגעגעבען געוואָרען בירושה פון זיינע עלטערען, אין וועלכע מען געפינט זיכער קיין בעזונדערעס ניט אין דיעזער הינזיכט. נאָר ווען זעהען מיר עס זשעניאַלע קינדער ביי גרויסע מענשען? זשעני שיינט אדרבא זיך צו ערשעפּפען ביין ערשטען דור, און אָנשטאָט צו זיין גרויס, זיינען די קינדער כמעט תמיד מיטעל־מעסיגקייטען אָדער גאָר דעגענעראטען.

בשעת מיר דערקענען זיך דאָ מיט אונזער דיכטער זעהען מיר פאר זיך נאָך גאָר א יונגען מענשעל (געקומען איז ער אהער אין זיין אכצעהנטען יאָהר, מיט צוואַנציג יאָהר צוריק), גלייך און שעהן גע־וואקסען, געזונד ווי א יונגער בוים אין פולער בליהונג, מיט א שעהנעם רונדען פּנים, ברענענד שווארץ־ברוינע אויגען, א פיין־געוועלבטען שטערען, א קאָפּ בעדעקט מיט פעך־שווארצע, געדיכט געקרויזטע האָר, א גריכיש געטאָקטען נאָז און א ליעבליכען שמייכעל אויף די עטוואָס פולע ליפּען.

זיין גאנצע געשטאַלט איז געווען אזוי אינדיווידועל, אזוי זאָנדערבאר אנציהענד, ווי זיין עדלע נשמה, זיין גרויסע הארץ, און שפּעטער זיין ערהאבענע דיכטונג גופא.

צוויי פאר אונזער אונגליקליכען דיכטער גרויסע עראייגניסע האָבען דאָ פּאסירט אין זיין לעבען: די ערשטע עראייגנים איז געווען, בעת ער האָט צום ערשטען מאָל דערזעהן זיינע פּאָעמען אבגעדרוקט אין דעם „ארבייטער פריינד“ און דער „פרייע ארבייטער שטימע“ אין אידיש, און די צווייטע עראייגנים איז געווען, בעת ער האָט דערלעבט צו זעהן זיין פּאָעזיע אין בענדזשאמין ר. טאָקער׳ס „ליבערטי“, אין וועלכער דאָס ערשטע געדיכט, ווי מיר שיינט, „אָן

דהי טאַילערס", איז געווען זיין אייגענע איבערזעצונג פון זיין אידישער פּאָעמע „צו די ארבייטער".

ה' טאָקער, וועלכער איז געווען פאר א לאַנגע רייהע יאָהרען דער גרעסטער פאַרשטעהער פון אינדיווידואליזם־אַנאַרכיזם אין אַמעריקא, האָט אויפגענומען אונזער פּאָעט מיט אָפענע אָרעמס און אמת הערצליכער ליעבשאַפט. ער איז פשוט געווען ערשטוינט און ענטציקט פון זיין גרויסען טאַלאַנט, און איז גלייך ארוים אין „ליבערטי" מיט א פייערדיגען לויב־געזאַנג, אין וועלכען ער ער־קלעהרט פאר די וועלט די ערשיינונג פון א שטערען פון ערשטען ראַנג אויפ'ן האָריזאָנט פון דעם ענגלישען ליטעראַטור־הימעל. ער האָט ניט געקאָנט גענוג אָבלויבען די געוואַלדיגע קראַפט פון דעם זעהר יונגען דיכטער.

און דאָ, האָב איך מורא, הויבט עס אָן שווינדלען אין דעם מח פון אונזער פּאָעט, אַקוראַט ווי אין דעם מח פון דעם גרויסען קינסטלער סאָלנעס אין איבסען'ס „מייסטערבילדער", בעת ער דערגרייכט דעם סאַמע שפּיץ פון דעם הויכען טהורעם, וואָס ער זעלבסט האָט אויפגעבויט.

יא, יא, דאָס אונגליק איז געשעהן. שוין ניט איין זשעניאַלער קאָפּ איז פערדרעהט געוואָרען פון די צו שווערע לאָרבערקראַנצען, וואָס מען האָט אויף איהם מיט אַמאָל און אונערוואַרטעט ארויפ־געלעגט.

און באָוושאָווער האָט תמיד געטרוימט פון די סאַמע העכסטע הויכקייטען. איהם האָט זיך געוועלט, און געוואַלדיג שטאַרק געוועלט, דערגרייכען דעם העכסטען פון אַלערהעכסטע הימלען. זיין גאַנצעס לעבען איז געווען איין לאַנגע פּאָעטיש־הימלישע וויזיאָן. זיין גאַנצעס וועזען איז געווען איין גרויסע צאַפּלענדע הארץ, פול מיט עכט רויטע בלוט פון ליידענשאַפט און זעעלען־לעבען. זיין נשמה איז געווען א פאַנטאַסטישע סימפאָני, וועלכע שוועבט אייביג ארום איבער די העכסטע וואָלקענס.

אמת, ער האָט קיינמאָל ניט פערגעסען, אַז זיין שטרעבען

צו דערגרייכען דעם שפּיץ פון דעם פּאַרנאַסוס איז נאָך אַלץ געווען אין דער לופטען, אַז זיין הימלישען טרוים מוז מען נאָך ערשט אַראָבברענגען אַט דאָ אויף דער ערד, אָבער דאָ פּלוצים דערזעהט ער זיך מיט געדרוקטע אותיות שוואַרץ אויף ווייס, אין איינער פון די בעסטע צייטשריפטען פון אַמעריקאַ געשילדערט אַלס שטערען פון ערשטען ראַנג מיט וועלכען די ענגלישע דיכטער־וועלט האַלט אין בערייכערט ווערען.

דאָס הייסט אַלזאָ, אַז זיין טרוים איז פערווירקליכט, זיין אַמביציע דערגרייכט.

און באַוושאַוער איז שוין פון דאַמאַלסט אָן ניט דער זעלבער מענש.

דער פינסטערער שטן האָט פיעלע געשטאַלטען,
וואָס שטעהען דעם קעמפּפער אין וועג,
און יעדע בעזונדער פערשטעלט איהם דעם אויסגאַנג
און לאָזט איהם ניט זעהען דעם ברעג...

דאַרום הער מיין עצה, דו עדעלער קעמפּפער,
ניט לאָז זיך פערפיהרען, ניט לאָז!
זאָל שטורעמען, בליצען, זאָל דונערען, קראַכען,
זיי שטאַרק, ווען דער ווינד גיט אַ בלאָז!...

אַזוי זינגט אונזער דיכטער. אָבער ליידער האָט ער אַליין נעבעך ניט געקענט ווידערשטעהן דעם פינסטערען שטן און דעם העלען בליץ. דער צו שטאַרקער ליכט האָט איהם פערבלענדעט די אויגען, ווי אַ בליאַסק פון אַ צו שטאַרקען שיין.

ווען איך שטעה ביים ברעג פון הויך־געוועלבטע פעלז,
און קוק אַרונטער אויף דעם ברייטען ים;
ווען אויף די ריעזענ־וואָלקען רוהט מיין בליק,

און ווערט באהעפט מיט דער אונענדליכקייט;
ווען דורך דעם עטהער שוועבט מיין פאנטאזיע,
און זעהט דעם ליכטיגען פלאנעטען־גאנג,
ווי מעכטיג בין איך דאן, און דאך ווי שוואך!
ווי ניכטיג בין איך דאן, און דאך ווי גרויס!

פראפעטיש זינגט דא אונזער אונגליקליכער דיכטער. פונ׳ם ריעזענ־פעלז ווארפענדיג זיין בליק אויף די הימלען אין דער הויך און די ימים אין דער טיעף, שוועבענדיג אין דעם עטהער און בעהעפטענדיג זיך מיט דער אונענדליכקייט, ווערט דער מעכטיג־שוואכער זינגער בעפאלען פון א געפעהרליכען קאפ־שווינדעל און ער פאלט, פאלט פאלט ביז צום אבגרונד.

„ווי גרויס בין איך דאן, און ווי ניכטיג!“

דאך האלט ער זיך נאך פעסט א היבשע שטיקעל צייט און שרייבט אפט אין „ליבערטי“ אונטער׳ן נאמען „באזיל דאהל“, פער־פאסט פיעלע אידישע פאעמען און זעצט איבער שעקספיער׳ס „קויפמאן פון ווענעדיג“, „פאוסט“ פון געטהע און אנדערע ווערק.

איבער זיין איבערזעצונג פון „דער קויפמאן פון ווענעדיג“ זאגט פריינד אלכסנדר הארקאווי אין זיין פארווארט צו ה״ ש. יודסאן׳ס איבערזעצונג פון „ווערטהער׳ס ליידען“ פאלגענדעס:

„קונסטווערק פון גרויסע דיכטער, אין אזא געוויסענהאפטער איבערזעצונג ווי אייערע, זיינען אין אידיש, אויסער באוושאווער׳ס איבערזעצונג פון „מוירטשענט אוו ווענים“ נאך ניט ערשיענען.“

און אז הארקאווי׳ן ליעגט נאך עד היום אין זינען באוושא־ווער׳ס ארבייט, קאן מען זיך פארשטעלען וואס פאר א מייסטער־ווערק אונזער דיכטער האט געשאפען.

איך וויים ניט אויף וויפיעל טאקער האט דא איבערשעצט באוושאווער׳ס טאלאנט. אבער, אז ער האט געהאט גרויסע פעהיג־

קייטען וועט יעדער פערנינפטיגער לעזער צוגעבען. זיין אָריגינאַלי־טעט, דרייסטקייט און אויסדרוקס־קראַפט זיינען אָפט וואונדערבאַר. ער האָט בעזעסען ביידע מעלות: אַ אַ מערקווירדיגע השגה, אַ אַ וואונדערבאַרען זכרון. עס איז איהם איינמאָל איינגעפאַלען די אידעע צו נעהמען אַ קורס אין ענגלישער ליטעראַטור אין דעם בעריהמטען יעיל קאָלעדזש. ער איז גלייך אַוועק אין ניו־הייווען, וואו דיעזער קאָלעדזש געפינט זיך און גענומען לעזען אין דער יעיל ביבליאָטעק אַלע קלאַסיקער אין דער ענגלישער שפּראַך.

נאַטירליך האָט זיך דער גאַנצער פּלאַן אויסגעלאָזען מיט גאָר ניט, ווייל ווי קומט אַזאַ ווילדער שווערמער צו אַ סיסטעמאַטישער לעהרע? וואָס פאַר אַ ווערטה האָבען ביי איהם פּראָגראַמען, טעקסט־ביכער און בעשטימטע לעקציאָנען?

אָבער ווען ער איז אין פערלויף פון וועלכע צעהן מאָנאַט צוריקגעקומען אהער פון ניו־הייווען האָבען מיר אַלע זיינע אינטימע פריינד געמוזט שטוינען פון זיין פאָלשטענדיגער ערלערנונג פון דער ענגלישער שפּראַך. ער איז געווען אַן אמת'ע ענציקלאָפּעדיע אויף צוויי פיס, אַ לעבעדיגער לעקסיקאָן. איך געדענק פונקט ווי היינט, בעת מיר זיינען איין זומער־אבענד געזעסען אויף מיין וועראַנדאַ, גענ. קאַץ, באָוושאָווער און איך, און האָבען גערעדט איבער די גרויסע ענגלישע פּאָעטען, און ווי זיין שטייגער איז געווען, האָט זיך באָוושאָווער געגעבען זיין איראָנישען לאַך און אַ זאָג געטהאָן: „וואָס, שעללי? איך שאָקעל איהם אויס פון ארבעל“. מיר זיינען שוין אפילו געווען געוועהנט צו זיינע פּוסטע בעריהמ־מערייען און האָבען זיי קיינמאָל ערנסט ניט גענומען. ווייל וואָס אַ פשוט'ן בשר ודם איז ניט ערלויבט, איז עס דעם דיכטער אָפט ערלויבט. און נאָך בעזונדער אַזאַ נאַאיוו־אונשולדיגען טרוימער, אַזאַ אידעאַליסטישען נאַטור־קינד ווי באָוושאָווער. נור דאַמאָלסט זיינען מיר גראָד געווען אויפגעלעגט צו האָבען מיט איהם אביסעל שפּאַס, און איך רוף זיך אָב צו איהם: „באָוושאָווער, ווען וועסטו שוין אויפהערען מיט דיינע משוגע'נע שטיק? איך וועל דיר וועטען

א גוטען דינער אז דו פערשטעהסט ניט אפילו די פירוש המלות פון די שווערע שטעלען פון שעלי'ס פאָעזיע."

„אַט, לאָמיר זעהן", איז געווען זיין ענטפער. מיר זיינען אריין אין הויז, אויפגעמישט די שווערסטע בלעטער פון שעלי'ס ווערק און האָבען גענומען פרעגען ווערטער, אָבער אזעלכע וואָס מיר האָבען טאקע אליין ניט געוואוסט זייער בעדייטונג. און ווי ערשטוינט זיינען מיר געווען, ווען מיר האָבען נאָכגעזעהן אין וועבסטער'ס ווערטערבוך, אז באָושאָווער גיט אונז די ריכטיגע בעדייטונג פון יעדען וואָרט, פון זעלטענע פויגעל, פלאַנצונגען, קרייטיכער, טעכנישע טערמינען און דאָס גלייכען. ער האָט אָבער ניט טריאומפירט איבער אונז, ער האָט בלויז נאָך טיעפער איינגע־גראָבען דעם קאָפּ אין די פּלייצעס, ניעדריגער ארונטערגעלאָזען זיין לינקען אקסעל און שווייגענדיג ארומגעגאנגען איבער'ן צימער, רויכערענדיג איין סיגארעטעל נאָכ'ן אנדערען, ווי געוועהנליך.

(איך מוז צוזעצען, אז מיט דעם קורס אין ענגלישער ליטע־ראטור איז ער חלילה ניט אויסען געווען קיין קאריערע, נור פשוט ווייל ער האָט געוואָלט זיך פערפאָלקאָמנען אין דער ענגלישער שפּראך.)

איך רייד אלזאָ ניט פון טאָקער'ס איבערשעצונג פון באָושאָ־ווער'ס קרעפטען, כאָטש איך בין שטארק גענייגט צו גלויבען, אז ער האָט מיט זיין ליעב־געזאנג איבערגעכאַפּט די מאָס. אָבער אז טאָקער האָט איהם מיט זיין עטהוזיאסטיש פייערדיגער אויפנאַהמע פיעל שאַדען געטהאָן, איז ביי מיר קיין שום ספק ניט. דאָך ווייסען מיר, אז באָושאָווער'ס לירישע נשמה איז טיעף איינגעבאַקען אין דעם הארצען פון דעם ראדיקאַלען המון אונזערען, און נאָך לאַנג, לאַנג וועט זיין נאָמען לעבען צווישען אונז.

און ניט איך און ניט איהר קאָנען דאָ ארויסגעבען דעם פסק דין פון דער צוקונפט. אויף א סך, א סך דיכטער און קינסטלער האָט די וועלט אפילו אויף איין מינוט זיך ניט אָבגעשטעלט א קוק טהאָן, איז אָבער געקומען די מיסטישע צוקונפט פון א שפּעטערען

דור און האָט זיי מיט טריאומף אריינגעטראָגען אין דעם סאַמע טרקלין פון די מוזען.

די צייט וועט אפשר אויך אין דיזען פאַל ענטפּלעקען סודות און ענטפערען פראַגען. איין זאַך איז אָבער זיכער: דער קולטור־היסטאָריקער פון דער אידישער ליטעראַטור אין אַמעריקא וועט אונזער פּאָעט מוזען אָבגעבען אַ היבש עהרווירדיגען ווינקעל אין דעם טעמפּעל פון די געטער פון פּאָעזיע און הומאַנער עמאַנצי־פּאַציאָן.

נאַטירליך, מוזען מיר נעהמען אין אָנבעטראַכט דעם פאַקט, אַז באָוושאָווער האָט געשאַפען בלויז עטליכע געצעהלטע יאָהרען. און ווער קען וויסען וואָס פאַר אַ געוואַלדיגע קראַפט עס איז געלעגען בעהאַלטען אין זיין בעגאַבטען מח, אויב דער בייזער שיקזאַל וואָלט איהם ניט אַזוי אונערבאַרעמליך פערפאָלגט, איהם אריינטרייבענדיג אין דער שוידערהאַפטער מרה שחורה אין וועלכער ער געפינט זיך שוין במעט צעהן לאַנגע יאָהרען!

איך בין ניט קיין פּעסימיסט. דאָך צוריקבליקענדיג אויף מיין לאַנגע און אינטימע פריינדשאַפט מיט דעם אונגליקליכען, מוז איך קומען צום שלוס, אַז זיין שיקזאַל איז געווען אונפערמיידליך, ווי דער טויט זעלבסט. אַלע זיינע פריינד וועלען מיט מיר איינשטימען, אַז דער סוף פון אַ באָוושאָווער האָט בשום אופן ניט געקענט זיין אַנדערש ווי ענטוועדער דורך אַ פריהצייטיגען טוידט אָדער אין אַ משוגעים־הויז. און, אונטער די אומשטענדען איז דער וואהנזין געווען דאָס נאַטירליכסטע וואָס מען האָט געקענט ערוואַרטען אין דיזען פאַל. דער פאַקט איז, אַז ווען ניט זיין אייזערנער קערפּער־געבוי, וואָלט אונזער דיכטער זיך שוין לאַנג ניט געפונען צווישען די לעבעדיגע.

איך האָב דאָ אָקערשט געזאָגט „אונטער די אומשטענדען". ווייל זעהר אָפט מאַטערט מיך דער געדאַנקען: וואָלט זיין שיקזאַל גענומען אַן אַנדער ווענדונג, ווען די געזעלשאַפט וואָלט זיך, למשל, מיט אַזאַ בעגאַבטען נאַטור־קינד בענומען אַנדערש, ווען זי וואָלט

איהם, לאָמיר זאָגען, בעזאָרגט מיט אַ קליין באַטקעלע ערגעץ אין אַ הערליכער לאַנדשאַפט, ארומגערינגעלט מיט דער פּרעכטיגער נאַטור, וועלכע זיין נשמה האָט אַזוי פערגעטערט ? אַ מקום מנוחה, וואו ער זאָל קריגען דאָס ביסעלע לעבענס־מיטעל, פון וועלכע ער האָט זיין גאַנצען לעבען אַזוי ווענינ געפאָדערט, — אַן אָרט וואו ער זאָל קאָנען דיכטען, טרוימען, פאַנטאַזירען וויפיעל זיין גרויסע האַרץ זאָל נור גלוסטען, וואו ער זאָל קענען אַרויסלאָזען זיין מעכטיגע טענאָר־שטימע אין איהר גאַנצער הערליכער ווילדקייט, אַקאָמפּאַנירט פון דער נאַכטיגאַל און בעצויבערט פון באַרג און טהאָל, בוים און בלום ? וואָלט אויך דאַן אונזער דיכטער געשמאַכטעט אין דעם אַנשטאַלט, אין וועלכען דער גוטהערציגער שטאַאט אונזערער האָלט איהם אויס אַזוי פיעל יאָהרען ?

נור דאָ רייסט זיך אַריין אין אייער מח די פיעל ברייטערע פראַגע :

און וואָס מכח אונזער אונשטערבליכען עדעלשטאָדט ? און מכח אַלע מיליאָנען נשמות יתרות, אַלע אונגליקליכע זשעניעס, דיכטער און קינסטלער וואָס קריגען קיינמאָל גאָר קיין שאַנס ניט צו ענטוויקלען זייערע טאַלאַנטען, אָדער וואָס קאָנען זיך בשום אופן ניט צופּאַסען צו אונזער עקעלהאַפטע ניעדריגען לעבען פון פּראָזאאישער מיטעלמעסיגקייט, און שטאַרבען פון נויט און דחקות אין מיטען פון זייער רעכטען שאַפען ?

און ווי די האַרץ וויינט אין איך, ווען איהר בעדענקט, אַז אַזאַ שוידערליכער סוף איז דער נאַטירליכער אויסגאַנג, אַז דאָס איז דער אונפערמיידליכער פינאַל, וועלכער איז ווירקליך אין פולער האַרמאָניע מיט דעם לעבען און שאַפען פון דער מאָדערנער צייט ; אַז, ווען אַזאַ באַוושאַוער וואָלט געענדיגט אַנדערש ווי אין משוגעים הויז, וואָלט ער געוועזען אוננאַטירליך, אונבעגרייפבאַר, און ניט אין איינקלאַנג מיט אונזערע פערשאָלטענע אומשטענדען.

„נו“, הער איך אייך זאָגען, „עס איז טאַקע שווער פאַר'ן אוטאָפּיען־אידעאַליסט דורכצוקומען אין אַזאַ שלעכטער פּראַקטישער

וועלט. אָבער מען מוז זיך אַביסעל צובויגען, זיך צופּאַסען צו דער פערדאָרבענער סביבה אין וועלכער מיר אַלע געפינען זיך ביי היינטיגען טאָג".

און פאַר מיינע אויגען גיט מיר אַ בליאַסק באָוושאָווער'ס שפּאָטיש־וואָרעמער שמייכעל אַלס תשובה אויף אייער האַרבע איינוועגדונג.

פערשטעהט איהר מיך, אַזעלכע נשמות ווי זיינע פּאַסען זיך קיינמאָל אין לעבען ניט צו צו קיינעם און צו קיין זאַך. ברעכען קאָנט איהר זיי, אָבער בויגען קיינמאָל אין לעבען ניט. קאָנט איהר בויגען שטאָהל? צין, בלעך, בליי, גאָלד יאַ; שטאָהל ניט. אַזעלכע נשמות ווי באָוושאָווער'ס ווערען ניט געגאָסען פון קיין בויגזאַמען שטאָף. זיי טרוימען, דיכטען מאָהלען, שניצען און שאַפען ניט פאַר אייך, נאָר פאַר זיך גופא; ניט פון אויסענווייניג, צו געפעלען וועמען, אויפ'ן בעפעהל אָדער פאַר די בעלוינונג פון דעם אָדער יענעם, נאָר פאַר די טיעפסטע טיעפענישען פון זייער האַרצען, פאַר די בעלוינונג פון זייער אייגענער נשמה.

דורך מיר געהט אויף די ליכט פון פריהען מאָרגען,
די ערשטע שטימען דער נאַטור ריידען דורך מיר,
מיט מאַכט ענטדעק איך וואָס זי האַלט פערבאָרגען,
מיט שטורם און מיט אור־געוואַלד ציה איך דורך איהר.

איך עפען אויף די שעפּפונג'ס ברייטע טיהרען,
און פיהר דעם מענשען אין איהר הערץ אַריין;
דורך איהרע סודות שטרעב איך איהם צו פיהרען,
ער זאָל איהר מייסטער און בעפעהלער זיין.

אַזוי זינגט אונזער דיכטער אַ לאַ וואָלט וויטמאַן, פון וועלכען ער האָט פיעל געהאַלטען.

אָדער נאָך דייטליכער זאָגט ער דאָס וואָרט געגען דאָס צו־פּאַסען זיך אין זיין „ענטשלאָסענהייט".

איך מוז געהן, און געהן אַליין,
כאָטש די וועלט האָט ליעב צו שטעהן,
גרויס אין פריידע און גרויס אין קוואַל
איז דער מענשליכער שיקזאַל.

אָפט האָט מיך די זאָרג געקוסט,
אָפט געבלוטעט האָט מיין ברוסט,
כ'האָב עס קיינעם ניט ערצעהלט,
און די וואונד האָט זיך פערהיילט.

ווי אַ לייכט־טורם וועל איך זיין
אין דער וועלט פון שמערץ און פיין,
לייכטענדיג דורך שטורם און נאַכט
ביז דער מיעדער מענש ערוואַכט.

עס איז אמת, אז אין אונזער פּראַקטישען יאָמער־טהאָל זיינען ניט אַלע פּאָעטען אזוי נאאיוו־ריין, אזוי וואָלקען־הויך פאַנטאַס־טיש ווי באָוושאָוועד איז עס געוועזן. פערקעהרט, מאַנכע זיינען שוין גאָר צו מאַטעריאַליסטיש־פּראַקטיש. זיי דיכטען צו אָרדער, און פאַר אַ דאָלאַר וועלען זיי פערקויפען זייער נשמה פונקט ווי דער סאַמע פּראָזאאישסטער בשר ודם. כי על פת לחם יפשע גבר. און אפילו די פעדער וואָס האָט אין זיך דעם פייער פון הימעל זינדיגט אָפט פאַר'ן שטיקעל ברויט. אָבער אויף אונזערע פּאָעטען־אַנאַר־כיסטען קאָן דאָס קיין לעבעדיגער מענש ניט זאָגען. אַזעלכע נשמות ווי די פון עמערסאָן, וואַלט וויטמאַן, טהאָראָ, איבסען, טאָלסטאָי און וויליאַם מאָריס פערקויפען זיך ניט פאַר דאָס גאַנצע גאָלד פון

טויזענד וועלטען. זיי דיכטען פאר די אייביגקייט, און אונשטערב־ליכקייט איז זייער נאטירליכע ירושה.

אויך דער אידישער אנארכיזם דא ביי אונז האט א רעכט צו שטאלצירען מיט די צוויי ליכטיגע שטערען וואס זיינען ערשיענען אויף זיין פאעטישען הימעל. אזעלכע הערליכע נשמות ווי די פון אונזער עדעלשטאדט און באוושאווער וועלען לאנג, לאנג ניט פער־געסען ווערען פון דעם אידישען פרייהייטס־שטרעבענדען ארבייטס־מאן.

די נשמות פון די אמת'ע פאעטען זיינען בעזונדערס מסוגל צום אנארכיסטישען אידעאל, שוין דערפאר ווייל זיי קאנען זיך ווייניגער ווי אנדערע צופאסען צום געדאנקען פון אויסערליכען געזעץ און בעפעהלענדער אויטאריטעט. זיי זעהען העט אריבער איבער די געקינצעלטע גרענעצען, איבער וועלכע דער געוועהנליכער „שפיעזביגער" איז ניט בכח אריבערצוקוקען. דער גייסט פונ'ם פאעט לאזט זיך ניט בינדען פון די טראדיציעס פון דער פערגאנגענהייט אדער די קאנווענציאנעלע ליגענס פון דער געגענווארט. זיין אויג איז די אויג פון א נביא, א זעהער, וואס ווארפט זיין אדלער־בליק טיעף אין דער צוקונפט און זאגט פאראויס די אונפערמיידליכקייט פון אן אידעאלער געזעלשאפט, וואו שקלאפען און הערען וועלען זיין אונמעגליך.

דורך די שווארצע וואלקענס פון דעם היינט זעהען זיי דעם פרעכטיגען רעגענבויגען פונ'ם מארגען.

ארעמער, אונגליקליכער שווערמער! דו האסט קיינמאל ניט געוואוסט פון אן אבהאלט, און ווער רעדט שוין פון געהן צוריק? דיין שווערמער־אויג איז תמיד געווען געריכטעט אויף די העכסטע הויכקייט, וועלכע דו האסט אויף איין מינוט ניט געצווייפעלט צו דערגרייכען. ליידער האט עס אבער ביי דיר ניט געסטאיעט אטהעם. און דאך ווער ווייס? אפשר חלום'סטו נאך איצט דיינע גרויסע חלומות?

מען מוז צוגעבען, ריידענדיג וועגען די צוויי פאעטען,

אז ב אָ ו ו ש אָ ו ו ע ר שטעהט ניט אין ערך העכער ווי ערדעל־שטאָדט אין פּאָעטישער קראַפט. זיין בליק אויף דאָס גאַנצע לעבען און די נאַטור איז פיעל ברייטער, טיעפער און אומפּאַסענדער. זיין אַמביציע איז אַן אונענדליך העכערע. ער איז ניט צופריעדען צו שרייבען שעהנע, גלאַטע פּאָעמען פאַר׳ן אידישען ארבייטער, וועלכע זאָלען איהם וועקען צום קאַמפּף און בעווייגען זיינע ליידען, ווי ערדעלשטאַדט טהוט עס. באָוושאָוווער שטרעבט צו דיכטען אין דער שפּראַך פון שעקספּיער און מילטאָן, וויל ריידען צו דער גאַנצער וועלט, און קלעטערט מיט די לעצטע כחות ביז אויף דעם סאַמע שפּיץ פון דעם געטליכען פּאַרנאַסוס.

ווי געזאָגט, ער איז נעבעך אַרונטער פון דער ביהנע אין רעכטען מיטען פון זיין שאַפען און דאַרום איז שווער צו זאָגען, צי ער וואָלט ווען דערגרייכט צום הויכען פּעדעסטאַל אויף וועלכען עס געפינט זיך היינט־צו־טאָג א פרוג, א יהואש אָדער א ביאַליק.

דען איהר מוזט וויסען, אַז עס גיבט צווייערליי פּאָעזיע: איינפאַכע וואָס פליסט שטיל־מורמלענדיג, ווי די שמאָלינקע טייכע־לעך וואָס פליסען פון די ניעדריגע בערג, און אַפּעלירט צום האַרצען אפילו פון דעם פּראָסטעסטען מענשען, און ערהאַבענע שטורם־און־דראַנג פּאָעזיע וואָס זעצט מיט א נעוואַלדיגער קראַפט, ווי דער וואַסערפאַל פון ניאַגאַראַ, און ווערט שווערליך בעגריפען אפילו פון דעם קולטיווירטען מענשען.

נאַטירליך געפינט זיך א מאַסע פּאָעזיע, וועלכע ליעגט, אַזוי צו זאָגען, צווישען די פלעכע און דעם שפּיץ פון׳ם בארג. אָבער ניט יעדער וואָס קען מאַכען גראַמען איז א פּאָעט. פּאָעזיע, אמת׳ע פּאָעזיע, איז, מוזט איהר וויסען, א גאַנץ „ערעלע זאַך“. דאָס איז די העכסטע פאָרמע פון ליטעראַרישער קאָנסטרוקציאָן. זי מוז זאָגען גאָר א סך אין גאַנץ ווענינ, איבערלאָזענדיג דעם לעזער זיך אַנצו־שטויסען אויף דאָס ניט־דערזאָגטע. און גראָד דאָס איז וואָס מאַניעט אונז אויסצופילען דעם דיכטער׳ס גרויסען געדאַנק און ענדיגען דאָס העררליכע ניט־דערענדיגטע בילד. דאָס איז וואָס מאַכט די פּאָעמא

אזוי ווערטהפול. און קיין זאך קען ניט שטארקען און בערייכערען אונזער גייסט ווי דאס ערלערנען פון א גרויסער דיכטונג.

באוושאווער האט דאס הפנים גוט געוואוסט. ער פלעגט ארומ־געהן און דעקלאמירען צעהנדליגע בלעטער פון שעקספיער, דאנטע, מילטאן און וואלט ווהיטמאן אויף אויסענוועניג. זיין וואונדערבארער זכרון איז איהם דא שטארק צוניץ געקומען.

אבער מיר זעהען איהם אין די שפעטערע צייטען פיעל געענ־דערט. דער לינקער אקסעל שטארק אראבגעלאזען, דער רעכטער אונגאטירליך הויך; דער קאפ אריינגעבויגען אין די פלייצעס, דער פנים בלאס, די קליידער פערלאזען. בלויז די אויגען ברענען נאך מיט זייער אמאליגען פייער. דאן פלעגט שוין זעהר אפט טרעפען, אז באוושאווער זאל אריינשפאצירען צו מיר אין הויז דורכ'ן פענסטער. „פארוואס האסטו ניט אנגעקלונגען?“ פרעגט מען ביי איהם. „אט, קלינגען, ניט געוואלט שטערען“, ענטפערט ער און שמייכעלט. „פון וואנען קומט א איד פלוצלינג?“ „ווייס איך, בין געווען אין ניו יארק, האט זיך מיר פערוועלט זיך דורכגעהן צו אייך אין בראנזוויל“.

און דאס פלעגט אפט פאסירען. ער איז געווען א געבוירענער וואנדער־קינד; האט ניט געקאנט איינזיצען אויף איין ארט, כאטש שמיעד איהם צו מיט אייזענס. צו יענער צייט פלעגען איהם שוין מענשען נאכקוקען אין גאס. די דיענסטמיידלעך האבען פאר איהם געציטערט ווי פאר'ן אשמדאי אליין. „א משוגע'נער טרעמפ“, אבער וואס פאר א געטליכע נשמה!

און מיט אלע זיינע חסרונות האב איך איהם ליעב געהאט, כאטש ער האט אפט געקאנט א מלאך פון געדולד ארויסברענגען.

איין מאל זיצט ער און רעדט מיט מיין פרוי. זי פלעגט איהם תמיד אויסמוסר'ען פאר וואס ער פיהרט זיך ניט אויף ווי א מענש, זיצט ניט אויף אן ארט, און דאסגלייכען. און אין מיטען דערינען גיט ער איהר א זאג: „איך בין א גאט, מיסעס קאהן! אזעלכע ווי איהר

מוזען צו מיר דיענען, מיט עהרפורכט מיך בעטראַכטען און אַכטונג געבען מיר זאָל קיין זאַך ניט פעהלען".

איהר האָט געקאָנט לאַכען פון איהם וויפיעל אייער הארץ האָט געגלוסט. איהם האָט דאָס ניט געאַרט. אַרגומענטירען האָט מען מיט איהם ניט געקאָנט. קאָנט איהר אַרגומענטירען מיט אַ קינד? ניט איך און ניט קיינער פון די אַנדערע אינטימע פריינד זיינע, ווי זאָלאָטאַראָף, מאָיסעיעף, מייזעל, פישער און די איבעריגע, וועט זיך בשום אופן ניט קאָנען דערמאָנען ווי באָוושאָווער האָט אויס־געזעהן, בעת ער איז געווען אין כעס אויף וועמען, פשוט דערפאַר, ווייל מיר האָבען איהם קיינמאָל אין כעס ניט געזעהן. ער האָט ניט געוואוסט וואָס קנאה אָדער שנאה איז אַזעלכעס. ער איז אַרומגע־נאַנגען אויף דער ערד און געלעבט אין די הימלען.

געלד האָט ביי איהם גאָר אין גאַנצען קיין ווערטה ניט געהאַט. האָט ער עס געהאַט איז עס ביי איהם אין דער מינוט פערשוואונדען. האָט ער עס ניט געהאַט, איז אויך רעכט. האָט ער צוגעהונגערט, אָדער איז זיך דורכגעגאַנגען אַן אַכט, צעהן מייל צו אַ פריינד (אָפט ניט פאַר־נחת: ס'איז פשוט דער ניקעל ניט געווען) און אָבגעגעסען אַ מאָהלצייט אָדער צוויי, און דאַוואַי אין וועג אַריין. דער וואַנדע־רענדער גוף האָט נעבעך געמוזט מיטהאַלטען מיט'ן וואַנדערענדען גייסט, און אַזוי האָבען זיי ביידע קיין מנוחה ניט געהאַט.

ער פלעגט אָבאַרבייטען אויף אַ טהעאַטער־שטיק, פאַר אַדלער'ן, למשל, וואָכענלאַנג, אָבנעהמען די אָרעמע עטליכע דאָלאַר און זיך אויספוצען אין שפּאָגעל נייע קליידער פון קאָפּ ביז די פיס, אָנשטאָפּען די קעשענעס מיט טשאָקאָלאַד און אַנדערע נאַשערייען, און הוליע קבצן! ער האָט זעהר ליעב געהאַט אַוועקצוגעבען זאַכען צו קינדער. אַליין אַ גרויסע קינד, פלעגט ער אָפט מיט דעם קליינ־וואַרג פערברענגען. זיין גאַנצער לעבען איז געווען איין שטיק „באָהימיאַניזם" (אַ „באָהימיאַן" אין ענגליש הייסט ניט אַ פּראָס־טער, וואָכעדיגער טרעמפּ, נאָר אַן אַרטיסט אַן אביון, וואָס שטאַרבט פון הונגער זינגענדיג, מאָהלענדיג אָדער דיכטענדיג).

ווען מיר האָבען שוין ניט געקענט אויסהאַלטען פון איהם, פלעגען מיר איהם געבען עטליכע דאָלאַר צו פאָהרען צום ברודער אין אַלבאַני. אָפט האָט ער פאַר די געלד זיך איינגעקויפט אַלערליי זאַכען און — והילד איננו, דער בחור איז דאָ צוריק. „סטייטש, באָוושאָווער, פאַר וואָס ביזטו ניט אָבגעפאָהרען?“ „וואו אָבגעפאָהרען?“ פרעגט ער אייך. און עס שטעלט זיך אַרויס, אַז אַרויסגעהענדיג אין גאַס האָט ער זיך פער׳חלום׳ט איבער וואָס עס איז און פערגעסען, אַז דאָס איז ער געגאַנגען צום טריין קיין אַלבאַני. אויף אַזאַ׳ן אופן, דערצעהלט מיר פריינד זאָלאָטאַראָף, האָט איהם יעקב גאָרדין איין מאָל דערלאַנגט אַכט דאָלאַר ער זאָל פאָהרען צום ברודער. (גאָרדין האָט פון איהם געהאַלטען אַן עולם ומלואה און געלעגט גרויסע האָפנונגען אויף זיין צוקונפט.) לאָזט זיך אויס, אַז מיין פאָעט געהט זיך אַוועק צו צייטלין אין רעסטאָראַן און לעבט אַ טאָג מיט חברה אויף וואָס די וועלט שטעהט. אַלע חברים האָבען געמוזט עסען מיטאָג אויף זיין רייכע קעשענע, און פון די אַכט דאָלאַר איז קיין פעני ניט געבליבען.

ער האָט געהאַט אַ שעהנע טענאָר־שטימע, וועלכע ער וואָלט וואָהרשיינליך געקאָנט קולטיווירען אויסגעצייכענט גוט. איז אָבער די צרה וואָס ביי איהם איז קיין געדולד ניט געווען צו אַרבייטען לאַנגזאַם, שטופענווייז, צו קלעטערען מיהזאַם, אום צו דערגרייכען דעם ציעל. ער האָט גלייך געוואָלט זיין אַ זינגער אין מעטראָפאָליטאַן אָפּעראַ הויז, און טאַקע דער ערשטער זינגער אין דער וועלט. מיט ווייניגער האָט ער זיך ניט צופריעדענגעשטעלט. און ער פלעגט תמיד זינגען אָפּעראַס, אָדער זיינע אייגענע פאַנטאַסטישע קאָמפאָזיציעס און זיך בעגלייטען אויף דעם פאָרטעפּיאַן גאָר נישקשה׳דיג.

ער זאָגט צו מיר איין מאָל: „דאָקטאָר, נעקסטען סיזאָן זייט איהר מיין גאַסט אין מעטראָפּאָליטאַן“. איך קוק איהם אָן און שטוין. „וואָס איז, האָסט שוין אָבגעקויפט די אָפּעראַ הויז?“ „וואָס הייסט?“, פרעגט ער, „איהר ווייסט גאָר ניט, אַז איך בין שוין אַזוי גוט ווי ענגאַזשירט אַלס ערשטער טענאָר?“

איך ווייס ניט צי ס'איז אמת, נור מען זאָגט, אז זשיהן דע רעשקע זאָל איהם האָבען שטארק ערמוטהיגט און פערשפּראָכען הילפע, אויב ער וועט קולטיווירען זיין שטימע.

איך קאָן מיר שוין פאָרשטעלען וואָס פאר א שרעקליכע וויר־קונג עטליכע גוטע ווערטער פון דע רעשקע וואָלטען געהאט אויף אונזער קראַנקען דיכטער. און אז ער איז געגאַנגען צו איהם ווייס איך געוויס. נאָר וואָס דאָרט איז פאָרגעקומען צווישען די צוויי חברה־לייט ווייס איך ניט.

גענוג. פישער האָט איהם געהאַט אריינגענומען צו זיך אין הויז און האָט איהם אויסגעהאַלטען מיט עסען, לאָזשי און קלייד־געלד. דערפאר האָט ער געזאָלט לערנען מיט די צוויי קינדער דייטש. נו, נו, קאָנט איהר זיך שוין פאָרשטעלען ווי אונזער „פעדאַגאָג“ טהוט זיין ארבייט. נאָך ניט גענוג, געהט ער ארום גאַנצע נעכט איבער'ן צימער, זינגט און דעקלאַמירט וואו און ווען איהם פאַלט איין און מען קאָן פון איהם ניט דערהאַלטען.

זאָגט ער איהם: „באָוושאָווער, זייט מוחל, זוכט זיך אַן אַנדער לאָזשי, מען קען פון אייך ניט לעבען.“

„וואָס הייסט?“ מאכט ער, „וואָס הייסט איך זאָל זיך זוכען אַן אַנדער לאָזשי? און וואָס פעהלט מיר דאָ? מיר איז דאָ זעהר בעקוועם. אלא וואָס דען, איהר קאָנט ניט ליידען, טו מופּט זיך אַנדערשוואו.“ און גאָר אָהן כעס, אין פולען ערנסט, „היינע'ן אָדער געטהע'ן וואָלט איהר עס אויך געהייסען מופען?“ גיט ער דערנאָך א פרעג פישער'ן.

צו יענער צייט שרייבט ער עס מסתמא זיינע טיעפזיניגע „בעטראַכטונגען איבער'ן לעבען“, אין וועלכע ער גיט זיך פלוצלינג א פרעג: „וואָס ציה איך מיך אזוי צוריק פון לעבען? וואָס האָב איך מורא?“

און ער ענטפערט זיך אליין:

„איך געה אוועק צו דער נאַטור. אין שטילען וואַלד, צווישען די דונקעלע, גרינצווייגיגע בוימער וועל איך ווי נייי־בעלעבט. עס

ווערט מיר קיהל, שטיל און רוהיג צום מוטה. מיין אויג פאַלט אויף די אַבגעבראָכענע צווייגלעך אויף דער ערד. איך בליק אריין אין די דונקעלע וועלבונגען פון די בוימער; איך זוך אַ געהיימניס.

„אייביגע געהיימניס פון דער וועלט, פון דער נאַטור! ווי לאַנג וועט דיך מיין גייסט זוכען צו פערשטעהן? ווי לאַנג וועט ער שטרעבען צו דיר?"

און ווייטער: „וואָס הויבט זיך מיין פאַנטאַזיע אויף צו די שטערען? וואָס טראָגט זי זיך ארום אין די הימלען? וואָס זוכט זי דאָרט ווייט וואו דער הימעל וועלבט זיך ארונטער? וואָס וויל זי אין דער טיעפעניס פון ים?

„איך וויל ניט געהן מיט מענשען. איך וועל מיך ליעבער פער־טיעפען אין די סודות פון דער שעפּפונג פון דער וועלט, וועל זוכען צו געפינען דעם אָנפאַנג פון אַלע אָנפאַנגען: איך וועל אוועק צוריק צו דער ערשטער קוועלע פון דער נאַטור און פון לעבען, איך וועל ארויפשטייגען צו די העכסטע הימלען, ארונטערשטייגען צו די טיעפסטע טייכען פון דער וועלט, איך וועל וויסען וואָס איך בין."

אָט די נור וואָס קאָפּירטע ציילען כאַראַקטעריזירען אונזער אונגליקליכען דיכטער'ס גאַנצען לעבען.

אין אַן אַנדער שטעלע און אַן אַנדער צייט רופט ער אויס:

— „און ווארום ניט לעבען, זיין ניצליך פאַר זיך אַליין, און בעפרוכ־טען דעם לעבען פון אַנדערע? ווארום ניט אָפּט אויסנוצען מיין עקזיסטענץ און שטעהן אין דער וועלט, א י ן מ י י ן ל ע ב ע ן ו ו י נ אָ ך מ י י ן ט ו י ט, אַ געבביידע אָבגעענדיגט, אויסגע־רונדעט, אויסגעפיהרט און דורכגעפיהרט אין אַלע איינצעלהייטען, ביז דער קלענסטער פערציערונג?

„ווי שעהן עס איז ווען די אַקאָרדען און האַרמאָניען פון דער אָפּערא שטייגען אויף אין דער לופט און וויקלען זיך פונאַנדער אין טויזענדער רעגענבויגענס פון פאַרב און קלאַנג, און פלעכטען, קרייז־לען זיך און שטראָמען ארום אין טויזענדער פאַלטען, פאַרבען און בלומען־קאָלירען; ווי שעהן עס איז ווען די בעגייסטערטע, ענט־

ציקענדע טענער דרינגען ארויס פון דעם זינגער'ס הארץ, און די פעלאדי הערט זיך קלאָהר און זילבערדיג און דופטענד!
„קען דען ניט מיין לעבען זיין אזוי?"
און דער בייזער שיקזאל ענטפערט: „ניין, עס קען ניט זיין".
און אין די אויערען קלינגט מיר באָושאָווער'ס געזאנג:

טרוימער, טרוימער, דו נאאיווער,
ווילסט אומזאָנסט אין הימעל פליהען,
און דיין הערץ זאָל ווי די זאָנע
אויף דעם גאנצען ערד־באָל גליהען.

טרוימער, טרוימער, דו נאאיווער,
האָסט אַ הערץ אַ זעהר הייסע,
אָבער אין די ברידער'ס הערצער
איז די קעלט אַ זעהר גרויסע....

מערקווירדיג רייך איז זיין ווערטער־שאץ. און ניט נאָר אין זיין פּאָעזיע נור אויך אין זיין שטארקער, אונערשעפּפליך רייכער פּראָזא. זיינע איבערזעצונגען פון שעקספּיער'ס „מוירטשענט אָוו ווענים" און געטהע'ס „פאוסט" וועלען אויף אייביג בלייבען קלאַ־סיקער אין דער אידישער ליטעראטור. ער איבערזעצט אזוי, אז איך פערגעסט גאָר אין גאנצען, אז דאָס לייענט איהר ניט דעם אָריגינאל גופא. עס פליסט אזוי גלאַט, וואונדער־שעהן און נאָך דערצו אזוי טריי צום טעקסט.

לייענט אויפמערקזאם זיינע אויסגעצייכענטע ארטיקלען איבער „וואָס איז פּאָעזיע?" „איהרע פאָרמען און נוצען" און די שעהנע בײשפּיעלע וועלכע ער פיהרט אָן צו אילוסטרירען לירישע און עפּישע פּאָעמאס, סאָננעטען, אָדען, באַלאדען, פאבעל און עפּיגראם־געדיכטע און עלעגיען.

לייענט אויך אויפמערקזאם זיינע קלאַסישע ביאָגראפיעס פון

וואַלט וויטמאַן, ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן, היינריך היינע און עדווין מאַרקהאַם. אַלע וועלען זיי פערבלייבען אין אידיש קלאַסיש.

עס איז ביי מיר אויך קיין ספק ניט, אַז מיט דער צייט וועט אויך זיין הערליכע ארבייט אויף דער ענגלישער שפּראַך ריכטיג אָבגעשאַצט ווערען. ס׳וואָלט געווען אַ שאַד זי זאָל געהן לאבוד.

ווען עס קומט צו רייד וועגען באָוושאָווער פרעגען אַ סך פון זיינע פריינד און פערעהרער: „וועלכע אורזאַכען האָבען איהם געריהרט פון זינען?״ „אַזאַ געניאַלער קאָפּ״, זאָגען זיי, „און האָט דאָך ניט אויסגעהאַלטען.״

הערסטו, אָט דאָס איז עס דאָך, וואָס אַזאַ געניאַלער קאָפּ. אַ גראָבע קאָפּ, אַ וועניגער סענזיטיווע נאַטור וואָלט זיכער אויסגע־האַלטען, ווי עס האַלטען אויס מילע־מיליאָסען גראָבע קעפּ און שטיינערנע הערצער.

אָבער נעהמט אַזאַ עדעלע פּלאַנצע און רייסט זי אויס מיט׳ן וואָרצעל יונגערהייד פון איהרגעבורטס־אָרט, ווען זי האַלט אין רעכטען בליהען, און פערוואָרפט זי ערגעץ איבער שבעה ימים אויף אַ ווילד־פרעמדען מאַטעריאַליסטיש־שטיינערנעם באָדען, און זי מוז פערוועלקט ווערען אָדער שטאַרבען פאַר דער צייט.

וואָלט זיין בעסער ער זאָל געווען בלייבען אין דער היים?

יא, אין דער היים. אָבער וואו האָט אַ איד אַ היים? און נאָך אַ רוסישער איד, אַן אָרעמער איד, און דערצו נאָך אַ גאָונ׳ישער, אַ טיעף־פיהלענדער און ראַדיקאַל־דענקענדער איד?

ברויך זיך אָבער מאַכען, אַז ער נעהמט שוין, ווי דער היסטאָ־רישער גלות־איד, דעם וואַנדערשטעקען אין האַנד אריין און לאָזט זיך אוועק נע ונד אויף דער גרויסער, גרויער וועלט, זאָל ער דוקא אריינפאַלען אין אמעריקא, און נאָך אין דעם טויזענד מאָל פער־שאָלטענעם, קאָמערץ־מאַטעריאַליסטישען ניו יאָרקער גיהנם, אין דעם אָרט וואו עס בליהען דלות און מיליאָנען אָנשטאָט בלומען און ציטראָנען, אין דעם לאַנד וואו דאָס לעבען איז אונמענשליך פראַקטיש, וואו עס גריבעלט און שווימעלט מיט „פאַנטאַסטאַס״ און

„גרעפּטערס", אין דער שטאָדט אין וועלכער די לופט גופא איז פערפעסטעט פון שווינדעל, רויב און מענשליכע בלוט, וואו עס געפינט זיך מאַמאָן'ס גרעסטער בית המקדש פון דער גאַנצער מאָדערנער וועלט — די וואָלל סטריט בערזע. דאָ אין דיעזען כף הקלע איז נעבעך די צאַרטע נשמה פון אונזער פּאָעט־אידעאַליסט פערוואָרפען געוואָרען. טאָ וואָס אַנדערש האָט געקענט פון איהם ווערען? וואו דען, ווען ניט אין אַ משוגעים הויז, האָט אַזאַ אונגליק־ליכער געקענט געפינען אַ מקום מנוחה?

ווי אָפט קומט יעטווערען ערדלען מענשען אויפ'ן געדאַנקען, אַז דער איינציגער קלאָהרער און אמת'ער אָרט אין דיעזער אונ־נאַטירליכער, צודרעהטער און פערמאַסקירטער וועלט איז דאָס משוגעים־הויז?

די נשמות יתירות זיינען דאָ איבערפליסיג, מען לאַכט פון זיי אין די הויפענס. טאַלאַנט, זשעני און הארץ געהען דאָ נאַקעט, באָרוועס און הונגעריג. ווער ברויכט זיי? מאַך געלד, אַ סך געלד, אַ גאַנצען באַרג מיט געלד, און דו ווערסט גלייך גרויס און בעריהמט. אַי, אינעווניג ברענט ביי דיר אַ הייליג פייערעל? טאָ גוט זשע, ברויכסטו דאָך וויעדער קיין בגד אויפ'ן נאַקעטען לייב ניט.

גיבט עס נאָך אַ גרעסערע זעעלען־טראַגעדיע אויף דער וועלט?

יאַ, דער אונשטערבליכער פרוג האָט רעכט ווען ער זינגט זיין איראָניש־ביים־ענדען פערז:

מי טאָר ניט טראַכטען,
מי טאָר ניט קלערען:
מי קען פון דעם
משוגע ווערען.

און באַוושאַווער האָט יאַ געטראַכט און געקלעהרט, און געהונ־גערט און געשמאַכטעט דאָ אויף אונזער באָדען פון שטיינער און דערנער, און די אונפערמיידליכע טראַגעדיע האָט פּאַסירט.

ווייל קיין איבערראשונגען זיינען אין דער נאַטור ניטאָ. איין מאָל אזוי אָנגעהויבען, מוז עס זיך אזוי און ניט אַנדערש ענדיגען. האָט איבסען'ס בראַנדט געקאָנט ענדיגען אַנדערש ווי מיט א פריה־צייטיגען טוידט? אַזאַ'ן אייזען־פעסטער כאַראַקטער ווי בראַנדט לאָזט זיך בשום ענין אופן ניט בויגען און ניט צופּאַסען, און ער לעבט ווי א העלד און שטאַרבט ווי א העלד.

יעדע גרויסע דראַמאַ איז פאַטאַליסטיש אונפערמיידליך אין איהר סוף. איבערראַשונגען טרעפט איהר בלויז אין אַלערליי שונד און מעלאָדראַמאַ. ווייל יעדע אמת'ע דאַרשטעלונג פונ'ם לעבען מוז זיין אזוי רעאַליסטיש טריי ווי דאָס לעבען גופא.

דעריבער האָבען אַלע די וואָס קאָנען אביסעלע טיעפער אריינ־בליקען אין דער נשמה פונ'ם מענשען, אויך געקענט דערקענען די ערשטע, אָבער אונפעהלבאַרע, סמנים פון אונזער דיכטער'ס דעגע־נעראַציאָן. זיינע אימפּולסיווע טהאַטען, די גוזמא'דיגע קראַפט פון זיינע געפיהלען, זיין אונרוהיגקייט, די ענדערונג אין זיין אויסזעהן, אין זיין כאַראַקטער און שטאַנדהאַפטיגקייט, זיין אונפעהיגקייט זיך צו קאָנטראָלירען און דער פערלוסט פון דער מינדעסטער אינטערעסע אין זיין אומגעבונג, — אַלעס דאָס האָט דייטליך אָנגעוויזען די ווענדונג אין וועלכער דער שיקזאַל האָט איהם געטריבען.

דאָך, מוזע, מיין הערץ, ווי די ראָזע, פערוויאַנעט,
זי ווערט אימער שוואַכער פון שמערצען אָהן שיעור,
דורך פיילען פון יעצטיגען גיהנב צוראַניעט...
דאָך, אַך! עס געפינט זיך קיין טהוי ניט פאַר איהר...

אָ, אמת, אויך איך זעה אַ נאַכט אויף מיר וואַרטען,
דאָך זי וועט ניט ברענגען קיין קוויקענדען דופט.
אַך ניין! נאָר אַ קבר, אַ קאַלטען, אַ האַרטען,
וואו טויט וועל איך ליגען אָהן אָטהעם, אָהן לופט...

אָדער ווען באַוושאַוווער זינגט ווענען „מיין פריינדין“ און ענדיגט:

דו זינגסט מיר שטיל, מיין טהייערע,
אַ טרויער־ליעד אָהן סוף,
און זינגסטו ווען אַ נייערע —
זי הער איך ניט... איך שלאָף...

איך האָב קיין פריינד, קיין גרעסערע,
ווי דו אין נויט און פיין,
קיין טרייסטערין, קיין בעסערע,
אַ, מעלאַנכאָליע מיין!...

אין דיעזער שרעקליכער מעלאַנכאָליע, אין דיעזען מאַנאָפּסי־כאָזים, פול מיט אילוזיאָנען און דעלוזיאָנען, ערהויבענע און אומע־טיגע שטימונגען, געפינט זיך אונזער פּאָעט שוין אַ דוצענד יאָהרען.

אָנפאַנג פלעגט ער ארומגעהן אין דולהויז און ריידען צו זיך אליין און שרייבען אויף די ווענד — ווער קאָן וויסען וואָס?

זעהט ער נאָך איצטער די הימעלשע מוזע אין זיינע טרוימען? מאָניעט איהם נאָך איצט אויף די הערליכע לאָרעליי מיט איהר געטליך־טיפעלשען צויבער? דאכט זיך איהר ארבייט איז דאָך שוין אָבגעטהאָן... און

דער שיפער בלייבט אונטען זיצען,
ערגריפען פון ווילדען פיין;
ער זעהט ניט די פעלזען־שפּיצען,
ער קוקט זיך אין איהר נור איין...

איך גלויב דאָס די כוואַליעס פערשלינגען
די שיפעל און דעם שיפער דערביי;

אונ דאָס האָט געטהאָן מיט איהר זינגען
די שעהנע לאָרעליי.

ווער ער נאָך אַמאָל צוריקקעהרען צו אונז, אָדער איז ער פער־לוירען אויף אייביג? ווער ווייס. דערווייל געהען אַוועק די יאָהרען, וועלכע קומען שוין קיינמאָל ניט צוריק.

דאָך לאָמיר האָפען.

דאָ ניט לאַנג האָט די קונסט־וועלט אויפגעקאָכט מיט דער פרעהליכער בשורה, אַז ו ו י נ ט ש ע נ צ אָ ד ז ש ע מ י ט אָ, דער בעריהמטער סקולפּטאָר, וועלכער האָט אין זיינע יונגע יאָהרען פערשפּראָכען וואונדער, האָט פּלוצלינג וויעדער אויפגעלעבט, נאָכ־דעם ווי זיין מייסטער־האַנד האָט פינף און צוואַנציג לאַנגע יאָהרען קיין זאַך ניט געשאַפען, די נשמה פון דעם זשעני אָבשלאָפענדיג איהר שרעקליך לאַנגען מעלאַנכאָלישען שלאָף אַ האַלבען לעבען לאַנג. דער גרויסער שניצער איז תחית המתים אויפגעשטאַנען און שאַפט וויעדער וואונדער, ניט מעהר אַלס אינגלינג, נור אַלס אַלטער גרייז מיט זיין אייביג יונגען גייסט.

„וואונדערבאַרער ווי די פאַנטאַזיע איז די וואַהרהייט“.

קאָנען מיר נאָך אפשר האָפען אַז אויך באָוושאָווער וועט צוריקקעהרען צו אונז און ווידער דיכטען און שאַפען פאַר אונז!

מיכאל קאָהן.

ליעדער און גערידכטע

מיין געבעט

שטיל איין, אָ נאַטור, דיינע זיסע אַקאָרדען,
דיין גאָלדענע האַרפע שטיל איין!
דיין ליעד וויל מיין ליעבע צום שוואַכען ערמאָרדען,
עס ציהט אין דיין שוים מיך אַריין.

איך וויל ניט אין דיינע מעלאָדישע ים'ען
דערטרינקען מיין ברענענדע זעעל;
די זילבערנע כוואַליעס זיי וועלען די פלאַמען
פערלעשען פון איהר אויפ'ן שטעל, —

די פלאַמען, וואָס ברענען מיט האַס און מיט ליעבע,
געצונדען פון ריינעם פערשטאַנד;
וואָס שטייגען אַרויף ביז די וואָלקען די טריבע,
אין ווילדען וואולקאַנישען בראַנד.

אָ, לאָז מיך, נאַטור, מיין געליעבטע, מיין זיסע,
בעדעק, אָ, דיין הימלישע ברוסט!
דיין אָטהעם, דיין הויך, איז פאַר מיר יעצט אַ תפיסה!
איך טאָר ניט פערזינקען אין לוסט!

איך טאָר ניט — און מעג איך עס טויזענד מאָל וועלען,
דען דאָרטען... אָ, שרעקליך! בעטראַכט,
ווי ס'טרינקען זיך טויזענדער מענשליכע זעעלען
אין פינסטערען אַבגרונד דער נאַכט.

אָ, זעה! זיי זינקען דאָרט אין טייכען פון טרערען,
זיי שלאָפען בעדעקט פון טומאַן...
זיי קענען דעם רוף פון צייט־ווינד ניט הערען,
צו ברעכען די שיף פון טיראַן.

אַהין וויל איך וואַרפען מיין זעעלע מיט פריידען,
אַהין, ביז צום פינסטערען שלונד —
און זאָל זי מיט שטראָמען פון פייער בעקליידען
דעם טיעפען, דעם שוויינענדען גרונד.

זאָל נעהמען דאָרט קאָכען און שוימען, און מישען,
זאָל שטייגען צום וואָלקען דער דאַמפף —
זאָלען אויך אין דער לופט זיך די כוואַליעס צוגיסען,
זאָל שטורמיש בעגינען דער קאַמפף!

און זאָלען צושמעלצען די וואַרעמע פאַרעס
דעם שאָטען, וואָס דעקט צו דאָס ליכט;
זאָלען ווערען צושפאָלטען, צוריסען די כמאַרעס,
זאָל צייגען די זון איהר געזיכט...

זאָל גלענצען, בעלייכט פון די גאָלדענע שטראַהלען,
דער טהוי אויף די בלומען אין פעלד;
זאָל טרינקען פון לעבענ'ס פערפומיגע קוואַלען
די מענשהייט מיט פרייד אויף דער וועלט...

ערשט דאַן, אָ, נאַטור, וועל איך האַלזען און קיסען
דעם זאַמד, וועלכער רוהט אויף דיין טריט —
דערטרינקען מיין זעעלע אין דיינע געניסען
מיט רוהיגען, זיסען געמיטה...

שרייבענדיג

איך בין מיר געזעסען אליין אין מיין צימער
פערטיעפט אין געדאנקען, פער'חלום'ט, ווי אימער,
און האב מיט'ן פעדער געצאצקעט די גראמען,
מיין ליעדעל זאל קלינגען הארמאניש צוזאמען.

איך האב די זשארגאנישע ווערטער געקליבען,
פיעל מאל יעדע שורה אלץ איבערגעשריבען,
פיליכט וועט דער טאקט מוזיקאלישער קלינגען,
וויל היינטיגע צייטען... מי וויל, מי זאל זינגען...

אזוי האב איך גאנץ לאנג געזוכט און געגרגיבעלט,
די הילצערנע ווערטער געהאקט און געהובעלט,
ביז... פלוצלינג, איך הער א גערויש, א געפילדער,
א שרייען, א ליארמען, אלץ ווילדער און ווילדער.

מיר האט זיך געדוכט אין די ערשטע סעקונדען,
אין בין אין א ים אין א טיעפען פערשוואונדען,
און איבער מיין קאפ הער איך קלאפענדיג פאהרען
דעם ווינד אויף די כוואליעס מיט שטירמישען צארן.

מיר האט זיך געדוכט, אז די ערד איז צופאלען
אין טויזענדע שטיקלעך מיט שרעקליכע קנאלען,
נאר באלד, די מינוט, בין איך צו זיך געקומען —
איך האב אין טומעל א שטימע פערנומען:

„וואָס זיצסטו, דו נאַר, זאַ פערטיעפט אין דיין חלום?
דיין ליעדעל איז גאָרנישט, איז הבל הבלים,
אונז וועסטו אין לעבען נים קענען בעגרייפען,
מעגסט טויזענדער מאָל נאָך די ווערטער פערשלייפען.

„אונז ווילסטו אין שורות און פערזען פערצאַמען,
פערשעהנען, פערפוצען, פערגלעטען מיט גראַמען!
דו נאַר! ניין, ניט אונז וועסטו קענען בעשרייבען!
מעגסט וואַכען און יאָהרען נאָך גריבלען און קלייבען.

„דו מעגסט אויף די בערג פון געדאַנקען אומפליהען
צושפרייט אויף דער פליגעל־פוהר דער פאַנטאַזיען,
און וועלען אונז ריכטיג, נאַטירליך בעדענקען,
וועט אלץ אונזער שטראָם פון דיין אָרט דיך פערשוויינקען.“

— — — — — — — — — — — — — — — — —

ווער זיינט איהר, אַ זאָגט, איהר געהיימע געשפענסטער?
ענטפלעקט אייך פאַר מיר, אין מיין הויז, נעבען פענסטער—
„מיר וועלען דעם נאָמען דיר אונזערען זאָגען:
מיר זיינען די צרות, מיר זיינען די פּלאָגען!“...

צו מיין מוזע

פערלאָז מיך ניט, מוזע, אַ טייערע מיינע,
דו ליכטיגער שטערן פאַר מיר אויף דער ערד!
דו הימלישע טאָכטער, דו הייליגע, פיינע —
נאָר דו ביזט מיין וואפען, נאָר דו ביזט מיין שווערד.

ווען נאָר דיינע פינגער, די עדעלע, צארטע,
וואָס זיינען ווי בליהענדע ליליען זאָ וויים,
בעריהרען די אייז־בערג, די הויכע, די הארטע,
וואָס פרעסען מיין הערץ — דאַן צושמעלצט גלייך דער אייז—

דאַן שמעלצט דער אייז, אויך מיין הערץ ווערט צושמאָלצען
און הויבט אָן צו שווימען אין טרערען אַ טייך;
דאַן שטייג איך ארויף אויפ'ן פאַרנאַס דעם שטאָלצען,
און שלאָג פון מיין הארפע די סטרונעס זאָ גלייך —

דאַן שלאָג איך די סטרונעס און טהוי־טראָפען־טרערען
פערגים איך אויף זיי, ווען זיי צים'רען אין קלאַנג,
אָן אָבקלאַנג, אַ זיפצענדער לאָזט זיך שטיל הערען,
וואָס שטילט אין מיין הערץ דעם טיעפסטען פערלאַנג...

אָ מוזע, דורך דיר, נאָר דורך דיר קען איך וועקען
די ליידענדע ברידער, וואָס יאָמערן שטיל...
וואָס לעבען אין עלענד, אין אייביגען שרעקען,
דורך די, וועלכע האָבען קיין מענשען־געפיהל...

געליעבטע! איך קניע אויף דער ערד פאַר דיר נידער
און שמאַכטענדיג קוש איך דעם זוים פון דיין קלייד;
הויב אויף דיינע בליקען, די גאָלדענע ווידער
און הער צו מיין תפלה, אָ, הער, וואָס איך רייד!

עס פלאַקערט די זאָנע און שיסט איהרע פיילען;
די ראָזע אין פעלד ווערט פערדאַרט און פערשמאַכט,
דאָך גיך לאָזט אַרונטער די נאַכט איהרע זיילען
און בויט אויס איהר טעמפעל מיט גלאַנץ און מיט פּראַכט —

זי בויט איהם פול וואונדער, פון ריינע ברילליאַנטען,
בעדעקט מיט אַ העל־בלויען זיידענעם דאַך,
אין מיטען אַ קרוין־לאַמפּ בעזעצט מיט דיאַמאַנטען
און זילבערנע ליכטער ארום איהם אַ סך —

און דאַן לאָזט זי געהן אַ קריסטאַל־קלאַהרען רעגען,
וואָס קרייזעלט פון יעטווידען זייל זיך אַראָפּ,
און טרינקט אָן די ראָזע — זי נעהמט זיך בעוועגען,
און שעפּט די פערפום־לופט, און לעבט ווידער אָפּ —

דאָך, מוזע, מיין הערץ, ווי די ראָזע, פערוויאַנעט,
זי ווערט אימער שוואַכער פון שמערצען אָהן שיער;
דורך פיילען פון יעצטיגען גיהנם צוראַניעט...
דאָך, אַך! עס געפינט זיך קיין טהוי ניט פאַר איהר...

אָ, אמת, אויך איך זעה אַ נאַכט אויף מיר וואַרטען,
דאָך זי וועט ניט ברענגען קיין קוויקענדען דופט.
אַך ניין! נאָר אַ קבר, אַ קאַלטען, אַ האַרטען,
וואו טויט וועל איך ליגען, אָהן אָטהעם, אָהן לופט...

אָ, זאָג מיר ניט, ליעבסטע, איך וועל דאָס דערטראָגען
און זעהן די צוקונפט׳ס בעלייכטענדען טאָג —
ניט־ווילענדיג, טהייערסטע, מוז איך פערצאָגען,
דארום הער מיך, אָ, הער וואָס איך בעט, וואָס איך זאָג:

בעגלייט מיך, בעגלייט ביז די לעצטע מינוטען
און העלף מיר דערצעהלען מיין שמערץ דורך געוויין.
און דאַן ווען מיין הערץ וועט אין גאַנצען פערבלוטען,
דאַן, ליעבסטע, ניט לאָז מיך, ניט לאָז מיך אליין.

דער טויט, ווען ער וועט מיט זיין אָרעם צודריקען
די גאָלדענע זאַנגען פון יוגענד און לוסט,
דאַן ווענד איך צו דיר מיינע פלאַמענדע בליקען
און דריק צו מיין קאָפּ צו דיין הימלישער ברוסט.

איך וויל אין דיין אָטהעם זאָל לאַנגזאַם צורינען,
ווי נעבעל, מיין טריבער, געפייניגטער גייסט;
דאַך ביז איך וועל פאַלען, בעלייכט מיר מיין זינען,
צו וועקען די ברידער, וואָס זיינען פערגרייזט!...

דעם דיכטער'ס ווירקען און געבורט

דורך מיר געהט אויף די ליכט פון פריהען מאָרגען,
די ערשטע שטימען דער נאַטור ריידען דורך מיר,
מיט מאַכט ענטדעק איך, וואָס זי האַלט פערבאָרגען,
מיט שטורם און מיט אור־געוואַלד ציה איך דורך איהר.

איך עפען אויף די שעפפונג'ס ברייטע טהירען,
און פיהר דעם מענשען אין איהר הערץ אַריין;
דורך איהרע סודות שטרעב איך איהם צו פיהרען,
ער זאָל איהר מייסטער און בעפעהלער זיין.

איך שאַף און לעב אין איהרע טיעפסטע טיעפען,
איך דענק און פיהל אין איהר; איך האָף און טרוים;
איהר עוויגעס לעבען ווערט פון מיר בעגריפען,
זי איז מיין שוץ, מיין ענדציעל און מיין היים.

איך וועק דעם שטורם אין די טיעפע ימים,
איך שוועב אום מיט די וואָלקען מיט שטורם און רויש;
איך ברענג דעם פריהלינג'ס אייביגע בשמים,
דורך זאַנפטע ווינטעלעך זינג איך מיר אוים.

ביז אין דעם פיינסטען שטויב פיהל איך די בלומען,
דעם רעגען פיהל איך עה' ער הויבט אָן געהן,
איך פיהל די שטורם־ווינדען איידער נאָך זיי קומען,
אַלעס בעגרייף איך, וואָס איז ליעב און שעהן.

עס האָט מיך די נאַטור מיט לוסט געבאָרען,
איהר ברוסט האָט מיך געזויגען און גענעהרט;
און טריי און הייליג דורך דעם לויף פון יאָהרען,
האָב איך איהר שטימע אין מיין ברוסט געהערט.

די שטימען דער נאַכט האָבען ליעבליך געקלונגען,
די אייביגע שטערן האָבען אויף מיר געבליקט,
דער ווינד האָט מיר אַ וויגען־ליעד געזונגען,
דער ברייטער ים האָט מיך אין שלאָף פערוויגט.

דער דיכטער אלס גאַסט

מונטער איז דער ווירטה געזעסען,
בײַ דעם ווײַס־געדעקטען טיש,
האָט זײַן טאָגעס־זאָרג פערגעסען
לוסטיג פיהלענדיג און פריש.

האָט געטרוימט פון פרישע בלומען,
פון געזאַנג און פון מוזיק;
האָט זײַן קינד ארומגענומען
מיט זײַן טרײַען פאָטער־בליק.

האָט געטרוימט פון פרישע בלומען,
פון דער ליעבע׳ס רוהע צײַט,
פון די דופטענדע פערפומען,
און דאָס גליק פון שטילע לײַט.

האָט געבענקט נאָך לוסט און לעבען,
נאָך דעם דיכטער און זײַן ליעד;
צו דער רוהע הינגעגעבען,
פון דעם לעבען׳ס לײַדען מיעד.

און ווי וואַרעם אָנגעצויגען
פון זײַן הערצען׳ס זאַנענשײַן;
מיט די שעהנע בלויע אויגען
איז דער דיכטער דאַן אַרײַן.

האט מיט פריידע איהם געגריסט דאן
מיט זיין זיסען זילבער־לאך;
און די שטונדע איהם פערזיסט דאן
מיט זיין ליעבע הונדערט־פאך.

האט געשפיעלט און דאן געזונגען,
האט געשטיפט און האט געלאכט;
ליעבליך האט זיין ליעד געקלונגען
אין דער וואר׳מער זומער־נאכט.

וועלען זיינען ווייט געפלאסען
צווישען וועלדלעך פריש און גרין;
טרעלען האבען זיך געגאסען,
זילבער־טרעלען זים דארין.

פריי איז דאן די לופט געווארען,
די געמיטהער זאנפט און ריין;
קלאר, ווי אין די קינדער־יאהרען,
ווערט דער גייסט נאך זים געוויין.

צום ווינד

צוטראָג, אַ ווינד, אויף דיינע פליגעל
די הייסע ווערטער פון מיין פען,
וואָס זיינען שווארץ, ווי זשאַר פון אויבען,
דאָך אונטען קען מען פייער זעהן...

און וואו דו הערסט אַ הערץ נאָר שלאָגען
אויב שלעכט, פערדאָרבען אָדער פיין —
זאַ ברענג אַהין די פלאַמען־ווערטער
און בלאָז זיי טיעף אין הערץ אריין.

און אויב דאָס בלוט איז דאָרט פערפראָרען,
זאַ וועק עס, ווי דו וועקסט דעם ים;
און מאַך עס זידען, מאַך עס קאָכען,
און וועק דאָרט אויף דעם פרייהייטס פלאַם!..

דיכטונגס-לוסט

.1

ווי דער דיאמאנטען־שלייפער זיץ איך,
און איך פוץ די ליעדער מיינע,
מוטה און זין, און קראפט בעזיץ איך,
זיי צו שאפען די ליעדער מיינע.

אלעס, וואס מיר יעצט בעזיצען,
האט דעם מענשענ׳ם מיה געשאפען;
ווער עס וויל זיין קראפט בענוצען
קען פאר זיך א וועלט בעשאפען.

נור געארבייט, ניט געצעגערט,
ניט געפוילט זיך, ניט געוויינערט,
אימער פארווערטס נור געגאנגען,
מענש, ערפיעלסט דאן דיין פערלאנגען !...

.2

אין דעם ענגען קרייז דער ברידער,
דיכט איך לוסטיג מיינע ליעדער,
ווייליג זעץ איך מיך אנידער,
און די דיכטונגס־לוסט קומט ווידער.

אין דעם ענגען קרייז דער ברידער,
דיכט איך לוסטיג מיינע ליעדער,

און דעם שטראָם פון די געפיהלען,
זוך איך מיט מיין פען צו שטילען.

3.

לוסט און לעבען זיי צו געבען,
דאָס איז יעצט מיין איינציג שטרעבען;
מיט מיין גייסט זיי יעצט צו נעהרען,
דאָס איז גענצליך מיין בעגעהרען. —

4.

ליעב איז מיר אין׳ם קרייז פון פריינדע,
וואו די ליעבע ווארעם שיינט;
פרעהליך איז מיר אין דער וועלט,
ווען דער שטראָם דער דיכטונג קוועלט. —

5.

ליכטיג איז עס אין מיין צימער,
ליכטיג־העל מיין לאָמפּע ברענט,
און דאָס ליכט פון די געדאַנקען
שיינט צו לייכטען אויף דער וועלט.

זים און טרויליך איז די שטונדע,
זים איז מיר די אבענד־צייט,
ווי אַ פרעהליכע בשורה
קלינגט מיר עטוואָס פון דער ווייט. —

דער בלומען-אינזעל

איך האָב אין מיין יוגענד געטרוימט פון אַן אינזעל —
אַן אינזעל, אַ גרינעס, בעוואַקסען מיט בלומען,
געצייכענט פון נאַטור'ס צויבער־פּינזעל
מיט גלענצענדע פאַרבען, געמישט מיט פּאַרפיומען.

דער קינדערשער טרוים האָט אין פינסטער'ן דרעמעל,
געצויגען מיין הערץ, ווי מיט גאָלדענע צוואַנגען,
און צווישען די פורפורנע וואָלקענס אין הימעל
בין איך שטאַרק בעגייסטערט איהם זוכען געגאַנגען...

ס'זיינען זייט דאַן פיעלע יאָהרען פערשוואָומען,
איך וויל יעצט מיין קינדערשען שכל פערפלוכען.
אומזיסט, אַך אומזיסט, האָב איך צייט דאַן פערנומען —
דעם אינזעל, דאָרט אויבען, אין אַ הימעל צו זוכען —

אָט דאָ אויף דער ערד, וואו עס האָט מיך געבאָרען
מיין מוטער, אַלס שקלאַפען, פון הענקער צו ליידען —
אָט דאָ איז דער אינזעל פון אייביגע יאָהרען,
מען דאַרף נאָר די הערנער, די דערנער אויסשניידען!

פריהלינגס-לוסט

רוישט אויף איהר שטראָמען פון מיין יונגער זעעלע
און גריסט די וועלט, די נייערע, די העלע,
מיט כרובים־קלענגע זאָל מיין האַרפע זינגען,
ווי טויזענד פידלען זאָל מיין לוסט־ליעד קלינגען.
פון אַלע פעלדער שפּראָצט אַ נייעס לעבען,
עס שוועבט אַ טיעפער פרייד פון אלע זייטען,
און רופט מיט צויבער־טענער פון דער ווייטען.

ווי בשמים פון דעם הר הזיתים שמעקט עס,
ווי מיט אַ לופט־געוועבטען שלייער דעקט עס
די בערגע צו, און רעגט זיך זאַנפט און פרייער,
אַ נייע האָפנונג אין אַ וועלט אַ נייער.

ווי שעהן דו ביזט, אַ וועלט פון טויזענד גליקען,
ווי שעהן דו ביזט, אַ ערד, אין דיין ענטציקען!
ווי פּרעכטיג ביזטו, לעבען, אין דיין גרויסקייט,
ווי מעכטיג — אין דיין טומעל, אין דיין הייסקייט!

ווי הויבט דער גייסט זיך אויף אוֹיף אָדלער פליגעל,
ווי לייכט ער אין דעם הימעל׳ס קלאָרען שפּיגעל!
ווי יובעלירט די זעעלע אין איהר פרייהייט,
ווי שוועבט זי הין אין אונפערוועלקטער טרייהייט!

פריהלינגס־געוויטער

פעלקער, אין שמערץ צייט פיעלע יאָהר געבונדען,
דענקט פון ערלייזונג און פון פרייערע שטונדען.
ברעכט איין די מויערען פון דער אונבעזיגונג,
און קעמפפט מיט מענער־מוטה פאַר איי'ר ענטרינונג!
רייסט זיך ווי שטראָמען פון די בערג די ענגע,
און נעהמט די וועלט מיט קאַמפף און שטורם־געזענגע.
טויטעט דאָס פאַלשע, און פערניכטעט דאָס שלעכטע,
בעפרייט דאָס עדלע, דאָס ריין־גערעכטע.
זייט ווי די לייבען אין דער מדבר מעכטיג,
און אין שטיקער רייסט וואָס איז נידערטרעכטיג!
זייט ווי די וועלדער שטאַרק אין נייעם בליהען,
און ווי די זון זאָל אייער לעבען גליהען.
בעפרייט די אָרעמע, שטיצט די בערויבטע,
לערנט די פערבלענדעטע, די יאָך־בעטויבטע,
ווערט דורך די ליידען איי'רע שטאַרקער, קליגער,
און שטעהט אין לעבען ווי בעקרענצטע זיעגער!
אַ וועלט זאָל אויפשטעהן פון דער וועלט'ס רואינען,
קיין מענשען־טרער זאָל מעהר אומזיסט ניט רינען.
קיין אָרעמאַן זאָל אויף דער ערד ניט קלאָגען,
קיין מענש זיין ברודער־מענש צו טויט ניט שלאָגען...
גערעכטיגקייט זאָל אייער גליק בעקרוינען,
פרייהייט — די וועלט און אייער זיין, בעשעהנען.

הערבסט בלומען

1

מיין קעמפפער, מיין קעמפפער,
וואס זיצסטו זא שטום?
דו זעהסט ווי מען ווארפט דיר
א בלום נאך א בלום?...

דאס פאלק איז נאך נאריש,
פערקריפעלט און קראנק,
דאך וויים עס צו געבען
זיין קעמפפער א דאנק...

דו גלויבסט ניט? א, זעה נאר!
א בלימעלע פאלט! —
א בלומע, א הארטע,
וואס קלאפט און וואס קנאלט!...

עס איז איצטער הערבסט-צייט,
פערשטעהסט דאך אליין:
די בלומע פערפלאנצט מען,
עס בליהט אויף א... שטיין...

2

„קיין נייעם פּאַסירט נים
דאָ, אונטער דער זון״ —
אויך דו מוזט, מיין קעמפּפער,
דאָך וויסען דערפון. —

בעטראַכט דיזע שטיינער,
בעטראַכט זיי און זעה:
דאָס זיינען די פונקען
פונ׳ם „אויטאָ־דאַ־פע״ ...

3

עס פלאַקערט אין דאָרן
די „גבורה״ פון גאָט
און לאָזט איהם נאָך וואַקסען —
צום אייגענעם שפּאָט!...

עס צאָרנט אין רייכען
דאָס „געטער־געפיהל״,
און איהם לאָזט עס לעבען —
אַ, טייפלישעס שפּיעל!...

4

די „זעקעלעך״, די „קנעפּעלעך״,
די „צעטעלעך״, די „פערד״,
זיי זיינען צוזאַמען
געוואָרען א שווערד;

זיי געהען אין איינעם
אויף „קדוש השם“
בעקעמפפען די זינדער,
וואס שרייען: „ניט נעהם!“...

„ניט נעהם אב פון שקלאפען
זיין קארגען פערשטאנד,
זיין מיה און זיין ווערקצייג,
זיין הויז און זיין לאנד!“

„ניט נעהם אב זיין ווילען,
דעם ש א פ ע ר פון רעכט,
זיין מוטה און זיין צארן,
זאנסט בלייבט ער א קנעכט!“

* * *

די חברה ערהויבט זיך,
ערקלערט אונז א שטרייט. —
נאר פארווערטס, נאר פארווערטס,
עס קומט נאך די צייט...

דער פראָסט

עס קאַכט און עס מישט, און עס זידט און עס שטורעמט,
עס צאָרענט דער ים — ס'איז אַ שרעק, אַ סכנה!
אַט זעהט מען די כוואַליעס, ווי פעלזען געטהורעמט,
אַלס וואָלטען זיי וועלען פערשלינגען די לבנה,
נאָר זי, די לבנה, זי ציטערט, זי שרעקט זיך
און וויל אויפ'ן הימעל איהר פאַקעל ניט טראָגען,
זי פלאַטערט, בעהאַלט זיך, פערהילט זיך, פערשטעקט זיך
גאַנץ טיעף אין די פינסטערע וואָלקען, וואָס יאָגען.

מען זעהט ניט קיין פויגעל, מען זעהט ניט קיין שיפען,
נאָר וואַסער־בערג הויכע צום לינקען און רעכטען,
וואָס ראַנגלען זיך, קעמפּפען, וואָס זיינען בעגריפען
ווי העלדען אין שלאַכטפעלד, צו קריגען, צו פעכטען.
עס הערט זיך אין מיטען דעם רויש, דעם געפילדער,
די שטימע פון ווינד מיט זיין וואויען און פייפען,
אַט גראַבט ער זיך איין אין די כוואַליעס — און ווילדער
בעגינען די קעמפּפער דעם קאַמפּף אָנצוגרייפען.

נאָר דאָרטען גאַנץ ווייט אויף אַ פינסטערען אינזעל
ביין ברעג פונ'ם ים, דאָרטען זעהט מען שטיל קריכען
דעם פראָסט, ווי אַ בער, מיט זיין טייפלישער פּינזעל
בעמאַהלט ער די ערד מיט פערשיעדענע שטריכען.
ער קריכט זיך אַלץ ווייטער און שטעלט אוים די אויגען
אַזוי ווי אַ בייזער, אַ צאָרניגער טיגער —

אַט האַלט ער זיין פינזעל צום וואַסער געבויגען
און ברומט אין דער שטיל: „יאַ, איך מוז זיין דער זיעגער,

„איך וועל זיין דער זיעגער! — איך הויב אָן צו פיהרען
מיט כשוף, מיט צויבער מיין האַנד אויף די וועלען
און באַלד, די מינוט, מוז דער וואַסער פערפרירען,
דער שטורמישער ים מוז זיך רוהיג יעצט שטעלען."
און גלייך ווי עס ענדיגט דער פראָסט זיך בעקלעהרען,
זאָ ווערט ער אַלץ שניידענדער, גרויזאַמער, האַרטער;
ער הויבט אָן זיין האַנד אויפ'ן וואַסער צו קעהרען
און מורמעלט זיין כשוף מיט-פאַלגענדע ווערטער:

„זיי בעשוואָרען ביי דעם ערד־באַל,
ביי די בערג קליין און גרוים,
ביי די טייכען, בלומען, גראָזען,
וועלכע רוהען אין מיין שוים!

„ביי די טויטע זיי בעשוואָרען,
וועלכע שלאָפען אין דער ערד,
ביי די ב ע ט ל ע ר, וואָס געשטאָרבען
זיינען דורך מיין שאַרפען שווערד!...

„ביי די קינדער זיי בעשוואָרען,
וועלכע קוועלען זיך אין קעלט,
ביי די בייבים פון די שקלאַפען,
וואָס איך טרייב זיי פון דער וועלט!

„זיי בעשוואָרען ביי די גליעדער,
ביי די פים און ביי די הענד,

וואָס איך האָב פון זיי דעם לעבען
דורך מיין צאָרען אָבגעטרענט!...

„זיי ביי יעדער זאַך בעשוואָרען,
וועלכע האָט אין זיך אַ זאַפט,
ביי די ווייכע, פייכטע, נאַסע,
וואָס פערפרירט נאָר דורך מיין קראַפט!

„זיי בעשוואָרען, ים, דו ווילדער,
פאַר מיין כשוף האָב רעספּעקט!
רויש ניט, זיד ניט, קאָך ניט מעהרער —
ווער מיט אייז זאָגלייך בעדעקט!...“

— — — — — — — — — — — — — — — —

עס קאָכט און עס זידט, און עס מישט און עס שטורעמט,
עס צאָרענט דער ים — ס'איז אַ שרעק, אַ סכנה!
און צווישען די כוואַליעס וואָס שטעהען געטהורעמט
דערהערט זיך אַ שטים, ווי אַ שטאַרקע קאַנאָנע:
„איך לאַך פון דיר, פראָסט, מיט דיין כשוף און נאָמען;
איך בין ניט געגליכען צו לוזשעס און טייכען,
וואָס האָבען געקענט זיין זאָ מעכטיג צוזאַמען,
אַז דו וואָלסט פון זיי, ווי פון מיר, מוזען ווייכען!...

„בעטראַכט נור, דו נאַר, אין דער לענג און אין דער ברייט מיך,
ווער קען מיר בעדעקען, פערשיטען, פערשטאָפּען!
און דאָך קען מען זעהן — נאָר דער, וואָס פערשטעהט מיך,
אַז איך בין צוזאַמענגעגאָסען פון טראָפּען...
מיך ווילסטו בעשווערען ביי טויטע, ביי קינדער,
וואָס דו האָסט געשיקט אינ'ם קבר, אין קאַלטען!
די מענשען, דו נאַר, זיינען מעכטיג ניט מינדער, —
ווען זיי זאָלען, אָ, נור צוזאַמען זיך האַלטען!....

„זיי ליידען אָהן שיעור פון אַן אייביגען ווינטער,
אַן ערגערער פיעל נאָך, ווי דו און דיין צאָרען.
„מאַמאָן“ איז זיין נאָמען, ער קוועלט זיי, ברענגט אונטער!
דורך איהם, ניט דורך דיר, ווערען מענשען פערפראָרען,
זיי פאַלען אין גאַס, ווי די מוקען, די פליגען,
זיי ווערען צו מערדער, צו רויבער פערדאָרבען,
פער׳משפט צו גאַלגאַן, אין קערקער צו ליגען —
זיי זיינען נאָך נאַריש און פאַלען אלם קרבן“...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

עס הויערט דער פראָסט נעבען ים ביי די ברעגעס,
און קוקט צו מיט צאָרען דעם טאַנץ פון די כוואַליעס...
אַ מענשען! קענט איהר ניט פערטרייבען די נגע׳ס,
אַזוי ווי דער ים, זיך בעפרייען פון אַלעס?!...

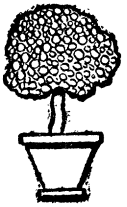

מיין לעצטער וואונש

אַ, פאָלק! איך וואָלט וועלען דערלעבען די שטונדען,
ווען דו וועסט בעזיעגען דיין בלוטיגען פיינד;
ווען דו וועסט ניט זיין אין קייטען געבונדען,
נור גענצליך פון פרייהייט בעקרענצט און בעשיינט!

און דאַן, ווען דו וועסט זיך פערזאַמלען אין פריידען
צו פייערען פּרעכטיג דיין מענשליכען זיעג,
וואָס דו האָסט עררונגען דורך צרות, דורך ליידען,
דורך שווערע, דורך ביטערע, שרעקליכע קריעג —

אַ, דאַן, ווען אויף גרינע, אויף בלומיגע פעלדער
וועט שאַלען דיין פּרעהליכער זיעגעס געזאַנג,
און וויים פון די טיעפע, די דונקעלע וועלדער
וועט אָבקלינגען הימליש פון דאָרטען דער קלאַנג —

ווען ס'וועלען פון פרייד זיין בעשטראַהלט די געזיכטער,
אזוי ווי דער מזרח פון זאָניגען גלאַנץ,
די אויגען זאַ גלענצען, ווי הימלישע ליכטער,
פון מענער און פרויען אין לוסטיגען טאַנץ —

אַ, דאַן וואָלט איך וועלען, אַ פאָלק! איין סעקונדע
בעטראַכטען די סצענע, כאָטש געבען אַ בליק.
עס וואָלט זיך פערהיילען די בלוטיגע וואונדע,
וואָס ברענט אין מיין הערצען זייט יאָהרען צוריק...

און דאַן וואָלט איך זינגען אַ ליעד צום געזעגענען,
ביז וואַנען מיין הערץ וואָלט פאַר שמחה צוגעהן...
און נאָכדעם דעם טויט מיט פערגניגען בעגעג׳נען,
עס זאָל מיך בעוויינען די פרייהייט אַליין !...

צום שקלאַף

ווען כ׳זעה דיינע הערשער, וואָס טרינקען דיין בלוט —
דיין בלוט, וואָס ביי מיר איז זאָ טהייער,
דאַן צינדט זיך אין הערצען ביי מיר אַן אַ גלוט,
עס פלאַקערט באַלד אויף דאָרט אַ פייער...

אַ וויטהענדער פייער פון צאָרן און האַס,
מיין יעטזווידער נערוו שרייט נאָך ראָכע ;
איך וויל דאַן צוזרייבען, צומאָלען אויף אַש
די אַלע, וואָס דריקען די שוואַכע...

נור שקלאַף, ווען איך זעה, אַז דו גיסט זיך קיין ריהר
און ווילסט זיך גאָר בעסער ניט מאַכען —
אַ, דאַן ווערט דאָס הערץ שיער צושפּרונגען אין מיר,
איך הויב אַן פאַר וועהטאָג צו לאַכען...

אונרוה

א שטיקעלע שטויב אין גרויסען, ברייטען וועלט־רוים,
דאָך שטאָלצער פון אַ גאָט דורך זעלבסט־בעוואוסטזיין,
האָב איך, אַ טרוימער, געוואַנדעלט דורך דאָס לעבען,
פערלייק'נענדיג דעם הימעל און די געטער,
די בלוט־פערלאַנגענדע, די מענשען־פרעסענדע,
קיין מאָל געוועזענע און בייזע געטער. —
אָ, ליעבער אין אַ מדבר וואָלט איך וואַנדלען,
אין מענשען־לעערע, לעבענס־לעערע סטעפּעס,
וואו ס'וואקסט קיין גראָז, קיין בלומע און קיין בוים ניט,
וואו ס'פליסט קיין וואסער און עס ווייעט קיין ווינטעל;
וואו אונערטרעגליך ברענט די זון און פלאַקערט
נאָך הייסער, ווי דער פייער־פלאַם פון גיהנם,
און איהרע שטראַהלען ברענען אויף די שטיינער,
די ווילדע, קאָלע, אונבעגראָזטע שטיינער,
און מאַכען גלוטיג־הייס די הייסע זאַמד־וועג,
וואו טיעף פערזינקט דער פוס פון וואַנדערער; —
ווי — ליעבער אין אַ מדבר וואָלט איך וואַנדלען,
אין איינזאמקייט, אָהן לאַבונג, אָהן ערפרישונג,
אין האַנד דעם וואַנדער־שטאַב, אָהן ברויט, אָהן וואַסער, —
נאָך רוהע שמאַכטענדיג און לעבען זוכענדיג,
נאָך מענשען בענקענדיג און איינזאַם שטאַרבענדיג;
און אַלע שמערצען וואָלט איך שטיל פערטראַגען
און שטיל און רוהיג וואָלט איך אויסגעגאַנגען,
אַ וויסטע זעהענדיג און קיין גן־עדן! —

יא, ליעבער אין אַ מדבר וואָלט איך שטאַרבען,
אַלס וואַנדלען אין אַ וועלט פון פּראַכט און שעהנקייט,
אומרוישט פון׳ם הייסען, טויזענדפאַכען לעבען,
אומרוישט פון גליק, פון פריידע און ענטציקען,
די זיסקייט פיהלענדיג פון קורצען דאַזיין,
און פיהלענדיג די הייסעסטע פערלאַנגען
און דאָך פערברענט, פערצעהרט זיין און פערשמאַכטעט,
און אומגעהן הונגעריג אין קאָרן־פעלדער
און דורשטיג ביי די מאַרמאָרנע פאָנטאַנען,
פאַר י ע נ ע ם שאַפענדיג אַ גליקליך לעבען,
און זעלבסט, ניט שרייענדיג, צום טויט פערוועלקען,
אַ ג ן ע ד ן זעהענדיג און ניט קיין ו ו י ס ט ע —
אַ, ליעבער אין אַ מדבר וואָלט איך וואַנדלען! —

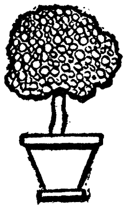

צום אַרבייטער

אַ, צאָרן ניט, ברודער, אויף מיר פאַר מיין ליעדעל,
וואָס ריהרט אָן זאַ טרויערִיג דיין שמאַכטענדע הערץ!
איך קען זיך ניט העלפען — עס כליפעט מיין פידעל,
זי יאָמערט, זי וויינט אויף דיין צו־גרויסען שמערץ...

איך פיהל עס, אַ ברודערעל, גלויב מיר, ביין זינגען,
אַז דו וועסט עס הערען מיט ביטערען וועה —
אָבער, וואָס האָב איך שולד, ווען איך הער אימער קלינגען
דיין אייגענעם שרעקליכען ליידענס־געשריי?...

איך וואָלט זעהר וועלען דיר זינגען פון פריידען,
די סטרונעס בעריהרען אין שטונדען פון לוסט, —
דען דאָס איז דאָס בעטען, דאָס וויינען, דאָס רעדען
זייט לאַנג פון מיין הערץ, וועלכע זיפצט אין מיין ברוסט.

דאָך, ברודער, זאָלאַנג דו וועסט טראָגען געדולדיג
די שענדליכע קייט, דעם טיראַנישען יאָך,
זאָלאַנג וועל איך וועקען, אַ, מאַך מיך ניט שולדיג! —
און טהוסטו עס יא, אַ דאַן... זינג איך דיר דאָך...

צו די ברידער

קומט, ברידער, געטרייע! אהין לאָמיר שטרעבען, —
אהין, וואו די זילבערנע קוואלען פון לעבען
צוגיסען זיך ברייט פונ'ם פעלזען ארונטער
און פלוידערן, פלאפלען, און רופען אונז מונטער:
„קומט, אירדישע קינדער!
קומט גיכער, געשווינדער
און לעשט אָב פון הערצען דעם ברענענדען פלאם!
פערלירט קיין סעקונדע,
דען קורץ איז די שטונדע;
מיר פליסען אוועק באלד אינ'ם נאכט־שווארצען ים!...“

קומט, ברידער, אהין אין געשלאָסענע רייהען, —
דאָרט וועט נאָך א בלום אונזער הערצען ערפרעהען,
בענעצט מיט דעם לעבענ'ס פערפומיגע טראָפּענס;
דאָרט זינגט זי איהר ליעדעל ביים פעלזען צוקאָפּענס:
„איך בין פון די בלומען
פון לעבען גענומען,
אהן מיר איז ער ביטער, נאָך ביטערער ווי גאל; —
איך בין עס די פרייהייט,
איך דיען אייך מיט טרייהייט, —
קומט, פליקט מיך — איך גלענץ, ווי א הימלישער שטראהל!“

פרייהייט

נאָך בענקט די וועלט נאָך פרייהייט'ס זיסען פריעדען,
נאָך לעבט די צוקונפט אין דעם שקלאפען'ס ברוסט;
דער וועלטען־אורטייל איז פאר א י ה ר ענטשיעדען,
עס שטרעבט דער מענש צו איהר אין לעבענס־לוסט! —

נאָך האָט דער ארבייטער זיין זעלבסט־בעוואוסטזיין,
נאָך איז דער מענשען־פונק אין איהם ניט טויט, —
ענטציקט פון פרייהייט וועט אמאָל זיין ברוסט זיין,
און זיינע טעג וועל'ן זיין פריי פון נויט.

א ליכט וועט אויפגעהן אין די קומענדע צייטען,
דער מענש וועט שטעהן אין קראַפט ווי ניי בעלעבט, —
די שלעכטע דורות וועל'ן זיך לאנגזאם בייטען,
די וועלט וועט האָבען דאָס, צו וואָס זי שטרעבט...

רעוואָלוציאָן

איך קום ווי אַ שטאָלצער קאָמעט, ווי די זון, ווען עס
הויבט אָן צו טאָגען ;
איך קום ווי אַ בייזער געוויטער פון בליץ און פון
דונער געטראָגען ;
איך קום ווי אַ גלוטיגע לאַווא פון וואָלקען־בעדעקטע
וואולקאַנען ;
איך קום ווי דער שטורעם פון צפון, וואָס וועקט און
ערשרעקט אָקעאַנען.

איך קום, ווייל עס האָבען טיראַנען פערוואַנדעלט די
פעלקער אין טראָהנען ;
איך קום, ווייל מען פיטערט דעם פריעדען מיט פולווער
און בליי און קאַנאָנען ;
איך קום, ווייל די וועלט איז צוטהיילט און דער בונד
פון דער מענשהייט צוריסען ;
איך קום, ווייל מען וויל פאַר דעם צייט־גייסט דעם
ענדלאָזען וועלט־רוים פערשליסען.—

איך קום, ווייל איך בין אין דער מדבר פון הערשאַפט
געבאָרען געוואָרען ;
איך קום, ווייל עס האָבען די הערשער געוועקט און
ערצויגען מיין צאָרן ;
איך קום, ווייל די מענשליכע ברוסט קען די זריעה פון
לעבען ניט טויטען ;

איך קום, ווייל מען קען ניט די פרייהייט אויף אייביג
פערשמיעדען אין קייטען. —

איך האב די געקנעכטעטע פעלקער געפיהרט אין די
פריהערע צייטען
און האב זיי געהאָלפען די שענדליכע קנעכטשאפט
אויף פרייהייט פערבייטען,
איך בין מיט דעם פאָרטשריט געגאַנגען, די וועלט
איהם געהאָלפען בעניייען,
און געהן וועל איך היינט מיט די פעלקער, און וועל זיי
אין גאַנצען בעפרייען.

און איך, איהר געהייליגטע געלד־זעק, געזאַלבטע,
געקרוינטע באַנדיטען,
איך וועל אייך פערניכטען מיט אייערע פאַלשע
געזעצע און זיטען,
און אייערע הערצער, וואָס שמאַכטען נאָך מענשען־
בלוט, וועל איך דערשטעכען,
און אייערע קרוינען און סצעפטער, די גאָלדענע,
וועל איך צוברעכען!

איך וועל אייער פאַרביגען פורפור, ווי שמאַטעס אין
שטיקלעך צופליקען,
צו וועלכע דאָס פאָלק האָט געיובעלט אין נאַרישער
פרייד און ענטציקען, —
פערליערען וועט אייער פערפראַרענע וועלט איהר
בלענד־שיין דעם שטאָלצען,
אזוי ווי דער שנעע, וועלכער פאַלט פון די אייז־בערג,
פון זון־שיין צושמאָלצען!

פערניכטען וועל איך אייער שפינוועב־מאראל און
די אוראלטע ליגען,
און אייערע פפאפען, די פינסטערע, וועל איך
דערשטיקען ווי פליגען,
און אייערע הימלען, און אייערע שדים, און אייערע
געטער,
איך וועל זיי צושטערען, און ריין וועל איך מאכען די
ערד און דעם עטהער! —

און מעגט איהר מיך ווערגען, און שיסען און הענגען —
אומזאנסט אייער מיהע!
מיך שרעקט ניט קיין קערקער, מיך שרעקט קיין שאפאט
ניט, מיך שרעקט ניט קיין תליה!
ארויסוואקסען וועל איך פון דר׳ערד און איך וועל זי
מיט וואפען בעדעקען,
ביז איהר וועט אויף אייביג פערזינקען, ביז אייך וועט
דער קבר פערמעקען! —

אמאָר און די פרייהייט

עס נייגט זיך די זון צו פערזינקען
אין ים, אין דעם שפּיגעלדיג גלאַטען,
אויף וועלכען די נעכטליכע שאָטען
פערשפּרייטען זיך לאַנגזאַם און ווינקען...

און גאָלדענע וואָלקען־פיגורען
מאָהלט אוים נאָך די זינקענדע זאָנע,
און טרעט אָב איהר טראָהן דער לבנה,
וואָס צייגט פון דער ווייט איהרע שפּורען.

און וואָלקען, ווי מאַרמאָרנע זיילען,
ווי טעמפּעל צושטערטע פון זיעגער,
בעפאַרבטע מיט בלוט פון די קריעגער —
בעדעקען דעם הימעל אין צייל͏ען...

ווי שטיל איז אויפ'ן ים, אויפ'ן וויטען!...
נאָר דאָרט ביי די דונקעלע סקאַלעס,
דאָרט מורמלען די שלאָפענדע כוואַליעס,
לעגענדען פון אוראַלטע צייטען.

* * *

דאָך זעהט! דורך דער לופט שוועבט אַ רייטער,
אַ קינד מיט געשלאָסענע אויגען,

אַ יונגלינג מיט פייל און מיט בויגען —
ער יאָגט זיך אַלץ ווייטער און ווייטער.

ער יאָגט זיך אַלץ נעהנטער צום לאַנד צו
און פאַכט מיט די פליגעל, די קליינע,
די שנעע־ווייסע פליגעל, די שעהנע,
זיי ברענגען געשווינד איהם צום סטראַנד־צו.

„יעצט פליהט, מיינע פיילען — זאָ רעדט ער —
פליהט הין אויף דער ערד צו די מענשען,
וואָס וועלען אי פלוכען, אי בענשען
די פרוכט, וואָס איהר ברענגט זיי אויף שפּעטער.

„דער זומער־טאָג איז שוין פערשוואונדען,
די זאָנע, די הייסע פערגאַנגען,
און יעדעם הערץ פיהלט אַ פערלאַנגען —
אין לוסט צו פערברענגען די שטונדען.

„מיט בשמים פול זיינען די לופטען,
וואָס ווירצען די נעכט פונ׳ם זומער;
די וועלט וויל פערגעסען איהר קומער,
ווען בלומען און בליהונגען דופטען.

„עס פיהלט יעדער מענש זיך געטריבען
פון קרעפטען זייט אייביגע יאָהרען,
זיין הערץ מיט אַ צווייטע צו פּאָרען —
און לעבען, געניסען און ליעבען...

„דרום פליהט, מיינע פיילען דער ליעבע,
אויף אייביג ניט ווידער צו קעהרען —“

דאָך האַלט ! — פון דער ערד לאָזט זיך הערען
אַ שטימע, אַ טרויעריג־טריבע —

דאָס בלאָנדזשעט אַ יונגפרוי ביים וואַסער,
געשלאָסען אין אייזערנע קייטען:
זי הויבט אויף איהר שטימע צו בעטען
און ווערט אימער בלאַסער און בלאַסער:

„האַלט אָב, אָ, אַמאָר, איין סעקונד
די פיילען! ניט אייל זיי צו וואַרפען!
מען דאַרף שוין ניט מעהרער פערשאַרפען
דעם שמערץ פון מיין בלוטיגער וואונד...

„די פרייהייט בין איך, די געפּלאָגטע,
די אייביג פערהאַסטע פון הענקער,
די אייביג געזוכטע פון דענקער,
און יעצט נאָך, ווי אימער, געיאָגטע —

„דאָך האָב איך מיין מוטה ניט פערלאָרען;
נאָך לעבען די פריינדע דער פרייהייט,
וואָס קעמפּפען ענטשלאָסען מיט טרייהייט,
מיט אייביג גערעכטיגען צאָרן.

„און זיי, אָ, אַמאָר, די וואָס ווילען,
די פרייהייט זאָל ליעבע בעקרוינען,
זיי זאָלסטו, איך בעט דיך, פערשוינען,
פערהיטען פון ליעבעס־געפיהלען —

„נאָך ווילען די פרויען ניט וויסען
די מענער אין קאַמפּף צו בעגלייטען,

און שווער איז די ליעבע צו טויטען —
מיין קעמפּפער וועט ווערען ענטריסען!

„זי וועט איהם פון שלאַכטפעלד פערפיהרען
אויף קרומע, געפעהרליכע וועגען...
וואוהין? וועט זיין ליעבע ניט פרעגען —
און איך וועל מיין קעמפּפער פערליערען!

„דרום הער, אָ, אמאַר, צו מיין תפלה
און רויב ניט פון מיר מיינע פריינדע,
וואָס ווילען מיך רעטען פון פיינדע,
פון בלוטיגע פיינדע, פון פיעלע!"

„איך קען דיין פערלאַנג ניט ערפילען
(ענטפערט אמאַר איהר פון אויבען),
כ'וויל דיינע קעמפּפער ניט רויבען,
איך זעה ניט וואוהין איך זאָל ציעלען...

„דאָך פרייהייט, מעלד אָן דיינע קינדער
מיין שפּרוך, וואָס דו וועסט פון מיר הערען,
עס וויל זיי אין לעבען בעלעהרען,
דער גאָט פון דער ליעבע, דער בלינדער:

„דעם קעמפּפער דאַרף קיין זאַך ניט בינדען!
און דאָס, וואָס עס האָט איהם געהינדערט,
וואָס האָט זיינע טהאַטען געמינדערט,
דאָס מוז אויס דעם וועג איהם פערשווינדען!

„ער מוז יענע בענדער צופליקען,
וואָס האַלטען נאָך איהם ביי דאָס אַלטע,

די צוקונפט, די פרייהייט־בעשטראהלטע,
זאָל יעצט אויך זיין לעבען בעגליקען.

„וואס טויגען די שוואכע נאטורען,
די וואקס־ווייכע שטילע געמיטהער?
אין דעם קאמפף, זאָ היים און זאָ ביטער,
פערשווינדען גאָר שנעל זייערע שפורען.

„אין דעם קאמפף זיינען פערבונדען
דער אָבגרונד מיט׳ן הימעל צוזאמען —
דאָ רוישען פיעל זאלציגע ים׳ען,
דאָ ברענען פיעל בלוטיגע וואונדען...

„דער קעמפפער מוז קענען בעגרייפען
דעם קאמפף אין זיין ריכטיגער גרויסקייט,
דאן וועט ער מיט דאפעלטער הייסקייט
זיין שווערד געגען הענקער פערשלייפען.

„א פייער־זייל וועט ער דאן ווערען
און וואנדלען פון איין אָרט צום צווייטען,
דעם האס געגען הערשער פערברייטען,
די שרעק פאר טיראנען צושטערען.

„ער וועט דורך די לענדער פערקינדען
דעם קומענדען ליכטיגען מאָרגען,
די ענדע פון קנעכטשאפט און זאָרגען,
און וועט דעם רעבעלען־בראנד צינדען.

„און ווען ער זאָל ווערען געבלוטיגט
פון פיינד, וואס שטעהען ענטקעגען;

און ווען עס זאָל ברעכען זיין דעגען —
זיין גייסט וועט ניט ווערען עטנמוטהיגט.

„דאָרום פרייהייט, דו יונגפרוי דער וויסטע,
די געטין פון גליק און פון פריידען,
זאָל טרויער דיין גלאַנץ ניט בעקליידען,
ניט נעהם זיך קיין זאָרגען אומזיסטע!

„ווען אָהן דיר איז פינסטער די ערד יעצט,
ווען אַלעס איז דאָרטען פערדאָרבען,
ווען ליעבע אויך פאַלט אַלס אַ קרבן
און האָט געגען גאָלד ניט קיין ווערטה יעצט —

„זאָ וועט זיך דיין קעמפּפער מיט עקעל
ענטהאַלטען פון דיעזע גענוסען;
ער וועט די געליעבטע ניט קוסען,
וואָס וויל דערפאַר רענדלעך אַ זעקעל.

„און ווייל, אום דעם יעצט צו פערזיסען,
מוז ער זיין געוויסען פערשוואַרצען —
וועט ער מיט דער פרייד פון זיין האַרצען
די פרייהייט דער צוקונפט בעגריסען!“....

א געזאַנג צום פאָלק

הויב אויף דיינע אויגען, אַ פאָלק, וואָס דו ביזט
אַזוי עלענד און אָרעם,
הויב אויף דיינע אויגען צו מזרח און מערב,
צו צפון און דרום
און זעה די געזאַמעלטע אוצרות, און זעה
פון דיין אַרבייט די פּירות,
און זעה דעם געבליבענעם רייכטהום פון
פריהער געוועזענע דורות.

הויב אויף דיינע אויגען און זעה אויפ'ן ים
די געלאָדענע שיפען,
און זעה אין די דונקעלע וועלדער דעם רויך
פון די לאָקאָמאָטיפען,
און זעה, ווי זיי שוועבען און קומען געשווינד
פון אַ געגענד אַ ווייטען
און פיהרען אין אַנדערע לענדער פּראָדוקטען
און סחורות צו בייטען.

הויב אויף דיינע אויגען און זעה די
געמויערטע גרויסע פאַבריקען,
וואו אַרבייטער זעגען און הובלען, און וועבען,
און נעהען, און שטריקען,
און שמידען און פיילען, און טאַקען און שניצען,
און גלעטען און פוצען,

און שאפען די וואַרע, און שאפען דעם רייכטהום
צום מענשליכען נוצען.

און זעה די מאשינען, די בלאַנקע, די ריעזיגע
אייזערנע שקלאַפען,
וואָס היטען די מענשליכע כחות און העלפען
די רייכטהימער שאַפען,
און זעה, ווי די ווילדע, די מעכטיגע קראַפט
דער נאַטור איז בעצוואונגען,
ווייל טיעף איז דער מענשליכער שכל אין
איהרע געהיימנים געדרונגען.

און וויים אויף די בליהענדע, לוסטיגע פעלדער
הויב אויף דיינע אויגען
און זעה, ווי עס שטעהען די גאָלדענע זאַנגען
פון שווערקייט געבויגען,
און זעה אין די פּרעכטיגע גערטנער די בוימער
מיט פרוכטען בעהאנגען,
און פויגעל ערפילען די צווייגען, ערפילען
די לופט מיט געזאנגען.

און זעה, ווי די זאַפטיגע ווינטרויבען ווערן
געטראָטען אין קעלטער,
דער וויין ווערט געגאָסען אין פעסער צו ווערען
געשמאַקער און עלטער,
אום שפעטער צו זידען אין בעכער, די מענשליכע
הערץ צו ערפרעהען,
ערוועקענדיג האָפנונג און ליעבע, פעריאָגענדיג
שמערצען און וועהען.

און זעה, ווי די גאַנצע נאַטור איז בערייט צו
פערזיסען דיין לעבען,
און פיהל אין דיין ברוסט אַ פערלאַנגען און פיהל אין
דיין הערצען אַ שטרעבען,
און מוטהיג אין ריעזיגע מחנות שטרעק אויס דיינע
הענד, די פערדאַרטע, —
גענוג שוין צו זיין די בערויבטע! גענוג שוין
צו זיין די גענאַרטע!

הויב אויף דיינע אויגען, אַ פאָלק, געה אַרויס פון
די פינסטערע קברים,
הויב אויף דיינע אויגען צו מזרח און מערב,
צו צפון און דרום
און נעהם די גע׳ירש׳ענטע אוצרות און נעהם
פון דיין אַרבייט די פירות,
און שאַפענדיג לעב און געניסענדיג שאַף
אין די פרייערע דורות! —

צום קעמפפער

די יעצטיגע צייט איז א שארף פון א מעסער
פאר דעם, וועלכער קעמפפט געגען איהר;
זיין לעבען קען ווערען אין צווייען צושניטען,
פערניכטעט ביי יעטיוודען ריהר.

דער פינסטערער שטן האט פיעלע געשטאלטען,
וואס שטעהען דעם קעמפפער אין וועג;
און יעדע בעזונדער פערשטעלט איהם דעם אויסגאנג,
און לאזט איהם ניט זעהן קיין ברעג...

דארום הער מיין עצה, דו עדעלער קעמפפער,
ניט לאז זיך פערפיהרען, ניט לאז!
זאל שטורעמען, בליצען, זאל דונערען, קראכען,
זיי שטארק, ווען דער ווינד גיט א בלאז!...

דיין פיהלענדע הערץ זאלסטו, ברודער, פערבינדען
גאנץ פעסט מיט דער קומענדער צייט —
פערקניפלען מיט צוקונפט'ס פערגאלדעטע פעדים,
וואס ציהען צו דיר זיך פון וויט...

דיין אויג אבער, פריינד, זאלסטו י ע צ ט האלטען אפען
פערהיטען געפאהר אויפ'ן שטעל,
דיין ריינער פערשטאנד זאל דיר דינען אלס פאקעל —
די אויג זעהט נור דאן, ווען ס'איז העל...

צום פאָלק

.1

איך האָס דיין דומהייט און דיין בלינדקייט, פאָלק,
אין דיין געשפרעך געפין איך קיין פערשטאַנד,
דיין שאַרפער וויטץ ערשיינט מיר אָבגעשמאַקט,
דיין פלאַכע פרייד איז ניט די מייניגע,
און דאָך ווי אַכט איך און בעוואונדער דיך!
דיין שווערע מיה, דיין לעבען אָהנע רוה,
דיין ריעזען־קראַפט, דיין שטילע טהעטיגקייט,
די וואונדערוועקע דיינע, ווען איך זעה —
דאַן שטעה איך שטיל און האָב רעספעקט פאַר דיר.
דער פעלז איז מעכטיג אין דער וויסטענים,
דער וואַלד איז אימה'דיג אין צייט פון שטורם,
דער שטראָם איז שרעקליך אין זיין ווילדען האַסט,
דאָך פעלז און וואַלד און שטראָם פערשווינדען גלייך,
ווען דו בעריהרסט זיי מיט דיין שטאַרקער האַנד,
וואָלסטו פעראייניגט שכל מיט דיין קראַפט,
ווי גרויס, ווי גליקליך וואָלסטו דאַן געוועןְ?

.2

דו נעהמסט זיך איבער מיט דעם נאָמען מענש
און זאָגסט, דו ביזט דער קעניג הער נאַטור —
פערשטעהסטו וואָס עס הייסט צו זיין אַ מענש?
עס בויט דער אָדלער זיך אַ נעסט ווי דו,

די שוואַכע פליגע פערמעהרט זיך זאָ ווי דו,
די קליינע מילב איז פלייסיג זאָ ווי דו —
אין וואָס בעשטעהט דיין הויכע מענשליכקייט?
ביזטו דאָס קליגסטע וועזען אויף דער ערד?
פערשטעהסטו זיך, פערשטעהסטו די נאַטור?
האָסטו געפיהל פאַר שעהנקייט, קונסט און פראַכט?
געפינסטו לוסט אין פרייהייט, פרייד און לוסט?
ביזטו געניינט צו פריעדען, רוה און גליק?
זאָג, איז דיין פריינדשאַפט גרויס, דיין ליעבע ריין?
אויב ניט, וואָס ביזטו דען? וואָס ביזטו דען? —

.3

דו לעבסט און ווייסט ניט וואָס דאָס לעבען איז,
דו שטאַרבסט און ווייסט ניט וואָס דאָס שטאַרבען איז,
דו גלויבסט און ווייסט ניט וואָס דאָס גלויבען איז,
דו האָפסט און ווייסט ניט וואָס דאָס האָפען איז.
וואָלסטו פערשטאַנען וואָס דאָס לעבען איז,
און אויך פערשטאַנען וואָס דאָס שטאַרבען איז,
וואָלסטו פערשטאַנען וואָס דאָס גלויבען איז
און אויך פערשטאַנען וואָס דאָס האָפען איז —
דאַן וואָלסטו ניט געלעבט אין שווערער נויט,
און ניט געשטאַרבען אָפט ניט לעבענדיג,
דאַן וואָלסטו ניט געגלויבט אין ווינד און שטויב
און ניט געהאָפט אויף דאָס, וואָס קען ניט זיין.
דיין בלייך געזיכט וואָלט זיין פון קרעפטען רויט,
און פריידענ־העל וואָלט זיין דיין דונק׳לע אויג,
דיין שוואַכע האַנד וואָלט זיין ווי אייזען שטאַרק,
און הירשען־פלינק דיין קרעפטענלאָזער פוס.
דיין הערץ וואָלט פיהלען, אָבער זיפצען ניט,

דיין קאָפּ וואָלט דענקען, אָבער זאָרגען ניט,
דיין מויל וואָלט ריידען, אָבער פלוכען ניט:
דיין יעדעס וואָרט וואָלט זיין אַ זיסער קלאַנג,
און דו — אַ פריהלינג אויף דער שעהנער ערד.

4.

איהר זיצט געדריקט אין רייכע, גרויסע שטעדט,
וואו יעדע הויז איז ווי אַ פעסטונג הויך.
האָט איהר דען מורא דאָס די פרישע לופט,
וואָס וועהט צו אייך פון וואַלד, און פעלד, און טהאָל
וועט אייך דערשטיקען ווי אַ בייזער פיינד?
איז אייך די ענגקייט און דער טומעל ליעב?
איז אייך דער דלות און דער עלענד זיס?
איז אייך די וועלט ניט ליעב אָהן שטויב און שמוץ?
צושטערט די טורמעס, וואו איהר זייט געדריקט!
לאָזט הינטער זיך דעם העש און די זינד
און קעהרט זיך אום צו דער נאַטור צוריק.
פערשפרייט זיך אויף דער שעהנער, ברייטער ערד
און בויט זיך שטעדטלעך ריין, און קליין, און רייך,
וואו יעדע וואוינונג זאָל אַ טעמפּעל זיין,
שעהן פאַר דעם אויג און פאַר דעם גוף בעקוועם.
די פעלזען וועלען געבען שטיין גענוג,
די וועלדער וועלען געבען האָלץ גענוג,
און איהר האָט קרעפטען און פערשטאַנד גענוג.
זאָל איבער אייך דער הימעל גלענצען העל,
די שעהנע זון אייך לייכטען אונגעשטערט,
זאָל'ן פויגעל זינגען אייך אַ מאָרגען־ליעד,
דער דופט פון פעלדער זאָל פערוויגען אייך.
זאָל'ן אייערע גאַסען זיין ערפילט מיט פרייד,

מיט פלייט, און צימבעל, און גיטארען־קלאנג.
זאָל אייער לעבען ווערען פריי און גרויס,
און איהר געזונד, און פריש, און לעבעדיג,
די אַלטע לייט ווי טענענבוימער פעסט,
די יונגע קינדער קרעפטיג, שעהן און גוט,
די יונגע לייט ווי צעדערבוימער שטאַרק,
בעקרוינט מיט שעהנקייט ווי דער גאָט פון ליכט,*)
און פול מיט לעבען ווי דאָס לעבען זעלבסט.
די מיידלעך׳ס באַקען צאַרט און ראָזען־רויט,
דער אָטהעם ריין און זיס, ווי בלומען־דופט,
די אויגען שטראַהלענדיג און ליעבעפאָל,
דאָס לאַכען טרעלענדיג און זילבער־העל —
ווי וואָלט עס מיך געפרעהט איך זאָ צו זעהן!

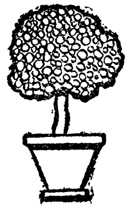

*) אפּאָלאָ.

מערץ געדאַנקען

ווען איך שטעה אַמאָל ביין ים ביי נאַכט
אין וועה פערזונקען, שטום, פערטראַכט
און הער דעם שטילען וועלען־רויש,
דאַן זיפץ איך, וויין און קרעכצע אויס:
זאָ שלאָפט די פרייהייט אויף דער וועלט,
דערשטיקט פון רויבער, קנעכט פון געלד,
זאָ זיפצעט, קרעכצט זי, ווי דער ים
פון טיעפען שמערץ, פון וועה, פון גראַם...

ווען איך זעה ביין ים אַ טייכעל קליין
און נעבען איהם אַ פעלזען־שטיין
וואָס לאָזט איהם ניט אין ים אריין,
דאַן שריי איך אויס מיט שמערץ און פיין:
דער טייכעל, אַך, בין איך, בין איך,
צום ים פון פרייהייט ציהט עס מיך,
און וועה! אַ שטאַרקע וואַנד פערשטעלט,
געבויט פון אונזער הערשער־וועלט...

ווען כ׳זעה דעם דונער׳ס ווילדער קראַך
צושפּאַלט דעם שטיין און מאַכט איהם פלאַך,
צושניידט זיין האַרטקייט ווי אַ זעג,
און מאַכט דעם טייכעל פריי דעם וועג —
דאַן ווער איך מוטהיג, שטאַרק און דרייסט,
עס וואַכט באַלד אויף מיין פרייהייטס־גייסט,
און טיעף בעגייסטערט רוף איך, שריי:
רעוואָלוציאָן! דו מאַכסט מיך פריי!...

צום אַנדענקונג פון דוד עדעלשטאַט

(געשריבען אין דעם טאָג פון זיין טויט.)

זיסע זון, פערבאָרג זיך איצטער,
וויקעל איין דיין שטראַהלען־פּראַכט
אין אַ ברייטער, ברייטער כמאַרע
שוואַרץ און פינסטער, ווי די נאַכט...

כ׳וויל דיין שיינען יעצט ניט זעהן,
ווען פינסטערנים איז מיין הערץ,
ווען איהר יעדער, יעדער ווינקעל
איז געפילט מיט זעעלען־שמערץ.

זאָל פערציהען זיך דער הימעל
מיט אַ וואָלקען רונד און רום,
כ׳וויל נאָר איצטער טרויער טרעפען —
טרעפען טרויער אומעטום.

אויף די בוימער זאָלען פויגעל
זיצען טרויעריג און שטום,
צו דער ערד זאָל זיפצענד בויגען
זיך אין פעלד די שעהנע בלום.

וואו איך וועל זיך קעהרען, ווענדען,
זאָל איך טרעפען טרויער היינט,
זאָל נאַטור מיר העלפען קלאָגען
אויף אַ וואָהרען מענשען־פריינד...

דאָרטען, אין אַן אָרעמער שטיבעל,
ליגט פערגליווערט אויפ'ן בעט
יעצט די לייכע פון אַ קעמפפער —
פון אַן אַרבייטער פּאָעט;

נאָך די פיעלע, פיעלע ליידען
אין זיין קורצער לעבענס־צייט,
נאָך די זאָרגען, נאָך די צרות,
האָט דער טויט איהם יעצט בעפרייט.

קאַלט און שטום, און איינגעפראָרען
שטעהט זיין הערץ אין זיין ברוסט —
יענע הערץ, וואָס האָט געשלאָגען
און געגליהט מיט פרייהייטס־לוסט....

יענע הערץ, וואָס האָט בעדויערט
אַלע אָרעמע, שוואַכע קנעכט,
וועלכע האָבען ניט קיין פרייהייט
און קיין ביסעל מענשען־רעכט —

יענע הערץ,וואָס האָט געשאָלטען
וויט און ברייט דאָס קאַפּיטאַל,

ווּעלכע האָט די ערד פערוואַנדעלט
אין אַ פינסטערען יאָמערטהאל;

יענע הערץ, נאָר אָך וואָס רייד איך,
פיעל צו שוואַך איז נאָך מיין פען
אָבצומאָהלען אַזאַ מוסטער,
ווי זיין הערץ איז וואָהר געווען.

צוגעקוקט האָט ער די פעהלער
פון דער שלעכטער, פאַלשער וועלט,
און מיט ליעבע צו דעם שוואַכען
האָט ער זיך אין קאַמפף געשטעלט.

אויפגעאָפּפערט האָט ער אַלעס,
פאַר זיין הייליגען פרינציפּ,
און די וואַהרע מענשען-לעהרע
איז געפלאָסען פון זיין ליפּ.

אויפגעאָפּפערט האָט ער אַלעס:
זיך, זיין גאַנצע הויזגעזינד —
רוהיג זיצען פון דער וויטען
איז געווען ביי איהם אַ זינד...

ניט געקוקט אויף פערגניגען
האָט ער אין דער שלעכטער צייט,
פערגניגען האָט געהייסען —
פאָרטצוזעצען נאָר דעם שטרייט.

ווען פערפראָרען זיינען געוועזען
גראָב מיט אייז אין שטוב די ווענד,

דאַמאָלס האָט די מענשען־ליעבע
אין זיין הערצען שטאַרק געברענט.

שפּעט ביי נאַכט — ניט אויסגעשלאָפען,
דאָרשטיג, הונגעריג און מיד,
איז ער שטיל אַליין געזעסען
שרייבענדיג זיין פרייהייטס־ליעד.

יענע ליעד, וואָס יעדע שורה
איז אַ שטאַרקער קריגס־סיגנאַל,
אויפצוואַועקען אַלע שקלאַפען,
קעמפפען געגען קאַפּיטאַל.

טרערען, וואָרעמע, הייסע טרערען,
פלעגען פליסען אימער פאָרט
פון זיין אויג אויף יעדע בלעטעל,
און אויף יעדעס, יעדעס וואָרט.

ניט געאָרט האָט איהם דער בילען
פון דער באַנדע ווילדע הינד...
מיט אַ זיפץ פלעגט ער דאָס לאָזען,
עס זאָל אוועקגעהן מיט׳ן ווינד.

דאָך, געפאַלען איז דער קעמפפער
צווישען אַלע אויפ׳ן פעלד,
יאַ געפאַלען — דאָך געשטאָרבען
איז ער, ווי אַ וואַהרער העלד.

„גלויב אין זיך ניט ביז דיין ענדע“ —
זאָגט אַ שפּריכוואָרט, קלוג און וואַהר.

זעהט! זיין ענדע איז געקומען,
זאָגט יעצט עדות פאַר דערפאַר...

זאָגט איהם פריינד און פיינדע,
אַז געשטאָרבען איז ער בראַוו;
ניט געביטען זיין אידעע:
די בעפרייאונג פונ'ם שקלאַוו!

ניט געביטען — ביז געקומען
איז דער טויט און האָט פערמאַכט
זיינע אויגען איהם אויף אייביג
פאַר דער אייביגער, פינסטערער נאַכט...

עדעלשטאַט! דו ביזט געשטאָרבען,
פיהלסט ניט מעהר דעם וועלטען־שמערץ,
דאָך דיין טויט האָט פערוואונדעט
שרעקליך, שרעקליך מיר מיין הערץ.

ביזט געשטאָרבען, דאָך איך טרייסט זיך,
ווייל עס לעבט דיין גרויסער גייסט,
ווען איך וועל דיין ליעד נאָר זינגען,
וועט עס זיין פאַר מיר אַ טרייסט...

און איך ווייס, די צייט וועט קומען
מיט דעם פרייהייטספולען גלאַנץ,
דאַן וועט יעדער איינער לעגען
אויף דיין גראַב אַ בלומען־קראַנץ.

17טען אָקטאָבער, 1892.

ביי'ן מאָנומענט

עס חלום'ט, טרוימט דער מאָנומענט
אין בלאַסען מאָנד־שיין שטיל, אַליין,
געטאָקט, געשניצט פון קינסטלער־הענד,
געהאַקט פון ווייסען מאַרמאָר־שטיין.

דער בילד שטעלט פאָר: אַ דענקער זיצט
און האַלט אַ פעדער אין זיין האַנד,
דער שנעע פון אויבען פינקעלט, בליצט,
ווי דינער שטויב פון אַ בריליאַנט;

מען הערט קיין שאָרך, קיין פיפס אַרום,
דער גאָרטען רוהט אין שוים דער נאַכט,
די ווייסע בוימער שטעהען שטום,
דער ווינטער־ווינד שפּאַצירט זיך זאַכט.

איך שטעה ביי'ן מאָנומענט און טראַכט:
די וועלט בעלוינט נאָך דעם, וואָס דענקט;
אָט האָט מען דאָ זיין בילד געמאַכט,
און כבוד, עהרע איהם געשענקט.

איך שטעה און טראַכט, און קלער און קלער:
מען וואָלט מיך עהרען זאָ ווי איהם,
ווען איך וואָלט זיין געלעהרט ווי ער —
דאָך שטיל! מיר דאַכט, איך הער אַ שטים —

איך הער אַ שטים — וואָס קען דאָס זיין ?
האָב איך די בוימער אויפגעוועקט ?
אָך, ניין ! מיר פאַלט אין קאָפּ אַריין,
דער מאָנומענט האָט זיך גערעגט.

קען ריידען דען דער קאַלטער שטיין —
די זאַך, וואָס גיט קיין לעבען טראָגט ?
דאָך שטיל ! עס רעגט זיך ווידער שוין,
ער ווינקט צו מיר, איך הער ער זאָגט :

„זאָלסט ניט שטרעבען
אין דיין לעבען
צו דעם פּוסטען לאָרבער־קראַנץ ;
הער מיין לעהרע :
זוך קיין עהרע,
זוך קיין כבוד, זוך קיין גלאַנץ.

„זאָל דיר לויבען
און ערהויבען
דאָס, וואָס שאַפען וועט דיין קראַפט,
וועלען מענשען
שילטען, בענשען,
אַלעס איינס ! — האָסט גוט׳ס געשאַפט...

„דיין געוויסען
קען פערזיסען
וואַרהייט, עהרליכקייט אַליין.
ניט בריליאַנטען,
ניט דיאַמאַנטען,
ניט קיין קראַנץ און ניט קיין קרוין...

„זאָלסט ניט שמייכלען,
זאָלסט ניט הייכלען
דעם, וואָס ליעבט קיין וואַרהייט ניט;
נור פערמיידען
און פערשניידען
פון דער וועלט זיין שלאַנגען־טריט.

„זאַנען־קלאָרהייט
איז די וואַרהייט,
קעמפף און שטרעב און לעב פאַר איהר!
ליעבט זי קיינער,
ליעב זי איינער,
שטאַרבען זאָל זי נור מיט דיר!...“

— — — — — — — — — — — — — —

ער רעדט ניט מעהר — ער שווייגט שוין שטיל;
זיין זיסע שפּראַכע פערשטעה איך רעכט,
אָ, קאַלטער שטיין, דו זאָגסט מיר פיל,
יאָ, כ׳לעב פאַר וואַרהייט, לעב און פעכט!

דער געניוס דער מענשהייט

(אויף דער וועלט־אויסשטעלונג)

שוואַרץ פערשלייערט רוהט שיקאַגאָ ;
לאַנג פערקלונגען איז דער טומעל
אין די גאַסען, פון די מאַסען,
דעם געמישטען מענשען־רומעל.

אויף די זון־שיין מיעדע אויגען
האָט דער שלאָף געלעגט זיין זיעגעל ;
און די נאַכט האָט טיעפען שווייגען
אויסגעשפרייט מיט איהרע פליעגעל.

און עס שלאָפען זאַנפט די בוימער
פון׳ם בעריהמטען ד ז ש ע ק ס אָ ן גאַרטען,
וואו שיקאַגאָ׳ם וועלט־בעוואוסטע
וועלט־אויסשטעלונג שטעהט יעצט דאָרטען. —

און די שטאָלצע, ריעזען־גרויסע,
מאַיעסטעטיש פראַכט־בעדעקטע,
וואונדער־שעהנע, לאַנג געבויטע
און מיט שווערער מיה פאָלשטרעקטע

זיילען־טעמפלען, קונסט־געביידען
שטעהען איינגעהילט און שווייגען —

און די העל־בעמאַהלטע פאַרבען
שימערען דורך די גרינע צווייגען.

אין דעם דונקעל־בלויען הימעל
גליהט אַ שטערענדעל אַ בלאַסער,
און די האַלב־מאַנד שווימט פאַמעלעך,
ווי אַ שיף אין שטילע וואַסער.

פלוצלינג — זעהט! אַ וואונדער, וואונדער!
אין דער לופטען בליצען שטראַהלען,
זילבער־שטראַהלען, צויבער־ליכטער,
און דער דונקעל ווערט פערפאַלען. —

איז דאָס ניט אַ מחנה גייסטער,
וועלכע שוועבען דורך דעם נאַכט־ים?
ניין! — דאָך זעהט! עס שטייגט אַ וואָלקען
איינגעוויקעלט אין אַ פּראַכט־ים —

זעהט! עס בליצט, עס לייכט, עס פינקעלט,
ווי רובינען, ווי קריסטאַלען;
אימער בייטען זיך די פאַרבען, —
שווער דעם וואַהרען גלאַנץ צו מאַהלען!

אַט, עס שטייגט, עס שטייגט אַרונטער!
וועלכע וואָלקען, וועלכע דינקייט!
ס'איז אַ טראַהן אַרומגערינגעלט
מיט אַ גאָלדענע וואונדער־גרינקייט.

אין דער לופט, אין מיטען גאָרטען,
זעהט מען איהם יעצט נידערשטייגען,

אויבען א בריליאַנטען־דעקע,
אויפגעקניפּט אויף פּאַלמען־צווייגען.

אויף דעם וואַלקען־טראָהן א קראַנע
העננגט פון מירטען דונקעל־גרינע,
דורכגעוועבט מיט זאָנען־שטראַהלען,
ווי מיט גאָלדענע פעדים דינע.

אין א ברייטען, שוואַרצען מאַנטעל
איינגעהילט — דאָרט זעהט מען זיצען
אויף דעם טראָהן אַן אומבעקאַנטען —
איבער איהם די ליכטער בליצען.

זעהט די מיענען מילדע שטרענגקייט!
זעהט דעם פּנים, עדעל־בלייכען,
און די טיעפע שוואַרצע אויגען
אין דעם שטערען, אין דעם הויכען!

שוואַרצע, זיידען־ווייכע לאָקען
ציערען שעהן דעם קאָפּ דעם שעהנעם,
צוגעדעקט — ווי מאַיעסטעטיש! —
מיט א לאָרבער־קראַנץ א קליינעם.

שטיל ערהויבט ער זיך פון זעסעל,
ראַלט א פאַרמעט אויף, א דיקען,
און די גלענצענדע געביידען
קוקט ער אַן מיט שטרענגע בליקען.

פינסטער ווערען זיינע מיענען...
מ'זעהט איהם יעצט די האַנד ערהויבען

און זיין שטימע, מעכטיג־זיכער,
קלינגט ארונטער לויט פון אויבען:

„טעמפעל בויט איהר, מיר צו עהרען,
וויט און ברייט אין אלע לענדער —
א י ה ר, די פיינד פון ליכט און וויסען,
א י ה ר, די פרעכע קונסט־בעשענדער! —

„וועה אייך, איך פערשטעה אייך!
ניט פאר מיר געברויכט מען ליגען!
ניין! די גרויסע, דומע וועלט נור
קענט איהר מיט דעם גלאנץ בעטריגען.

„הערט מיין שטימע, שטאלצע הערשער,
וועלטען־רויבער, ליגען־שמיעדער,
און פערציטערט זאלען ווערען
אייערע שמאלץ־בעדעקטע גליעדער!

„אין די גרויסע, רייכע צימער,
אויף די ווייכע, זייד'נע קישען,
וואו איהר ליגט יעצט וויין־בעטרונקען
און געניסט דעם שלאף דעם זיסען —

„זאל מיין בראנד־ווארט אייך ערשרעקען,
אייך, מאמאן'ס געקויפטע גייסטער! —
און אין שטויב זאלט איהר באלד ליגען
פאר דער מענשהייט'ס וואהרען מייסטער...

„רויט, מיט מענשען־בלוט בעזידעלט,
זיינען אייערע הענד, די ווייכע,

ניט בעריהרט מיט זיי די הימלען
פון הער געטין קונסט, די הויכע!

„די, וואָס ווילען, אַז לאַרבער
און די מירטען זאָלען בליהען,
פ ר י י ע קינסטלער צו פערציערען —
ליעבט איהר אויפ'ן שטריק צו ציהען...

„זעהט איהר אין מיין חופּה בליאַסקען
מאַסען שטערען ווי בריליאַנטען?
ווייסט: דאָס זיינען זיי, די טויטע
און די לעבעדיגע טאַלאַנטען.

„אָבער פיעל מיליאָנען ליכטער,
הויכע געניעס, טיעפע דענקער,
האָבען נ י ט געקענט ערשיינען —
איבער אייך — איהר ווילדע הענקער!

„דאָרט אין אייערע שקלאַפען־גריבער,
לעשען זיך די העלסטע שטערן —
ז י י נאָר קענען מיך ערהויבען,
ז י י נאָר קענען מיך פערעהרען! —

„איך פערלאַנג פון אייך קיין קרבן
מיט אַ פינסטער'ן געדאַנקען!...
אייערע זיסע אָפּפער־ריחות
עקלען מיך ווי מאָרד־געשטאַנקען.

„פריינד זייט איהר פון שטריק און גאַלגאַנס,
פרייע גייסטער צו דערשטיקען;

פריינד זייט איהר פון שראָט און פולווער
אום די וועלט צו אונטערדריקען —

„אָבער ניט פון טעמפעל בויען
פאַר דאָס עדעלע און שעהנע,
פאַר דאָס וואַהרע און דאָס הויכע,
פאַר דאָס שטראַהלענדע און ריינע!...

„אייערע מוחות און געהירען,
וועלכע וועבען, דרעהען, שפּינען
אימער נייע רויבער־נעצען,
נ אָ ך אַ גאָלד־גרוב צו געווינען, —

„האָבען ד אָ ס מאָל אויסגעגריבעלט
נאָך אַ קוואַל, וואו בלוט צו שעפּען
פון די דומע, דומע מענשען,
וועלכע לעבען נאָר צום שלעפּען...

„און דאַרום איהר שוואַרצע זעעלען!
ריים איך אָב פון אייך דעם שלייער,
זאָלען אַ ל ע אייך ערקענען,
אַלע בלינדע שאַטען־געהער.

„וועה אייך, וועה אייך, אונטערדריקער!
הערט מיין וואָרט, עס איז דאָס ה ע כ ס ט ע —
גיך וועט איהר ווי פליגען פאַלען
אין די הענד פון די גערעכטע!...

„אונטער אייערע ליגען־טהורעמס
וועט איהר זינקען — און אויף אימער!
איך — דער ג ע נ י ו ס פון דער מ ע נ ש ה י י ט —
וועל בעלעבען יענע טרימער!" — — — — — — — — — — —

ליכט און שאטען

I

איך בין אין מיין צימער געזעסען ביינאַכט
אין טרויעריגע חלומות פערזונקען ;
פון הימעל האָט קלאָהר די לבנה געשיינט,
פערשפּרייטענדיג זילבערנע פונקען.

עס האָט זיך גערדרעהט אין מיין מוח די ערד,
(זי זעהענדיג ווילט זיך מיר ווייזען) —
און איך האָב געזעהן פיעל לענדער און שטעדט,
און האָב זיך ערינערט אָן היינע׳ן.

איך האָב זיך דערמאָנט אָן דעם גרויסען פּאָעט,
(איך וויים שוין ניט ווי ס׳איז געשעהן),
און באַלד האָט מיין הערץ אַ פערלאַנגען געפיהלט —
דעם דיכטער, דעם טויטען צו זעהן.

איך שרעק זיך פאַר מענשען, פאַר לעבעדיגע, ניט
און שרעק זיך פאַר טויטע געווים ניט ;
דאָך מעגען פיעל לעבעדיגע וואַנדלען אהין,
וואו מען דאַרף שוין קיין הענד און קיין פים ניט. —

און זיצענדיג האָב איך אין חלום דערהערט
אַ לירע, אַ געטליכע, שפּיעלען,

עס האָבען די טענער ערוועקט אין מיין הערץ
די עדעלסטע, טיעפסטע געפיהלען.

זיי האָבען בעצויבערט מיין זאַנפטען געמיטה,
געעפענט דעם קוואַל פון די טרעהרען;
מיר דאַכט זיך, איך וואָלט מיינע יאָהרען פערבראַכט
אַליין נאָר די לירע צו הערען!

און פּלוצלינג האָב איך אינ'ם צימער בעמערקט
אַ שטילעס, אַ וואונדערליך וועבען —
און גלייך ווי אויף פליגעל איז ה י י נ ע אַליין
געקומען פון קבר צו שוועבען.

ער איז ניט געווען קיין צופוילטער סקעלעט,
זיין גוף איז געווען אַ געזונדער;
און ער האָט אויף מיר מיט אַ שמייכעל געקוקט,
מיך מאַכענדיג פרעהליך און מונטער.

„איך בין יעצט — האָט ער מיט אַ שמייכעל געזאָגט —
דורך דר'ערד פון קבר ענטלאָפען,
און וואָלט איך מיין רייזע געמאַכט אויף דער ערד,
מיך וואָלט אַ זשאַנדאַרם געטראָפען. —

„מען האָט מיר אין פראַנקרייך, אין שעהנעם פּאַריז,
אַ קבר צום שלאָפען געגעבען —
בעגראָבען זיין קענסטו אין יעטווידעס לאַנד,
דאָך לאָזט מען דיך ניט לעבען. — —

„עס לויפען די יאָהרען; עס זיינען זייט דאַן
באַלד זיעבען און דרייסיג פערלאָפען,

און ליגט מען אין קבר איין איינציגען טאג,
זאָ דאַרף מען אויף אויפשטעהן ניט האָפען.

„און ווילסטו מיט יענער וועלט ווערען בעקאַנט,
פאַר וועלכער די מענשען זיך שטרייטען?
דו מעגסט דיין „גן־עדן" נאָך דאָ אויף דער ערד
אויפ'ן „גיהנום" פון רייכען פערבייטען. —

„איך האָב זיך ביים לעבען — זאָ האָב איך געדענקט —
ערלויבט פונ'ם הימעל צו שפּאָטען.
געווים וועט מען דאָרטען פאַר אַל־מיינע זינד
מיך שמייסען און ברענען און בראָטען. — —

„אַ טעות! דאָס זאָגען די פּפאַפען נאָר אונז,
די שמוציגע, לומפּיגע פּפאַפען!
זיי ווילען עס זאָלען קיין מענשען ניט זיין —
נאָר הייליגע, געטליכע אַפען. —

„ניטאָ קיין גן־עדן, קיין גיהנום ניטאָ,
קיין גאָט איז ניטאָ און קיין טייפעל!
פון אונטען איז ערד, פון די זייטען איז ערד,
דעם מויל קומט נאָך אויך אַן אַ הייפעל.

„מען ליגט אין דער שטיל און מען גיט ניט קיין פּיפּס,
ווען ס'בייסען און קיצלען די ווערים,
די שמוציגע ווערים! זיי קריכען אין קאָפּ
און קריכען נאָך אין די געדערים.

„אויך מיר וואָלט די חברה געטאַציעט אָהן סוף,
ווי ס'האָבען געטהאָן די צענזאָרען,

אַ נס וואָס איך האָב אויף דער זינדיגער ערד
מיין פלייש דורך אַ קראַנקהייט פערלאָרען.

„איך האָב פּאַר דער גאַרישער, פינסטערער ערד
זיך אימער געמוזט אינטערעסירען,
כ'בין איצטער געקומען ערפאַהרען די נייעס,
וואָס האָבען געזאָלט דאָ פּאַסירען.

„מען האָט צו מיין עהרע אַ דענקמאָל געמאַכט,
די „לאָרעליי" זיצט אויף איהם אויבען,
זיי ווילען איהם אָבער אין דיסעלדאָרף נים,
מיר דאַכט זיך, דאָס קומט דורך מיין גלויבען.

„צוואַר בין איך געוואָרען אַ איד,
נאָכ'ן דין פון דער הייליגער תורה,
דאָך שפּעטער — איך האָב זיך גע'שמד'ט און איך האָב
בעגאַנגען אַ גרויסע עבירה. —

„און שיצט מיך דער גייסט פון'ם געטליכען זוהן,
און שיצט מיך אברהם, מיין זיידע,
דאָס קריסטענטהום שטינקט און דאָס יודענטהום שטינקט,
זיי שטינקען, מיין טהייערער, ביידע! —

„דאָס יודענטהום און קריסטענטהום, טהייערער פריינד,
זיי זיינען עוויג געפעהרליך —
מיר דאַרפען קיין פּריסטער, מיר דאַרפען קיין גאָט,
זיי מיינען עס אַלע ניט עהרליך!

„איך וואָלט מיינע פריינדע פון נאָהענט און ווייט
מיט דער עהרליכסטער אַבזיכט געראַטהען:

דער בעסטער, געזונדסטער גלויבען איז —
אַ גלעזעלע וויין און אַ בראַטען!

„אַ קעסטליכע וואוינונג פאַר זיך און דער פרוי,
דאָס מוז יעדער איינציגער האָבען,
און נאַהרונג און פרייהייט, פערגניגען און לוסט,
און פריידע און אויך גאַרדעראָבען!

„און האָבען דאָס איצטער די אָרעמע ניט
און מוזען פאַר אַנדערע שאַפען,
דערין זיינען שולדיג די עהרליכע לייט,
וואָס מאַכען די מענשען פאַר שקלאַפען.

„און פרעגט איהר מיך יעצט, וואָס איהר זאָלט מיט זיי טהאָן,
זאָ זאָג איך אַרויס מיין געדאַנק אייך:
איהר זאָלט מיט זיי טהאָן, ווי מען האָט געטהאָן
מיט'ן זעכציעהנטען לודוויג פון פראַנקרייך! — — — —"

דאַ האָט ער געשוויגען, און איך האָב געפרעגט:
„קען איך דיר מיט אירגענד וואָס דיענען?"
און ער האָט געענטפערט געלאַסען און שטאָלץ,
מיט לאַבענדע, ביטערע מינען:

„זיי שטעלען מיין דענקמאָל אין דיסעלדאָרף ניט,
די אויבערשטע שורקען און לומפען —
איך ווינש זיי, זיי זאָלען דאָרט ווערען דערשטיקט
אין זייערע שמוציגע זומפען! —

„אצונד האָט מען דאָ, אין דער פרייהייט־שטאָל,
געזאַמעלט פיעל געלד און געקליבען

צו קויפען פון קינסטלער מיין פראכט־מאָנומענט —
עס האָבען זיך פיעלע פערשריבען.

„אָ, הימעל! אָט דאָ, אין דער פריהייט־שטאָל,
דאָ וועט מען אַ דענקמאָל מיר שטעלען,
אָט דאָ, וואו עס קייען די מענשען טאַבאַק,
ווי וועט מיר דער ריח געפעלען?

„איך האָב אין מיין לעבען דאָס לאַנד ניט געליעבט,
יעצט מוז איך עס לאָזען פּאַסירען,
עס זאָל מיין דענקמאָל, דער פּרעכטיגער שטעהן,
און ווינטער און זומער־צייט פריערען!

„און בין איך אַן אָרעמער טויטער אַצונד,
און מוז איך עס לאָזען פּאַסירען,
זאָ וויל איך אַם וועניגסטענס זעהן די שטאָדט,
און וויל אין די גאַסען שפּאַצירען.

„און גלייך ווי ווירגיל האָט דעם דאַנטע געפיהרט
אין גיהנום דורך טויערען און טהירען,
זאָלסטו יעצט — אַבוואָהל עס איז פאַלש דער פערגלייך —
דיין פריינד, דעם געשטאָרבענעם, פיהרען.

און צייג מיר די גאָלדערנע קעסעל־גרוב דאָ,
און צייג מיר די אידישע גהעטאָ,
און צייג מיר ווער האַנדעלט, ווער שאַפט, און ווער לעבט,
ווער לערנט און שרייבט דאָ און רעדט דאָ.

„און וועסטו מיר יעדע זאַך ווייזען גענוי,
די לומפּען די גרויסע און קליינע,

אַלס עהרליכער מענש װעסטו װערען געקרוינט
פונ׳ם אָרעמען היינריך היינע. — —"

מיר זיינען באַלד ביידע געגאַנגען אין גאַס,
געאַרעמט, װי ברידער — פערשטעהט זיך!
עס האָט די לבנה אונז ליכטיג געשיינט,
עס האָבען אויך שאָטענס פערשפּרייט זיך...

די ווינטער זון

נעבעל־גרויע וואָלקען דעקען צו דעם הימעל,
שטיקענד, אונעררטרעגליך איז די לופט אין גאַס!
ס׳ליעגט די גאַנצע וועלט אין טיעפען, דיקען שימעל...

לאַנגזאַם פאַלט אַ ווייכער שנעע פון אויבען — שמוציג,
בלאָטיג, שוואַרצליך בלייבט ער אונטען ליגען, נאַס...
קלעבט זיך אָן די טריט אָן, ליימיג, שווער און גליטשיג...
כ׳שטעה ביים פענסטער שטיל און קוק אַרוים אין דרויסען:
מענשען יאָגען, לויפען גיך... אָהן צוועק... אָהן ציעל...
דריקען, קוועטשען, שטויסען, היילען זיך און רוישען...

טרויריג, דונקעל ווערט עס מיר אין הערצען — שווערער,
שווערער דריקט דער טיעפער וועה און שמערץ־געפיהל,
דאָך, וואָס זעה איך? דאַרטען ווערט דער הימעל קלערער:

די לופט ווערט צושפּאַלטען
אין נעבעל אין קאַלטען,
ווערט ליכטיגער, העלער,
און שנעלער און שנעלער
דערזעהען זיך קוויטען,
איינס שעהנער פון צווייטען,
וואָס בילדען צוזאַמען
פון ראָזיגע פלאַמען
פיעל גאָלדענע טייכען,

און שעהן, אָהן גלייכען,
דערזעה איך באלד שטייגען
אין הייליגען שווייגען
די זאָנע, די שעהנע,
די הימלישע, ריינע
און ווארעמע שטראַהלען
לאָזט לאַנגזאַם זי פאַלען
פון אויבען אַרונטער,
און אַלעם ווערט מונטער.

מיין הערץ הויבט אָן שלאָגען
און פיהלען און זאָגען:
אַוועק איז דער קומער,
עס קומט אָן דער זומער,
די פויגעלעך זינגען,
די ליעדער ערקלינגען,
עס בליהען די בלומען
און גלייך ווי פערפומען,
געווירצען וואָס דופטען,
צוטראָגט זיך אין לופטען
דער גרוך פון די ראָזען
פון ווינטעל צובלאָזען.
די טייכלעך צופליהען,
און זילבער־קלאָר גיסען
זיך רוישענדע כוואַליעס
פון פעלזען, פון סקאַלעס,
און שפרינגען און טאַנצען,
און שפרינגען און גלאַנצען...

. . . .

וועה! וואָס זעה איך? ווידער ווערט דער הימעל טריבער
און די זון בעהאַלט זיך... אַך, עס ווערט מיר קאַלט...
ווידער ווינטער... פוסטע חלומות... עס ציטערט יעדער
נערוו אין פיבער...

שוין פערגאַנגען!... ווידער וואָלקען טרעפען מיינע בליקען
שוואַרצע, פינסטערע פון שרעקליכען געשטאַלט —
אַט, אַט האַלטען זיי און ווילען אַלץ דערשטיקען...

פון די קוימענס זעצט אַ שוואַרצער רויך — געדיכטער
שוואַרצער ווערט ער אין דער נעבעלדיגער לופט —
באַלד צוטהיילט ער זיך און מאַהלט ערשרעקענדע געזיכטער.

און די הייזער, דוכט מיר, שיבען זיך צוזאַמען,
ענגער ווערט די גאַס... אַ שוואַרצער פויגעל רופט
קלאַגענד אין דער לופטען, גלייך ער וואָלט פערדאַמען,

. . . .

די שוואַכע ווינטער־זון
זאָ גיך פערגעהענדע,
זי גלייכט „רעפאָרמעלעך“
ניט לאַנג בעשטעהענדע....

דער פרייהייטס-וואַנדערער

אין האַנד דעם וואַנדער־שטאַב, מיט פעסטע טריט,
אַזוי וואַנדערט ער אַרום פון לאַנד צו לאַנד;
מיט איהם געהט ס'לעבען, געהט די פרייהייט מיט,
די פעלקער־רעכט שיצט ער מיט זיין האַנד. —

שעהן ליגט די וועלט פאַר איהם, מיט ליכט בעדעקט,
מיט ליעבע רוהט אויף איהר זיין טיעפער בליק;
זיין גייסט איז פריי, זיין הערץ איז אויפגעוועקט,
און שלאַגט מיט פרייד, מיט טיעפען מענשען־גליק.

אויף באַרג און טהאַל ליגט קלאָר די זון פערשפרייט,
אויף באַרג און טהאַל ליגט קלאָר זיין פרייער גייסט;
נור ווען איהם דענקט זיך פון דער מענשהייט'ס־נויט,
זיך אין זיין אויג אַ ביט'רער טרער בעווייזט. —

טעמפלען פון שעהנהייט לייכטען אין זיין קאָפּ,
אַ וועלטען־פּראַכט איז איינגעדריקט אין איהם;
געבלענדעט לאָזט ער אַפּט זיין בליק אַראָפּ,
און הערט פערשעמט זיין אייג'נע הערצענס־שטים. —

ער זעהט די פרייד, ער זעהט די לייד פון לעבען,
אין יעדען ווינקעל דרינגט זיין בליק אריין, —
ער זעהט דעם רייכען אין זיין וואוילטאָג שוועבען,
ער זעהט דעם אָרעמאַן אין נויט און פיין.

און אפט אין ליידען טהוט דאס הערץ איהם וועה,
דאך ווערט ער ניט פערצווייפעלט אין זיין וועג;
ער הערט די מענשהייט'ס ליידענס־אויסגעשריי,
דאך זינקט ער ניט, ער זוכט א נייעם שטעג. —

עס לעבט פאר איהם קיין טרייער פאטער ניט,
קיין מוטער לעבט ניט, וועלכע ער האט ליעב
מעהר ווי די פרייהייט, און זיין פרייער שריט
געהארכט מיט שטאלץ זיין אינערליכען טריעב. —

קיין פריינד איז איהם קיין פריינד ניט, ווען זיין ציעל
מוז געהן פערלארען; — מיט א שטארקער האנד
צורייסט ער יעדען דריקענדען געפיהל,
און געהט אלץ ווייטער, שטאלצער אין זיין שטאנד. —

איהם רופט צום וואלד, איהם רופט צום טהאל ארויס,
א שטימע הערט ער אין הער ווייטער וועלט, —
איהם טרייבט די נויט פון יעדער ליידענדער הויז
צו זוכען דאס, וואס יעדען שקלאפען פעהלט. —

ביי'ן זייט פון בארג זעצט ער זיך שטיל אוועק,
און דענקט מיט פריידע פון דער פריהלינגס־צייט;
ער זוכט קיין ענדע ניט, ער זוכט קיין ברעג,
זיין ציעל איז נור צו גאר'ן נאך דאס, וואס איז ווייט. —

איהם ציהט דאס הערץ צו ווייטע, ווייטע לענדער,
זיין זעעלע שמאכטעט נאך א זיסען טרוים, —
איהם בינדען ניט די אלטע לעבענס־לענדער,
די אלטע זיטען־פפליכט בעוועגט איהם קוים. —

ער געהט ארום אין ווייטען, ווייטען לעבען,
ער וויל ניט וויסען פון קיין וועלטען־מאכט ;
אליין זיין וויל ער אין זיי פרייען שטרעבען,
פון קיינעם ניט געדריקט, ניט אויסגעלאכט.

מיעד זינקט זיין קאפ ארונטער אויף דער ברוסט,
שטיל זיפצט ער, אין געדאנקען שטארק פערטיעפט ;
אפט דענקט ער לאנג פון זיסער קינדער־לוסט,
אפט פון דער וועלט, דאך — ניט מיט גאל און גיפט. —

ער וויל קיין וועזען ניט, קיין מענשען דריקען,
ער שטרעבט ניט צו געווינען וועלכע מאכט ;
און זוכט ער מאכט, איז עס די מאכט צו שיקען
די ליכט פון פרייהייט דורך דער וועלטען־נאכט. —

ער פרעדיגט ניט קיין דומהייט און קיין גלויבען,
ער גיט דער וועלט ניט, וואס זי דארף ניט מעהר ;
ער שטרעבט די וועלט, די מענשהייט צו ערהויבען,
ארויפנעהמענדיג די לאסט וואס איז איהר שווער. —

און ווען ער זעהט די וועלט אין פראכט און גלאנץ,
די הייליגע שעהנקייט פון דעם וועלטען־אל ;
ווען יונג און אלט בעוועגען זיך צום טאנץ,
בעלייכטעט פון דעם לעבען׳ס פריידען־שטראהל ; —

ווען פרייער לעבען רעגט זיך איבעראל,
ווען אלע הערצער שלאגען שטארק מיט לוסט ;
און אלע הערען דעם זיסען פרייהייטס־שאל
וואס רופט זיי פון דער ווייטען, אונבעוואוסט ; —

ווען אַלע פֿולסען שלאָגען מיט דער פֿרייד
פֿון דאַזיין, און די וועלט זעהט אויס ווי ניי;
ווען אויך דער אָרעמסטער ווערט בעפֿרייט פֿון לייד
און איז נאָך לאַנגען שקלאַפֿען ענדליך פֿריי; —

ווען פֿון דער וועלט פֿערשווינדעט דאָס, וואָס דריקט,
און אויך די לופֿט ווערט ריין, און שטיקט ניט מעהר,
ווען אַל דאָס פֿינסט'רע ווערט אַוועקגעשיקט
אין פֿינסטער'ן אָבגרונד, און ס'איז קיינעם שווער

צו שאַפֿען, צו געניסען, און צו זיין;
ווען קלאָג און נויט, און יעדער יאָך פֿערשווינדט, —
און אַלע לעבדער שטימען גענצליך איין; —
ווען אין דער האַרץ פֿון בלינדען שקלאַפֿען צינדט

זיך אָן דאָס הייליגע, זיסע פֿרייהייטס־ליכט,
און ער ווערט פֿריי, און בראַוו, און שטאַרק, און קלוג;
ווען ריין און עהרליך צייגט זיך יעדעס געזיכט,
און אַלע הערצער זיינען פֿריי פֿון טרוג: —

ווען דורך דער וועלט ציהט דורך דער פֿרייהייטס־קלאַנג,
און אַלע וואַכען אויף; און קיינער מעסט
זיין גרויסקייט ניט געגען צוויטענס, און קיין צוואַנג
הערשט מעהר ניט, נור די וועלט ווי אַ פֿעסט

איז אויסגעציערט מיט פֿרייהטס־פֿאָהנען, און
מיט קרענצע, — ווען די וועלדער זיינען פֿריש,
און אַלעס גלענצט, בעלייכטעט פֿון דער זון,
און יעדען איז דאָס לעבען ליעב און זיס; —

דאַן וואַכט אויף אין זיין ברוסט אַ גרויסער גייסט,
אַ פריידען־רויש לויפט דורך זיין קערפּער דאַן,
און מיט אַ שטורעמדיגער הייליגער גבורה רייסט
זיך זיין געמיט צום שטאָלצען פרייען מאַן; —

די העכסטע פרייד פון לעבען פיהלט ער דאַן,
און זיסע טרערען טריפען פון זיין הערץ;
דאַן שמייכעלט ער צום טראָץ פון דעם טיראַן,
דאַן לאַכט ער זאַנפט פון גרויסען וועלטען־שמערץ; —

זיין הערץ צוגעהט; זיין ליידענדער געמיט
ווערט לויז־געבונדען פון זיין לאַנגען צוואַנג;
מיט שטאָלץ בעוועגט זיך יעצט זיין פרייער שריט
און פאַר זיין אַרבייט איז איהם יעצט ניט באַנק. —

זיין שטימע הויבט זיך אויף מיט געטער־מאַכט, —
זאַנפט ווי די שטימע פון דער טויב און שוואַן,
זיס ווי די נאַכטיגאַל'ס שטים, וואָס קלינגט ביי־נאַכט, —
שטאַרק ווי דער דונער־קלאַפּ ביי'ם אָקעאַן; —

און אין זיין גייסט, מיט'ן פרייהייט'ס גייסט פעראיינט,
בליקט ער מיט ליעבע אויפ'ן אָרעמאַנ'ס געצעלט;
און מיט די בליקען, וועלכע זיינען נאָך פערוויינט
פון פרייד, בענשט ער מיט פרייד די גאַנצע וועלט.

דאָס לעבען

.1

מיר זוכען פריידען אינ'ם רויש פון לעבען,
אוּן ווילען אונזער ברוסט זאָל ווערען קיהלער
מיר שטעהען שטיל און דענקען פון שטרעבען,
מיר שטרעבען דענקענדיג צו לעבען שטילער.

עס בענקט דאָס הערץ נאָך אונבעקאַנטע וועלטען,
עס שטרעבט צום גליק דער מוח, דער געזונטער,
דאָך זייער ציעל ערררייכען בײדע זעלטען —
זיי ציהט די אַרמוטה און די נויט אַרונטער.

אָפט, ווי טיראַנען, האַסען מיר די מענשען,
און אונזער ליעבע זוכען מיר צו טויטען;
אָפט, ווי בעשיצער, ווילען מיר זיי בענשען,
און זיי ערלעזען פון די שווערסטע נויטען.

וואָס איז דער קאַמפף, וואָס הערשט אין אונזער זעעלע?
דאָס ווילדע רוישען פונ'ם ים געפיהלען?
וואו איז אין לעבען יענע גאָלד'נע שטעלע,
וואו ס'בליהט די זיכערהייט פון אונז'רע ציעלען?

.2

אימער אין שטורעם זיך טראָגענדיג
בלייבען מיר אָפטמאָל אליין;
אימער אין אָרמוטה זיך פּלאָגענדיג
ווערט אונזער הערץ ווי אַ שטיין;
אימער מיט צווערגען זיך שלאָגענדיג
זינקען מיר, ווערען מיר קליין;
אימער אין ליידען פערצאָגענדיג
קענען מיר פאָרווערטס ניט געהן.

.3

רופסטו דאָס לעבען די ליעבע?
רופסטו די ליעבע דאָס לעבען?
שטונדען, אי העלע, אי טריעבע,
האָבען מיר ביידע געגעבען.

.4

מיר זיינען אָפט מעהר, ווי מיר דענקען,
אָפט מעהר, ווי עס דוכט זיך דער וועלט;
און אָפט וואָס מיר ווינשען צו שענקען,
האָט יענעם קיינמאָל ניט געפעהלט.

עס האָט יעדע ברוסט אַ גן־עדן,
עס האָט יעדער מוח אַ קרוין,
מיט וועלכע, אין שמערצען און פריידען,
דער מענש האַלט זיך טהייער אליין.

5.

דו קענסט דאָס לעבען, דאָס לעבען קען דיך
מיט גאָלדענע גאַבען בעשענקען;
מאַכט עס דיך גליקליך? מאַטערט עס דיך?
עס ווענדעט זיך אָפּט אָן דיין דענקען.

6.

טויזענדער דורות פערשווינדען
אָהנע די וועלט צו ערגרינדען,
נאַריש ערשיינט זיי דאָס לעבען;
דאָך דענקער, און קינסטלער, און דיכטער,
קעניגע, פּרינצען און ריכטער,
לאָזען זיך נאַרען און לעבען.

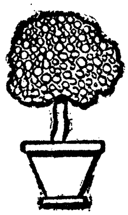

צוויי וועלטען

תרח און אברהם.

(אויסצוג פון א ניט געענדיגטער דראמא)

תרח אין זיין ווערקשטאט:

איך האב ניט ליעב די געטער וואס איך שאף.
אט שטעהען זיי פאר מיר געשניצט פון שטיין,
אהן זעעלען, אהנע לעבען, אהן געפיהל, אהן גייסט,
בילדער פון ראכע, דורשטענדיג נאך בלוט,
מיט אויסגעשטרעקטע הענד, פערצעהרט פון האס,
דאס זיינען זיי, די געטער פון דער וועלט,
געשאפען פון די פריעסטער פאר דאס פאלק.

ווי קען איך צו זיי קניען אין געבעט,
ווי קען איך זיי פערעהרען, ווען מיין האנד,
דורכדרונגען פון מיין דונקלער פאנטאזיע,
האט זיי געשאפען פאר דער בלינדער וועלט?

וועמען זאל איך ערצעהלען וואס איך פיהל,
וועמען פערטרויען, וואס מיין טיעפעס הערץ
עמפפינדעט, טראכט, פערראכטעט, ליעבט און האסט, —
געהאקטע שטיינער, וועלכע הערען ניט,
פערשטעהען ניט, זעהען ניט און פיהלען ניט?

מעג זיך דאָס פאָלק פאַר זיי אין אימה שטעהן,
זיי אָפּפער ברענגען, זיי בעפריעדיגען
מיט מענשען־בלוט, מיט אָקסען און מיט שאָף,
מיט טהייערע דיאַמאַנטען, געלד און ווייץ;
מעג זיך דאָס פאָלק די פריעסטער שעצען הויך
אַלס מעכטיגע פערמיטלער פון די געטער,
איך קוק אויף זיי מיט צווייפעל רוהיג־שטיל,
זיי שניצענדיג בין איך געוואָרען אַלט.

האָב רייכטהום זיך ערוואָרבען, פיעלע קנעכט,
קעמלען און שעפסען, דיענער, דיענסטען, פריינד,
איך בין געעהרט פון קעניג און פון פאָלק,
און ווייט בעריהמט איבער דער גאַנצער לאַנד,
מיט קינדער שעהנע בין איך אויך געבענשט,
זאָ וועל איך לעבען ביז מיין לעצטען טאָג,
איך בין צו אַלט צו שטרייטען מיט דער וועלט,
צו זאָגען איהר די וואַהרהייט וואָס איך דענק.
די צווייפעל, וועלכע דרעמלען אין מיין ברוסט,
זיי וועלען דרעמלען ביז אין גרוב אריין.

(אברהם, אין מדבר):

מיין פאָטער'ס הויז האָב איך פערלאָזען יונג,
וואו פיעלע פאַלשע געטער האָבען מיך
אַלס יונגעס קינד פערווילדעט אָנגעבליקט.
די פראַכט־בעדעקטע, גלאַנץ־ערפילטע שטאָדט
מיט איהרע זיטען און לעבענס־אַרט,
דער פּאָמפּ, די גרויסקייט פון די קעניגע,
די חניפות פון די פריעסטער, טיעף־געציעלט,
די עהרע פון דעם אונטערדריקטען פאָלק,

האָט מיך ניט צוגעצויגען, דען איך וויים,
די געטער פון מיין פאָטער זיינען פאַלש,
די שטאָדט איז דונקעל, און איהר לעבען איז
פערצויגען מיט אַ פינסטערניס פון זינד.
די גרויסקייט פון די קעניגע איז פוסט,
די פריעסטער זיינען אָבגעטונקט אין בלוט,
דאָס בלינדע פאָלק איז צו דער ערד געבויגט,
איך וויים ניט וועמען און פאַר וואָס עס עהרט.
מיין פלאַץ איז ניט מיט זיי, — דאָס האָב איך לאַנג
געפיהלט אין די געהיימנים פון מיין הערץ.
מיין גייסט האָט זיך פערדונקעלט מיט דעם שטויב
פון זייער פאַלשער, פלאַכער עקזיסטענץ,
איך האָב געבייגקט און ניט געוואוסט נאָך וואָס.
די מדבר־לופט האָט מיך גערופען זיס,
די העלע זון האָט מיך געקוסט מיט לוסט,
דער וויטער הימעל האָט מיך איינגעוויגט,
און אונבעקאַנטע שטימען אין מיין הערץ
האָבען מיר געהייסען געהן צו דער נאַטור.

(ער רעגט זיך אויף אין אימה'דיגער עהרפורכט):

דער ווייטער מדבר ליגט פערהילט אין נאַכט,
דער דונק'לער הימעל וועלבט זיך איבער מיר,
פערדעקט מיט שוואַרצע וואָלקען, אָהן שטערען,
אונענדליך, אונבעגרייפליך, אימה'דיג.
די קרעפטע פון דער וועלט פערוויקלען מיך,
ווי ווילדע כוואַליעס פון אַ ברייטען ים,
דער שאָטען פון דער ערד פערשלייערט מיך,
איך פיהל אין זיך די גבורה פון אַ גאָט.
אַ שטאַרקער שטורם בעוועגט מיין פעסטע ברוסט,

איך מוז דעם שעפּפער פון דער וועלט יעצט זעהן.
מעג מיך אַ בליץ דערשלאָגען וואו איך שטעה,
מעג מיך אַ שטורם־ווינד וואַרפען צו דער ערד,
מעג מיך אַ מחנה ווילדע גייסטער פאַנגען,
איך מוז בעפרידיגען מיין ווילד פערלאַנגען.
גייסט פון דער שעפּפונג, איך בעשווער דיך יעצט,
דאָ שטעהענדיג אַליין אין דיעזער נאַכט,
זאָג מיר, וואו זאָל איך דיך געפינען, וואו?
איהר שטורם־בעוועגטע ימים, זאָגט, אָ, זאָגט!
איהר שוואַרצע וואָלקען אין דער ברייטער לופט,
איהר אייביג שנעע־געקרוינטע ריעזען־בערג —
איהר גרויסע און אוראַלטע וועלדער זאָגט,
אונענדליכע נאַטור נאָך וועלכע איך האָב אָפט
געשמאַכטעט פון מיין אינערליכסטער הערץ,
נאָך וועלכער מיין נשמה האָט געגאַרט,
און וועלכע איך האָב איניג־היים געליעבט, —
זאָג מיר, וואו זאָל איך דיך געפינען, וואו? —

א מאָנאָלאָג פון דער דומהייט

אַך, ווי גוט מיר איז צו ליגען
בײַ דעם אַרבייטס־מאַן אין קאָפּ,
ס׳איז מיין בעסטער פערגעניגען,
קיין זאַך געהט מיר דאָרט ניט אָפּ.

עסען, עס איך זיין געהירען
(ס׳איז אַ זעהר זיסע זאַפט),
אין דער שטיל — ער זאָל ניט שפּירען —
זויג איך אויס זיין דענקונגס־קראַפט.

כ׳בין ביי קיינעם אונטערטהעניג,
איך אַליין האָב דאָרט די מאַכט;
איך רעגיער דאָרט, ווי אַ קעניג,
ווייל עס איז דאָרט שטענדיג נאַכט...

ווי אַ פלעדער־מויז פערשפּרייט איך
מיינע שוואַרצע פליגעל דאָרט;
און די פינסטערנים פערברייט איך,
כ׳לאָז פאַר ליכטיגקייט קיין אָרט.

טאָמער קומט אַ שטראַהל געפלויגען
פון פערשטאַנד און וויל אַריין,
ליעג איך דאָרטען אויסגעצויגען
און איך שריי: „דער אָרט איז מיין“!...

קריגט דער אַרבייטער אַכאַטע
צום פערשטאַנד (אַ גאָט בעהיט) !
שריי איך, ווי אַ פראָש פון בלאָטע :
„הער, מיין פריינד, עס טויג דיר ניט !"...

און ווי דאַנקט מיר טראָהן און גלויבען,
פאַר מיין הילף צו זייער ציעל !
איך, די דומהייט, העלף זיי רויבען,
טרייבען זייער טייפעל־שפיעל.

איך, די דומהייט, בין דער קירכע'ס
בלאַנקער, צוויי־געשאַרפטער שווערד,
נאָר דורך מיר, אָהן מיה, אָהן טרחות,
רויבט זי זיך די גאַנצע ערד. —

איך, די דומהייט, העלף פערפיהרען
אין אַ שמוץ דעם אַרבייטס־מאַן ;
כ'היים איהם דולדען די וואַמפירען —
שאַפען אוצרות דעם טיראַן. —

איך בין דאָס שוואַרצע שלייער,
וואָס פערשטעלט די וועג צום גליק,
איך בין דאָס דער קעפ־פערדרעהער,
כ'היים די מענשהייט געהן צוריק...

דאָך... איך ציטער... אָ, די צייטען...
עפעס דוכט מיר... דוכט זיך אָפּ,
אַז דער אַרבייטער וועט בייטען
מיך, זיין שכן, פון זיין קאָפּ. —

דען אין פוסטען, שווארצען מח,
וואו איך הערש מיט ווילדער מאכט,
דרינגט פערשטאנד אריין מיט כח —
און מיין שאטען־טראהן צוקראכט...

און אימער נאָך

און אימער נאָך, אימער נאָך, אימער נאָך ליידט איהר;
און אימער נאָך שקלאַפען פערוואָגעלטע זייט איהר;
און פרייהייט און וואוילשטאַנד אויף „פריי־זופ" פערבייט
איהר;
און אייערע מענשליכע רעכטע פערשפייט איהר;
און יעטווידען אויפשטאַנד מיט אימה פערמיידט איהר;
און אונזערע בעסערע לעהרען פערשרייט איהר;
און אימער נאָך, אימער נאָך ליידט איהר;
און אימער נאָך שקלאַפען פערוואָגעלטע זייט איהר!

צום גלויביגען

ניט פאַל, אַ מענש אויף דיין געזיכט פאַר גאָט,
דורכוּוייקט פון טרערען, פון געבעט פערשוואַכט!
ניט מעהר פערהערליך איהם מיט לויב און פראַכט;
הען ווייס: אין זיין גלאַנץ ליגט פאַר דיר אַ שפּאָט....

די זעלבע קראַפט, וואָס לעבט, ווירקט אין דיר,
זי ווירקט און לעבט אין אַלעס, איבעראַל;
עס גיבט קיין קראַפט, קיין שטאַרקערע פאַר איהר.
פאַר זיך אַליין ניט בוק זיך און ניט פאַל;

און ציהסטו דורך דעם גאַנצען וועלטענ־רוים,
פון איהם, דיין גאָט, געפינסטו קיין שפור;
דער „גאַרנישט" האָט קיין פלאַץ אין דער נאַטור
און ער, דיין אַלעס, איז אַ פוסטער טרוים...

אַ שלעכטער טרוים, אַ בייזער טרוים, אָ, מענש!
ענטשטאַנדען פון דער דומהייט און פערשטאַרקט דורך שרעק,
דיך צווינגט די קנוטע: „וואַרף דיין איך אוועק",
און אָפּפער זיך פאַר איהם און לויב איהם, בענש.

און ווייסטו ווער דער ער איז, בעסטער פריינד?
דאָס איז די הערשער־מאַכט, די שטריק, די קייט,
וואָס בינדט דיך, קוועלט, און שענקט דיר נאָכ'ן טויט
די שוואַרצע גרוב, אַנשטאָט דעם שעהנעם היינט.

דיין תפלה און דיין וויינען איז אַ טרייסט,
דאָך ניט פאַר דיר — פאַר דיינע העררען נאָר!
דיין בעטען זאָגט זיי אָן אַ גוטעס יאָהר,
דען זעלבסט צו געהמען ביזטו נאָך ניט דרייסט...

די יאָהרען שווינבען, לויפען זיך פערביי,
אַ שטראָם פון דיינע טרערען יאָגט זיי נאָך,
און אַך! נאָך שווערער ווערט דיין לאַסט, דיין יאָך,
דיך דריקט די דעספאָטישע טיראַניי.

ווער הערט דיין שטילעס וויינען, בלייכער קנעכט?
ווער זוכט צו לינדערן דיין נויט, דיין פיין?
דער מעכטיגער וויל אימער מעכטיג זיין,
דען וואָס איז ער, ניט רויבענדיג דיין רעכט?...

דיין לוסט צום שטרעבען און דיין האָפנונג זינקט;
דען ניכטס איז האָפנונג אָהן דעם מענשענ'ס טהאַט;
דיין שקלאַפען־לעבען מאַכט דיך מיעד און מאַט —
און זעה, ווי גיך דער קאַלטער קבר ווינקט!

דער גלויבענס־נעבעל רינגעלט דיך אַרום,
אַזוי ווי אַ שיף, וואָס שטעהט אין מיטען ים;
עס פיהלט די ברוסט דעם לעבענ'ס זעהנזוכט'ס פלאַם,
עס זוכט געננס — דאָך דו ביזט שטיל און שטום...

געפינסט קיין אויסגאַנג ניט? — אַ, בליק אַהער!
דו פרייהייטס־מאַן, צושפּאַלט דעם נעבעל גיך,
אַ שטראַהלען־רעגען וועט ערפרישען דיך
און אויסקוסען דיין לאַנג פערגאָלטע טרער.

ווי פון דער ערד שטייגט אויף א נייע וועלט,
א נייע צויבער־לאנד, זא גאלדיג שעהן;
ערפילט מיט לעבען און מיט לוסט — און ריין
פון הערשער־שמוץ, פון גלויבענס־פעסט און געלד.

דעם נביא׳ס מפלה

דער נביא האט געוואלט די טויטע בעשווערען,
זיי זאלען ווידער לעבעדיג ווערען,
ער האט די טויטע פון קבר גערופען,
און געוואלט בעלעבען די טויטע גוף׳ן,
און אלס ער האט די נשמות בעשווארען,
איז איהם פלוצלינג מאדנע צום מוטה געווארען;
עס האט איהם געגומען צופען און בייסען,
ביז ער האט געוואלט פון זיך די הויט רייסען.
שטעכיגע פליגעלעך זיינען איהם בעפאלען,
ביז ער האט זיך געקראצט מיט נעגעל און קרעלען;
פון אלע זייטען האבען זיי איהם געריסען,
ביז ער האט פון זיך די הויט געביסען.
אט דאס זיינען די טויטע נשמות, כלעבען,
און מעהר האט ער זיך קיין מיה געגעבען.

דער שלאָף

נאַכט האָט ברייט זיך אויסגעגאָסען,
אַלע אויגען צוגעשלאָסען,
איך אַליין נאָר זיץ ביי׳ן טישעל
און איך לערען נאָך אַביסעל.
אָך, ווי זים דאָס איז, ווי טהייער!
ס׳לעשט די זעעלע׳ס דורשטיגען פייער,
גלייך ווי טהוי, ווי טראָפּענס נאַסע
טרינקען אָן די ליליע בלאַסע,
וועלכע ווארט, די זאָנען־שטראַהלען
זאָלען ווערען שוין פערפאַלען
און די נאַכט זאָל ענדליך ווינקען,
אום דעם טהוי צו קענען טרינקען.

און איך לערען, מיש די בלעטלעך,
וועלכע זיינען גלייך צו בעטלעך,
וואו עס רוהען טויטע ראַסען,
העלדען, קעמפּפער, פעלקער־מאַסען.
כ׳לערען, לעז פון טאַפּפערע קריעגער,
פון בעזיעגטע און פון זיעגער,
וועלכע האָבען פול טרייהייט,
היים געקעמפּפט פאַר רעכט, פאַר פרייהייט,
וועלכע האָבען ווי די לייבען,
ווי די ריעזען זיך ערהויבען

מיט אַ ליעבעס־באַנד צוזאַמען,
אום די הענקער צו פערדאַמען.

לעבענד זעה איך די געזיכטער
פון די העלדען, גלייך ווי ליכטער,
כ׳זעה די אויגען פלאַמען, בליצען,
שטראָמען מוטה און שכל שפּריצען.
און די לאָקען, לאַנגע, שעהנע,
גלייך ווי וועלען, כוואַליעס קליינע,
ווען דער ווינטעל טהוט זיי רייצען,
וואַרפען אום זיך אויף די פּלייצען.
אַך! עס טראַכט זיך מיר ביי׳ן לעזען:
וואָלט עס יעצט, אַ יעצט געוועזען,
און איך וואָלט שוין דאָרטען זיצען —
דאָרט, אין פעלד, וואו שווערטער בליצען...

פון געשיכטע געה איך איבער
צימ׳רענדיג אין לייכטען פיבער
צו די אַנד׳רע וויסענ׳ס־לעהרען,
וועלכע זוכען צו ערקלערען
יעדע קראַפט, וואָס ליעגט בעהאַלטען
אין נאַטור׳ס געהיימע פאַלטען
פון דער ערדע, פון די פלאַנצען,
פון דעם ערדענ־רייך אין גאַנצען,
און פון יענע לעבענס־טהיערע,
וועלכע האָבען זייער דירה
דאָרט ביי׳ן אָבגרונד פון די ים׳ען,
וואו זיי לעבען זיך צוזאַמען.

און איך לערען, לערען, לערען,
דאַך, ווער זוכט עס מיר צו שטערען?
עפּעס ציהט — איך הויב אָן שפּירען
אַ טומאַן אויף די געהירען,
וואָס איז דאָס? פון מיינע אויגען
איז די זעהונגס-קראַפט פערפלויגען,
און זיי ווילען זיך שוין שליסען,
ווער איז דאָס — איך וואָלט עס וויסען —
וואָס פערגינט מיר ניט די שטונדען,
ווען איך הייל די אַלטע וואונדען?
ווער איז דאָס? איך מעג דאָך זיצען
נאָך אַ טאָג פון שאַפען, שוויצען!

שאַט! איך פיהל, אַ שווארצער שאַטען
וועבט אַרום מיין קערפּער מאַטען,
שטילער, שטילער, עס בעוועגט זיך!
שטילער, שטילער, אַט עס רעגט זיך:
„כ'בין דער שלאָף, איך בין דער דרימעל,
כ'בין געשיקט פון מאַמאָנ'ס הימעל
דיר דעם מח צו פערשפּינען,
שטומפּיג מאַכען דיר דעם זינען,
דיינע אויגען צו פערמאַכען,
זאָלסט ניט קענען לערנען, וואַכען...
מוזט פאַר-טאָג שוין געהן פערדינען —
דרעהען, טרייבען די מאַשינען.

„מיינסטו, אַז די פרייע שטונדען,
די מינוטען, די סעקונדען,
ווען דו ביזט פון שאַפּ געקומען,
האָט מאַמאָן ניט צוגענומען?

וויים: זיי זיינען אויך ניט דיינע!
גאָט מאַמאַן זאָגט: „אַלץ איז מיינע" !
רוה נאָר אוים דיין קערפּער שלאַפען,
זאָלסט אויף מאָרגען קענען שאַפען,
ווי אַ פערד, יאַ, ווי אַ בהמה
פול מיט אַנגסט, מיט שרעק, מיט אימה
פאַר דעם געלד־גאָט'ס שווערע ביימשען...
כ'דאַרף ניט מעהרער דיר פערטייטשען"...

* * * * * * * * * * * * * * *

אַך, ווי ביטער איז דאָס לעבען!
אַלץ דעם טייפעל אָבגעגעבען...
אַרבייטער! בעטראַכט... בעטראַכט אייך!...
אַך... עס שלעפערט... גוטע נאַכט אייך!...

נעכטען און היינט

בײ נאכט האָט דער פאָטער, אַן אַלטער פּאָעט,
בעזונגען דעם שנעע און געגאַנגען צו בעט.
אויף מאָרגען האָט ער פאַר זײַן זוהן אין דער פריה
געלעזען זײַן נעכטיגע שנעע־פּאָעזיע:

„ווי פעדערען ווײַסע, פון ענגעל געפליקט,
די ערד צו בעפוצען פון הימעל געשיקט,
ערשײַנט מיר דער שנעע אין זײַן רוהיגען גען,
זײַן צאַרטקײַט בעצײַכענט די אונשולד אַליין.

„און וואו עס געפינט זיך אַ שמוציגער אָרט,
אַ בלאָטע, אַ זומפּ אויפען גאַס דאָ און דאָרט,
זאָ ווערט עס פון׳ם שנעע מיט אַ דעקטוך פערשפּרײַט
און אַלעס איז קלאָר אין דער לײַנג און דער ברײַט.“

דער זוהן האָט די ליעד מיט התמדה געהערט,
מיט שכל די ווערטער בעטראַכט און בעקלערט,
נאָר באַלד האָט דער פאָטער געזאָגט איהם: „מײַן זוהן,
בעזינג אויך דעם שנעע זאָ, ווי איך האָב געטהון.“

דער זוהן האָט אין פענסטער געגעבען אַ בליק
און האָט איהם געענטפערט בײ׳ן קומען צוריק:
„אַך פאָטער, ס׳איז אַנדערש פון נ ע כ ט ע ן ביז ה ײ נ ט —
דער שנעע איז יעצט שמוץ, דען די זון האָט ערשײַנט“...

פריעדען

פאָלק! דו האָלסט דעם פריעדען הייליג,
ליעבסט איהם הערצליך, ליעבסט איהם זעעליג,
לאָזסט זיין נאָמען ניט בעשמוצען.
זאָג: וואָס ברענגט עס דיר פאַר נוצען,
וואָס דו זוכסט אַליץ צו פערדאַמען
די, וואָס הייסען ניט צוזאַמען
יענעם בונד פון פריעדען האַלטען,
וועלכער, ווען דו וואָלסט איהם שפּאַלטען,
וואָלט ער ברענגען גליק און לעבען
און די וואהרע רוה דיר געבען?

ווייסטו דען די אונטערשיעדען
פון אַ וואָהרען, פאַלשען פריעדען?
ניין! דו ווייסט עס ניט אויף זיכער,
עפען אויף די וויסענס־ביכער!
און זיי וועלען דיר ערקלערען,
מיט דער וואַהרהייט דיך בעלעהרען:
דאָס פריעדען מיינט יענע רייהען,
וואו עס גיט קיין צוויי פּאַרטייען —
פון געדריקטע און פון רייכע —
נאָר פון פרייע מענשען, גלייכע!...

גלייכע אין פּראָדוקטען שאַפען,
ניט פון הערשער און פון שקלאַפען!

גלייכע אין געניסען אַלעס,
סיי אין רייכקייט, סיי אין דלות.
ווייל אַ מענש מיט מיר ניט קריעגען,
דאַרף ער מיך קיינמאָל בעטריעגען.
רויבט ער מיינע — מוז איך שטרייטען,
כ'וויל מיין „רעכט" אויף „ניכטס" ניט בייטען,
לאָז איך רויבען — בין איך איינער,
וואָס בעגיסט מיט טהוי די שטיינער....

פריהלינג און הערבסט

איך ליעב דעם וואַלד, ווען ער איז גרין,
איך ליעב איהם אויך, ווען ער איז געל;
דען קיינמאָל נאַרט ער ניט מיין זין
און צייגט די וואַרהייט ליכטיג, העל...

איך זעה דעם פריהלינג אויך אין הערבסט:
דער אמת וועלקט ניט אין נאַטור.
אָ, שעהם זיך וועלטעל! נור דו פערדערבסט
פון ריינעם אמת יעדע שפור...

די פריעדענס-פּאַלמע

אַ פריעדענס-פּאַלמע בליהט
אין נייגצעהנטען יאָהרהונדערט,
פון קעניגע געהיט,
פון טויזענדע בעוואונדערט.
זי גיבט קיין שאָטען ניט
דעם וואַנדערער דעם מיעדען,
קיין פרייער פויגעל פליהט
אינ'ם הימעל פון איהר פריעדען.

דאָך שטעהט זי אונגעבויגען
זייט לאַנגער, לאַנגער צייט,
געוועסערט פון די אויגען
פון יונג' און אַלטע לייט,
פון זיפצען און פון קלאָגען,
פון קרעכצען שטיל געוויינט,
פון שמערצען און פון פּלאָגען,
פון וועהטאָג אונבעזיעגט.

פיעל טויזענד פילגער ציעהען
צו איהר פון יעדעם לאַנד,
מיט הערצער, וועלכע גליהען
פון כעס, שטאָלץ און שאַנד.
דאָך ווייניג פילגער קומען
צוריק מיט איהר אין האַנד.

זיי פאַלען און פערשטומען
דאָרט קעמפפענדיג ביינאַנד.

איהר זאַנפטעסטע בעוועגונג
רעגט אויף די גאַנצע וועלט,
איהר קלענסטע, שטילסטע רעגונג
וואַרפט אַן אַ ווילדע קעלט.
מיט בליקען פול מיט טרויער,
אַליין אין זיין געצעלט,
בעוויינט דער אָר'מער בויער
דעם פריעדען, וואָס איהם פעהלט.

עס וויינט די צאַרטע מיידעל,
און בעט פאַר איהרע זינד;
די מוטער, מילד און איידעל,
בעקלאָגט איהר ליעבעס קינד;
דאָך קומען זיי ניט וויעדער,
די קעמפפער, 'זוי געשווינד,
די קינדער און די ברידער,
זיי ליגען טויט און בלינד.

זיי זיינען לאַנג פערשוויגען,
די שטאָלצע קעמפפער אַלע,
דען וויים אין שלאַכטפעלד ליגען
אַ הויפען שאַרבענס קאַלע;
און אימה'דיג פון מיטען,
פערשוואַרצט פון בליי און רויך,
ערהויבט זיך אונפערשניטען
די פריעדענס-פאַלמע הויך.

עס קוקט אויף איהר די זאָנע
אַראָב אין שמערץ און גראַם ;
דאָס מויל פון אַ קאַנאָנע,
דאָס איז איהר שטאַרקער שטאַם ;
די צווייגען זיינען שווערטער,
די בלעטער זיינען שפּיזען,
געריבט פון פיעלע ערטער,
פון פיעלע טויטע ריעזען. —

דער פרייהייטס־קעמפפער

ער מעג אליין אין שטורם שטעהן,
זיין טהעטיגקייט וועט בלייבען;
איהם קען די נויט, און אויך דער טויט
פון ווירקען ניט פערטרייבען.

ער מעג פון פיינד און גוטע פריינד
פערשטויסען און פערשפעטעט זיין;
ער זעהט אויך היינט, די זון וואס שיינט
פון פרייהייט, וועלכע וועט זיין.

ער זעהט די וועלט פון רויב און געלד
מיט האס, און שפאט, און קאלטקייט;
ער קעמפפט אין פעלד, א יונגער העלד,
ער וויים ניט פון קיין אלטקייט.

ער רייסט מיט רייד דעם שעהנעם קלייד
פון פאלשקייט און פון ליגען,
ער קעמפפט אין פרייד, אין שמערץ און לייד,
ניט דענקענדיג זיעגען.

איהם טרייבט דער דראנג פון פאלק'ס פערלאנג
צו לעבען און גענעסען;
דער האס צום שלאנג פון שקלאפען־צוואנג,
פון מענשען אהנע ויסען.

איהם יאָגט דער גייסט, וואָס ברעכט און רייסט
דאָס פוילענדע אין שטיקער,
וואָס שטעכט און בייסט און שטראָפט און שמייסט
דעם ווילדען אונטערדריקער.

איהם אַרט קיין שפּאָט פון לייט און גאָט,
ער וויל קיין לאַסט ניט טראָגען;
ער זוכט, און האָט, אַ נייע געבאָט,
וואָס הייסט נ י ט ל אָ ז ע ן פ ל אָ ג ע ן.

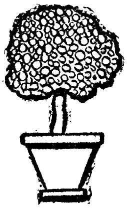

די קוגעל־גיסער

אכציהן הונדערט אכט און פערציג —
„מיכעל" איז א העלד געוואָרען!
דייטשלאנד'ס מיכעל איז א קעמפפער
און ער קעמפפט מיט מוטה און צאָרן!

זיינע לאנגע עזעל־אויערען
האָט ער פלוצלינג איינגעצויגען,
און דעם עהרליך־בראַוען רוקען
האָט ער ענדליך אויסגעבויגען.

און ער קעמפפט אויף באריקאדען,
דען צו שווער איז איהם צו טראָגען
פון זיין „פאָטערלאנד" די לאסטען,
פון די פירסטען און הערצאָגען.

ביקסען קראַכען, קוילען פליהען,
קאמפף־געשרייען הערט מען שאַלען;
אָרעמס פעכטען, שווערטער בליצען,
און די פיינדע פאלען, פאלען.

און — אָ פריידע! אין דעם טומעל,
אין דעם ליאַרעם, אין דעם שטורעם
שטעהען קינדער און זיי גיסען,
גיסען קוילען אין א פורעם.

פאַר די פריינדע, פאַר די קעמפּפער,
פאַר די טאַטעס, פאַר די ברידער
טאָרען ניט קיין קוילען פעהלען,
און זיי שאַפען אימער ווידער.

בעקלעך גליהען, שטערענס שוויצען,
אויגלעך בליצען טיעף בעגייסטערט;
יעדער היילט זיך, מונטער־פליסיג,
און מען ארבייט און מען מייסטערט.

„האַלץ אהערצו!" — שרייט אוים איינער
און הויבט אָן דעם קעסעל מישען;
„שטופּ מיך ניט!" — שרייט אויס אַ צווייטער,
וועלכער האַלט דעם בליי אין גיסען.

„אַט איז האַלץ אַ פולער פאַרטוך!"
און דער פייער'ל פלאַקערט העלער,
און דער קאַמפּף ברענט שטאַרקער, שטאַרקער,
און די קוילען ווערען שנעלער.

קליינע העלדען, קוגעל־גיסער —
וועלכע וואונדער־שעהנע סצענע!
אַה, ווי וואָלט איך האַלזען, קוסען,
קלוגע קינדער, זאָ ווי יענע!...

פאַר די באָבע'ס פוסטע מעשות
פלעגען זיי זיך פריהער שרעקען,
און ביי־נאַכט די לאָקען־קעפּלעך
אין די קישען טיעף פערשטעקען.

אָבער איצטער, ווען די טאַטעס
שטעהען מוטהיג אינ'ם פייער,
האָט אויך אין די קליינע קינדער
ערוואַכט דער גייסט דער פרייער. —

פינף און פופציג לאַנגע יאָהרען
זיינען זייט דער צייט פערשוואומען,
נאָך איז ניט דער קאַמפף געענדיגט,
קעמפפע נייע וועלען קומען! —

אָבער איהר, איהר שקלאַפען־עלטערן,
לערנט אייערע קינדער פריי זיין;
בראַוואָ פרייהייטס־קעמפפער! דאָס זאָל
די ערציהערס הע כ ס ט ע ר פרייז זיין!...

דער אַבשיעד

דער טאָג איז געקומען דער גליקליכער,
אויף וועלכען דו האָסט לאַנג מיט זעהנזוכט געוואַרט,
דער טאָג, וואָס בעפרייט דיך פון פינסטערען שאַפּ,
וואו דו ביזט געווען פיעל יאָהרען פערשפּאַרט.
דו זעהסט דורכ'ן פענסטער די זאָנע מיט פרייד,
עס שיינט דיר היינט ליכטיגער, שעהנער איהר שטראַהל,
וועסט מעהר זי ניט זעהן אַזוי, ווי ביז היינט,
דורך די דונקעלע שויבען, מיט שמערץ און מיט קוואַל.

דער טאָג איז אַוועק — די זון געהט אַראָב
און וואַרפט אויף דיין אַרבייט אַ גאָלדענעם פונק,
דו הויבסט אויף די אויגען און קוקסט זי אָן לאַנג
און, דאַכט זיך, זי זאָגט דיר גאַנץ שטיל, מיט אַ וואונק:
„לעג ניעדער די אַרבייט, דו גליקליכעס קינד,
די נאָדעל, מיט וועלכער דו האָסט לאַנג געשאַפט —
די שטאָלענע נאָדעל, וואָס ז'האָט ווי מאַגנעט
געצויגען ביז איצטער דיין קראַפט און דיין מאַכט.

„לעג נידער די פּאָדים, לעג ניעדער די זייד,
מיט וועלכע דו האָסט פאַר די רייכע גענעהט
די טהייערסטע קליידער פון זיידענע שטאָף,
און זיך ביי דער אַרבייט געוואונשען דעם טויט.
שנייד אָב די פּאָדים, דו שניידסט דאַמיט אָב
די קייטען , וואָס דו האָסט געטראָגען ביז היינט,

שנייד איבער די פֿאַדים — דער שניט זאָגט דיר אָן,
אַז דו ווערסט פֿערבונדען אצונד מיט דיין פֿריינד!"

דיין הערץ הויבט אָן שלאָגען מעכטיג און שטאַרק,
דו לעגסט וועק דיין אַרבייט, שטעהסט אויף פֿונ'ם אָרט,
דיין קאָפּ איז צוטומעלט פֿון אויפֿרעגונג, פֿרייד,
דו קענסט גאָר פֿאַר שמחה ניט ריידען קיין וואָרט.
דיין אויג ווערט פֿערפֿלאָסען מיט אַ וואַר'מען טרער,
וואָס פֿינקעלט אַזוי ווי אַ טהייערער שטיין.
דו קוקסט זיך אַרום אויף די ווענד פֿונ'ם שאַפּ,
און נעהמסט פֿון איהם אַבשיעד מיט שטילען געוויין:

„אַדיע, דו פֿינסטערע גרוב פֿון דער ערד!
אַדיע, דו קערקער אין פֿרייהייטס-געשטאַלט!...
אַדיע, דו רויבער פֿון קרעפֿטען, פֿון בלוט!
דו טייפֿעל, וואָס וואַנדעלט פֿון יונג אום אויף אַלט!
אַדיע, דו פֿערפֿעסטעטע, גיפֿטיגע לופֿט,
דו האָסט באַלד מיין לונגען געמאַכט ווי אַ זיפּ.
פֿיעל בליהענדע בלומען זיינען געוואָרען פֿערוועלקט,
דו האָסט זייער זאַפֿט אויסגעצאַפּט מיט דיין ליפּ!

„די קינדערשע יאָהרען, פֿון לעבען דעם מאַי,
האָב איך ביי דער אַרבייט בעגראָבען אין דיר,
קיין פֿרייע סעקונדע, קיין פֿרייע מינוט
האָט עס אין מיין לעבען געגעבען פֿאַר מיר,
דאָ האָב איך פֿיעל גאָלדענע חלומות געטרוימט,
און פֿיעל מאָל געזעסען פֿערזונקען אין וועה,
דאָ האָב איך געלאַכט, און פֿיעל מאָל געוויינט,
דאָך יעצט נעהם איך אָבשיעד מיט פֿריידען — אַדיע!"

נון, יעצט מיט דעם פּאַרמאַן געזעגענסטו זיך,
ער קוקט אויף דיר שמייכלענד, מיט פרעהליכען בליק,
דו מיינסט, אַז ער פרעהט זיך, אַ טעות, מיין פריינד!
ער שענקט דיר אַלס עהרע די ווערטער „מיט גליק".
און יעצט מיט די פריינדינס געזעגענסטו זיך,
און יעדערע ווינשט: „אין גיכען ביי דיר".
שוין פאַרטיג! גיסט ווידער אַ קוק אויף די ווענט,
און נעהמסט אַן מיט שמחה די הענטעל פון טהיר —

דאָך האַלט! יעצט האָב איך דיר צו זאָגען אַ וואָרט:
אומזיסט איז דיין שמחה, אומזיסט איז דיין פרייד!
ווערסט איצטער נאָך ווערען אַ שקלאַף ביי אַ שקלאַף.
ווערסט האָבען נאָך גרעסערע צרות און לייד!
אַן ארבייטס־מאַן נעהמסטו, אַ פינסטערען קנעכט,
אַ, מיידעל! ווערסט ווערען פערפינסטערט, פערשוואַרצט,
דיין רוקען ווערט בויגען זיך יונג פאַר דער צייט!...

ווערסט וואוינען אין פינסט'רע קליינינקע רומס,
אין אַ שמוציגען הויז, אויף אַ בוידעם, טאַפּ־פלאָר,
ווערסט זעהן דעם לענדלאָרד גאַנץ עפטערס ביי זיך,
וואָס היט, דו זאָלסט צאָהלען די רענט אויף אַ האָר.
און ווערסטו ניט קענען איהם צאָהלען צום סראָק,
זאָ וואַרפט ער אין סטריט דיינע זאַכען אַרויס,
און זאָגט נאָך דערביי מיט אַ מינע פון שמערץ:
„איך מוז דאָך אויך צאָהלען די שטייער פון הויז"...

ווערסט קינדערלעך האָבען, ווערסט ליעבען זיי שטאַרק,
און עפטערס ניט האָבען קיין עסען פאַר זיי,
און זאָ ווי מיט שפּיזען ווערט שטעכען דיין הערץ
זייער ביטערער יאָמער, דער הונגער'ס געשריי.

וועסט שטענדיג נאָר ציטערען פאַר'ן ביטערען „סלעק",
די פינסטערע צייט, ווען קיין אַרבייט איז ניטאָ;
וועסט פלוכען דיין לעבען, וועסט פלוכען דיין מאַן,
וועסט שילטען דעם חתונה טאָג, און די שעה.

דו געהסט צו דער חופה מיט שמחה, מיט פרייד,
דו מיינסט, דיך ערוואַרטעט דער מזל, דער גליק,
אָ מיידעל, דו ביזט נעבעך ביטער געאירט!
דער מאַרש צו דער חופה איז אַ טויטען־מוזיק,
תכריכים נאָר זיינען דער שלייער, דער טול;
די חופה — דיין גרוב, דער מת — דו אַליין,
דער גאָלדענער רינג איז אַן אייזערנע קייט
און אויך אַ מצבה, אַן אָנדענקונג שטיין!...

מייסטער און לעהרלינג

ער האלט איהם און שלאָגט איהם, און האלט איהם פעסט.
מיט הענד ווי מיט אייזערנע צוואַנגען.
דער אָרעמער לעהרלינג שרייט נעבעך אוים:
„וואָס האָב איך דען מייסטער בעגאַנגען?“

„דו קליינער יונגאַטש, דו האָסט היינט אין דער פריה
געקוסט מיין נעלל נעבען ברונען,
ווען דו האָסט זי דאָרט מיט צולאָזענע האָר
שעפענדיג וואַסער געפונען.“

„איך ווייס ניט אַליין ווי איך האָב עס געטהאָן,
איך שווער אייך, מיין הערר, בנאמנות;
עס האָט מיך געמאַטערט די ליעבעס־לוסט,
דאָס עס איז געווען אַ סכנות.

„די זון האָט אַריינגעשיינט אין מיין צימער,
און האָט מיך ניט שלאָפען געלאָזען;
כ'האָב געזעהן דעם טהוי אויפ'ן גרינעם גראָז
און געריכט דעם דופט פון די ראָזען.

„כ'בין אַרוים אין גאָרטען; אַ ליעדעל האָט זיך
אין טרעלען פון מיין האלז געקייקעלט;
דאָך דאָרטען נעבען ברונען איז נעלל געשטאַנען
און האָט אויפ'ן עמער געפייקעלט.

„זי האָט אויסגעזעהן אַזוי שעהן,
דאָס מיך האָט די לוסט צונומען,
און אַזוי ווי איהר זעהט זיינען מיינע ליפּען
מיט איהר באַק זיך צונויפגעקומען.“

פאַטער-געפיהלען

קינדער פון דער ערד, איך ליעב אייך,
ווי אַ פאַטער, און פערגיב אייך
אַלע אייערע זינד;
מיט, און פאַר אייך וואָלט איך לעבען,
אייך מיין הארץ אוועקגעגעבען,
ווי אַ קליינעס קינד.

זעה איך אייך אין פולע גאַסען,
גליקליך און געציערטע מאַסען,
דורך דער יוגענד־ליעבע רייך, —
וויינט זיך מיר מיט פריידען־טרערען,
און מיין איניגסטעס בעגעהרען
איז צו לעבען נור פיר אייך.

ציהט שטאַרקער די סטרונעס

די הייזער ווערען העכער,
די לענדלאָרדס ווערען שטרענגער;
מיר שלאָפען אויף די דעכער,
און שטוב ווערט אימער ענגער.

די ארבייטס־צייט ווערט גרעסער,
דער ארבייטס־לאָהן ווערט קלענער;
די „באָסעס“ געהט עס בעסער,
זיי ווערען דיקער, שעהנער.

די ריכטער ווערען שלעכטער,
ווי וואָהרע קאַניבאַלען;
און דער וואָס איז גערעכטער,
דער מוז אַלס אָפּפער פאַלען.

די פוהר־לייט פון גן־עדן,
(רבנים, ווי אויך פריעסטער)
זיי הייסען אונז ניט ריידען,
ווען די וועלט ווערט אונז פינסטער.

ניט מעהר אַזוי פיעל יאָהרען
וועט אייך דאָס פאָלק פערשווייגען;
דער ראַכע־גייסט, דער צאָרן,
ער האַלט אין ווילדען שטייגען.

דריקט מעהר, איהר האבונעס,
און טאנצט אין די פאלאצען,
ציהט שטארקער אן די סטרונעס —
און די געדולד וועט פלאצען.

לעבט אין פריעדען

פריעדען אויף דער גאנצער ערד,
גלייכהייט פאר דער גאנצער וועלט!
לעבט אייך פריינד, ווי אייך געפעלט,
אהנע שווינדעל, אהנע געלד,
אהן דעם הענקער, אהן דעם שווערד,
קעניג, בויער, שקלאף און קנעכט,
יעדער האט דעם זעלבען רעכט.
ניט קיין גאט און ניט קיין טראהן, —
יא, מען דארף קיין אויבענאן,
און מען דארף קיין אונטען ניט.
וואס מען דארף זאל יעדער טהאן, —
ווי דער בויער אזוי דער קעניג.
ווענען, זאגט, וועט דאן זיין ווייניג? —

ערפאָלג

אונענדליך וועלען מיינע בלומען בליהען,
עררייכט וועט ענדליך זיין מיין לעבענס־ציעל;
און אויב ניט אַלעס וועט מיין גייסט ערציהען,
פערלאָרען געהן וועט ענדליך דאָך ניט פיעל.

ניט אַלעס קען אין לעבענס־תהום פערזינקען,
ניט אַלעס קען פערלאָרען געהן אין רויש;
דער מוטנער שטראָם קען דאָך ניט אַלעס פערטרינקען,
די שטורעמס רוישען זיך אַם ענדע אויס. —

וואָס מוז געשעהן אינ׳ם מענשענ׳ס לעבען,
דאָס קומט אַם ענדע מיט די צייטען דאָך;
דאָס ברענגט מיט די נאַטור אין אייביגען שטרעבען,
דאָס שאַפט דער מענש אין שווערען לעבענס־יאָך.

דאָס איז דעם מענשענ׳ס אַנגעשטרענגטער ווילען,
וואָס שמידעט די מענשהייט׳ס אייביגען שיקזאַל;
דאָס זיינען אונזערע ערהאַבענע ציעלען,
וואָס עפ׳נען אונז דעם טיעפען לעבענס־קוואַל.

מען דארף נור וועלען אום צו קענען שאַפען,
מען דארף נאָר שטרעבען אום צו קענען זיין;
מיר קענען פריי זיין, אָדער הערען שקלאַפען,
ס׳איז ווי מיר אָרדנען אונזער לעבען איין.

שאפט איך אליין א וועג צום עקזיסטירען,
און ניט פערלאזט זיך אויף דער הילף פון גאט;
ניט לאזט זיך אימער פון דער האפנונג פיהרען,
דער מענש וואס שטרענגט זיך אן, דער האט.

וואנדער-ליעד

יעצט מוז איך וואנדערן מיט מיין פרייער ליעד,
יעצט מוז איך וואנדערן און ניט ווערען מיעד,
עס מעג מיר ליגען אויף מיין הערץ א שטיין,
איך מוז מיר אלץ ווייטער, אימער ווייטער געהן.

איך מעג פערפאלגט זיין פון דער גרעסטער נויט,
מיין בעסטע האפנונג מעג יעצט ליגען טויט, —
איך וויים, א צייט וועט קומען, ווען דאס גליק
וועט לאכענד געבען מיר רוה צוריק.

איהם וועל איך טרעפען, דעם געזונדען פריינד,
זיין שטרען וועט גלענצען פון פערשטאנד בעשיינט,
מיט איהם צוזאמען וועל איך לעבען שטיל,
און אימער שטרעבען צו מיין ווייטער'ן ציעל.

צו דיא ארבייטער

.1

װען איהר זעהט די זון פערזונקען —
פינסטער װערט איהר פלאַם,
און די ערד זעהט איהר פערטרונקען
אין אַ שװאַרצען ים —

זאָלט איהר מענשען, נאָר ניט מיינען
אַז די זון פערגעהט ;
ניין ! די ערד־האָט פון איהר שיינען
זיך אַװעקגעדרעהט..

.2

װען איהר זעהט פון גליק, פון לעבען
שיינט איך ניט דער פראַכט,
שטענדיג זעהט איהר פאַר זיך שװעבען
װאָלקענס שװאַרץ װי די נאַכט —

װייסט : דער גליק װערט ניט פערגאַנגען,
ס׳ליגט אויף איהם קיין פלוך,
איהר אליין האַלט איהם פערהאַנגען
מיט אַ שװאַרצען טוך !...

עס איז אַ טרוים—דאָך ריכטיג

איך זעה ביי־נאַכט אין טרוים
ביי'ן טייך אַ שעפּסעל ליגען,
עס שטעהט נעב'ן איהר אַ וואָלף
און ברומט מיט פערגעניגען:

„עס האָט מיר גוט געגליקט
די שעפּסעל צו דערשטיקען;
יעצט וועל איך מיט איהר פלייש
אַביסעל זיך ערקוויקען."

ער עפענט אויף זיין מויל
און רייסט זי מיט די צייהנער,
ער פרעסט מיט אַפּעטיט
און האַלט שוין ביי די ביינער...

דאָך פּלוצלינג מיט אַמאָל —
עס פאַנגט זיך אָן ערהויבען
די שעפּסעל און בלייבט שטעהן
פערוואַנדעלט אין אַ לייבען —

און גיך וואַרפט זי דעם וואָלף
צו דר'ערד זאָ שטאַרק אַנידער,
אַז ס'ווערט צופּלאַצט זיין פעל,
צושאָטען אַלע גליעדער...

איך כאַפּ זיך אויף פון שלאָף...
עס שיינט די זון שוין ליכטיג —
איך קוק זיך גוט אַרום,
עס איז אַ טרום — דאָך ריכטיג...

ענטשלאָסענהייט

איך מוז געהן, און געהן אַליין,
כאָטש די וועלט האָט ליעב צו שטעהן,
גרויס אין פרייד און גרויס אין קוואַל
איז דער מענשליכער שיקזאַל.

אָפט האָט מיך די זאָרג געקיסט,
אָפט געבלוטעט האָט מיין ברוסט,
כ'האָב עס קיינעם ניט ערצעהלט,
און די וואונד האָט זיך פערהיילט.

ווי אַ ליכט-טהורם וועל איך זיין
אין דער וועלט פון שמערץ און פיין,
לייכטענדיג דורך שטורם און נאַכט,
ביז דער מיעדער מענש ערוואַכט.

ווערטער פון א ברודער

אין ענגערע קרייזען פערשטויסט דיך די וועלט און זי האלט
דיך געבונדען,
דיין איך ווערט געטויטעט און דיין אייגענער ווילען ווערט
לאנגזאם פערשוואונדען,
פערלאנגענדיג שטארבט דיין פערלאנגען, די לוסט אין דיין
הערצען ווערט שטילער,
די שעהנע געפיהלען פון מיטלייד און פריינדשאפט, זיי ווערען
אלץ קיהלער און קיהלער.

דו קענסט אויף דיין היים און דו קענסט אויף קיין מענשען
מיט ליעבע ניט קוקען,
פערלאשען און קאלט איז דיין פריינדליכער בליק און
געקרימט איז דיין רוקען,
און פינסטערניס הערשט אין דיין מוח, עס שטעהען
געלעהמט די געהירען,
און ווילענלאז לאזטו זיך קנעטען, געדאנקענלאז לאזטו
זיך פיהרען.

און מאגער און בלייך איז דיין פנים און שוואך איז דיין
יעטווידער אבר,
פון קנעכטשאפט און נויט א פערמאטערטער נייגט זיך דיין
קערפער צום קבר;
עס האט דיר די וועלט און דיין פאטער נאר צרות און
דומהייט געגעבען,
און האפנונגסלאז פיהרסטו אן ענגען, א שווארצען
געשטארבענעם לעבען.

אַ גוט וואָרט

איך שטעה ביים בוים און בליק אַרויף:
ער טראָגט די פריכטע רוהיג, שטאָלץ;
איך שטעה ביים בוים און בליק אַראָב:
מוראַשקעס קריכען אויף זיין האָלץ...

איהם קימערט ניט, דעם קלוגען בוים,
די חיה'לעך, זאָ שוואַך, זאָ קליין...
ער שענקט די וועלט זיין זיסע פרוכט
און בלייבט דורך זיי ניט נאַקעט שטעהן...

און איהר, אַ ברידער, ווען איהר קעמפפט
און טראָגט די מענשען־פליכט אויף זיך,
זאָ נעהמט אַ ביישפיעל פון דעם בוים
און קימערט זיך ניט אום דעם „איך"....

אויפ'ן שטערבע בעט

א בייסמענט, א קבר גאנץ פינסטער און שמוציג,
צובראכענע פענסטער פערקלעפּט מיט פּאפּיער,
די ווענט זיינען חושך, פערשימעלט און גליטשיג,
עס פייפט זיך א ליעדעל דער ווינד דורך דער טהיר.

דער פלאָר איז צופוילט לאנג אין שטיקלעך און ברעקלעך,
עס זעהט זיך די ערד נאָר פערפראָרען און נאַס,
קיין אויוועז ניטאָ, און דער פראָסט ער קוועלט שרעקליך,
ער טרייסעלט און מוטשעט פיעל מעהר ווי אין גאַס.

אויפ'ן פלאָר, אָן א זייט, אויף א זאק אויסגעצויגען,
מיט שמאטעס בעדעקט, ליעגט א מענשען־סקעלעט,
ס'איז געל זיין געזיכט, איינגעשרומפּען די אויגען,
ער מורמעלט גאנץ שטיל זיין לעצטעס געבעט...

גאנץ לויזע, פּאמעלעך, עס קלאפּט אין זיין הערצען,
אין האלז אבער כריפּעט אזוי ווי א זעג...
נאָך איין סעקונדע — עס זיעגען די שמערצען,
ער ענדיגט זיין לעבען — ער קומט צו א ברעג...

אין לומפּען געקליידעט, נעב'ן איהם איינגעבויגען,
די ווייב מיט די קינדערלעך שטעהען אַרום;
עס גיסען זיך טרערען פון זייערע אויגען,
און קלאָגענדיג, שרייענדיג בעטען זיי איהם:

„אַ פּאַטער׳ל שטאַרב ניט! אויף אונז האָב רחמנות
און לאָז אונז ניט איבער גאַנץ עלענד אליין,
עס שטעהט אונזער לעבען, אָהן דירה, אין סכנות,
מיר וועלען דאָך אַלע פון הונגער אויסגעהן...“

„אַ, פּאַטער׳ל שטאַרב ניט!“ — דאָרט יאָמערט מיט גרוילען
אַ קליינינקער אינגעלע, פיער יאָהר ערשט אַלט, —
„אַ גיה בעסער ברענג אונז פון סטריט ברויט און קוילען,
איך וויל דאָך זעהר עסען, עס איז מיר זאָ קאַלט...“

ער גלעט זיינע באַקען — בעדעקט זיי מיט טרערען,
ער כליפּעט און יאָמערט „אַ וועה איז מיר ווינד!“
דער פאַטער הויבט אָן מיט די ליפּען צו קעהרען
און ענטפערט פאַמעלעך זיין ווייב און זיין קינד:

„אַ הערט אויף צו וויינען, אַ הערט אויף צו קלאָגען,
און לאָזט מיך גאַנץ רוהיג בעגעג׳נען דעם טויט!
וואָס העלפט אייער וויינען, איך קען מעהר ניט טראָגען
די ליידען, די שמערצען, דעם הונגער און נויט.

„מען האָט מיך געבויגען, געמאַטערט, געפּייניגט,
געזויגען מיין בלוט אָהן אָן אויפהער אין שאָפּ,
מען האָט מיך פערוואונדעט, מען האָט מיך געבלוטיגט,
יעצט בין איך געפאַלען פון צו שווערען קלאַפּ...

„איך האָב מיין געזונד ביי׳ן מאַשין אַנגעוואָרען,
געהאָרעוועט ביטער, ווי טאָג אַזוי נאַכט,
עס האָבען די שלעגע פערקירצערט מיינע יאָהרען,
יעצט שטאַרב איך פון צרות... פון הונגער פערשמאַכט...“

עס האָבען זיך פלוצלינג די ליפען פערשלאָסען,
ער האָט ניט גערעדט מעהר קיין איינציגעס וואָרט,
אָן אייז־קאַלטער שוויים האָט זיין קערפּער בעגאָסען,
ער איז אויסגעגאַנגען — געשטאָרבען זאָפאָרט...

צו דיא שטערען

שטערען, זילבער־קלאָרע שטערען!
האָט איהר אונזער וועלט בעטראַכט —
אונזער וועלט זאָ שלעכט, פערדאָרבען,
וואו עס הערשט די פינסטערע נאַכט?...

אונזער וועלט וואָס איז געגליכען
צו אַ פינסטערען יאָמערטהאַל,
וואו דער מענש אין גרויסע מאַסען
לעבט אין קנעכטשאַפט, פּיין און קוואַל?

„בלאַסער דיכטער! — ניט געזעהן
האָבען מיר ביז יעצטיגער צייט —
ווי אַ זילבער־קלאָרער שטערען
זעהט די וועלט אונז אויס פון וויים.“

פון מיין אַלבום

.1

איינגעהילעט אין אַ כמאַרע
ליגט דער הימעל ווייט און ברייט,
דאָך קיין איינציג טראָפּען וואַסער
פון דעם שווארצען וואָלקען געהט.

אויף מיין הערץ, ווי אויפ׳ן הימעל,
ליגט אַ וואָלקען גרוים און שווער;
דאָך דער וואָלקען וויל ניט פּלאַצען,
ס׳רינט קיין איינציג, איינציג טרער...

.2

און ווען אייך געפעלט ניט די ליעד וואָס איך זינג —
די ליעד וואָס יעטווידער אות איז אַ טרער —
די ליעד, וואָס אָנשטאָט זי זאָל מאַכען אייך גרינג
די הערצער — מאכט זי נאָך טרויעריג שווער! —

זאָ זייט ניט אין כעס! — איך וואָלט האָבען שולד,
ווען עס וואָלט ניט געווען אָט דער איינציגער פאַל:
אַז די ליעד, וועלכע ברענגט אייך אָרוים פון געדולד
וואָלט איך ניט געשעפּט פון אייער איינענעם קוואַל...

3.

וועו איהר דארפט געהן פעריל זוכען
זוכט איהר זיי ניט אויף א בארג —
נאר ביים גרונד פון טיעפען וואסער,
דארט געפינט איהר זיי ניט קארג.

ווען איהר ווילט געהן הערצער זוכען —
הערצער עהרליך, גוט און בראוו?
זוכט ניט ביי די גרויסע הערען,
זוכט זיי נאר ביי'ם פראסטען שקלאף!...

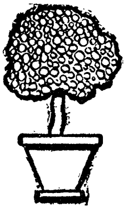

נאַטור־ליעדער

.1

ווי גרויס, ווי וואונדערבאר ביזטו, נאַטור!
די פּערלען דיינע האָט דער מענש געזוכט;
די אוצרות דיינע האָט דער מענש בענוצט;
די קרעפטען דיינע האָט דער מענש בעהערשט;
די סודות דיינע האָט ער אויסגעפאָרשט, —
דו אָבער שטעהסט נאָך אין דיין אַלטער פּראַכט,
בעדעקט מיט גלאַנץ, אונענדליך ווי די צייט,
אַן אייביג־שטראַהלענדע געהיימניס!

.2

ווען דורך די בוימער שיינט דער לעצטער שטראַהל,
און אויף די בערג אַ זאַנפטער פּורפּור ליגט;
ווען דורך די פעלדער וועהט אַ פרישע לופט,
און בלום, און בלאַט ערשיינט ווי איינגעוויגט;
ווען אין דער הויך דער אָבענד־שטערן גלענצט,
שעהן ווי אַ שליח פון אַ נייער צייט, —
ווי דייטליך זעה איך דאַן דעם לעבענס־צוועק,
ווי איז מיין ברוסט ערפילט מיט לעבען דאַן!

3.

ווען כ'שטעה ביי'ם ברעג פון הויך־געוועלבטען פעלז
און קוק ארונטער אויף דעם ברייטען ים ;
ווען אויף די ריעזען־וואלקען רוהט מיין בליק,
און ווערט באהעפט מיט דער אונענדליכקייט ;
ווען דורך דעם עטהער שוועבט מיין פאנטאזיע,
און זעהט דעם ליכטיגען פלאנעטען־גאנג,
ווי מעכטיג בין איך דאן, און דאך ווי שוואך !
ווי ניכטיג בין איך דאן, און דאך ווי גרויס !

4.

ווען כ'האב פערצווייפעלט אין דער גרויסער וועלט,
האב איך א טרייסט געזוכט אין דער נאטור :
איהר יונגע שעהנקייט אין דער פריהלינגס־צייט ;
איהר זיסער טרויער אין דער צייט פון הערבסט ;
איהר שטילעם אלטער אין דער ווינטער־צייט —
זיי האבען מיך בערוהיגט און געשטארקט ;
מיין ברוסט ערפילט מיט פרישער ענערגיע,
מיט יוגענדליכער קראפט, און לעבענס־מוטה.

פעסט-ליעדער

.1

(פרויען כאָר):

פלעכטען מיר בלומען
אין פעלד און אין וואַלד,
געסט וועלכע קומען
בעגריסען מיר באַלד.

פרוכט פון די צווייגען
מאַכען מיר גרייט,
פלוימען און פייגען,
האָניג און ברויט.

באָקסער און מאַנדלען,
און טייטלען פריש,
שעהן צו פערוואַנדלען
דעם פריינדליכען טיש.

ליליען און ראָזען
מיט קוויקענדען דופט,
ווייררוך און גראָזען,
צו ווירצען די לופט.

קומט דורך די פעלדער,
זאַמעלט זיי גיך;

קומט דורך די וועלדער,
יעדע פיר זיך.

2.

(מענער כאָר):

קומט צו די טישען
ווילקאָמענע געסט;
זיך צו ערפרישען
ביי'ם פרעהליכען פעסט.

פילט אָן די בעכער
מיט שוימענדען וויין,
ביז דורך די העכער
די זון שיינט אריין.

קומט, איהר בעגריסטע,
פון פריינדע געשעצט,
שטונדען פערזיסטע,
ערוואַרטען אייך יעצט; —

שטראַהלענדע אויגען,
און הערצער פול פרייד,
קעפּ אונגעבויגען
פון זאָרגען און לייד.

לוסט און געלעכטער
און פרעהליכע טענץ,
פון אייערע טעכטער
און בליהענדע קרענץ.

ערינערונגען פון קינדהייט

(געווידמעט מיין איינציגע שוועסטער)

.1

ביי די בלויע בערג
האבען מיר בלומען געקליבען,
ביי די בלויע בערג
בין איך אליין געבליבען.

גענצליך מיט בלומען בעשנייעט
איז דער בארג געלעגען,
ווען די פריינדינם זיינען
דיר געקומען ענטקעגען.

אין דעם טיעפען טהאל
בין איך אליין געשטאנען,
ווען איהר זייט פערשוואונדען
אין די בלויע טומאנען.

לאנג האב איך געבענקט נאך דיר,
דאך באלד ביזטו געקומען
מיט א שטראהלענדער געזיכט
און מיט בלויע בלומען.

.2

ביים וואסער־מיהל
האב איך שפאצירט,

און האָב מיר שטיל
די פיאַלקען בעריהרט.

ביי'ם טיעפען גראָבען
האָב איך מיך בעזינט,
וואו די קרייטיכער האָבען
פריש געגרינט.

אויפ'ן בערגעל כ'בין
דאָן אַרויף,
וואו די בלומען בליה'ן
און וואַקסען אויף.

דאָרט האָט מיך באַלד
בערוישט דער דופט,
פון גרינעם וואַלד,
פון דער פרישער לופט.

אין רויטע העמדלעך,
שטאַרק פערגניגט,
האָבען דריי פאַניעס
זיך דאָרט געוויגט,

אויף בלומען־בייטען
האָב איך געשפיעלט,
און האָב די קווייטען
אין מיין הערץ געפיהלט.

דעם גאַנצען טאָג
האָב איך דאָרט פערבראַכט,
און בין פרעהליך געקומען
אַהיים פאַרנאַכט.—

ליעבע=ליעדער

1.

זי האָט מיין הארץ געוואונען,
איך ווייס ניט ווי אזוי;
זי האָט מיין הערץ געוואונען,
און טהוט מיר אזוי וועה.

איהר סאַמע בליק ערשרעקט מיך,
ווען איך דערזעה זי נאָר;
א קאַלטער שוויים בעדעקט מיך,
ווען איך דערזעה זי נאָר.

וואָס ווילסטו ליעבסטע האָבען?
וואָס מיינט דיין מאָדנער בליק?
וואו זאָל איך מיך בעגראָבען,
פון פרייד, און לוסט, און גליק?

2.

זי איז צאַרט און גליהענד,
ווי הער וויין;
וואונדערליך אנציהענד, —
וואָס קען בעסער זיין? —

זי איז מילד און גליהענד,
ווי דאָס גליק;
זי איז ליעב און בליהענד,
וואונדער טהוט איהר בליק.

געגנצליך בין איך איהרע,
זאָנפט בין איך ווי זאָפט;
געגנצליך בין איך איהרע,
אָהנע מוטה און קראַפט.

3.

ווי א קינד פערזינק איך
אין מיין לוסט;
אין פערטרויען רוה איך
ביי איהר ברוסט. —

לוסט-ליעדער

.1

אין אייביגער ליעבע פערזינק איך
אין אייביגער פריידע און לוסט;
און דורשטיג פון לעבענס-קוואל טרינק איך
צו קיהלען מיין ברענענדע ברוסט.

מיר שטראהלען אונציעהליגע ליכטער
אין מעכטיגער, אייביגער פראכט;
מיר שיינען די שעהנסטע געזיכטער,
ווי שטערען אין הימעל ביי נאכט.

דאס לעבען פון פיעלע מיליאנען
קלינגט אב אין מיין ליעבענדער הערץ;
איך גרים די צושפרייטע נאציאנען,
ווי דער פריהלינג-פערקינדענדער מערץ.

.2

איך האב זי געזוכט און האב זי געפונען,
די לוסטיגע לאכענדע מיידעל,
זא שעהן ווי א נימפפע, וואס וואוינט אין א ברונען,
פאנטאסטיש, און ליעבענד, און איידעל.

איך האָב זי געזוכט און האָב זי געפונען,
איך האָב זי געקוסט און אומאַרעמט;
און באַלד, ווי אַ גייסט, איז מיין עלענד ענטרונען,
מיין הערץ האָט זיך ווידער דערוואַרעמט.

.3

לאַכען די שטראַהלענדע אויגען דיינע,
ווערען פערשוואונדען די זאָרגען מיינע;
הער איך דיין וואונדערליך־זיסעם ריידען,
זיין איך פערגעטערט אין אייביגע פריידען.
שמייכעלט מיר זאַניג דיין יונגע ליעבע,
ווייס איך ניט מעהר פון מינוטען טריבע;
זיצען מיר שווייגענד אומאַרעמטביידע,
ווער איך אַ קינד און ווייז פאַר פריידע.

גערדיכטע

1.

די פאנטאזיע.

לעב מיט מיר אין לוסט און פרייד,
כ'וועל דיר קיינמאל ניט טהאָן צו לייד;
כ'האב פאר דיר א שטילען אָרט,
צווישען וואלד, און בארג, און טייך;
זאנפטע בלומען בליהען דאָרט,
וואונדער־שעהן און פארבען־רייך.
שמאכטענדיג נאָך ליכט און טהוי,
עפ'נען זיי די בלעטער פריה,
ווי די ליעבע פון א פרוי
דופטעט זייער פאעזיע.
כ'האב א וואונדערליך געזאנג
פון די גייסטער אין דער לופט,
הימליש שעהן איז יעדער קלאנג,
זיס ווי פרישער בלומען־דופט.
אין די וואלקענס וואונדער־וועלט,
וואו דער פרייער פויגעל שוועבט,
האב איך דיר א שעהן געצעלט
מיט מיין צויבער אויסגעוועבט.
דאָרט לייכט די וועלע פון
דער שעהנהייט ווי א זון,
גייסטער טאנצען צויבער־טענץ,

אויסגעציערט מיט שטראַהלען־קרענץ,
דאָרט שוועבט דער גייסט זיך פריי
פון דער ערדען־טיראַניי;
זיפצען הערט מען דאָרט ניט:
אַלעס גליהט, און לעבט, און בליהט,
אַלעס פרעהט זיך, אַלעס לאַכט,
אַלעס שטראַהלט אין פולער פראַכט.

.2

פערלאַנג.

אייביג וואו די שעהנהייט איז,
אייביג וואו די ריינהייט איז,
וויל מיין זעעלע וואוינען;
אייביג וואו די טרייהייט איז,
אייביג וואו די פרייהייט איז,
וויל איך מיך בעקרוינען.

.3

א ראטה.

אין דער מענשהייט זאָלסטו גלויבען,
וועט דאָס גליק דיין רוה ניט רויבען;
זאָלסט אין זיך אַליין פערטרויען,
וועט דיר פאַר דער וועלט ניט גרויען.

.4

בעטראכטונג.

יאָגסטו זיך נאָך פרייד צו גיך,
ווערט די פרייד פערשוואונדען,

האלסטו מיט דעם עלענד זיך,
דויערט עס אויף שטונדען;

אלץ וואס קוועלט און פייניגט דיך
האלט דיך פעסט געבונדען;
ווערסטו ברודער פאלגען מיך,
שעץ נאר די סעקונדען. —

לוינען

ווען אלע בליהען דאר איך איין,
ווען אלע לאכען וויין איך דאן.
ווען די וועלט וועט זיין, וועל איך ניט זיין,
איך בין מיין פריינד אן ארעמאן.

ווען די וועלט ווערט פרעהליך ווער איך טרויעריג,
ווען די וועלט ווערט נאריש, ווער איך קלוג.
עס ציהט מיך צו די מענשהייט'ס עלענד,
עס שטויסט מיך אב די מענשהייט'ס טרוג.

די גאנצע וועלט איז מיר צו קליין,
א קליינער צימער איז מיר גענוג!
איך ווייס ניט, בין איך אליין,
אדער איז אלעס שווינדעל און טרוג? —

פערזען

.1

וואָס ווילט איהר, אַלטע ליעדער
פון לאַנג פערגאַנגענע צייטען?
וואָס קומט איהר קלאַנגען ווידער,
און רופט מיך פון דער ווייטען?

איך קען אייך ליעדער הערען,
דאָך זינגען אייך נית מעהר,
פון זיפצען און פון טרערען
איז מיר דער קאָפּ צו שווער.

.2

וואָס בענקט עס זיך און בענקט זיך
גאַנץ טיעף ביי מיר אין ברוסט?
וואָס דענקט עס זיך און דענקט זיך
פון אַלטער קינדער־לוסט?...

איך בין שוין מעהר קיין קינד נית,
און קען קיין קינד נית זיין;
אָפּט לאָזט די מענשהייט'ס זינד נית,
און אָפּט די לעבענס־פיין.

דאָס בענקען נאָך שעהנהייט

נאָך דער שעהנקייט בענקען אַלע,
אַלע האָבען דאָך געפיהלען,
יעדער וויל זיין גייסט בעפרייען,
און זיין הערצענס־רוישען שטילען.

יעדער וויל זיין גייסט ענטציקען,
וויל דאָך אַמאָל וואונדער זעהן;
יעדער וויל אַ פריינד בעגליקען,
וויל וואָס נייעס זאָל געשעהן.

יעדער לעבט אַמאָל אין גלויבען,
יעדער האָט דאָך אַ געמיטה;
יעדער וויל אַ פריינד ערהויבען, —
וויל עס דען דער הענקער ניט? —

יעדער פיהלט דעם וואַהרען לעבען,
יעדער וויל וואָס גוטעס טהאָן;
נור מען דאַרף זיי אויגען געבען,
יעדער זאָל טהאָן וואָס ער קען. —

יאַ, מען דאַרף זיי נור ערקלערען,
יאַ, מען דאַרף זיי לערנען נור,
פיעלע וועלען דאַמאָלט הערען,
לעבען דאָן אין דער נאַטור.

אָה, פרעג מיך ניט

אָ, פרעג מיך ניט, וואָרום איך טרויער,
וואָרום איך בין אַזוי בעטריבט;
ניט פרעג, וואָרום איך ווער אַלץ בלאַסער —
איך בין פערליעבט, מיין פריינד, פערליעבט...

איך האָב מיין ליעבסטע ניט געזעהן,
נאָר ווייס איך, אַז זי איז זאָ שעהן,
ווי אלע שטערען פון דעם הימעל,
און שעהנער, ווי די זון אליין...

איך פיהל אַמאָל איהר באַלזאַם־אָטהעם,
ער קומט פון זעהר אַ ווייטע לאַנד —
איך פיהל איהם שטאַרק אין מיינע נערוועז
צוברענען זיך פון ליבעס בראַנד.

און ווען איך געה אין גאַס שפּאַצירען,
ווייל איך קען פאַר שמערץ אין שטוב ניט זיין,
דאַן זאָגען מיר די שוואַרצע הייזער:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!“...

ווען כ׳געה אַמאָל ביי די פאַבריקען
און קוק זיך אין די פענסטער איין,
דאַן הער איך די מאַשינען רוישען:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!“....

ווען כ׳זעה די בלייכע ארבייטס־מאסען
און קוק זיי אין געזיכט אריין,
דאן זאגט מיר זייער מינע דייטליך:
„ניטא, ניטא, די ליעבסטע דיין!“....

ווען כ׳זעה אין גאס שפאצירען פאהרען
דעם פאבריקאנט, דעם דיקען שוויין,
דאן קלינגען זיינע זילבער־טאלער:
„ניטא, ניטא, די ליעבסטע דיין!“....

ווען כ׳זעה דעם בלויען ראק ביין ווינקעל,
וואס שטעהט און וויעגט זיך פונ׳ם ווייך,
דאן זאגען מיר די ווילדע אויגען:
„ניטא, ניטא, די ליעבסטע דיין!“....

און ווען איך זעה דארט די ארמעען
מיט שווערד און ביקס מארשירען פיין,
דאן קלינגט עס מיר פון זייערע שפארען:
„ניטא, ניטא, די ליעבסטע דיין!“....

און ווען איך זעה דעם אלטען קלויסטער
מיט׳ן צלם אין דעם אבענד־שיין,
דאן ווינקען מיר די הויכע פענסטער:
„ניטא, ניטא, די ליעבסטע דיין!“....

און יאהרען קומען און פערגעהען,
די זעהנזוכט וואקסט, עס וואקסט דער פיין;
דער ווינטער געהט, דער פריהלינג קומט,
דאך, זי קומט ניט, — די ליעבסטע מיין!...

מיין פריינדין

אָ, גוטע, גוטע פריינדין מיין,
וױ ליעבסטו מיך אָהן שיעור!
דו לאָזט מיך ניעמאָלס איינזאַם זיין,
ביזט שטענדיג נאָר מיט מיר!

דו געהסט מיר נאָך בעגלייטענדיג,
װען קלאָהר די זאָנע שטראַהלט,
דיין טוך אויף מיר פערשפּרייטענדיג,
װען שנעע און רעגען פאַלט.

דיין שװאַרצען שלייער פלאַטערען
זעה איך אויף יעדע הויז,
װאו מיינע פריינד זיך מאַטערען,
אום ברויט, אַ שטיקעל בלויז....

ניטאָ צו דיר קיין גלייכערע,
דו ביזט זאָ גוט, זאָ מילד,
די טעכטער פון די רייכערע,
זיי זיינען שלעכט און װילד.

זיי זעה איך אימער טאַנצענדיג
מיט לוסט פון שטעל צו שטעל,
זיי זעה איך אימער גלאַנצענדיג,
װי זאָנענשטראַהלען העל. —

און אַך! איך קען ניט ליידען דאָס
פון טיעפּענים דער זעעל,
עס מוז מיין אויג פערמיידען דאָס,
זאָנסט ברעכט מיין הערץ צו שנעל.

איך מוז דאַן אין מיין צימער געהן
צו טרויערן פאַר זיך,
און דאָרט, אין ווינקעל, אימער שוין
געפין איך ווארטען דיך.

דיין בליק דריקט אוים צופרידענהייט,
געמישט מיט טיעפען וועה;
אַך, וואָס פאַר אַ פערשידענהייט,
איז צווישען דיר און זיי!

זיי זיינען צו דער זאָנע גלייך,
וואָס בלישצעט פון דער הויך,
און דו — צו דער לבנה גלייך,
פערטרויערט, זאַנפט און בלייך.

איך טרעף דיך אימער זיצענדיג
אין שווארצען אָנגעטהאָן,
דיין אויג, פון מיטלייד בליצענדיג,
זי גלייכט אַ שווארצע זאָן.

אומאַרעמסט מיך מיט ליידענשאַפט,
מיין קאָפּ רוהט אויף דיין שוים,
און האָסט ניט צו ריידען קראַפט,
דיין קום איז אָבער היים...

דו זינגסט מיר שטיל, מײן טהײערע,
אַ טרויער־ליעד אָהן סוף,
און זינגסטו ווען אַ גײערע —
זי הער איך ניט... איך שלאָף...

איך האָב קײן פרײנד, קײן גרעסערע,
ווי דו, אין נויט און פּײן,
קײן טרויסטערין קײן בעסערע,
אָ, מעלאַנכאָליע מײן!...

איינזאַם

ביטער איז צו זיין פערוואָרפען
אין אַן איינזאַם, שטילען אָרט,
ווייט פון פריינד און ווייט פון ברידער,
וואו מען הערט קיין פרייעס וואָרט.

אַך, ווי זיס עס איז צו קעמפפען
אויפ'ן פעלד מיט אַלען גלייך!
שעהן פערלויפען טעג און וואָכען,
ווי די שטראָמען פון אַ טייך.

שווערער קאַמפף פאַר רעכט און פרייהייט!
מעגסט נאָך טויזענד מאָל זיין שווער,
ביזטו דאָך זאָ גוט און טהייער,
און איך ליעב דיך אימער מעהר.

וואָס איז דען אָהן דיר דער לעבען?
גאָר נישט, גאָר נישט, ווינד און שטויב!
דען וואָס טויגען אונז'רע מענשען
צו אַ וועלט פון מאָרד און רויב?

נאָב'לער קאַמפף, דו גיבסט מיר האָפנונג,
מאַכסט די שווערע צייטען גרינג:
אָהנע שטרעבען איז קיין לעבען,
און דו גיבסט עס מיר אַלסדינג.

און אָבוואָהל איך ליג געבונדען
אויפ'ן בעט, צובראָכען, קראַנק,
ביזטו דאָך, אָ, קאַמפף פאַר פרייהייט,
נאָר מיין איינציגער געדאַנק!

צו מיינע ברידער

די פּיעדעל בין איך,
די סטרונעס זייט איהר,
נור איהר קענט דעם קלאַנג
ערוועקען אין מיר.

דאָס ליעד וואָס איך זינג
פערדאַנק איך נאָר אייך,
אליין בין איך שטום,
ווי מאַרמאָר-שטיין גלייך.

און ליעב איך אייך ניט,
און ווער פּלוצלינג מיעד,
דאַן זינגט זיך ניט מעהר
קיין איינציגעס ליעד...

פערלאַנג

אייביג וואו די שעהנהייט איז,
אייביג וואו די ריינהייט איז,
וויל מיין זעעלע וואוינען;
אייביג וואו די טרייהייט איז,
אייביג וואו די פרייהייט איז,
וויל איך מיך בעקרוינען.

די מיידעל'ס ליעבע ליעד

א בליהמעלע בליהט אין וואלד אליין,
פון דער וועלט בעהאלטען.
בליהמעלע, בליהמעלע, בליהמעלע שעהן
ווער וועט דיך נאך האלטען?

איבער די בערג שוועב איך ווי א רויך,
זים דופטען די קארן־בלומען. —
ווען וועט מיין געליעבטער אויך
צו מיר אמאל שוין קומען?

דעם גאנצען טאג זיץ איך און ווארט
און דענק פון איהם און דענק אלץ;
ער האט מיך ווידער אבגענארט,
און אך, איך בייגק און בייגק אלץ...

ער איז אַוועק

ביידע זיצען, ביידע שווייגען,
שטיל און רוהיג איז אין זאַל,
דורך די געלבליכע גאַרדינען
וואַרפט די זון איהר לעצטען שטראַהל.

ביידע שווייגען — זיינע בליקען
ווענדט ער בעטענדיג צו איהר,
זי פערשטעהט זיין שטומע ביטע
און זי זעצט זיך ביי'ם קלאַוויר.

מיט די דינע צאַרטע פינגער
ריהרט זי אָן דיביינדלעך זאַכט;
און זי שפּיעלט „די אַכט מאַרטירער" —
הינטער איהר שטעהט ער פערטראַכט...

אויסגעשפּיעלט די לעצטע טענער —
זיי פערקלינגען ווי אין שרעק; —
לוסטיג שטעהט זי אויף פון פּיאַנאָ
און זי זעהט — ער איז אַוועק...

פרייהייט

(נאָך הענרי מאַקיי.)

דו האָסט מיך געפרעגט היינט מיט ציט׳רענדע ליפּען,
ווער איז פריי אין זיין לעבען.
איך האָב דיר געצייגט מיט׳ן פינגער צום הימעל:
„פריי זיינען די וואָלקען, וואָס שוועבען",
און פריי איז דער ווינד, וואָס ער לויפט דורך די ווייטקייט
פונ׳ם וועלט־רוים אין עטליכע רגע׳ס,
און פריי איז דער ים, וואָס ער קוסט און וואָס לאָסצעט
די העלע, די זאַמדיגע ברעגעס.

פריי זיינען די בערג־שפּיצען יענע, וואָס זיי האָט
אַ פוס־טריט קיין מאָל ניט געבויגען,
און פריי זיינען אויך יענע רוהענדע וועלדער,
דורך וועלכע קיין קויל איז געפלויגען. —
דער פוקס בויט זיין נעסט דאָרט, דער הירש געפינט נאַהרונג,
פיעל מינים ערציהען זיך נייע;
די גאַנצע נאַטור מיט איהר גליהענדען לעבען
און שווייגענדען טויט, זיינען פרייע.

האָסטו ווען געזעהן דעם אָדלער אין לופטען?
וואָס צייגט איהם, וואוהין זיך צו יאָגען?
און האָסטו אַ פערד אין דער וויסטע געזעהן,
וואָס האָט נאָך קיין אמט געטראָגען?

האסטו אויך געהערט מיינע שטורם־געזאנגען,
די ערשטע און לעצטע, די טרייע? —
דער ים און דער אדלער, די בערג און די וועלדער,
דער פערד און מיין ליעד זיינען פרייע!

דארט שפיעלט זיך א קינד געבען ברעג פונ'ם טייכעל...
דאס שיפעל צושפאלט דארט די כוואליעס...
דער טהוי קוסט די ראזע — וואס שמייכעלסטו, זאג מיר,
זא ביטער, זא טריעב איבער אלעם?
אך, יעצט ערטש פערשטעה איך די פראגע,
ווער איז עס פריי אין זיין לעבען? —
מיר קנעכט פון דער דומהייט, נאר מיר זיינען שקלאפען,
וואס האבען צו פרייהייט קיין שטרעבען!...

אונזער וועג

(פריי נאָך גועטהע.)

קענסטו, געליעבטער, יענע לאַנד,
וואו די ציטראָנען בליהען;
וואו אַפּעלסינען, שעהן ווי גאָלד,
אויף דונקעלע צווייגען גליהען;
וואו לופטען וואַרעם, זאַנפט און פריש,
פונ׳ם בלויען הימעל וועהען;
וואו מירטען גריגען שטיל, — און הויך
די לאָרבער־בוימער שטעהען?
קענסטו דאָם לאַנד? —

אהין! אהין
וואָלט איך מיט דיר, געליעבטער, ציה׳ן —
דאָך, אַך! אויך דאָרט הערשט נויט און פיין,
מיר וועלען ערשט ניט גליקליך זיין.

קענסטו, געליעבטער, יענעם הויז?
עס רוהט איהר דאַך אויף זיילען;
די זאַאלען גלענצען, לאַדען איין
צו בלייבען, צו פערווייילען;
און מאַרמאָר־בילדער שטעהען פיעל,
שעהן אויסגעשטעלט אין ציילען;
זיי ווינקען ליעב, זיי רופען דיך

צו קומען, זיך צו איילען —
קענסטו דאָס הויז?

אהין! אהין
וואָלט איך מיט דיר, געליעבטער, ציה'ן —
דאָך, אָך! מיר קענען דאָרט ניט זיין,
מען לאָזט קבצנים ניט אריין.

קענסטו, געליעבטער, יענע וועג
פול דערנער און פול שלאַנגען?
דאָרט זיינען אַלע דענקענדע
און עהרליכע געגאַנגען. —
דאָרט בילען הינד אין לייבען־פעל,
דאָרט שרייען וועלף און טיגער,
דאָך אונערשראָקען וואַנדלען דאָרט
די צוקונפט'ס שטאָלצע זיעגער —
קענסטו דעם וועג? —

אהין! אהין
אָ, קום, געליעבטער, לאָמיר ציה'ן —
דאָרט ווינקט די פרייהייט'ס מאָרגענשיין,
די וועלט וועט פריי פון זאָרגען זיין.

נאָך היינריך היינע

שוואַרצע רעק, לאַקירטע שיכלעך,
ווייסע פלעט־זועש, גאָלדענע צייהנער,
זאַנפטע ווערטער, פרומע מינעס —
און די הערצער קאַלט ווי שטיינער!

און מיט קאַלטע, גלאַטע הערצער
שענקען זיי דער וועלט נדבות;
טאַנצען פיעל אויף צדקה־בעלער —
אַלץ צוליעב... צוליעב זכות אבות!

עדעלע הערצען, עדעלע פרויען —
מעגען נאַרען זיי פערטרויען,
אָבער איך וויל לויפען גיכער
העלפען, באַריקאַדען בויען!

אויף דער באַריקאַדע, דאָרטען, דאָרטען
נעהם איך מיר דעם ביקס אין אָרים
און בעדאַנק די פילאַנטראָפען —
כ׳מאַך זיי אין די הערצער וואָרעם....

דיא אַרמוטה פריהער און יעצט

(פריי איבערזעצט אוים דעם דייטשען.)

פריהער האָט מען זי געזעהן,
וואו דעם רייכען'ס פוס פלעגט טרעטען,
אויפ'ן גאַס מיט זיפצען, וויינען,
אַ נדבה פלעגט זי בעטען;
פריהער פלעגט זי שטעהן ביין פּאַלאַץ,
קוועטשען זיך צו קירכען־טהירען —
איהרע מינען פון פערצווייפלונג
זאָלען רייכע הערצער ריהרען.

פריהער, ווען די גרויסע הערען
פלעגט זיך אַ יום־טוב מאַכען,
האָט זי זיי „וויוואַט" געשריען,
„עהרפורכט" פלעגט אין איהר ערוואַכען.
דאַנקען פלעגט זי פאַר אַ פוס־טריט,
ווען אַ סענט פלעגט זי נאָר קריגען,
און די האַנד פון דעם טיראַנען
פלעגט זי קושען מיט פערגניגען.

איהר הכנעה פלעגט געפעלען
זיין דעם הערשער. — דען די גרויסקייט
פונ'ם טיראַן גלאַנצט שעהנער,
ווען די אַרמוטה ציינט איהר בלויזקייט...

יעצט — די צייט האָט זיך געענדערט,
און דער נויט דריקט, שטאַרקער, גרעסער,
דאָך די אַרמוטה בעט ניט מעהרער
פאַר דעם רייכענ'ס שעהנע שלעסער.

שווייגענד שטעהט די אַרמוטה איצטער,
סטראַשענדיג מיט ערנסטע מינען,
אין פאַבריק פון דעם יאהרהונדערט,
ביי די רוישענדע מאַשינען.
און זי זוכט מיט שטאַרקע קרעפטען
זיך אַן אָרט אין קאַמפף צו שאַפען,
מיט געדאַנקען־שאַרפקייט שמידט זי
פאַר דער צוקונפט איהרע וואַפען.

איצטער וואַרט זי ניט אויף פרומע,
ס'זאָל דורך זיי אַ הילף איהר קומען,
ניין! זי פאָדערט יעצט מיט ערנסט,
וואָס מען האָט פון איהר גענומען.
די הצלחה פון איהר אַרבייט
זאָל קיין אַנדערען געהערען,
און גערעכטיגקייט און גלייכהייט
וויל זי זיך אַליין בעשערען.

פאַר די טהירען מעהר ניט ווימלען,
נאָר אין פאַלאַץ אומשפאַצירען!
און דער שעהנער קראַנץ פון פרייהייט
זאָל אויך איהר קאָפּ שוין בעצירען.
דער, וואָס וויל אַ חלק האָבען,
זאָל די משא העלפען טראַגען,
און וויל איהר צאָהל איז דער גרעסטער —
וועט איהר קיינער „ניין“ ניט זאָגען...

דיא גראָבע האַנד

(פריי איבערזעצט אויס דעם דייטשען.)

אָ, זאָג, ווארום נעהמסטו פערשעהמט
דיין האַנד זאָ גיך פון מיר צוריק?
ווארום ביזטו געוואָרען רויט
און קעהרסט אַוועק פון מיר דיין בליק?
דו שעהמסט זיך, ווייל דו ווייסט, דיין האַנד
איז ניט, ווי אַנדערע, ווייך און צאַרט —
זי האָט קיין שמוק, קיין רינג אויף זיך
און איז צושפּאַלטען, שוואַרץ און האַרט? —

אָ, שעהם זיך ניט — איך ווייס גאַנץ גוט,
וואָס זי, דיין האַנד, האָט אויפגעטהאָן.
זי האָט מיט צאַצקעס ניט געשפּיעלט,
ווי יענע הענד, פון אויבענאָן...
מיט'ן פּאָכער האָט זי ניט געפאָכט,
קיין ליעד געשריעבען אויפ'ן פּאַפּיער
און ניט געקלאַפּט אין רייכען זאַאל,
די ווייסעביינדלעך פונ'ם קלאַוויר.

זי האָט דעם פאָטער נאָר דערנעהרט,
וואָס איז געלעגען קראַנק פיעל יאָהר;
זי האָט די קליינע שוועסטערלעך
געגעבען ברויט, געקאָרמעט נאָר.

פאַר פיעל האָט די שוואַכע האַנד
דעם שטיקעל ברויט אין נויט געשאַפּט,
דאָס איז געווען קיין לייכטע זאַך
פאַר אַ מיידעל, זאָ ווי דו, אָהן קראַפט.

דיין האַנד איז ניע געוואָרען מיעד
און האָט געאַרבייט מיט׳ן שוויים.
און איז זי יא אמאָל, גאַנץ שפּעט,
אַראָבגעפאַלען מיעד אין שוים —
דאַן איז אַוועק איהר צאַרטקייט באַלד,
פערשוואונדען איז איהר טיעפער חן
און גראָב געוואָרען איז די האַנד,
וואָס איז געווען אַמאָל זאָ שעהן.

און דאָך, איך ליעב זי יעצט פיעל מעהר,
ווי יענע הענד, וואָס זיינען פיין —
ווי יענע הענד, וואָס נאָר דורך זיי
מוז דיין האַנד גראָב און שמוציג זיין...
זאָל קושען יענע צאַרטע הענד
דער אויסגעפּוצטער, רייכער הערר;
אויף דיין האַנד, שוועסטער, טריעפט אַראָפּ,
אוים דאַנקבאַרקייט, אַ הייסער טרעהר...

דאָס מאָדעל

(נאָך אננאַ בערט.)

זי זיצט נעבען פייער־פּליים שפּעט אין דער נאַכט,
געבויגען דעם קאָפּ און די אויגען פערמאַכט,
אין שווארצע געדאַנקען פערזונקען;
אין צימער איז דונקעל, אין צימער איז קאַלט,
די קוילען, די לעצטע, פערלעשען זיך באַלד,
עס גליהען נאָר איניגע פונקען.

זי איז אין איהר יוגענד געווען זעהר שעהן,
בעצויבערט האָט יעדען איהר הימעלשער חן —
דער פאָטער איז לאַנג שוין געשטאָרבען;
די מוטער איז פיעל מאָל פערהייראַטה געווען —
זי ווייס ניט געניי, וואָס מיט זיי איז געשעהן,
איהר זעעלע וואַר לאַנג שוין פערדאָרבען.

זיי האָבען געליטען אי הונגער, אי נויט
און בלייך איז די טאָכטער געוואָרען אָהן ברויט —
געזאָגט האָט די מוטער זי קוועלענד:
„דו ביזט אַזוי וויים, אַזוי שעהן ווי געשניצט,
דו וואָלסט דאָך אַ קינסטלער די אויגען פערבליצט,
ער וואָלט אונז געראַטעט פון עלענד.“

און זי קוועלט זי טאָג־טעגליך און בעט מיט געוויין,
ביז ענדליך די טאָכטער בעשליסט זיך צו געהן;

אונ ציטערענדיג לויפט די יתומה
צום קינסטלער, צום גרעסטען, און געהט אין דער פריה
ארויף אין זיין פרעכטיגער קונסט־גאלעריע —
עס קלאפט איהר אין הערצען פאר אימה.

דארט שטעהען פיעל פרויען אין שנעע־ווייסער פראכט,
גאנץ נאקעט, ווי ס'האט די נאטור זיי געשאפט —
עס גליהען איהרע באקען, ווי ראזען;
די מארמארנע שעהנקייט פערבלענדט איהר דעם בליק
און באלד, די מינוט, וויל זי לויפען צוריק,
דאך וויל זי דער קינסטלער ניט לאזען.

ער האלט זי געפאנגען — דאך ניט מיט געוואלד,
עס רעדט פון איהר עלענד איהר בלייכע געשטאלט —
ער וויל זי מיט חניפה פערפיהרען;
ער ציינט איהר א טייסטער, א שעהנעם, מיט גאלד —
און דאס האט די ארעמע מוטער געוואלט —
און ענדליך פערשליסט ער די טהירען.

עס ציטערען איהרע הענד און דאס הערץ איז פול לייד,
זי טהוט אוים די קליידער און נאקעטערהייד
בעווייזט זיך איהר לייבליכע ריינקייט;
זי הויבט אויף די הענד און פערשטעלט דאס געזיכט
און שטעהט א פערעשהמטע אין זון־שיין און ליכט,
א בילד פון דער גריכישער שעהנקייט.

און ער האט זיין בליק מיט איהר קערפער בעהעפט,
ער מעסט מיט די אויגען און צייכענט און טרעפט,
פון איהר וואונדער־פיגורע בעגייסטערט;
און לאנגזאם ווערט שטילער איהר שמערצענס־געפיהל,

זי עפענט די אויגען און קוקט אין דער שטיל,
ווי איהר חן ווערט זאַ קינסטליך בעמייסטערט.

און ווערט זי פערמאַטערט, דאַן דריקט ער צום שלום
אויף איהר שנעע־ווייסען גאַקען דעם ערשטען קוס:
„און זעה איך אייך קומענדיג מאָרגען?“
און קומענדיג מאָרגען און געהענדיג לאַנג,
איז מעהר שוין איהר הערץ ניט געווען אזוי באַנג —
און זי האָט איהר געזיכט ניט פערבאָרגען.

און ער האָט געשאַפען אַ הערליכעס בילד,
וואָס האָט איהם מיט לוסט און ענטציקען ערפיעלט,
און דאָס פּראַכט־ווערק וואָס ער האָט געבאָרען,
ער שיקט עס אַלס וואונדער פון שטאָדט צו שטאָדט,
דאָך זי, דאָס מאָדעל פון זיין קונסט־ווערק, זי האָט
איהר צניעות און עהרע פערלאָרען...

אַ, מענשען, איהר שילט און איהר האַסט זי דארום,
און דאָך — די מאַרטירער־קרוין פינקעלט מיט רוהם
און גלענצט אויף איהר זינדיגען שטערן:
די נאַקעט געוואָרענע שעהנקייט דורך נויט,
פון איהר האָט די הערליכע קונסט זיך פערשפרייט,
און דער זיעג פון דער קונסט וועט זי עהרען!

דיא בעשטראַפטע אונשולד

(אוים דעם דייטשען.)

וואָס פיהרט מען דאָרט די מיידעל, די בלייכע,
  געבונדען דורך דער ענגער גאַס?
וואָס טראָגט מען דאָרט די צאַרטע לייכע,
  פערוויקעלט האַלב און מאַרמאָר־בלאַס?
די מאַסע מורמעלט שרעק־צוטראָגען:
  „ס'איז וואָהר? מען וויים שוין יעצט איהר זינד?"
מען הערט אַן אַלטע פרוי דאָרט זאָגען:
  „זי האָט ערשטיקט איהר אייגען קינד!"

די ווייבער שטעהען טיעף געבויגען
  און הערען וואָס די אַלטע זאָגט;
מיט כעס זעהען אַלע אויגען
  די עלענדע, וואָס געהט פערצאַגט.
מען זעהט קיין איינציג טרעהר ניט פאַלען
  פאַר דער, וואָס געהט צום קערקער יעצט,
דאָך הערט מען שטימען צאָרניג שאַלען
  און הענד זעהט מען צוגויפגעקוועטשט...

אָ, פאָלק, מיט דיין בעשלוס, דעם שנעלען,
  וואָס זעהט נור ביז צום נעקסטען שריט;
מיט דיין ענטציקונגס־פלאַם, דעם העלען,
  וואָס נעהמט דיין גליק צום גרונד אָפט מיט —

וואָס וויגסטו, זאָג, מיט גיבע ווערטער
די עלענדע אין מאָרד־שולד איין
און געהסט אריבער י ע נ ע ערטער,
פון וואו עס שטאַמט די גאַנצע פיין?

קומט מיט! איך וועל דעם מערדער צייגען,
וואָס טראָגט די שולד פון דיעזען מאָרד;
איהר, בלינדע פלוכער, ווען דאָן שווייגען
ביים אנבליק פון דעם גראָבען לאָרד.
איהר דאַרפט דעם בליק צום גלאַנץ ערהויבען,
צום שלאָס, וואָס איהר האָט אויפגעבויט,
דאָרט זיצט דער העלד, וואָס ווייס צו רויבען
די אונשולד, וועלכע זיך פערטרויט...

ער זיצט אין גרויסע, רייכע זאַלען,
אויף זייד און סאַמעט פריי און פראַנק,
בריליאַנטען וואַרפען צויבער־שטראַהלען
אויף איהם, וואָס איז פון זינד האַלב קראַנק;
ער טרוימט אין זאַנפטען אבענד־שלומער,
פון מיידלעך און פון ליעבעס־גלותה —
נאָר איהם בעשטראָף, דו פאָלק פון קומער,
צופלייש איהם מיט דיין שטאַרקע רוטה!...

בעריל מטושטש

(נאָך געטהע)

איך בין געווען אַ פילאָזאָף
און האָב געלאַכט פון פּאָעזיע,
און האָב אין יעדען מענשען צום סוף
געזעהן אַ נאַר דער פאַנטאַזיע;
נאָכדעם בין איך געווען פּאָעט,
האָב שטאַרק געליעבט די פּאָעזיע,
און האָב אין גאַס, אין שטוב, אין בעט,
געטרוימט פון מוזען שפּעט און פריה.

דאַרום פייף איך איצטער אין דער הויך,
דאָס אַלץ איז נאַריש, אַלץ איז רויך,
דאָס דענקען און דאָס טרוימען אויך.

איך בין געווען אַן אַקטיאָר,
און האָב זיך אָנגעבלאָזען שטאַרק,
האָב זיך געקרייזעלט לאַנג די האָר,
געגלעט די וואַנציעס און דעם קאַרק;
און דאַן בין איך געוואָרען מיעד
צו בייטען אימער מיין געשטאַלט,
און בין געוואָרען ווי דער איד,
וואָס ווערט אין דער אמונה אַלט.

דרום זינג איך איצטער אין דער שטיל,
דאָס אַלעס, אַלעס האָט קיין ציעל,
די וועלט איז נור אַ קינדער־שפּיעל.

איך בין געוואָרען גוט און פרום,
און האָב די ראַכע שטאַרק פערהאַסט;
האָט מיך די וועלט געריפען דום,
און מיך בעהאַנדעלט ווי איהר פאַסט;
און דאַן בין איך געווען טיראַן,
און האָב די גאַנצע וועלט געדריקט,
און בין פון האַס און שלעכטסקייט האַן
געוואָרען באַלד אַליין דערשטיקט.

דרום שווייג איך איצטער וואו איך בין;
איך לויף אַהער, איך לויף אַהין,
און אַלעס, דאַכט מיר, האָט קיין זין.

איך בין געוואָרען אַלט און גרוי,
און האָב מיר אין דער פאַנטאַזיע
געלאַכט פון יעדער שעהנער פרוי,
און איבערהויפט פון יעדע „זי"
און דאַן בין איך געוואָרען יונג,
האָב צוגעשפּרונגען אויף איין פוס;
אַ בליק, אַ לאַך, אַ וואָרט אַ שפּרונג,
איך האָב געחלש׳ט נאָך אַ קוש.

דרום לאַך איך יעצט פאַר זיך אַליין,
דאָס אַלעס וואָס איז יונג און שעהן
מוז דאָך אַם ענדע אונטערגעהן.

איך בין געווען אַ קינסטלער אויך,
בעליעבט, בעוואונדערט און בעריהמט;
כ'האָב אַלץ בעטראַכטעט פון דער הויך,
און זיך אביסעל צוגעברומט.
און דאַן בין איך געוואָרען פראָסט,
אַזוי אַ מענש, מיט מענשען גלייך,
האָט מיך אַ שטיק געזונד געקאָסט
צו האַלטען פעסט מיין קעניגרייך.

דרום זיפץ איך איצטער פריה און שפעט,
דען אַלעס וואָס מען טראַכט און רעדט
איז ווי דער טרוים פון אַ פּאָעט.

איך בין געווען אַ סאָלדאַט
און האָב מאַרשירט מיט גלייכע שריט,
און האָב ביין ברענענדען האַרמאַט
געזעהען ווי דאָס פּולווער פליהט;
און דאַן האָב איך מיר אויסגעלאַכט
פון פּולווער, ביקסען, קריעג און שווערד,
און האָב פאַר זיך אַליין געמאַכט
אַ פריעדען אויף דער גאַנצער ערד.

דרום קלאַפּ איך מיט די פינגער צו,
מיין קריעג און אויך מיין פריעדענס רוה
איז דום, ווי אַלעס וואָס איך טהו.

איך בין געווען וואָס איהר ווילט,
און האָב מיר פיעלעס איינגערעדט,
איך האָב מיר מיט די וועלט געשפּיעלט,
ווי איינער שפּיעלט זיך אין אַ געוועט.

איך האָב געבענשט און געפלוכט,
געוואָרען פעט, און דין, און דאַר,
איך האָב געטרוימט, געטראַכט געזוכט,
און בין אַרויס אַ האַלבער נאַר.

דרום לאַך איך מיט פערגניגען היינט,
איך האָב די וועלט ניט צו שטאַרק פיינד,
און בין אַ שטיקעל מענש, מיר שיינט. —

ליעדער

(איבערזעצט אויס דעם ענגלישען)

.1

זאָנען־אונטערגאנג.

אויף אַ בארג, פון מענשען ווייט,
וואַנדעל איך אַליין,
שטראַהלענד ראָש אין מערב זייט,
נעהמט די זון פערגעהן.

אָבגעטונקט אין שטראָמען ליכט
ליגט די שטאָדט אין טהאָל,
לאַנגזאַם ווענד איך מיין געזיכט
פון דעם לעצטען שטראַהל.

פריעדליך קומט די נאכט און קיהל,
הען דער טאָג איז מיעד,
און מלאכים זינגען שטיל
אין מיין הערץ אַ ליעד.

.2

צו א בלומען־בייט.

שעהנע, ריינע בלומען־שוועסטער,
ווען איך זעה אייך בליהענד שטיל,

דעמאָלט איז מיין גליק דער גרעסטער,
ווער איך רייכער אין געפיהל.

כ'וואָלט אייך דריקען צו מיין הערצען,
כ'וואָלט ווי שוועסטער אייך געקוסט,
דען איהר שטילט מיר אין די שמערצען,
און ערפילט מיין הערץ מיט לוסט.

3.

מאַי־ליעד.

קומט דער שעהנער מאָנאַט מאַי
ווערען אַלע הערצער פריי,
זינגט די פויגעל, בליהט דער וואַלד,
הויבט דער מענש אָן ליעבען באַלד.
שעהן און ניי,
ליעב און טריי,
איז די וועלט אין מאָנאַט מאַי.

שפּראָצט אויפ'ס ניי דאָס גרינע גראָז,
גיט אַ וואָרעמער ווינד אַ בלאָז,
לעבט דער אַר'מסטער ווידער אָפּ,
גרינגער ווערט עס אונז אין קאָפּ,
און די וועלט,
ניי־בעזעלט,
וואַרפט איהר טרויער־קלייד אַראָפּ.

נייע און אַלטע ליעדער

זיי קלינגען מיר פרעמד, יענע אַרבייטער־ליעדער,
וואָס איך האָב געזונגען, און וויל זינגען ווידער.
עס ווילט זיך מיר לעבען, עס ווילט זיך געניסען,
איך וויל מיינע אויגען פונ'ם עלענד פערשליסען,
און מעהר פון קיין אַרמוטה און דחקות ניט וויסען.
עס רופען מיך שטימען פון שעהנערע וועלטען,
וואו גראָבקייט און אָרעמקייט זעהען זיך זעלטען, —
פון וועלטען פון פריידע און גליקליכע טרערען,
פון בעסערע זיטען און לייכטערע לעהרען,
פון קונסט און געשמאַק, פון טאַלאַנט און ענטציקען,
פון גליהענדע הערצער און שטראַהלענדע בליקען.
עס רופען מיך שטימען, און וועקען, און ריהרען,
און ווילען צו בעסערע צייטען מיך פיהרען, —
צו צייטען פון גלויבען און גליקליכעם האָפען,
פון רוהיגעם וואַכען און זאָרגלאָזעם שלאָפען,
פון לופטיגעם לאַכען און זאַנפטערע שמייכעל,
פון הערצער בעגרענצטע און גלויבענדען שכל.
ווי ליעבליך זיי קלינגען די שטימען פון ווייטען!
ווי אונגערן ס'ווילט זיך די עהרע פערבייטען!
דעם אַרבייטער'ם לעבען, ווי טרויעריג עס קלינגט מיר;
ווי דונקעל און פינסטער, און שרעקליך עס ווינקט מיר
פון ווייטען דער אייביגער עלענד, וואָס דריקט איהם
און קוועלט איהם און פלאָגט איהם, און מאַטערט און
שטיקט איהם!

ווי קליין איז זיין וועלטעל, ווי דונקעל זיין לעבען,
ווי ענג איז זיין „איך“, ווי בעשרענקט איז זיין שטרעבען!
אָהן שכל, אָהן וויסען, אָהן גייסט און אָהן מח,
אָהן פרישקייט, אָהן זאַפט, אָהן לעבען, אָהן כח,
פערדאַרט און פערטריקענט, צודריקט און פערוויאַנעט,
דערשלאָגען, פערוואונדעט, צובלוטיגט, צוראַנעט:
גענאַרט און בעטראָגען, פערדומט און געבלענדעט,
פערשפּאָט און ערניעדריגט, פערשטויסען, געשענדעט,
בערויבט און בע׳גזל׳ט, געפליקט און געשונדען. —
ווי טרוי׳ריג זיי קלינגען, די פריהערע ליעדער, —
דאָך ווילט זיך געדענקען און זינגען זיי ווידער!

מוטער און טאָכטער

ביים וואַש־טאָפּ שטעהט די מוטער,
עס העלפט איהר אויך איהר קינד;
און בײדע וואַשען, דרעהען
די שוואַרצע וועש געשווינד.

די מוטער טהוט די אַרבײט
אַ גאַנצע וואָך אין הויז,
די טאָכטער געהט פערדיענען
און העלפט איהר זונטאָג בלויז...

די מוטער איז אַ בלייכע,
אַ דאַרע, שוואַכע פרוי;
די טאָכטער איז אַ בלומע,
וואָס ווערט פערוועלקט אָהן טהוי...

די מוטער ליעבט די טאָכטער —
דאָך זי איז שוואַך אַליין,
די טאָכטער ליעבט די מוטער
און העלפט די וועש איהר דרעה'ן.

איך שטעה אין ענגען צימער
און קוק פערטראַכט אויף זיי;
עס איז דאָך גאַנץ געוועהנליך,
דאָך, אַך! דאָס הערץ טהוט וועה...

די זיפּצענדע שטימע

די לופט איז דומפּף, עס איז פאַרנאַכט;
די זון פערזינקט, דאָרט וויט, בעזאַכט;
דער אבענד שפּינט מיט גרינגער האַנד
די שוואַרצע פעדים אויפ'ן וואַנד.

און באַלד דערהער איך דורך דער לופט
אַ טרויער־שטימע וויינט און רופט,
איהר זיפּצער־טאָן צוגיסט זיך גלייך,
ווי ס'וואָלט געוועזן פון מארך אַ טייך...

און טיעף אין הערצען דרינגט זי איין
און וועקט די שמערצען, און וועקט דעם פּיין
און יאָמערט, בעט מיט טיעפען וועה:
„וואָס זיצסטו שטיל, וואָס זיצסטו — געה!"

איך הער זיך איין, איך קוק זיך אום,
ס'איז אַלעס רוהיג, שטיל אַרום,
דאָך אַרבייטס־מאַן, די שטים, מיר שיינט,
דאָס איז דיין שוויגען, אַר'מער פריינד...

אויפרוף

(סאטירע)

פארווערטס! פארווערטס! ליעבע שמייכלער,
גוטע, פרומע, שטילע הייכלער,
ביזנעס־מאכער, טעלער־לעקער,
פאלקס־פערזארגער, וועלט־ערוועקער,
„סמארטע" לייט פון אלע קלאסען!
האט רחמנות אויף די מאסען,
וועלכע שטארבען אין די גאסען,
דורך דעם הונגער־טויט, דעם בלאסען —
גלייך ווי ענגעל קומט, בעווייזט זיך!
האט רחמנות — אדווערטייזט זיך!...

וואס? איהר הערט קיין טאלערס קלינגען?
זייט איהר קלוג — הערט אויף צו דינגען!
מיט א זיפץ און מיט א חנ'דעל,
מיט א ברעקעל, מיט אביינדעל
קענט איהר יעצט דעם „חן" געווינען —
„קעש" וועט איהר נאכהער פערדינען,
ווען דער שוויים וועט ווידער רינען
פון די לעבעדיגע מאשינען! —
נעהמט אוועק דעם הונגער'ס רימען,
קויפט מליצים, קויפט זיך „שטימען"!....

פון ציריך

אין ציריך לעבען שטראַנד אַליין,
דאָרט שטעהט דער שליח ציבור;
די אַלפּען גלענצען וואונדער־שעהן,
די זאָנע האַלט ביים אונטערגעהן,
זי שטייגט די בערג אַריבער.

בעגייסטערט און בעצויבערט שטעהט
דער בראַווער שליח ציבור,
ער האַלט דעם מויל געעפענט ברייט
און אָטהעמט איין די לופט וואָס וועהט,
און רעדט אין זיסען פיבער:

„ווי דאַנק איך אייך, אַ אַרבייטס־לייט,
וואָס איך בין יעצט אין ציריך!
איך מערק ניט ווי עס לויפט די צייט,
איך שווים אין לויטער זעליגקייט,
אַ גראַפען־לעבען פיהר איך.

„איך טהו זיך אָן אין ווייסע וועש
ווי איך שטעה אויף, פריה־מאָרגען,
און געה שפּאַצירען אין קאָנגרעס —
(אַ דאַנק דעם מענשליכען פּראָגרעס)
איך ווייס ניט פון קיין זאָרגען.

„איהר הונגערט דאָרט — מיין שמערץ ווי גרויס! —
מיט קינדער און מיט פרויען?
אָ!... דאָ אין צייריך איז ניט הייס,
דעם בעסטען וויין, דאָס פעטסטע פלייש
איז גרינג דאָ צו פערדייען...

„דאָך אַך! ניט לאַנג נאָך וועל איך שטעהן
און זעהן די שנעע־בערג שטראַהלען;
איך מוז צו אייך ווידער געהן,
אָ, ברידערלעך! עס ווינקען שוין,
עס רופען מיך די וואַהלען...

„איהר פרעגט, וואָס האָט מען אויפגעטהאָן
ביז יעצט פון אייערטוועגען?
מען האָט פערשוואַצט דעם גאָט מאַמאָן,
פערטרונקען שטאַאט, און קירך, און טראָהן
און... געוואַלד! הערט אויף צו פרעגען..."

עפּיגראַמען

קיינער פערשטעהט ניט דאָס לעבען, אַזוי ווי מען קען עס
פערשטעהן;
אימער נאָך בלייבט אונז צו לערנען, אימער נאָך ווייטער
צו געהן.
שטרעבענדיג ווערען מיר קליגער, קעמפפענדיג ווערען
מיר אַלט;
ווייט אין דער שלאָפענדער צוקונפט, זעהען מיר אונזער
געשטאַלט.

די ליעבע ווי פערלענהער טהוי, און דופטענדעס האָניג טריפט
פונ׳ם דיכטער׳ס הערץ; אָפט רופען די מענשען עס גיפט.

די יוגענד לויפט נאָך דער אַלטקייט, די אַלטקייט נאָך יוגענד;
די טוגענד האָט לוסט צו פערברעכען, ס׳פערברעכען צו טוגענד.

אָפט ווערענדיג מיעד פון דאָס אַלטע, זוכען מיר נייעס גליק;
דאָס נייע אָפט זעהענדיג — ווילט זיך דאָס אַלטע צוריק.

קענסטו אין לעבענס־קאַמפף בליהען, מיט טהאַטען בעלאַדען
זיין שווער,
מענש! זיי צופריעדען: — וואָס קענסטע פערלאַנגען
נאָך מעהר?

ביזטו אַזוי ווי אַ בוים, וועלכער גיט אונז ערפרישענדע פרוכט,
ווערסטו געשעצט און געאַכטעט, ווערסטו געליבט און געזוכט.

אימער נאָך האָבען מיר ליעבער די מענשען מיט הייסעס
געפיהל,
דאָך פיהרען די קעלטערע מענשען אָפט גיכער צום ציעל.

האָס וואָס דיך עקעלט אָפּ היינט, קען דיך מאָרגען נאָך מאַכען ענטציקט;
טרעט ניט דאַרום אויף דער זאַך, וועלכע האָט דיך נאָך היינט ניט בעגליקט.
מעסטען, און וועגען, און לערנען, זעהן און צווייפלען און מעסטען,
פאַסט פאַר דעם עדעלסטען מענשען, פאַסט פאַר דעם דענקער דעם גרעסטען.
ביזטו אַ דענקער אַ דיכטער, זיי גרוים אין דיין שטילעס געצעלט,
דאָך צייג ניט דיין גרויסקייט צו אָפען דער נאַרישער וועלט.
די וועלט קען בעוואונדערען גרויסקייט, דאָך לאַנג צו איהר וויל עס ניט קניהען;
דאָס גרויסע מוז ענדליך זיך עטוואָס צו בויגען בעמיהען.
די דיכטונג איז אַזוי ווי אַ וואַלד מיט דופטענדע, ריעזיגע בוימער;
דאָך מוז די ערפאַהרונג בעגלייטען און פיהרען דעם טרוימער.
מיר ווילען ניט טהאָן וואָס מיר טהוען, און פרעגען: וואָרום?
מיר טהוען ניט ווילענדיג, איידער מיר זעהען זיך אום.
דאָס לעבען פערשווינדעט אונז פרעגענדיג: יא אָדער ניט?
דען „יא" אָדער „ניט" איז דער פלאָנטער ביי אונזערע טריט.
„דעם פריינד וועל איך מעהר שוין ניט זעהן, איך האָב שוין צו איהם ניט קיין לוסט";
דאָך באַלד ווי איך האָב עס בעשלאָסען, האָבען מיר זיך געזעהן און געקוסט.

האָב איך די זאַך וואָס איך וויל, דאַן פֿערשווינדעט בענאַהע
מיין פֿערלאַנג,
האָב איך ניט וואָס איך וויל, דאַן פֿערפֿלוך איך די וועלט
און מיין האַנג.
„נאָר אַ הויך זאָל זיין דיין ליעד“ —
זאָגט אונז דייטשלאַנד'ס גרעסטער דיכטער,
אָבער דיכטונג פֿאַר דעם איד,
מוז מען וועגען אויף געוויכטער.

אונזער וועלט

אַ גרויסער ברייטער אייז־מעער
פֿערפֿראָרען אומעטום,
די מענשען — ווי די בערען
וואָס קריכען דאָרט אַרום...

אַ גאָלדענע פעדער

אַ גאָלדענע פעדער האָסטו מיר געשאָנקען, מיין פריינד;
זי האָט מיר אין אָנפאַנג גאָר ליעבליך און רייצענד געשיינט;
און אַלס איך האָב שפּעט אין דער נאַכט מיינע פערזען געשמיט,
האָט זי מיר געפינקעלט און זאָ ווי אַ כשוף געגליהט...

עס האָבען די אויגען אַ קראַפּט אַ געהיימע געשפּירט,
דאָס האָט זיי אַ שטראַהל פון דער גאָלדענער פעדער בעריהרט.
זי האָט מיך געבלענדעט און איך האָב איהר שעהנקייט
בעטראַכט,
דאָך, אַך! אין מיין פרייהייטס־ליעד האָב איך אַ פעהלער
געמאַכט...

געדאַנקען, בילדער און סקיצען

„זיין אָדער ניט זיין?"

איך וואָלט וועלען אַלעס אַרויסזאָגען און פערטיג ווערען מיט איין מאָל, און אַ סוף דערמיט! — וואָס טויג זיך לאַנג פערנעהמען מיט זאַכען, וואָס האָבען כמעט קיין צוועק און קיין ציעל ניט? וואָס טויג דאָס לעבען? אָבער האָט דען דאָס לעבען גיט קיין ציעל? איז ניט דאָס לעבען אַליין — די טהעטיגקייט פון די אטאָמען אין דער גאַנצער נאַטור, די אייביגע ענדערונג און אַבוועקסלונג פון דעם לעבען אין טויט, און פון טויט אין לעבען — איז דען ניט דאָס אייביגע בליהען און וועלקען פון דער נאַטור איהר לעבענס־צוועק? וואַקסט דען ניט דער בוים אַרויס פון דער ערד, גיעריג צו לעבען, פול מיט לעבענסקראַפט, און פערשפּרייט מיט פרייד און לוסט זיינע צווייגען אין די גאָלדענע שטראַהלען פון דער זון? עפענען זיך דען די בלומען ניט אין ליעבע, און בעצויבערן די אויג מיט זייערע הונדערטע, האַרמאָנירענדע פאַרבען און זיסע דופטען? גלענצט דען גיט זייער סאַמעט קאָליר, ענטציקט דען ניט זייער זאַנפטקייט ווען מען בעריהרט זיי? זינגען דען ניט די פויגעל אין דער לופט? פערשפּרייט דען ניט דער טייך זיין גלאַטען שפּיגעל, און קרייזעלט דען דער ווינד ניט זיינע שטילע וועלען? לעבט דען ניט אַלעס ארום מיר, אין מיר, איבער מיר, אין דער לופט, אין די וועבונגען פון די פּלאַנצען, אין די וואָרצעל פון דער ערד, אין די טויזענדער און טויזענדער קליינע ברואים'לעך, מיט וועלכע די וועלט, די נאַטור איז אָנגעפילט און דורכגעדרונגען? בעוועגען זיך דען ניט מיליאָנען וועזען אויף דער ערד, אין אַלערליי כאַראַקטעריציגע און נאַטור־אייגענטהימליכקייטען? רוישען דען די אַלטע, אוראַלטע וועלדער ניט? קוסט דען דער ים

דעם ברעג ניט? פערגעהט דען ניט די רויט־שטראהלענדע זון מיט אונבעשרייבליכען רייכטהום, גלאנץ און פראכט? שיינען די אייביגע שטערן ניט אין די אייביגע וויסטען פון לעבען און נאטור? — קלינגען דען אין מיר ניט די שטימען פונ'ם טאג, די טויזענדהער הארמאניען פון לעבען? ביינקט דען מיין הערץ ניט נאך די ווייטע, ווייטע פעלדער, שטראמען און ווילד־בעוואקסענע טהאלען? גשהט דען די זון ניט אויף אין מיר, און בעוועגט זיך מיין הערץ דען ניט מיט ליעבע צו דער גרויסער, אייביגער, אונענדליכער נאטור? איז דען ניט מיין הערץ פערבונדען מיט אלעם אין אייביגער ליעבע? און האט דען מיין לעבען קיין צוועק ניט? דארף זיך דען גארנישט אין מיר ענטוויקלען, הארף דען גארנישט אין מיר קלעהדער ווערען, זיך אויסלייטערן, אויסבעסערן, פערפאלקאמענען? דארף דען דער בוים פון מיין לעבען ניט ארויסלאזען פון זיך זיינע שעהנסטע און רייכסטע צווייגען, און געבען פון זיך די רייכסטע, געזונדעסטע, געשמאקסטע און פארבענרייכסטע פרוכט? איז דאס ניט צוועק און ציעל גענוג? — און איז דען מיין לעבען גענצליך אונניצליך אין דער גרויסער לעבענס־קייט פון דער נאטור, פון דער וועלט? פילט דען מיין איך ניט אוים א פלאץ אין לעבען? לעב איך דען ניט אין די הערצער פון אנדערע מענשען, בין איך דען ניט מיט זיי פערבונדען אין ליעבע און פריינדשאפט, אין דענקען און שטרעבען, אין בלוט און פלייש? שמערצט מיר דען ניט זייער שמערץ, טהוט מיר דען ניט וועה זייער וואונד, לייד איך דען ניט מיט זיי? — זיינען זיי גאר פרעמד צו מיר? פיהלען זיי ניט פיר מיר? בין איך זיי גאר א פרעמדער?

ניין, דאס קען ניט זיין!

און ווארום ניט לעבען, זיין נוצליך פיר זיך אליין, און בעפרוכטען דעם לעבען פון אנדערע? ווארום ניט אפט אויסנוצען מיין עקזיסטענץ, און שטעהן אין דער וועלט, אין מיין לעבען, ווי נאך מיין טויט, א געביידע אפגעענדיגט, אויסגערונדעט, אויסגעפיהרט אין אלע איינצעלהייטען, ביז דער קלענסטער פערציערונג?

ווי שעהן איז עס, ווען די אקאָרדען און האַרמאָניען פון דער אָפּערא שטייגען אויף אין דער לופט און וויקלען זיך פונאַנדער אין טויזענדער רעגענבויגענס פון פאַרב און קלאַנג, און פלעכטען, קרייזלען זיך און שטאַמען ארוים אין טויזענדער פאַלטען, פאַרבען און בלומען־קאָלירען! ווי שעהן איז עס ווען די בעגייסטערטע, ענט־ציקענדע טענער דרינגען ארוים פון דעם זינגער'ס האַרץ, און די מעלאָדיע הערט זיך קלאָר, זילבערדיג און דופטענד!

קען דען ניט מיין לעבען זיין אזוי?

די פאַרבען פון די טהייערע געהאַקטע און געשליפענע שטיי־נער, רובינען, טירקוס־שטיינער, קריסטאַלען, די קאָלירען פון די אויסגעפּוצטע, פיעל־פאַרביגע קאַראַלען, די ווינקעל, זיילען, קאָרי־דאָרען און וועראַנדאַס פון אַן אָפּגעענדיגטער געביידע, די געשלי־פענע שטיינער און די טענער פון אַ מעלאָדיע, די קלאָהרקייט פון אַ געדאַנק, ארויסגעבראַכט פון'ם טיעפען שטילען דענקער — איז דאָס ניט אַלעס האַרמאָניע, געטליך און ערהאַבען? און האָב איך דען אין זיך ניט אַזעלכע שטיינער, אַזעלכע פאַרבען, קלאַנגען און טענער ארויסצוברענגען אין דער פאָלענדיגטער פאָרמע? — ווי שעהן איז אַ געדאַנק, וועלכער שיינט אונז אין זיין פולער קלאָהר־קייט און דייטליכקייט! ווי שעהן איז אַלעס וואָס איז אָפּגעענדיגט, אָפּגעטאַקט און אויסגערונדעט! ווי שעהן איז אַ לעבען וועלכער שטעהט פאַר אונז מיט דער פאָלענדיגטער פאָרמע פון אַ טרוימענ־דער סטאַטוע אין גרויסען, שעהנעם, גאַנגרייכען גאָרטען פון לעבען! —

איז עס ניט גליק גענוג צו זיין, צו געניסען, צו פיהלען אין זיך די פרייד פון טאָג, דאָס ליכט פון דער זון, די ווייכקייט פון די וואָלקען, דעם פאַרבען־רייכטהום פון דער נאַטור? איז עס ניט גליק, איז עס ניט פרייד גענוג, צו זיין טהעטיג, צו פיהלען דעם לעבענס־גלוטה אין די אָדערן, דעם טעם, די גרויסע שרעק, ווען מען איז אין דער אַנוועזענהייט פון דער, וואָס מען ליעבט? איז עס ניט גליק גענוג ארומצוואַנדלען אין דיזער גרויסער געהיימניס,

וואָס מען רופט דאָס לעבען און די נאַטור? איז עס ניט פרייד נענוג זיך צו ערפרעהען מיט די טויזענדער, אונענדליכע פאָרמען, געשטאַלטען, פאַרבען און קלאַנגען פון דער וועלט? זיך צו פערטיעפען אין די נאַטורען פון די אַלע עקזיסטירענדע וועזען און צו טרינקען, ליעבען און וויסען פון טויזענדער נאַטור־קוואַלען? איז עס ניט פרייד גענוג אויף אַלע נאַטור־בילדער צו קוקען און פיהלען די זאַנפקייט פון דעם אידילישען, פראַפּעטישען, דונקעלען אָבער אימה׳דיג־בעוועלטיגענדען גייסט פון פעלז און טהאָל, פון שטראָם און אָבגרונד? — וויפיעל סודות, וויפיעל ליעבע, וויפיעל כאראַקטערציגע אין קליינעם וועזען ענטהאַלט, א פליג, א מוראַשקע, אַ מילב? און וויפיעל סודות, כאַראַקטערציגע דאָס גאַנצע ענטהאַלט? קען עס ווען עס איז דער מענש דורכשטודירען? קען ער עס אַלעם בעגרייפען? האָט ער ווייניג ארבייט, ווייניג אינטערעסען אין זיך אליין און אין דער וועלט? —

אַך, ווי אָרעם דער מענש זאָל ניט זיין, ווי אונאינטערעסאַנט דאָס לעבען זאָל ניט שיינען, ווילט זיך דאָך ניט שטאַרבען!

אוים מיין טאגעבוך

איך בין אויפגעשטאנען מיט זונען־אויפגאנג, האב זיך גיך אנגעטהאן און כאטש איך האב געזעהען, אז דער טאג וועט זיין א הייסער, פון דעסטוועגען בין איך געגאנגען אין ווינטער־מאנטעל... אויף דער גאס האב איך געקויפט א צייטונג, האב דורכגעקוקט אלע „וואנטס“, און האב גענומען מארשירען צו איינעם פון די אנגעגעבענע פלעצער, וואו מען פערלאנגט ארבייטער. געהענדיג האב איך געטראכט, אז איך וועל געוויס זיין דער ערשטער, וואס וויל אזוי שטארק עסען און איילט זיך דערפאר צו קומען פריה, אבער איך האב געהאט א טעות. איך האב דארט געטראפען א פאר מנינים פון מיין סארט, ד. ה., הונגעריגע, נאקעטע, פער'חשב'טע ארבייטער. איך האב באלד געוואלט געהן צו א צווייטען פלאץ, אבער איך האב איבערגעטראכט, אז דארט מוז אויך זיין דאס זעלבע ווי דא, איך בין געבליבען שטעהן. איך האב יעדען בעזונדער בעטראכט, זיך איינגעקוקט אין זייערע פערפינסטערטע פנים'ער, אויף וועלכע די נויט האט ארויפגעלעגט איהר שווארצען זיגעל. איך האב בעמרקט, ווי איינער דעם צווייטען קוקט אן בייז, גלייך ווי זיי וואלטען זיין אלטע שונאים. אך, איהר ארימע, פערנארטע ארבייטער, האב איך געטראכט, איהר ווייסט ניט אויף וועמען צו זיין בייז; איהר ווייסט ניט ווער עס האט אייך געבראכט צו אזא טרויעריגען צושטאנד...

דער ווארטען האט מיך גענערגערט און נאך מעהר בין איך בייז געווארען, ווען איך האב בעטראכט, ווי מענשען, וואס ווילען ארבייטען און געניסען פון זייער ארבייט — אזעלכע מענשען מוזען נאך שטעהן און ווארטען ביז מען וועט זיי ערלויבען צו ארבייטען.

ענדליך האָבען מיר זיך דערוואַרט. עס האָט אַ פּייף געטהאָן זיעבען און דער פאָרמאַן איז געקומען. דאָס איז געווען אַ רויטער, אָבגעפּרעסענער, פערטרעמפּעוועטער דבר אחר. ער האָט זיך אַנידערגעשטעלט אויפ'ן בריקעל פון פאַבריק און האָט אונז גענומען בעקוקען מיט זיינע קליינע פער'שכור'טע אויגעלעך, אַקוראַט ווי אַן אָפיציער בעקוקט זיין ראָטע סאָלדאַטען. די הענד האָט ער געהאַלטען אין די הויזען־קעשענעס און זיין גאָלדענע קייטעלע האָט זיך אַרויסגעזעהען. ער האָט געקוקט מיט גדלות, מיט צופריעדענהייט, מיט פערגעניגען. אין יענעם אויגענבליק האָט ער זיך געפיהלט העכער, גרעסער פון די אַלע, אויף וועמען ער האָט געקוקט. מיך האָט גענעקעלט אָנצוזעהן די חזיר'שע צורה פון אַזאַ נידעריגע בריאה. איך האָב מעהר געקוקט אויף די אַרבייטער. אַך, וויפיעל איך האָב געלעזען אין זייערע געזיכטער, אין זייערע מיענען! האָפנונג, ערוואַרטונג, שרעק און פערצווייפלונג.... יעדער האָט געקוקט אויפ'ן פאָרמאַן און זייערע בליקען האָבען אויסגעדריקט אַ געבעט צו איהם. איך האָב געזעהן, ווי יעדער וויל איהם געפעלען ווערען, אום צו קריגען דעם לאַנג געזוכטען שטיקעל ברויט. ווען זיי וואָלטען געקענט אויף דעם אויגענבליק, דורך אַ כשוף, ווערען גרעבער, רויטער, שעהנער, וואָלטען זיי געוויס אָבגעגעבען אַ וואָך ווייהזשעס פאַר דער סגולה, אבי נאָר צו קריגען אַרבייט.

איך האָב געלעזען די פינסטערע געדאַנקען פון זייערע קעפּ — טאָמער קריגט מען קיין אַרבייט ניט, אין דערהיים איז קראַנק די פרוי, אַ קינד, ניטאָ קיין ברויט, קיין דאָקטאָר, קיין מעדיצין, רענט קומט און דער לענדלאָרד סטראַשעט אַרויסצוואַרפען פון דירה, און פון אַנדערע אַזעלכע טרויעריגע צושטענדע, מיט וועלכע עס איז פול דעם אַרבייטער'ס לעבען.

ווען דער פאָרמאַן האָט יעדען בעזונדער בעטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס, האָט ער ענדליך אַ וואונק געטהאָן צו דריי פון אונז. נאַטירליך האָט ער אויסגעקליבען די שטאַרקסטע; ער האָט געהאַט

רעכט, אז מען קויפט סחורה, הארף מען זעהן וואס ביליגער און וואס בעסער צו קויפען. מיט אראבגעלאזענע קעפ זיינען די אי־בעריגע אוועק אין פערשיעדענע זייטען. איך בין אויך אוועק, אויפגערעגט, אין כעס...

איך בין געקומען צוריק צו מיין וואוינונג. ארויפגעהן אין שטוב האט זיך עפעס ניט געוואלט. איך בין שולדיג פאר א מאָ־נאט רענט און די בעל־הבית׳טע וועט מאכען א זויערע מינע; איך קען זי ניט פערדענקען, די בלייבע, פערהארעוועטע, האפעלט־פער־שקלאפטע פרוי. זי פלאגט זיך אויך, דער לענדלארד לאזט זי אויך ניט רוהען — —

מיר איז געווארען מאדנע צום מוטה. דער טאג איז היים און דער ווינטער־מאנטעל ליעגט מיר אויף די פלייצעס, דער הונגער וואויעט אין מאגען אזוי ווי א הונגעריגער וואלף, די שיך קוקען מיך אן אזוי אומעטיג מיט זייערע אפענע מיילער, אקוראט ווי א פאר זשאבעס פון אן אויסגעטריקענטען זומפ. וואס טהוט מען? וואוהין עטלויפט מען? וואוהין ענטלויפט מען פון זיך אליין? מיר איז געווארען ענג... רונד און ארום די הויכע, שווארצע הייזער, מיט די פייער־עסקייפס, אזוי ווי די טורמעס, און אלע אזוי גלייך אין מאס, אקוראט ווי זיי וואלטען געווען אויסגעגאסען פון איין האנד... פאר יעדער הויז שטעהט א מיסט־פעסעל, אזוי ווי ביי די רייכע שטעהען די גרינע, פונאנדערגעוואקסענע ביימער אונטער די פענסטער. (ניט קיין שלעכטער פערגלייך, הא?...) מיר איז געווארען ענג און איך האב געפיהלט, אז אויב איך וועל שטעהן אזוי נאך א פאר מינוטען, וועל איך ווערען דערשטיקט....

אליז, וואס איך האב געזעהן ארום זיך, האט מיר אויסגעקוקט ווי א לאנגע, דיקע, שטארק פערפלאכטענע שטריק, וואס האט זיך אנגעהויבען ארומצואוויקלען ארום מיין האלז, און... איך האב גע־נומען געהן....

איך האב גענומען געהן ניט בעטראכטענדיג וואוהין איך געה. ענדליך, אז איך האב מיך ארומגעקוקט, האב איך דערזעהן, אז איך

בין אפּ־טאון. און נאָס איז שטיל. ווען־ניט־ווען פאָהרט פערביי א מילך־מאן און קלאפּט מיט זיינע בלעכענע קאַנען. די שעהנע הייזער זיינען נאָך פערמאַכט. די שווערע, זיידענע גאַרדינען זיי־נען געווען ארונטערגעלאָזען, און אין די גרויסע, לופטיגע צימער, אין זייד־פערפּוצטע בעטען שלאָפען זיך גאנץ רוהיג די רייכע בעלי־בתים....

ענדליך בין איך אָנגעקומען צום סענטראל פּארק און איך בין אריין אין דעם גרויסען, פּרעכטיגען גאָרטען. די פויגעלעך האָבען מיך בעגריסט מיט א מאָרגען־ליעד, און דאַן האָב איך זיך איבער־ציינט, אַז די נאַטור איז מקבל פּנים דעם הונגעריגען אַזוי ווי דעם זאַטען, דעם רייכען ווי דעם בעטלער — אַלע זיינען ביי איהר גלייכע יחסנים.

איך בין געלאָפען אַלץ ווייטער און ווייטער אין גאָרטען אַריין, און ווייסט איהר וואָרום? ווייל איך האָב געוואָלט געפינען א ווינ־קעלע, וואו די אייזערנע האַנד פון ציוויליזאַציאָן רוהט ניט. איך האָב געוואָלט א ווײַלע פערגעסען אויף דער גאַנצער וועלט און אויף איהרע גוטע, פרומע, געבילדעטע, קלוגע, וויכהערציגע מענשען. יאָ, איך זאָג דעם אמת, איך האָב געוואָלט פערגעסען אויף דער וועלט, זאָגאַר אויף מיינע ברידער, אויף די אָרעמע, עלענדע, גע־קוועלטע, אָבער הארטנעקיגע שקלאַפען...

דער שטן איז מיר אָבער געשטאַנען אין וועג. איך האָב אָנ־געטראָפען מענשען — אָבער ווייסט איהר וועלכע מענשען? אָבגע־פרעסענע, רויטע, גראָבע, רייכע מענשען. אין טהייערע עקיפּאַ־זשען זיינען זיי ארומגעפאָהרען — ניין, די פערד, די גוטע, שטילע, צופריעדענע פערד האָבען זיי געפיהרט.... און זיי זיינען זיך געזע־סען צושפּרייט און האָבען גערויכערט האַוואַנאַ סיגאַרען. און זיי, די רייכע מענשען, האָבען מיך אָנגעקוקט פערבייפאָהרענדיג מיט א צופריעדענעם שמייכעלע. און וועלכען איך האָב געלעזען די ווערטער: „דו קבצן, שלעפּער, שקלאַף, ווי קומסטו אַהער! דאָ איז אונזער אָרט, מיר מעגען דאָ שעפּען די פרישע גן־עדן־לופט,

אָבער ניט דו!" זיי זיינען אוועקגעפאָהרען ווייטער, און איך האָב גענומען געהן...

אָבער אַלץ זעה איך נאָך ניט די פרייע נאַטור! איבעראַל אַזאַ היילינגע אָרדנונג: גרינע ביינק צום זיצען, אויסגעפלאַסטערטע וועגען פאַר בייסיקלעך און עקיפּאַזשען, אויסגעמויערטע טויערען און טרעפּען, סטאַטועס, פאָנטאַנען, אויסגעזעצטע בלומען, די לאַנ־קעס פערצאַמט מיט דראָט און דאָס שמעקט דאָך אַלץ מיט מענש־ליכע אַרבייט... איך האָב גענומען ווייטער געהן. איך האָב דער־זעהן אַ באַרג, בין אויף איהם אַרויפגעגאַנגען און אַראָבגעהענדיג צום צווייטען זייט, האָב איך ענדליך געפונען מיין געזוכטען פּלאַץ. איך האָב זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטען צו זעהן, אויב איך בין אַליין, דען איך האָב געצווייפעלט, אויב מען קען געפינען אַ ווינ־קעל וואו מען זאָל קענען זיין אַליין און פערגעסען אויף אַלץ....

אָבער רונד און אַרום האָב איך געזעהן די פרייע, אונבעצוואונגענע נאַטור. איך האָב פריי אויפגעאָטהעמט.

אַך, ווי שעהן, ווי פּרעכטיג, ווי בעצויבערענד אַלץ אַרום מיר האָט אויסגעזעהן! גרינע בערגלעך בעקרוינט מיט יונגע ביימלעך, וואָס האָבען נאָך געטראָגען אויף זיך זייערע דופטענדע בליהונגען; דינע צווייגלעך, דורך וועלכע די שטראַהלען פון דער זון האָבען זיך דורכגעפלאָכטען. די פויגעלעך זיינען אַרומגעשפּרונגען פון איין אָרט צום צווייטען און האָבען געפּיפּטשעט, געזונגען אַזוי שעהן, אַזוי זיס, אַזוי פרעהליך, דאָס ווען צו מיר וואָלט אין יענער מינוט געקומען אַן אָרקעסטער מוזיק פון אַ קייזערליכען טהעאַטער און וואָלט מיר אָנגעבאָטען צו הערען אַ סימפאָניע פון איינעם פון די וועלט־בעריהמטע מוזיקער, וואָלט איך איהם גאַנץ געוויס געהייסען צוריקגעהן אין זיין רוה.

יעדע מוראַשקעלע, יעדע פליגעלע, יעדע בלעטעלע, יעדער זעמדעלע, יעדער וואָרצעלע האָט מיר פערשאַפט פערגעניגען, און ווער רעדט שוין די בלומען! די פאַרבענרייכע, פונאַנדערגעבליהטע, זאַנפטע, גוטע, שטילע בלומען. זיי האָבען מיך אָנגעקוקט אַזוי

מילד, אזוי ליעבליך, נאך ליעבליכער ווי די שטערען פון הימעל; מיט זייער בשמים'דיגען דופט האבען זיי געגלעט, געלאסצעט מיין ארעמע, דורשטיגע, פערשמאכטע, דערהיצטע זעעלע; זיי האבען פון איהר ארעבגעגלעט דעם שטויב, וואס די וועלט מיט איהרע מענשען, מיט זייערע מעשים־טובים האבען אויף איהר ארויפגעשאטען. זיי האבען אין איהר אריינגעבלאזען א טהייל פון זייער לעבען און פון דעם האט זיך מיין זעעלע אנגעצונדען, אבער מיט אזא הייליגען, ערעלען, ליכטיגען פייערל, וואס האט זיך געהויבען אלץ העכער און העכער און העכער, ביז צום הימעל. צווישען די בערג און די בלומען און צווישען דעם גרינעם גראז איז רוהיג געפלאסען א זילבער־קלאהרער טייכעל און דער שטילער ווינטעלע האט געקושט דעם זילבער־קלאהרען וואסער; און דער טייכעל האט א ציטער געטהאן פון דעם ווינטעלע'ס זיסען קוש און האט זיך גענומען קרייזלען. ווי מחיה'דיג עס איז געווען צו שעפען די פרישע לופט, וואס דער טייכעל האט פערשפרייט!

איך האב זיך פערגעסען אויף דער וועלט. יא, פערגעסען אויף אלעם, אפילו אויף זיך אליין, אויף מיינע צוריסענע שיך. איך האב זיך אנידערגעלעגט אויפ'ן גראז, אליין אין דער געטליכער שטילקייט. מיינע אויגען האבען ניט געקענט זאט ווערען אנקוקענדיג דעם פרעכטיגען, דעם הארמאנישען בילד פון דער נאטור. וואס מעהר איך האב געקוקט, אלץ מעהר בעגייסטערט, בעצויבערט און ענטציקט בין איך געווארען. איך האב געוואלט אלעם אומארמען, צודריקען צום ברוסט און עס קושען אזוי לאנג, ביז איך וואלט עס פערשלונגען! האן וואלט איך זיך אליין געקושט און פערשלנגען, ביז פון מיר וואלט געווארען א וואלקענדעל, א ווינטעלע, א רויך, א חלום און איך וואלט אוועקגעפליגען וויית, וויית, וויית דורך דעם רייגעם עטהער....

ווי לאנג איך בין אזוי געזעסען פער'חלום'ט, ווייס איך ניט. נאר פלוצלונג האב איך דערפיהלט, ווי עטוואס האט מיר בעריהרט. איך האב זיך געשווינד אומגעקוקט און א.... וואונדער! איך

האָב דערזעהן פאַר זיך אַ געשטאַלט פון אַ פרוי. ניין, ניט קיין פרויען־געשטאַלט, נאָר אַ מלאך, אַ הימלישעס וועזען, נאָך עטוואָס העכערעס, ווי אַ הימלישעס וועזען איז דאָס געווען. זי האָט ארויפ־געלעגט איהר צאַרטע, ליליען־האַנד אויף מיין שולטער און האָט מיך אַנגעקוקט ליעבלאַך מיט איהרע ליכטיגע, גאָלדענע בליקען. זי האָט מיך בעצויבערט. אויך איך האָב זי אַנגעקוקט, אָבער רע־דען האָב איך ניט געקענט.

אַך, ווי געטליך זי האָט אויסגעזעהן, אין איהר שנעע־ווייסען קלייד מיט דער רויטער בלום אויפ'ן ברוסט! איך בין געוואָרען בערוישט, איך האָב זיך פערלוירען — מיין חומר איז פערשוואונדען און איך בין געבליבען אַ נשמה אליין, און די נשמה האָט זיך טובל געווען אין איהר אָטהעם און איהר אָטהעם איז געווען זיסער, ווי דער דופט פון אַלע בלומען אינאיינעם. איך האָב ניט געקענט אויסרעדען קיין איינציגעס וואָרט, האָב ניט געוואוסט וואָס איך זאָל רעדען. נאָר זי האָט זיך באַלד אָבגערופען מיט אַ הימלישען שמייכעלע: „דערקענסטו מיך ניט, פריינד?“ איך האָב זי אַנגע־קוקט נאָך שאַרפער און מיין הערץ האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו שלאָגען: „איך האָב דיך אין מיין לעבען ניט געזעהען, אָבער.... אָבער....“

דאָס האָב איך אויסגעשטאַמעלט און בין געבליבען שטיל. זי האָט מיך אָבער שטאַרק צוגעדריקט צו איהר ברוסט און איהרע ראָזע ליפען האָבען געמורמעלט: „פריינד, דאָס בין איך, דיין גע־ליעבטע, וועלכע דו האָסט קיינמאָל ניט געזעהן, און דאָך ליעבסטו זי מיט דעם גאַנצען פייער פון דיין זעעלע!“... און ווי זי האָט די ווערטער געענדיגט, האָט זי מיר נאָך שטאַרקער צוגעדריקט צו איהר ברוסט. און איך האָב זי אומאַרעמט. אונזערע ליפען האָ־בען זיך צוזאַמענגעשלאָסען און פון אונזערע אויגען האָבען זיך אַ גאָס געטהאָן אַ שטראָם טרערען. אָבער פרייד־טרערען, גרינגע טרערען. וואָס מעהר זיי האָבען זיך געגאָסען, איז אַלץ גרינגער און גרינגער געוואָרען....

זי איז אויפגעשטאנען פון דר׳ערד, האט מיך ארומגענומען מיט איין האנד און מיט דער צווייטער האט זי זיך אנגעכאפט אן די שטראהלען פון דער זון. אין איין אויגענבליק זיינען מיר געווען ניט ווייט פון דער זון אליין. זי האט מיר געהייסען אראבקוקען אויף דר׳ערד. איך האב זי געפאלגט, און אך! ווי שוידערהאפט דער אנבליק איז געווען! איך האב דערזעהן דעם גאנצען פערשקלאפטען פאלק. אין יעדער שטאדט, אין יעדען דארף, אין יעדע הייזעל האב איך זיי געזעהען, מיינע עלענדע ברידער, און איך האב אנגעהויבען צו וויינען. זי אבער האט מיר געהייסען עטוואס אנדערש טהאן און איך האב זי געפאלגט. איך האב ארויסגעריסען מיין הערץ פון דער ברוסט און איך האב זי א ווארף געטהאן אויף א ראזיג־גאלדענעם וואלקען, וואס איז ארומגעשוואומען אין דער לופט.

פון מיין הערץ האבען זיך ארויסגעגאסען די ווארימע געפיהלען, גלייך ווי זונען־שטראהלען, און האבען דערווארעמט די פון צרות דערפרארענע הערצער פון מיינע ליידענדע ברידער אויף דער ערד. אין זייערע הערצער האט ערוואכט די נאטירליכע לוסט צום לעבען, צום גענוס, צום פערגעניגען. דאס האט זיי געבראכט צום נאכדענקען איבער זייערע ליידען און דורך וועמען זיי ליידען. זיי האבען מעהר ניט געשפיגען אין די פנים׳ער פון זייערע וואהרע פריינד, פון זייערע לעהרער, וועלכע האבען זיי געהייסען אראבוואחפען פון זיך דעם טויזענדיעהריגען יאך פון שקלאפעריי. זיי האבען צוגעהערט די הייליגע לעהרע פון פרייהייט און מענשענרעכט. באלד האבען זיי זיך פעראייניגט — אלע ליידענדע זיינען געווארען איין נאציאן, אונטער דעם נאמען „מענשען“.

זיי האבען זיך ערהויבען געגען זייערע אונטערדריקער, און באלד האב איך געזעהן ווי קירכען, פאלאצען, געריכט־הייזער, טורמעס זיינען צוזאמענגעפאלען מיט א געוואלדיגען קראך און אונטער זייערע חורבות זיינען בעגראבען געווארען די, וואס האבען אזוי לאנג און אזוי בארבאריש געמאטערט דאס ארעמע פאלק. די אין

שקלאַפעריי זייט טויזענדער יאָהרען פערזונקענע מענשהייט האָט זיך בעפרייט. באַלד האָט זיך די ערד פערוואַנדעלט אין אַ גן־עדן מיט שעהנע הייזלעך, גערטנער, לאַנקעס, טייכלעך, און אין דיעזען גרויסען וועלט גן־עדן האָבען ארומגעשפּאַציערט מיינע ברידער.

„סעי, געד אַאוט!“ האָב איך פּלוצלונג דערהערט אַ גראָבע שטימע. איך האָב אַ ציטער געטהאָן און אַז איך האָב זיך ארומגעקוקט צו זעהן ווער עס רעדט צו מיר, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. איך האָב דערזעהן, אַז איך ליעג אויפ׳ן גראָז און נעבען מיר שטעהט אַ פּעסעל בראַנפען אין אַ בלויען ראָק און הייסט מיר נעהמען דעם דרך. (מען טאָר אויפ׳ן גראָז ניט ליעגען און איהם צוקוועטשען, ווען עס געהערט צום שטאַאַט...) איך האָב זיך ערשט ארומגעזעהען, אַז איך האָב געשלאָפען און אַלעס איז געווען אַ חלום, אַ זיסער חלום, אָבער דאָך פאַרלויפיג ניט מעהר ווי אַ חלום.... איך האָב פערשטאַנען, וואָס דער נפש מיינט און זיך רייבענדיג די פערשלאָפענע אויגען, האָב איך גענומען געהן.

בררר! ווי מיר איז צום מוטה! די שלייפען פון קאָפּ האָבען געקלאַפּט, ווי אַ האַמער פון אַ שמיד. דער ווינטער־מאַנטעל איז געוואָרען נאָך שווערער, דער הונגער נאָך מעהר אין כעס און די שיך נאָך מעהר צוטריקענט פון דער זון. די פיס האָבען זיך קוים געשלעפּט אויף די אויסגעפלאַסטערטע שטעגלעך פון׳ם גאָרטען. אָך, ווי ביטער עס איז פון אַזאַ זיסען חלום צו ערוואַכען און זעהן פאַר זיך די ביטערע ווירקליכקייט פון אונזער וועלט!...

מיט די לעצטע כחות האָב איך זיך דערשלעפּט אַהיים. עס איז געווען פאַרנאַכט, די זון האָט געהאַלטען ביים אונטערגעהן. ביים סטופּ פון מיין וואוינונג בין איך געבליבען שטעהן און האָב בעטראַכט די אַהיימגעהענדע ארבייטער, וואָס האָבען אָנגעפילט די טראָטואַרען. אַלע געזיכטער שוואַרץ און פערשוויצט. די היט און די רעק האָבען די מעהרסטע פון זיי געטראָגען אין די הענד און די העמדער זיינען געווען פון אויבען אָבגעשפּיעלעט, אָבער אין גאַנצען דורכגענעצט מיט שוויים. צו טרויעריג איז געווען צו קוד־

קען אויף זיי. א ווילדער פיין האט אנגעפילט מיין הארץ. איך בין ארויף די פיער קרומע טרעפ, האב דערגרייכט דעם הייליגען טאפ־פלאר, געעפענט מיין צימער און זיך א ווארף געטהאן אויפ׳ן זאפע, אהן קרעפטען, אהן לעבען, אהן מוטה, צובראכען, פערמאטערט און פערדריסליך...

איך בין געלעגן א רעכטע צייט און האב געטראכט, ניט וויסענדיג וואס איך טראכט. אונטערדעסען איז געווארען נאכט. עס איז געווען א קלארע, א ליכטיגע, ווארעמע נאכט. די לבנה האט אריינגעקוקט אין מיין צימער מיט איהר אייביג־קאלטער מיענע. מיר האט זיך געדוכט, אז איך זעה פאר זיך א קאלטען פילאזאף, וואס שטעהט און שמייכעלט איבער מיין אונגעדולדיגקייט. מיר האט זיך געדוכט, אז די לבנה הייסט מיר זיין קאלט און, אזוי ווי זי, זאל איך אריינבליקען אין דער פינסטערער נאכט רוהיג, פילאזאפיש. איך האב זיך דערמאנט אן מיין פריהערדיגען חלום און איך האב מקנא געווען די לבנה, וואס זי איז אזוי קאלט און לייכט דאך... אין די אויערען האט מיר געקלונגען פאלגענדעם ליעד:

טרוימער, טרוימער, דו נאאיווער,
ווילסט אומזאנסט אין הימעל פליהען,
און דיין הערץ זאל ווי די זאנע
אויף דעם גאנצען ערד־באל גליהען.

טרוימער, טרוימער, דו נאאיווער,
האסט א הארץ א זעהר הייסע,
אבער אין די ברידערס הערצער
איז די קעלט א זעהר גרויסע...

ווילסט אומזאנסט, די גאנצע מענשהייט
זאל דיין טיעפען שמערץ דערפיהלען —

וואָס דו טראָגסט דורך זייער ליידען,
און וואו דו ווילסט זאָל זי ציִעלען...

ווילסט אומזאָנסט אויפ'ן גאַנצען עֵדה־בּאָל
זאָל דיין שטימע זיך דערהערען;
און די מענשהייט זאָל ערוואַכען
און די הערשער־מאַכט צושטערען.

פיעלע, פיעלע מוזען קעמפּפען,
פיעלע קעמפּפער מוזען פאַלען,
ביז די פרייהייט וועט פערשפּרייטען
אויף דער מענשהייט איהרע שטראַהלען —

דאָך פערצווייפלען דאַרפסטו ניעמאַלס,
דאַרפסט פאַר שמערצען ניט פערשטומען;
שטאַלץ און מוטהיג זאָלסטו קעמפּפען
און דער פרייהייטס־טאָג וועט קומען...

איך בין אויפגעשפּרונגען פון מיין געלעגער און מיינע ליפּען האָבען אין דער נאַכט געמורמעלט: „איך קען ניט, איך קען ניט קאַלט בלייבען!"....

אויס דעם טאַגעבוך פון אַ שטילען מענשען

1.

ווי עס קוועלט פון מיר דער שטראָם פון געפיהלען און געדאַנ־קען! ווי עס שטראָמט מיר פון די הענד אַ קוואַל פון שאַפונגס־לוסט, ווי עס ציהט און לאָזט מיך ניט רוהען!

דרויסען זינגען די פויגעל אָהן אויפהער; זאַנפט וויעגען זיך די צווייגען; שטיל רוישען די גרינע בלעטער, און דאָס ליכט פון דער זון גנב׳עט זיך דורך דורך זיי און מאָהלט אַלערליי פיגורען אויפ׳ן שאָטענדיגען גראָז, וואָס בעזוימט דעם געלבען וועג. די אייניגע הייזער אַרום זיינען ווי איינגעשלאָפען, די לאָדענס פער־מאַכט, נור וואו ניט וואו איז אַ פענסטער אָפען. די קליינע גער־טעלעך אַרום זיינען ווי בעגאָסען פון דער גאָלדיגער ליכטיגקייט פון דער זון; די הויכע שטענגלעך און בלעטער, וועלכע רינגלען אַרום די געלבע, ברוינהערציגע זונבלומען וויעגען זיך שטיל אין זייערע בלעטער, וועלכע הענגען אַרונטער ווי פער׳חלום׳ט.

איבעראַל זשווּשעט עס שטיל; אַן אנגענעהמעס רוישען פון דעם טאָג, פון די בעוועגונגען און האַנדלונגען פונ׳ם מענשען; דער קלאַפּ און דאָס רוישען פון אַ וואָגען, דער אָבקלאַנג פון אַ פוס־טריט — דאָס איז גאָר.

וואָס לאָזט מיך ניט רוהען אין דיזער איינזאַמקייט? וואָס לויפט עס מיר אַרום אין די גליעדער, לאָזט מיך ניט איינזיצען און נעהמט דעם מח אוועק פון אירגענד וועלכער אנשטרענגונג?

אָך, ווען קיין זאַך וואָלט אונזער גליק ניט צושטערט! ווען קיין שווערע און אונאַנגענעהמע געפיהלען וואָלטען אונז ניט בע־

לאַסטעט! ווען דער אינערליכער לעבען, — אונזער דענקען און פיהלען וואָלט זיין נור האַרמאָניע, נור גלייכקייט, פריש, רייצענד און ליכטיג, — ווי זיס דאָס לעבען וואָלט דאַן געווען, ווי אנגענעהם עס וואָלט זיך לאָזען לעבען! —

אַט דאַכט זיך איז אַלעס אין מיר אַזוי קלאָר, אַזוי דייטליך, אַזוי איינגעשטעלט: די געדאַנקען זיינען צונויפגעלעגט, יעדער אין זיין פּלאַץ; די אידעען שטעהען קלאָר און דייטליך פאַר דער גייסטיגער אויג; די געפיהלען זיינען אַזוי פריש, אַזוי שעהן און בליהענד; דער גאַנצער „איך" איז אין האַרמאָניע, און איך האַלט אין מיין גייסט דעם שליסעל פון מיינע געפיהלען און געדאַנקען, מיט וועלכע איך קען דעם זייגער איבערדרעהען ווי איך וויל. פּלוצלונג קומט אַרויף אַ שווערקייט, אַ געפיהל פון איך ווייס ניט וואָס; איך פּרוביר צונויפהאַלטען די געדאַנקען, זיי לויפען אַוועק; איך שטרענג מיך אָן אויפצוהאַלטען אין זיך די האַרמאָניע, עס געהט ניט. איך וועך אַביסעל ערגערליך, מיין ערגערניס רעגט מיך אויף נאָך מעהר. איינס פערפּלאָנטערט זיך מיט דאָס צווייטע; אַ צומישונג טרעט איין; די האַרמאָניע פערשווינדט, די פאַרבען פערמעקען זיך, די קלאַנגען ווערען איינגעשטילט. וואו בלייבט עס אַלעס? וואָס בעוועגט אונז פּלוצלינג און מאַכט אונז אונרוהיג? ווי עדעל, ווי פערענדערליך, ווי צאַרט אונזערע געפיהלען זיינען! אַ ווינטעלע קען אונז אַמאָל אומעדיג מאַכען; אַ בלעטעל וועלכע פאַלט אַראָב פון אַ בוים קען צושטערען אונזער רוה אויף אַ גאַנצען טאָג; דער פּיפּס פון אַ פויגעל קען אונז צוריקברענגען אונזער קינדהייט, און דער שאַרף פון אַ בלאַט אונז אַריינברענגען אין אַ שלעכטער לוינע. נור איין געפיהל ערוועקט, נור איין געדאַנק, נור איין קייטעלע פערטשעפּעט און עס ציהט זיך איינס צו דאָס צווייטע, איינס נאָך דאָס צווייטע, און ווערט אַ גאַנצע קייט: אַלטע בילדער, סצענען און געדאַנקען ערוואַכען, און מיר בייטען זיך, ניט־וויסענדיג ווי אַזוי!

„נאַריש איז דאָס אַלעס!" רוף איך אויס. עס פערגעסט זיך

אָבער. די שמערצען ווי די פריידען, די זאָרגען ווי די צרות געהען אוועק; וואונדען פערהיילען זיך, ראַנעס פערמאַכען זיך, און הערצען אויף צו זיין רויה; דאָס בענקענדע הערץ עררייכט זיין ציעל, אָדער שטילט זיך איין; די זעהנזוכט געהט אוועק, דער אומעט פערשווינדט און דאָס לעבען רופט אונז ווידער מיט זיינע צויבערקלאַנגען, נאַרט אונז אריין אין זיין מיטע, לאָקט אונז, האַלובעט אונז, צייגט אונז הונדערטע פריידען און פערגניגענס; צייגט אונז פריינדשאַפט, ליעבע, האָפנונג, ראָזעווע פאַרבען און ליעבליכע געזיכטער רופען אונז און ציהען אונז צו, דאָס פערגניגען פון לעבען שמייכעלט און גלעט אונז אריין אינ'ם קאַמפף. גערן בויגען מיר איין דעם קאָפּ אין זאַנפטען שלומער אינ'ם קרייז פון אונזערע קינדער; גערן גיבען מיר זיך איבער דער געליעבטער; גערן שמייכלען מיר צו אונזער פריינד; גערן זיינען מיר אינ'ם קרייז פון די געליעבטע. און די אַלטע צרות, פערגעסען און פערהיילט, בייטען זיך איבער אין מוטה און לעבענסקראַפט. מיר פערגעסען און נעהמען ווידער אָן דאָס גליק פאַר'ן האנד און לאָזען זיך פון איהם פיהרען. ניי ווערט דער קאַמפף, ניי דאָס לעבען. דאָס איבערגעקומענע ווערט ווי פערמעקט, די געגענוואַרט ווערט אנגענעהמער, די צוקונפט שיינט ליכטיגער. מיר שטרעבען, לעבען און קעמפפען ווייטער. אזוי געהט דאָס לעבען אוועק, באַרג ארויף און באַרג אראָב, אין פרייד און שמערץ, אין זאָרג און לייד, אין עלענד און דחקות, אין פערגניגען און אין לוסט.

2.

שטימונגס-בילד פון לעבען, זאַנפט-האַרמאָנירענדע גאַסען און געביידען, זיס-פערוויגענדע, איינשטילענדע און בערוהיגענדע סצענען, ווי וואַרעם, ווי אַנגענעהם איהר זייט פיר דאָס הערץ, ווי אנגענעהם און קלאָר איהר שפּיעגעלט זיך אָב אינ'ם מענשליכען גייסט! ווי פערטרויענד איהר רוהט אין אונזער געמיטה און

אונזער געמיטה אין אייך! ווי זיכער מען פיהלט זיך אין אייער געגענוואַרט!

האַרמאָניע, איינקלאַנג פון לעבען, ווי שעהן און ערהאַבען דו ביזט! ווי רייך און ענטציקענד, ווי אנגענעהם! ביזטו דאָך אליין, אייביגע האַרמאָניע פון דענקען און פיהלען, דאָס העכסטע און שעהנסטע וואָס דער מענש פערמאָגט!

שטיל פערזינקט די זון הינטער די בוימער און הייזער, און די קליינע בערג וואָס רינקלען אַרום די שעהנע געביידען פון דער שטאָדט. בורדאָ־פאַרביג, דונקעל־רויט און ברוין־גאָלדיג ווייזען זיך אויס די שפּיצען פון די מויער־טהורעמלעך אין די רייכע, אַנגענעהמע, מעלאָדישע פאַרבען פון הימעל. גאָלדיג־גרין זיינען די שפּיצען פון די בוימער; אַנגענעהם־דונקעל די שטאַרק־בעשאָטענטע גאַסען און די הייזער וועלכע זיינען כמעט אין גאַנצען בעדעקט און בעהאַלטען פון די בוימער, — אָריענטאַלישע שטילקייט! פּאַלמען הויבען זיך אַרויס, טויכען אַרויף אין מיין פאַנטאַזיע, עגיפּטער אָדער אַראַבער אין זייערע טורבאַנען מיט זייערע ברייטע, גרויע בערד און שטאַרקע, ברייט־געבויטע קערפּער, אָנגעטהאָן אין זיידענע אָדער אַטלעסענע העלע, לאַנגע קליידער, אַרומגעגאַרטעלט מיט ברייטע גאַרטלען. אונטער די פּאַלמען, דוכט מיר, זיצען זיי רוהענד, פּאַטריאַרכען־עהנליך, וועהרענד זייערע קעמלען שטעהען צוגעבונדען צו די פּאַלמען.

דאָס בילד פערשווינדט. איך בליק אַרויס פון פענסטער. דער פיער־עקיגער, דונקעל־ברוינער טהורעמעל פונ׳ם קלויסטער, גע־קרוינט מיט׳ן צלם, הויבט זיך אַרויס פון די גרינע, שעהן־פער־פלאָכטענע צווייגען, ווי א מאָשעע אָדער א פּאַגאָדע (א טערקישער אָדער אינדישען קלויסטער), זעהט מיר דער טהורעמעל אויס, אַנ־גענעהם און מעלאָדיש, זאַנפט און דאָך פעסט־איינקלינגענד שפּיעג־לען זיך אָב די יעצט דונקעלע פאַרבען פון הימעל, די ברוינקייט פונ׳ם טהורעמעל, זיין גאָלדיג־פינקעלדיגער צלם. פרום, ווי אויף דעם קבר פון אונזערע אור־עלטערן, פון די פּאַטריאַרכען, פיהלט זיך

מיין געמיטה! א זיסע אומעטיגקייט צונעהמט מיין הארץ און מיין גייסט. עפעס וואלט זיך מיר וועלען וויינען, קניען, אויסגיסען מיין הערץ אין דעם שטילען פריעדען פון דעם פארנאכט, און אין גאנצען פערזינקען אין די פארבען און קלאנגען פון דער ענדע פונ'ם טאג. פרום נייגט זיך מיין געמיטה צו דער וועלט, צו דער נאטור, ריין און אונשולדיג, ווי דאס געמיטה פון א קינד. און פלוצלינג, אין זיין ווייסען מאנטעל, מיט'ן גארטעל, מיט זיין אדעליגעם געזיכט, זיינע העל־בלויע אויגען, גאלדענע לאקען און זיסער, אונ־שולדיגער מיענע שטעהט פאר מיינע אויגען דער נביא צארט און ריין און זיס, און דאך אזוי שטארק אין זיין איינפאכקייט, זיין ריינקייט, און זיין עהרליכעם בעוואוסטזיין.

אייביגע ריינקייט פון דער מענשליכער הערץ! אייביגעם בענקען נאך אונשולד, ליעבע און פערגעבליכקייט! אייביגעם שמאכטען נאך ערלייכטערונג פון שמוץ, פערברעכען און זינד; אייביגעם גארען נאך צארטקייט, זארגלאזיגקייט און קינדישער איינפאכקייט, — ווי שעהן איהר זייט אין דעם מענשענ'ס הערץ! אייביגע ליליען וועלכע בליהען אין די פעלדער פון אונשולד פון דעם מענשליכען גייסט, — ווי פרעכטיג, ווי זיס און ווי שעהן איהר זייט!

זאנפט לעגט זיך די קיהלקייט איבער די בוימער; דונקעלער, טיעפער ווערען די פארבען אין הימעל; אנגענעהמער, רוהיגער, רייכער שיינט מיר דער קלויסטער־טהורעם מיט די בוימער ארום. ווידער טויכען אויף די פאלמען, די אראבער, די קעמלען און די קברים פון די פאטריארכען. שטילקייט פערוויעגט דעם טאג; א זיסע רוהיגע שטילקייט פערוויעגט מיין הערץ.

זיסע בלומען־דופטען שטייגען ארויף פון מיין הערץ און ריכען אזוי אנגענעהם זיס און וואוילטהוענד, און גערן לאז איך מיין הערץ הינדופטען צו די בוימער און די בלומען, צו די וואלקען און דער אנקומענדער זומער־נאכט.

געדאַנקען און בעטראַכטונגען

1.

בעטראַכטונגען איבער'ן לעבען, — ווי פיעל זיי מיינען, און ווי וועניג זיי מיינען!

וואָס בין איך? פון וואו קום איך? וואוהין געה איך? שמערצליך קלינגט מיר די לעצטע פראַגע. ווייס איך דען ווירקליך דאָס איך פערוואַנדעל מיך ווידער אין די שטאָפען פון וועלכע איך בין געשאַפען? דאָס איך ווער אויפגעלייזט, איך מיש מיך אויס מיט די שטאָפען פון דער נאַטור? איך? דער „איך" וועלכער רעדט, געהט, האַנדעלט, וואַנדעלט און לעבט, לעבט אַ גייסטיגען לעבען, — אַ לעבען אין דענקען, אין פיהלען, — איך ווער ווי די אנדערע נאַטורשטאָפען און לעב ווייטער אינ'ם גראָז, אין די פליגעלעך, אין די בוימער? ווי זאָנדערבאַר! —

וואָס בין איך? וואָס איז אַ מענש? אַ מאַשינע, אַ זייגער! אַ קערפּער, גליעדער, נערוועז, בלוט־צירקולאַציאָן, געפיהלען און געדאַנקען, — אַלעס וואָס קען נאָכגעפאָרשט ווערען צו אַ געוויסער קוועלע, אויסער די געדאַנקען, דער „שכל", אויסער דער „איך", וועלכער פיהלט און דענקט. —

ווי פיעלזייטיג איך בין, ווי רייך דער מענש איז אין געפיהלען! ליעבע און האַס, גאַל און צוקער, בלומען און דערנער, גרויסקייט, קליינקייט, אַבערגלויבען, גלייכער פערשטאַנד, משוגעת, קלאָהרקייט, מרה־שחורה, צומישטקייט, ביטערקייט, אומעט, אונגעדולד, שעהנקייט, זונענשיין, פרייד, לייד, שמערץ, עלענד, איינזאַמקייט, פער'חלומט'קייט, שכל, נאַרישקייט און נאָך פיעלע הונדערטע

קליינע און גרויסע, שוואכע און שטארקע, ליכטיגע און דונקעלע געפיהלען און געדאנקען בעזיצט דער מענש! וועלכע טהיילען פון מארך, וועלכע נערוועז זיינען ליעבע? וועלכע זיינען האס? וועלכע דענקען? וועלכע פיהלען? — מען קען עס אלעס וויסען, מען ווייס עס כמעט גרינדליך. א מאשינע; שטעל זי צונויף, נעהם זי פונאנ־דער אין הונדערטע שטיקלעך און ברעקלעך, — דאס איז דער מענש. א פיעדעל פאר די ווינטען און איינדריקע פון דער אויסער־ליכער וועלט; א מין וואקס וועלכעס נעהמט אויף אין זיך די פאר־מען און איינדריקע פון דער אויסערליכער וועלט; דאס ריינע ווי דאס שמוציגע קלעפט זיך אן, אויב מען היט זיך ניט אב, און דער מענש מוז זיך אנשטרענגען צו האלטען זיין גלייכגעוויכט. די אויג זעהט און קאפירט, דער מארך נעהמט אויף איינדריקע, און די נערוועז ווערען ערגעגט אדער ערשיטערט פון דעם צו־שטארקען רויש און שטורם פון לעבען. דאס איז גאר!

איך בין א פיעדעל פאר דער אויסערליכער וועלט! דורך מיינע נערוועז ציהען דורך די ווינטען פון דער וועלט, — די זאנפטע, בשמים׳דיגע ווינטעלעך פונ׳ם פריהלינג און זומער, די פייכטע ווינטען פונ׳ם הערבסט, די קאלטע, פראסטיגע ווינטען פונ׳ם ווינ־טער, און די שטורעמווינטען וועלכע רייסען אויס בוימער און שליידערען אוועק גאנצע הייזער אויף הונדערטער מיילען ווייט. די בלום בליהט אין מיר און דורך מיר, דער בוים שפרייט פונאנדער זיינע צווייגען אין מיר, דער ים שלאגט זיינע כוואליעס אין מיר, די ווילדע וועלען פון ווייטען אקעאן רוישען און שיסען ארויף דורך מיר ביי די ווענט פון די הויכע פעלזען, לענדער און שטעדט, מענ־שען און טהיערען ציהען דורך און בעוועגען זיך אין מיר, ווי אין א ים.

צום אנפאנג פון דער שעפפונג גרייכען מיינע געדאנקען, אין די דונקעלע געגענדען פונ׳ם כאאס וואנדעלט ארום מיין פאנטאזיע, אויף א גלאטען ים פון גארנישט שוועבט ער ארום, ווי די טויב פון נח׳ס תבה, און זוכט די שפיצען און די טויערען פון דער וועלט.

איבעראל זיינען מיינע געדאנקען, ארום דער וועלט קרייזען זיי ארום, שטייגען ארונטער אין די טיעפעניסען פון דער ערד, שוועבען ארויף צו די וואלקען, גראבען זיך איין אונטער די בוימער אין די וועלדער, פערהארטעווען זיך ווי דער פעלז, ווערען זאנפט ווי דאס גראז, צארט ווי די ליליע! —

די נאטורען פון אלע חיות לעבען אין מיר — די נאטור פון דער קוה, פון דעם פויגעל, פון דעם פערד, פון דעם וואלד, פון דעם טייך. איך בין פערפלאכטען מיט אלעם וואס איז אין דער וועלט, מיט אלעם וואס איך זעה, איך בין א טהייל פון אלעם, אלעם איז א טהייל פון מיר.

וואו הויבט זיך מיין „איך" אן? וואו לאזט ער זיך אויס? איז אלעם וואס איך זעה דאס בילד, די פארשטעלונג פון מיין פאנ־טאזיע, אדער שפיגעלט מיין פאנטאזיע אב, דאס וואס עקזיסטירט? — וואס איז טויט? וואס איז לעבען? — ווער וויים די געהיימנים פון לעבען, פון דער וועלט? ווער פערשטעהט עס אלעם?

טויזענדער געדאנקען ציהען דורך מיין מוח, צינדען זיך אן, ווי עלעקטרישע פונקען, פערטשעפען זיך איינע אן די אנדערע ווי די פעדים אין דער נאדעל פון דעם וועב־שטוהל, איך קען קוים אלע פעדים צונויפהאלטען און וויסען אלעם וואס איך דענק און פיהל דורך אין א טאג!

אט האב איך עס! איך גרייף עס אן! וואס האב איך? וואס גרייף איך אן? איך געה נאך, איך פאלג נאך מיינע געדאנקען, לעג זיי צוזאמען, סארטיר זיי ווי שטיינדלעך, אדער פערעלעך; איך וויל וויסען, איך וויל געדענקען וואס איך פיהל, וואס איך בין; איך וויל ציהען שליסע פון מיין איך, איך וויל וויסען ווי א מענש דענקט, ווי ער פיהלט, ווי זיין מוח ארבייט אונטער געוויסע אומ־שטענדען, אין געוויסע מאמענטען, אין געוויסע מינוטען. איך וויל דעם מענשען קענען, וויסען ווי ער פיהלט און דענקט, האנדעלט און לעבט, פון זיין וויגעלע ביז צו זיין קבר, — איך וויל איהם קענען אין אלע אבטהיילונגען פון זיין איך, פון זיין לעבען, ווי א

זייגער־מאַכער קען די פערשיעדענע שרייפלעך און רעדלעך פון דעם זייגער וועלכען ער שטעלט צונויף. וואָס קומט דערפון ארויס? דאָס וויסען צוליעב דאָס וויסען, און צוליעב דער שאַפונג פון דער קונסט; פיליכט עטוואָס פאַר דער פערשטענדליכקייט פון דעם מענשענ'ס האנדלונגען.

וואָס איז דאָס אַלעס? גאַרנישט. וואָס בלייבט פון אַלעס? אימער וואַנדעלט עס, אימער ציהט עס, אימער בייט עס זיך, געהט פאָרווערטס, געהט צוריק, שטעלט זיך און לויפט ווייטער, ווערט געבאָרען, ווערט פערפוילט, פערוויאַנעט און שטאַרבט, כדי ווייטער פאָרטצוזעצען דאָס לעבען אין אנדערע פאָרמען, אין אנדערע גע־שטאַלטען, אונטער אנדערע אומשטענדען, — דאָס איז גאָר! פאָרמען — די ענטוויקלונג און פאָרטענטוויקלונג פון געוויסע גע־גענשטענדע, כעמישע מאַטעריאַלען, געפיהלען און געדאַנקען, — דאָס איז אַלעס! איינס דורך דאָס צווייטע פלעכט עס זיך דורך, איינס אין דאָס אנדערע און דורך דאָס אנדערע, איינס פיר און מיט דאָס אנדערע, איינס נעבען דאָס אנדערע, איינס אין קאַמפף מיט דאָס אנדערע, — דאָס איז לעבען, דאָס איז די נאַטור!

וואָס איז דאָס אַלעס? — גאַרנישט!

ווי איך לויף, סמייע, האַוע, אַקער די ערד מיט'ן נאָז! ווי מיין קאָפּ פלעכט אויס איין פּלאַן נאָכ'ן צווייטען, ווי איך שרעק זיך, ארבייט אָהן רוה! — וואָס האָב איך דערפון? דעם פערגעני־גען פון אַ מינוט, אַ בעפריעדיגונג וואָס ענדיגט זיך אין אַ פערלאַנג, אָדער אַ פערלאַנג וואָס ענדיגט זיך אין אַ שוואַכע בעפריעדיגונג, — דאָס איז גאָר. געפיהל, איין געפיהל נאָך דעם צווייטען, — אנגע־נעהמע געפיהלען, אָפּטמאָל שמערצליכע, — דאָס איז אַלעס וואָס איך האָב דערפון. איך מוז נאָך ווייטער געהן, ווייטער שטרעבען, נאָך ניט דורכגעגאַנגען אַלע שטופען פון מיין ענטוויקלונג, ניט דער־גרייכט דעם און דעם ציעל, ניט געוועזען נאָך דאָס און דאָס, ניט געשפּיעלט נאָך דיעזע אָדער יענע ראָלע, ניט בעקענט זיך נאָך מיט יענע און יענע מענשען, ניט פערדיענט נאָך דיעזע סומע געלד, ניט

געהאַט נאָך דעם אָדער יענעם פערגעניגען, ניט געוועזען נאָך דאָ אָדער דאָרטען, ניט געשאַפען נאָך דיעזע און דיעזע ווערקע! — וואו וועט זיך דאָס אַלעס ענדיגען? די טייכען ציהען זיך צום ים, די שטאַרקע כוואַליעס שוימען אויף אַזוי הויך ווי מעגליך, שלאָגען זיך אָב אָן די פעלזען און פאַלען אריין צוריק אין ים, ווידער צו רוישען און צו שוימען, ווידער זיך ארומצואוויגען, ווידער ארויפצושוימען, ווידער ארונטערצופאַלען. דאָס איז דאָס לעבען; דאָס איז די ענדע פון מענשליכען שטרעבען. אַלעס ענדיגט זיך אין קבר!

— נאַריש איז דאָס לעבען פון מענשען! — רוף איך אויס. און אַ ווײַלע שפּעטער קלינגט מיר זיס דער לאַך פון דער מיידעל. איך זוך זי, געפין זי, ווער ווידער יונג, לאַך, שמייכעל, שטיף, ווער אַ אינגעל, חלום פון שטרויענע היטעלעך, פון גערטנער און פרישען גראָז, און דענק פון אַ שטיבעלע אין וועלכער איך וואָלט מיט איהר קענען וואוינען. איך שמייכעל ווי נײַ־בעלעבט אין דעם רויש פון דער ליעבע, אין דער ערוואַרטונג, אין דעם איבערפלוס פון מיין לעבען און מיין יוגענד, און דאַן יאַוועט זיך נײַע קרעפטען צום ארבייטען, נײַער מוטה פאָרטצוזעצען מיין לעבענס־ווערק, צו שאַפען! אַ הויז, פערגעניגען, פריינד, געשעפטען, — עס איז ווידער נײַ; דאָס לעבען, און די ליעבע צו׳ם לעבען, און דער קאַמפּף!

.2

— הלואי וואָלט שוין נעהמען אַן ענדע דערצו! — רוף איך אויס מיעדערהייד, פּילייכט פון לעבען, פּילייכט פונ׳ם קאַמפּף פיר׳ם דאַ־זיין, פּילייכט ווייל מיר עקעלט אָב זיך רעכטצופערטיגען, אָדער צו האָבען צו טהאָן מיט די מענשען־קינדער. איך וויל זיין פריי, איך וויל ארויס פון דיעזע אומשטענדען, איך וויל ווערען גאָר אַ נײַער מענש, אַ מענש מיט אַלעמען גלייך! זיין אַזוי ווי זיי אַלע זיינען! — איז עס גוט אַזוי? זיין ווי אַלע? לויפען, שרייען, האַוועו, זיך ברעכען האַלז און געניק לויפענדיג? ווארום? וואָרום

ניט זיין אזוי ווי איך וויל, ווי איך פערשטעה? לעבען לויט מיינע אנזיכטען, געהן שטיל, זאנפט, מיט געמאָסטענע טריט, זיך פיהרען ריין, טאַקטמעסיג, הארמאָניש, איינגעאָרדענט? זיין ווי אלע זיי־נען? — ווי ווער זאָל איך פריהער זיין?, ווי דער טרעמפּ, דער שופט, דער שכור, דער ארבייטער, אָדער ווי דער רייכער לעדיג־געהער, אָדער ווי דער שנאָרער? — איך וועל זיין ווי איך וויל, אָבער זיין עפּעס מוז איך דאָך! נו, איך האָב מיין פּאַך, דאָס בין איך, דאָס בלייב איך.

וואָס ציה איך מיך אזוי צוריק פון לעבען? וואָס האָב איך מורא? — איך וויל אריין אין לעבען.

אריין אין לעבען! די וועלט האָט צרות, שמערצען, פּיין, זאָרג, נויט און עלענד. וואָצו זיך שטויסען אין דער וועלט, אין דער מאַסע? ווארום לעבען אין טומעל, אין רויש? ווארום זיין צוטראָגען ווי אויף א יאַריד? ווארום האָבען צו טהאָן מיט אלערליי ברואים? טאָמער נעהם איך מיך אָן פון יענע עטוואָס אונריינעס! ווארום זיך לאָזען אָנריהרען פון אנדערע, אָטהעמען די לופט וועלכע אנדערע, פיליכט ניט־ריינע און ניט־געזונדע מענשען אטהעמען אריין און ארויס? ווארום איבערנעהמען ניט־ווילענדיג, אלערליי זיטען, מינעס און הויות? ווארום אָנגעשטעקט ווערען פון דעם פיבער פון דער מאַסע? איך וויל בעסער זיין ריין, ציכטיג, שעהן, אנ־שטענדיג און זויבער געקליידעט און לעבען סאָליד, קיהל, איבער־לעגט און רוהיג.

איך קען ארויפשטייגען, איך קען ארונטערזינקען. איך קען ווערען בעסער, קליגער, געבילדעטער, עדעלער, רייכער, מענשליכער, פריינדליכער, הילפרייכער. איך קען מאַכען פון זיך א ניצליכען, פיליכט א גרויסען מאַן, איך דאַרף מיר נור אָנשטרענגען, איך דאַרף נור וועלען. דער מאַטעריאַל איז דאָ אין מיר; איך בין א מענש, איך דאַרף בלויז ענטוויקלען דאָס, וואָס עס איז אונענטוויי־קעלט אין מיר, ארויסרופען אין לעבען דאָס וואָס שלומערט אין מיר, אָבוואַשען, אויסטאָקען, ארויסשלייפען די פּערל און די

בריליאַנטען וועלכע ליגען בעהאַלטען אין דעם שטויב פון'ם לעבען.
וואָצו זאָל איך עס טהאָן?

איך קען אַרונטערזינקען. אַבלאָזען זיך, אויפהערען צו קאָנ־טראָלירען מיין מוח אויף איין זאַך, אויפהערען צוזאַמענצוהאַלטען די געדאַנקען, אויפהערען שטרעבען צו אַ ציעל, אויפהערען זיין אַ מאַן מיט ווילענס־קראַפט, מיט ענערגיע, מענשליכקייט, שעהנע זיטען, עדעלע שטרעבונגען און ריינע פערלאַנגען. אַלעס וואָס איך בין געוועזן ביז יעצט, דאָס גוטע אין מיר קען פערלאָרען געהן. — וואָצו אַרונטערזינקען? דער דאַנק, דער כבוד, און די עהרע פיר גרויסקייט בעדייטעט ניט פיעל, אָבער דאָך אַרונטערזינקען טויג ניט.

מיעד פון לעבען און פון לעבענס־קאַמפף שפּאַר איך אָן דעם קאָפּ אויפ'ן טיש, ווי אַן אַלטער מאַן, און מאַך אַ זויערע מינע.
וואָצו קעמפפען, וואָצו שטרעבען?

אין צימער הערט זיך דער ריח פון אַלטע, אין לעדער געבונ־דענע ביכער, טוכלע און דומפּף, פערדושעט און פערשטיקט. איך מוז אַרויס אין לעבען, אין דער וועלט.

איך געה אַוועק צו דער נאַטור. — אין שטילען וואַלד, צווישען די דונקעלע, גרינ־צווייגיגע בוימער ווער איך ווי נייע־בעלעבט. עס ווערט מיר קיהל, שטיל און רוהיג צום מוטה. מיין אויג פאַלט אויף די אָבגעבראָכענע צווייגלעך אויף דער ערד; איך בליק אַריין אין די דונקעלע וועלבונגען פון די בוימער, איך זוך אַ געהיימניס.

אייביגע געהיימניס פון דער וועלט, פון דער נאַטור! ווי לאַנג וועט דיך מיין גייסט זוכען צו פערשטעהן? ווי לאַנג וועט עס שטרע־בען צו דיר?

וואָס הוייבט זיך מיין פאַנטאַזיע אויף צו די שטערען? וואָס טראָגט זי זיך אַרום דורך די הימלען? וואָס זוכט זי דאָרט וויים וואו דער הימעל וועלבט זיך אַרונטער? וואָס וויל זי אין דער טיעפענים פון ים?

איך וויל ניט געהן מיט מענשען. איך וועל מיך בעסער פערטיעפען אין די סודות פון דער שעפּפונג פון דער וועלט, וועל

זוכען צו געפינען דעם אנפאנג פון אלע אנפאנגען; איך וועל אוועק צוריק צו דער ערשטער קוועלע פון דער נאטור און פון לעבען, איך וועל ארויפשטייגען צו די העכסטע הימלען, ארונטערשטייגען צו די טיעפסטע טייכען פון דער וועלט, איך וועל אנריהרען די זיילען פון דער שעפּפונג און וויסען וואס איך בין.

איז גאט געווען אין אנפאנג? איז דער געדאנק, דער ווילען געווען איידער אלעס איז געשאפען געוואָרען? האט דער געדאנק, דער גייסט פון א שעפּפער געלעבט אויסער דער מאטעריע? אדער האט די מאטעריע ענטהאלטען אין זיך דעם שאפונגס־גייסט?

איידער איך ערפינד און מאך פארטיג א מאשין האב איך אין קאפּ די אידעע, דעם בעגריף פון דאס גאנצע און פון יעדער טהיילכעלע. די אידעע ווערט געבאָרען פון דער זאך אליין. אבער די אידעע ווערט געבאָרען און לעבט ביי מיר אין מארך! האט דער שאַ־פונגס־גייסט פון א גאט געקענט לעבען אויסער דער נאטור, אויסער די אלע שטאפען פון וועלכע די נאטור בעשטעהט? דאס קען ניט זיין! און פיליכט יא. —

ס'איז נאריש צו דענקען וועגען דעם. אומזיסטע צייט־פער־שווענדונג. איך וועל בעסער געהן אין דער וועלט, אין לעבען אריין!

ווי אנדערש איז עס אין דער וועלט! ווי עס לעבט, זידט, קאכט, רוישט, לייכט און פינקעלט! זומער, פריהלינג, לוסט, לעבען, ליעבע! שעהנע, נייע, העל־קאלירטע און געבלימטע קליי־דער; שעהנע, ליעבליכע, ראזעווע, פרעהליכע געזיכטער; ליעבליכע מינעם, שטראהלענדע אויגען, שעהנע לאקען, הארמאנישע טריט.

פון די טריט פון די שפאציערגעהער, פון דעם קלאנג אין דעם טאקט און דעם אנגענעהמען רויש פון גאס, ערוואכט אין מיר די הארמאניע פון לעבען, פון מוזיק. היין און צוריק, ווי רוהיגע וועלען אין א קלארען טייך, הויבט עס זיך אן צו וויעגען אין מיר: די טריט, די מוזיקאלישע בעוועגונג פון קערפער, דער בויג פון קאפּ, דער אננעהמען פון א דאמעס ארעם, דער שמייכעל, דער ווייטער וואנדלען פון די מאסען אין די שטילע, ריינע, העל־שטראהלענדע

גאסען קלינגען אב אין מיר אין טענער; מעלאָדיען וואכען אויף, ציהען צום טאקט פונ'ם געהן פון די שפאציערענדע, דער איינקלאנג פון דער וועלט, די אינערליכע הארמאָניע פון דער נאטור ערוואכט אין מיר, בערג שטייגען ארוים פון די טיעפעניסען פון מיין פאנטאזיע; רוהיג־ראָזיג און ליכטיג רינגעלט זיי ארום דער טאָג, דער פריהמאָרגען. טראָמפייטען שאלען פון דער ווייטען, זילבערנע, קלאָר־מעטאלענע טענער. רייטער, ריטער און העראָלדען בעווייזען זיך, שטייגען ארוים צווישען די בערג. א מארק־פלאץ וויקעלט זיך ארוים פון דער בילדער־פאנאָראמא, און די האנדלענדע פערזאָנען ערשיינען ווי אויף א ביהנע, אין אלערליי שעהנע קאָסטירמען. — אָט איז דאָס לעבען.

איך ציה מיך צוריק פונ'ם העלען גלאנץ פון טאָג, און פון דער וועלט צוריק צו דער נאטור. נאָך קלינגען פון ווייטען די טענער פון די פריהער־ערוועקטע מעלאָדיען; נאָך רוישט פון ווייטען שטיל דער טומעל פון די גאסען; זשוזשעט און שטארבט אב אום וויעדער צו זשוזשען, נאָך קרייזען פון ווייטען, ווי אויף א דונקעל־בלויען האָריזאָנט, די מחנות געליעבטע, ווי גייסטער שוועבען זיי ארום אין א האלב־קרייז אין די וועלבונגען פון די וואָלקענס, אין זייערע זיידענע, דונקעלע, העל־פארביגע און לייכט־פלאטערנדע קליידער, ליעבע צייגענדיג, זאנפט שמייכלענדיג, אונשולדיג בליקענדיג, מיט שווארצע אויגען, וועלכע לייכטען ווי די שטערען. רוימישע און גריעכישע געזיכטער, מיט גריעכישע און רוימישע פאָרמען, מיט פולע קערפער און פולע בוזימס אונטערשיידען זיך אין דער פארביגער דונקעלהייט. אונטען ליעגען די וויינגערטנער און די סעדער; דער פריעדען און רייכטהום פון איעברפלוס שפראָצט פון אלעס. פעט זיינען די פעלדער, פעט די בוימער, פעט די לאָנקעס, ווייך און זאנפט די גראָז, און די פרוכטען פון די גערטנער וואקסען ארוים אין אלערליי שעהנע קאָלירען.

פריעדען און שטילקייט הערשט אין מיר. אין די העלע חלומות פון לעבען שלומער איך איין.

פאנטאזיעס

בילדער וויקלען זיך ארויס פון די טיעפע היילען פון פאנטאזיע: גליהענדע, שטראהלענדע, גאָלדענע, צארט־ווייסע, ראָזיגע, בלויע, זיידענע, קריסטאָל־קלאָהרע, רובינען־עהנליכע, רייך־גלענצענדע פאנטאזיען און פארשטעלונגען וואכען אויף אין קאָפּ, גליהען זיך פונאנדער, און מיין הארץ ציהט זיך אזש צוזאמען מיט פרייד, טרערען רייסען זיך פון די אויגען, און איך האלט זיי אָב. —

אָט איז דאָס גאָלד פון די טיעפענישען פון דער פאנטאזיע! ווי א גאָלדענער בארג שטעהט עס מיר פאר די אויגען, איך פיהל עס אין זיך, איך קען עס אזש אָנטאפּען. פון דעם בארג אָדער פון דער מאסע פליסענדע גאָלד הויבען זיך ארויס פערשיעדענע העלדען־געשטאַלטען. —

אויף ווייטע ימים, אין לייכט בעלאָדענע שיפען, ציהען העלדען פון דונקעלע, ווייטע לענדער, וואפען און פאנצערען טראָגען זיי צו זייער שוץ; מיט פריידיגע, פאָכענדע הערצער קוקען זיי ארויס פון די שיפען צו די ברעגעס פון זייערע האפענס. אייביג־געפונענע, אייביג־געליעבטע, אייביג־שעהנע, אייביג געטליכע העלדען געשטאַלטען!

יונגע העלדען, מיט וואונדער־שעהנע וואפען, פיהלען אין זייערע הערצער דעם מוטה, און די גלוטה פיר העלדען־טהאטען; נאָך ווייטע לענדער ציהען זייערע הערצער און שלאָגען מיט פריידע, ערוואַרטענדיג די צוקינפטיגע מלחמות פיר רעכט און פאָרטשריט. פריידיג געהען זיי, ניט דענקענדיג זאָגאר פון זייערע געליעבטע, און גריסען מיט פריידע די ווייטע, אזורנע, זילבער־קלאָרע, לייכט־און וויים־שוימענדע וועלען פונ׳ם ווייטען, גלאַטען ים; מיט טיעף־

ערנסטע, טיעף־הייליגע געפיהלען, נעהמט דער גאָט־געוועהלטער, דער אויסגעקליבענער, דער העכסטער, גרעסטער און אונווידער־שטעהליכסטער העלד אַבשיעד פון זיינע פריינד, פון דעם שטילען, פריעדליך לעבענדען קרייז פון זיינע פריינד, אום אַוועקצוזעגלען אין דעם לאַנד פון וועלכען ער וועט שוין פיליכט קיינמאָל ניט צו־ריק קומען. מיט אַ שטאַרק־קלאַפּענדעס הערץ און מיט טרערען, וועלכע ער לאָזט ניט אַרויספליסען, שיידעט ער זיך פון אַלעמען און געהט אוועק, לאַזענדיג זיי אין אויפרעגונג. אַ גרויסער, מעכטיגער, הייליגער געפיהל געהט אין איהם אויף; זיינע דיענסטע, זיינע פפליכטען רופען איהם; ער איז געבוירען געוואָרען צו שאַפען אַ גרויסעס ווערק, צו לעבען פיר אַ גרויסען, הייליגען אידעאַל, און זיין שטאַרקע ברוסט שליסט זיך צו פאַר די זאַנפטע בליקען און קלעמענים פון זיין געליעבטער; פאָטער און מוטער עקזיסטירען ניט פאַר איהם; נור זיין פפליכט, נור זיין לעבענס־אויפגאַבע גליהט אין זיינע אָדערען, און אויפהויבענדיג זיין אויג אויף דעם לאַנד דער צוקונפט, וועלכע ער אַליין זעהט נור, רייסען זיך פון זיינע ליפּען אַרויס די ווערטער:

„אויף וויטע לענדער רוהען מיינע בליקען!
דאָרט קעמפף איך איינזאַם געגען אייער שרעק!
מיר קען די ליעבעס־לוסט ניט מעהר פערשטיקען!
אויף פליגעל פון בעגייסטערונג מוז איך אַוועק.
דאָרט שטעהט מיין הייליגטהום פון אייך פערשלאָסען,
דאָרט רוהט מיין גייסט, פון הימעלס־ליכט בעגאָסען,
זאַנפט רוהט מיין גוף דאָרט —
דאָך מיין הערץ איז שטיין!"

* * *

פערזילבערט איז דער שיין פון דער זילבערנער, פלעקענלאָזער לבנה, ווי מיט אַ דינעם זילבער־שטויב בעשאָטען, ערהויבט זיך אַ צויבער־וואַלד פאַר מיינע אויגען. שטאַרק פערפלאָכטען און ווייס פונ'ם שיין פון דער לבנה, זעהען זיך די דיקע צווייגען פון די ריעזען־הויכע בוימער. איך ווייס ניט וואו דער וואַלד הויבט זיך אָן, איך ווייס ניט וואו ער לאָזט זיך אויס. איך זעה נאָר די דיקע שטאַמען פון די בוימער, איך זעה נאָר די געלבע, זאַמדיגע סטיעזשקעס, די שאָטענס, די היילענאַרטיגע ווערבונגען אין די דונקעלע געגענדען פון דיעזען געהיימניספאָלען וואַלד; איך פיהל נור אַ ווייטע נאַכט אין איהם, אַ דונקעלהייט, איך פיהל דעם שיין פון דער לבנה, און די שטימען פון געליעבטע, און אַ זאַנפטע, דינע, זיסע צויבער־מוזיק, אין לאַנג־געצויגענע, דינע, זיידענע טענער.

אָט, דאַכט זיך, הויבען זיך אַרויס די פיעדלען אויף די העכסטע, דינסטע טענער, און שטאַרבען אָב אויסציהענדיג אַ לאַנגען, לאַנגען פינאַל; און אָט שפּיעלען די קלאַרנעטען מיט די פלייטען, און די בלעטער רוישען זאַנפט, אַנגענעהם. און אָט צוגעהט זיך אַ קלאַרנעט, און די בלומען און די בליהונגען מאַכען זיך זאַנפט צו, און וויקלען זיך איין אין זייערע שעהנע קאָלירען. ווי עס דופּטעט! — זינגען עס די נאַכטיגאַלם? וועלכע זיסע, ווייכע, פלייטען־עהנליכע טענער, וועלכע ווייכע קלאַנגען, וועלכע ווינטעלעך פון צימבעל און פלייט! — וועלכע שאָטענס ציהען זיך דאָרטען אין די הייהלען? וועלכע דונקעלע געשטאַלטען בעוועגען זיך דאָרט? —

עס איז גאָרניט. איך בין אין צויבער־וואַלד! — ווי אַ דינער שלייער, בעדעקט פון אַ דינעם טול פון מאָנד־שטראַהלען, בעוועגען זיך אָדער רוהען די געשטאַלטען פון געטער. שטאַרק זיינען זייערע קערפּער; די גליעדער, ווי אויסגעגאָסען פון געלביג־ראָזיגען מאַר־מאָר; איינצעלנע פרויען־געשטאַלטען, עדעל און זאַנפטמוטהיג, — יונג און רייצענד, אין די קליידער דער נאַטור, וואַנדלען אַרום און בעוועגען זיך זעלטזאַם, אין טענץ, אין די שטראַהלען פון דער לבנה. קליינע, מענשען־עהנליכע וועזען, מיט אויערען לאַנגע, לאַנגע דינע

פינגער, מיט צארטע, קלאָהרע פיס, וועלכע האָבען עבענפאלס לאנגע דינע פינגער; וועזען, וועלכע שיינען צו זיין געמאכט פון בלוט און מילך — יונגינקע, געהען ארום, זיך שפּיעלענדיג מיט גרויס לוסט. אנדערע שפּיעלען אויף פּייפלעך וואונדער־זיסע וואלד־ליעדלעך, פון וועלכע ס'דופּטעט די גאַנצע פרישקייט פון פריהלינג.

דער אלטער נאטור־גאָט פּאַן ליגט אויסגעצויגען אויפ'ן ווייכען גראָז, זיין קאָפּ בעדעקט מיט גרינע בלעטער. קליינע ליעבעס־געטער, מיט פייל־און־בויגען, לויפען ארום זיך שפּיעלענדיג מיט יונגע פרויען און ווילען זיי פערוואונדען. קליינע צויבער־וועזען בעהאלטען זיך אין די טיעפע בעכער־ארטיגע פלאנצען, און שטעקען אָפּט ארויס די קעפּלעך צו זעהן וואָס עס געהט פאָר. האָזען און אנדערע אונשול־דיגע חיה'לעך לויפען ארום. איבער אלעס הערט זיך דער געזאנג פון טויזענדער נאכטיגאלען, קלאָהר, זיס, זאנפט, זילבערדיג, ווי די שטראהלען פון דער לבנה, ווי די אזורנע, זיידענע בלויקייט פון הימעל — בעגלייט פון די צויבער־פלייטען אין די געהיימע געגענדען פון וואלד.

און ווען די זון געהט אויף, בלייבט דער וואלד נאָך קיהל און דונקעל. נור איהרע גאָלדענע שטראהלען ברעכען זיך דורך דורך די גרינע, פערפלאָנטערטע צווייגען, גנב'ענען זיך אריין ווי אין א הייליגטהום, און בעלייכטען די סצענען. בונט, העל און רייצענד־שעהן זעהען זיך יעצט די געטער־געשטאלטען, און די וואלד־פרויען, און די בלומען, שטארק ערפרישט פונ'ם טהוי, וועלכער הענגט יעצט אין בריליאנטענע טראָפּען אויף די בלעטער, עפענען אויף זייערע בעכער און דופּטען צו'ם פער'שכור'ען. שטארק און מעכטיג ערשאלט די צויבער־מוזיק ביי'ם טריאומף־צוג פון דער זון: לויט זינגען די פויגעל, שטיל ווערען די פלייטען, און אין דער שטילקייט און קיהלקייט פון וואלד שפּאצירען אוועק און פערשווינדען די געליעבטע. —

געזאַנג

(אַ געמיטהס־בילד)

ווי אַ שטערען וועלכער געהט אויף אין די טיעפעניסען פונ׳ם ווייטען, הויך־געוועלבטען הימעל, איז דער זינגער ערשיענען פאַר דאַס פובליקום. פאַר זיי איז געלעגען די ווייטע, ווייטע וועג פון לעבען, איבער זיי האָט זיך געוועלבט דער הימעל.

זיינע צוויי גרויסע שווארצע אויגען האָבען געלויכטט און גע־גלענצט, און אויף זיין געזיכט איז געוועזען אויסגעגאָסען דער סוד, די וואונדערליכקייט, די טיעפקייט פון דער שעפּפונג.

און ער האָט געזונגען.

לאַנגע, טיעפע, וואונדערליך־רייכע, בעהערצטע, העל־קלינגענדע טענער האָבען זיך געגאָסען פון זיין שטאַרקער ברוסט, — טענער פון ליעבע, טענער פון האָפנונג, טענער פון גרויסע טרוימען און גרויסע געדאַנקען, פון דעם איביגען שמערץ, און דער איביגער פרייד פונ׳ם לעבען, — טענער פון די ליידען און די שטילע, זיסע, איביג־שעהנע געדאַנקען וועלכע וואַכען אויף אין דער מענשליכער ברוסט, אָפט אונבעוואוסט און אונערוואַרטעט. און די טענער האָ־בען זיך צוגאָסען איבער׳ן גרויסען טהעאַטער, האָבען זיך ארויפ־געוועלבט ביז צום שעהן־בעמאָהלטען, שעהן־אויסגעשניצטען סופיט, און זיך צושפּרייט אין אַלע ווינקעלעך. צו די שעהנע רייך־פאַרביגע טיעפעניסען פון די וואָלקענס האָט אוועקגעשוועבט די פאַנטאַזיע פון דער יונגער מיידעל; מאַכטלאָז איז זי געבליבען אין זיין אַנווע־זענהייט, און איהר פולע, צאַרטע ברוסט האָט זיך לאַנג בעוועגט.

איהר גאנצעס וועזען, איהר „איך“ איז גענצליך אריינגעדרונגען אין דעם זינגער. רייך אין גייסט האט זיך געפיהלט דער גייסטיג־ארעמער, פלאכער געשעפטס־מאן, און זיין טרוקענע ברוסט האט פלוצלינג געפיהלט א ווארעמקייט, א רייכטהום, אן איבערפלוס פון לעבען, און די דונקעלע חדרים׳לעך פון זיין מוח זיינען בעלויכטען געווארען. דער אלטער מאן האט זיך געפיהלט ווי בעוועלטיגט פון אן אל־מאכט; דער יונגער מאן האט פלוצלינג געשפירט דאס ער־וואכען פון זיינע קרעפטען; נייעס לעבען, נייער מוטה, נייער גייסט האט זיך אין איהם בעוויזען. די אלטע פרוי, די מוטער, האט שטיל געדענקט פון איהרע יונגע טעכטער, ועמעס געזיכטער עס האבען געשטראהלט, און זי האט זיך שטיל געפרעהט וואס זי האט אזוינס דערלעבט.

אויפגעגאנגען זיינען זילבערנע לבנות פון געהיימע וואונדער־ליך־רייכע טיעפעניסען פון דער נאטור. געוויגט האבען זיך שטילע מירטען און איילבערט־בוימער; ארויפגעשאסען האבען קריסטאל־קלארע וואסער־זיילען פון פרעכטיגע פאנטאנען; אראבגעזונקען איז די זון אין טיעפען אקעאן, און ארויפגעשטיגען ביז צום הימעל איז די זעעלע פון דעם געפיהלפאלען מענשען. פרייד און געוגעטהו־אונג, רייכטהום און גלאנץ, גרויסקייט, שעהנקייט און פראכט, פאעזיע און געדאנקען האבען זיך צושפרייט איבער׳ן זאל, ווען ער האט געזונגען. ניט דער גלאנץ פון בעלער און פרעכטיגע זאלען, ניט די ליעבע פון א הערשער, ניט דער רייכטהום פון קעניגע האט זיך צו דעם געקענט גלייכען.

— וואס פאר א רייכעס הערץ ער האט! — האבען אייניגע בעמערקט.

— וואס אזוינס זינגט עס פון איהם? — האט איינער גע־פרעגט זיין פריינד.

— די וואלקען און דער הימעל, די בערג און די וועלדער, די ימים און די טייכען, די פארבען פון די פלאנצען, פון די פעלזען און פון דער ערד; דער טיעפער טהאל, דאס ווייטע פעלד, די

וועלבונג פון דער לופט, די שעהנקייט פון די שטעדט, די פראכט פון די הייזער, דער אייביגער שוואונג פונ'ם לעבען, דער אייביגער פילגער־צוג פון די דורות, דער קרייז פון די פערביילויפענדע יאָהרען — דאָס געהיימע שרעק און גרויסקייט פון דער וועלט, דער אָבגרונד און דער הימעל פונ'ם מענשענ'ס הערץ און גייסט, דער סוד פון ליעבע, שמערץ, פיין, פרייד, האָפנונג און לעבען — אַלעס, אַלעס וואָס לעבט, שוועבט און אָטהעמט אין דער גרויסער נאַטור, — דאָס זינגט פון דעם זינגער'ס ברוסט.

אַזוי האָט ער איהם געענטפערט.

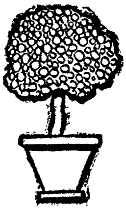

ליעבע

דער לאמפ אין זיין צימער ווערט דונקעל, פאר די אויגען שווינדעלט און ארום איהם טראגט זיך ווי א מוטנער שטראם וואסער, אדער ווי א געדיכטע פארע. די פארבען אויף דעם בילד וועלכען ער האלט אין מאהלען ווערען אונדייטליך, מישען זיך אוים איינע מיט די אנדערע; דער קאפ איז איהם שטומפף, די האנד ווי א שטיק לייס. פאזיציאן, פיגורען אונטערשיעד, די דייט־ליכקייט פון פערשיעדענע קערפער־טהיילען ווערען ווי פערמעקט. ער ווערט אונגעדולדיג, נערוועז, ער וויל ניט און קען ניט מעהר ארבייטען. דער קערפער איז גייסטלאז.

פון ליעבע טראכט ער. עס וויל זיך הינגעבען, פריילאזען אין דעם צארטען, פאסט מילך־ווייסען שטראם פון דער יוגענד־לוסט און דער ליעבע; עפעס פיהלט זיך איהם, ווי מילך־ווייסע, ליליען־ווייסע פרויען־גליעדער שוועבען פאר זיינע אויגען. ווי גלאט! ווי פריש! ווי געזונד! ווי צארט! ווי ערדעל!

אין זיינע באקען לויפען ארום די פרישע רויטקייט, די ראזעווע ווייסקייט פון דער יוגענד; זיין קערפער איז געזונד, דורך און דורך, ראזיג צארט, די מוסקולען פעסט, דאס בלוט ריין, פריש, קרעפטיג, די ליעבעס־זאפט רייך, רייך אזש צום איבערפלוס.

ער קען ניט רוהען; זיין הערץ ציהט, זיינע אויגען לייכטען מיט לעבען, זיינע סאמע גליעדער ציהען — צו וועמען?

אין דער צווייטער גאס וואוינט ראזא, זיינע א בעקאנטע. ער האט זי שוין ניט געזעהן פון א לאנגער צייט, — ער מוז זי זעהן. אבער געהן צו איהר? — ער איז יונג אין ליעבעס־און שאפונגס־מוטה, אבער אלט אין דער פילאזאפיע. געהן צו איהר שפיעלען אין

ליעבע? זיך נאריש מאכען, ווי מען זאגט? פערברענגען די צייט אויף גארנישט, אין פלאפלעריי? און דאך, ווי מאכטלאז, ווי שוואך ער איז! ווי עס ווילט זיך איהם זיין יונג, א אינגעל זיין, און ליעבען, און לאכען!

ווייסע ראזען־בלעטלעך פאלען ארונטער אין דעם גערטעלע נעבען זיין פענסטער. די האניג־בלומען שמעקען אזוי זיס, אזוי רייך. פון איהם דופטעט עס אויך אזוי. האניג און פערפום, געווירצען און באלזאם, ווי עס דופטעט!

די נאכט איז קיהל, שטיל און אנגענעהם.

די לבנה שווימט ארום אין דעם רוהיג־דונקעלען הימעל, קלאהר און זילבערדיג, באלייכטענדיג די שפיצען בוימער און די דעכער פון די קליינע שעהנע הייזער, די טהורעמלעך און די געבלומטע באלקאנען.

די לופט איז ווייך, פוכקע, גלאט און זאנפט, ווי די ליליען־ווייסע פרויען־ברוסטען.

ער קען מעהר אין צימער ניט איינזיצען. עס לאזט ניט רוהען. עס עגבערט און עגבערט, נאגט און פלאגט איהם.

פון צווייטען צימער הערט זיך פלוצלינג א העלער, זילבערדי־גער, עכט יוגענדליכער לאכען. דאס איז ראזא, איהר פרייער, ניט איינגעהאלטענער, אונשולדיגער יוגענד־געלעכטער.

אוועקגעלעגט דאס פענזעל, דעם קורצען פארטוך אוועקגע־ווארפען, פערקעמט די האר, אנגעטהאן דעם ראק, אריין אין עס־צימער.

— גוטען אבענד!

— גוטען אבענד!

אויפ'ן גרויסען טיש ברענט דער גרויסער לאמפ מיט דעם רויטען שירעם, ווארפענדיג א ליעבליך אנגענעהמעם ליכט איבער'ן צימער. אלעס איז ריין, ציכטיג. די פענסטער צום גערטעל פער־האנגען מיט ווייסע גארדינען, די טהיר איז אפען, דער דופט פון די האניג־בלומען דרינגט אריין. — ביי איין זייט טיש זיצט זיין

שוועסטער, א יונגע פרוי; ביין צווייטען זיצט ראָזא, ארייגקוקענדיג אין אַ צייטונג. איהרע שעהן־פערקעמטע גאָלדיגע האָר, איהרע קלאָהרע בלויע אויגען און די צאַרט־רויטע באַקען גליהען און גלאַנ־צען אין דער ליכטיגקייט פון לאַמפּ. אויפ׳ן צייטונג ליעגט איהר לינקע האנד, פוכקע, צארט, ווי ווייסער מארמאָר דורכגעגאָסען מיט אַ ראָזיג־געלבליכען קאָליר, שעהן געפאָרמט, די פינגער אזוי שעהן אויסגעבויגען אויפ׳ן בלאַט, פונקט ווי אויסגעשניצט. אַ וואהרעס בילד.

דער יונגער מאהלער בויגט זיך איין איבער איהר, האלטענדיג איין האנד אויף דעם לעהן פון איהר שטוהל, די צווייטע אָנגע־שפּארט אויפ׳ן טיש.

— שעהנע נייעס? — פרעגט ער, קוקענדיג אויף די גרויסע, קלאָהרע, עטוואָס אראָבגעלאָזענע אויגען.

— אָה, גאָר נישט! — ענטפערט זי האלב פערשעהמט און הויבט אויף די עטוואָס קינדיש־פערשעהמטע, נאָך עטוואָס אראָב־געלאָזענע אויגען.

— ווי רייצענד דער בליק! די מינע, ווי שעהן! — טראַכט ער. ער בויגט זיך אריבער איבער איהר, נעהמט איהרע ביידע הענד, לעגט זיי צונויף, און בעריהרט מיט זיי ליכט זיינע רויטע ליפּען.

— ווי געפעלט עס אייך! — שרייט זי אויס, רייסט ארויס איין האנד און גיט איהם אַ לייכטען פּאטש אין באַק.

די שוועסטער זיינע לאכט, זיי שפּיעלען זיך. ווי ראָזיג ביידע זיינען! צוויי קינדער פון דעם שאַפענדען גייסט פון אַ מייערבעער, אָדער אַ מאָצארט!

ליעבע — ראָזיגע, לאַכענדע, טרעלענדע ליעבע, בעגינסטיגט און געצייטיגט פון דער נאַטור, איינגעהארמאָנירט פון דער זומער־נאַכט!

ער גלעט איהר צארטע האנד, האלט יעדען פינגער בעזונדער, צערטליך, ווי אַ ליעבהאבער און אַ קינסטלער, בעטראכט ער זייערע

פיין־געטאָקטע שפּיצען, זייער ברוסטען־גלאַטקייט, און די שעהנע בויגונגען פון די פאָרמען! — אַנגענעהם!

— זאָל איך אייך בעגלייטען? — פרעגט ער ענדליך.

— יא, איך געה באַלד אַהיים. בעגלייט מיך, אויב איהר ווילט.

זיי זיינען פערטיג צום געהן.

— גוטע נאַכט!

— גוטע נאַכט!

די גאַסען זיינען שטיל. די פרישע, גרינע צווייגען פון די גרויסע בוימער הענגען אַרונטער איבער די טראָטואַרען און פערדעקען די דעכער פון די הייזער. דאָס ליכט פון'ם הימעל גנב'עט זיך דורך, עס וועהט אַ שטילער, קיהלער באַלזאַמיגער ווינטעלע, עס דופטעט מיט פּיאַלקעס און פרישע קרייטיכער.

— אייער אָרעם — בעט ער און וויל זי נעהמען געאָרעמט.

— ניין, זאָל זיין אַזוי — ענטפערט זי.

— זאָל זיין אַזוי — ווידערהאָלט ער. — דער הערר געאָרעמט מיט דער דאַמע.

— אָה, מיין אָרעם איז צו צאַהרט בעריהרט צו ווערען — ענטפערט זי שמייכלענדיג.

— זאָל זיין אַזוי!

זיי געהען ווייטער. ער נייגט זיך זאַנפט צו איהר, רעדט שטיל, און בעריהרט דעם פלאַך פון איהר האַנד בגנבה. זי גיט זיך אַ כאַפּ, קוקט זיך אַרום טאָמער זעהט מען, און געהט ווייטער. פון איהר ווייסען זיידענעם יאַקעל זעהט זיך אַרויס דער אויבערשטער טהייל פון איהר ברוסט און דער ווייסער נאַקען. ווי צאַרט, ווי שעהן אין דעם שיין פון דער לבנה!

ענדליך זיינען זיי ניט ווייט פון איהרע עלטערנ'ס הויז. דער באַלקאָן זעהט זיך פון ווייטען, דער גאַניק, די פּאַרענצע.

ער בויגט זיך צו צו איהר, און וויל אַרומנעהמען איהר טאַליע.

זי האָט מורא: זעהט זי קיינער? ניין, דער מאַנטעל פון זיין ליעבע דעקט זי צו, זיין צערטליכקייט וויקעלט זי איין.

ענדליך זיינען זיי צו צום הויז. אין די צימערען איז פינסטער. די עלטערען זיינען ניטאָ. זי געהט ארויף א פּאָר טרעפּלעך אויפ'ן גאַניק און זעצט זיך אויף דער פּאַרענצע פון באַלקאָן מיט'ן געזיכט צו דער זייט פון וואַנען זיי זיינען געקומען. ער בלייבט שטעהן אונטען.

זילבערדיג, ווי דאָס זילבער־געריוש פון אַ קליינעם קלאָהרען שטראָם, ווען די קליינע כוואַליעס טראָגען זיך איבער קליינע שטיינדלעך, בערגלעך, קלינגט זיין לאַכען. אַ אינגעל! ווי זיין געזיכט איז בעדעקט מיט אַ גרויסען שמייכעל, ווי עס שיינט און לאַכט, ווי נאַאיוו ער איז! ווי רוהיג איז זיין הערץ! ווי איינגעוויעגט די נערוועז! ווי געשטילט און געהיילט אַלע גליעדער! אַ קינד! אָהן ליידענשאַפטען; דאָס אַלעס וואָס ער פיהלט, דענקט און טראַכט איז אין איהר.

— איז עס ניט שעהן? — פרעגט זי שמייכלענדיג.

— ס'איז שעהן! ענטפערט ער, זיך עטוואָס וואונדערענדיג צו וואָס מען דאַרף די רייד. און דאָך ווילט זיך איהם ווידערהאָלען איהר פראַגע: — איז עס ניט שעהן?

ער שווייגט אַ קורצע צייט, און דאַן, ווי אויס שפּאַס אָדער פרייד, פרעגט ער:

— איז עס ניט שעהן?

— וואָס? — פרעגט זי.

— אָה, דו, מיין גוטע, מיין ליעבע, מיין זיסע! — רופט ער אויס, און שמייכעלט מיט'ן גאַנצען געזיכט, בעשטראַהלט פון ליעבע, פון אמת'ער, עכטער, צערטליכער, הייליגער ליעבע!

לאַנג שפּיעלען זיי ביידע, לאַכען, טרוימען און פיהרען אַ שפּיעלהאַפטען ליעבעס־געשפּרעך. זאַנפט ווי די פוכקע זומער־לופט איז זייער שפּראַך, דופטענד ווי האָניג און פיילכען זייער ליעבע,

צאַרט ווי ליליען זייער אונשולד, און ראָזען־רויט זייער פער־שעהמטקייט.

פון דער ווייטען פון אונטער די צווייגען זעהען זיך ארויס די לאָדענס און די קליינע גאַניקעס פון די שעהנע שטיבלעך. דאָס ליכט פון דער גאַס־לאַמטערן ברענט גאַנץ העל, אָבער דער שיין פון דער לבנה וועלכער ברעכט זיך דורך דורך די צווייגען, פערדונקעלט עס. זעלטען ווען געהען דורך אַ פּאָר געליעבטע; זעלטען ווען זעהט זיך אַ ווייסע זומער־הוט מיט פרוכט־עהנליכע בעפּוצונגען פערציערט; זעלטען ווען הערט זיך אַ לאַך אָדער אַ וואָרט. אויך די געליעבטע בלייבען ענדליך שטיל.

אָבער גרויס און מעכטיג וועלבט זיך איבער דעם ליעבהאָבער׳ס קאָפּ דער הימעל, דאָס גרויסע געהיימניס פון דער אייביגקייט, וועלכע האָט איהם ארויסגעטריבען פון זיין צימער צו זוכען די ליעבע פון אַ פרוי, ווי אַמאָל דעם אלטען דאָקטאָר פאַוסט. וועט ניט פּלוצלינג דער האָהן אַ קרעה טהאָן און אלעס וועט פערשווינדען, ווי אַ גייסטער־ערשיינונג? אָבער ניין; ער קוקט אויף זיין געליעב־טער. איהרע אויגען זיינען מילד, איהר געזיכט איז אונשולדיג, די ליעבע האָט אויך זי פערוואַנדעלט אין אַ קינד. ער איז זיכער, קיין שלעכטס קען איהם ניט געשעהן. די ליעבע, איהר ליעבע שיצט און בערוהיגט איהם. — פריעדען הערשט אויף דער ערד!

אוים דעם טאָגעבוך פון אַ פרוי

צו וואָס זאָל איך שרייבען אַ טאָגע־בוך? מיין לעבען איז אַ גאַנץ געוועהנליכעס און דאָך שיינט עס מיר, אַז איך וואָלט קענען שרייבען און שרייבען, כאָטש איך ווייס נאָך ניט אַקוראַט וועגען וואָס. איך בין ניט געבילדעט, און האָב געלעזען נור איינציגע ביכער. וואָס עס טהוט זיך אין דער וועלט, ווייס איך וועניג, כאָטש איך ווייס מעהר, ווי אנדערע פרויען אין מיין שטאַנד. וועגען פרעכטיגע „דינער־פּאַרטיעס“, וועגען גרענד אָפּעראַס, וועגען באַדע־פּלעצער אָדער וועגען דער מאָדע־וועלט אין אַלגעמיין, קען איך זעהר וועניג רעדען. איך פערברענג מיינע טעג און וואָכען אין דער געזעלשאַפט פון מיין מאַן און מיין קינד. מאַנכעסמאָל בעזוך איך אַ פריינד, מאַנכעסמאָל בעזוכט מיך אַ פריינד; דאָס איז אַלעס. איך האָב ליעב געזעלשאַפט, איבערהויפּט די געזעל־שאַפט פון יונגע לייט; אָבער ניט שטענדיג געפין איך די גע־זעלשאַפט, וועלכע מיר געפעלט אַם בעסטען. מיין מאַן האָט ניט זעהר ליעב געזעלשאַפט, פון דעסטוועגען ליעב איך איהם זעהר, דען ער ליעבט מיך.

איך הויב אָן צייטענווייז צו בענקען און ווייס ניט נאָך וואָס. עטוואָס אין מיין הארץ הויבט אָן צו גליהען און אין מיין מוח ברענט עס מיר — עס איז, דוכט מיר, שמערצפאָל, און דאָך זעהר אַנגענעהם. אימער ווען איך בליק אַרוים דורכ'ן פענסטער אויף די פערפורפורטע בערג און די גרינע פעלדער, וועלכע שלאָפען אינ'ם זונשיין, ווילט זיך מיר אַוועקפליהען ווייט, ווייט צו די גאָלדענע וואָלקען, און דאָרט זיך אויפבויען אַ געהיימען שלאָס, ווי עס ווערט דערצעהלט אין קינדער־געשיכטען פון פרינצעסינס.

איך בין שוין א מוטער און האָב נאָך אַלץ אַזעלכע נאַרישע פאַנ־טאַזיעס. מיין מאַן וואָלט פון מיר געלאַכט, ווען איך וואָלט איהם דערצעהלט אַלעס וואָס איך דענק אין די איינזאַמע שטונדען פון זיין אַבוועזענהייט. ער קימערט זיך זעהר ווייניג פאַר אַזעלכע פאַנטאַזיעס.

וואָרום עראינער איך מיך יעצט אָן דעם יונגען אַרטיסט, וועלכער בעזוכט אונז אַמאָל? ער איז זעהר ליעבענסווירדיג און דאָס איז, דאַכט זיך, די אורזאַכע, וואָס איך דענק פון איהם אַזוי אָפט. ווירקליך, אַלע מיינע פריינד האָבען איהם גערן, ער איז אַזוי צערטליך, אַזוי עדעל, אַזוי שעהן, אַזוי ליעבענסווירדיג, אַזוי אַנציהענד. איך ליעב איהם הויפּטזעכליך, ווען ער רעדט וועגען קונסט און נאַטור, וועגען גריכישער סקולפּטור און גאָטהישער אַרכיטעקטור. ער שיינט דאַן צו זעהן אַלע די געטער לעבעדיג און אַטהעמענדיג פאַר זיך, ער ווערט אַזוי ענטהוזיאַסטיש, אַזוי בעגייסטערט, און דער שטראָם פון זיינע שעהן־געטאָקטע זעצע איז אַזוי מוזיקאַליש, אַזוי האַרמאָניש, דאָס מען וואָלט זיך געקענט צו איהם צוהערען טעג און נעכט ניט צו ווערען מיעד אָדער צו הייסען איהם זיך אָבשטעלען. און דאַן זיינע בעוועגונגען, זיינען אַזוי חנ'עוודיג און האַרמאָניש, פונקט ווי ער וואָלט געהאַט אין קאָפּ עטליכע גרענד־אָפּעראַס. אָפּטמאָל איז ער אַזוי צערטליך, ווי א קינד און דאַן וויל זיך מיר האַלדזען און האַלזען איהם, גלעטען זיינע שווארצע געקרויזטע האָר, און איהם דערצעהלען געשיכטען פון ליעבע און פריינדשאַפט. איך דענק פון איהם זעהר אָפט, פילייכט צו אָפט. אָפט ווילט זיך מיר אפילו איהם האָבען שטענדיג אין מיין הויז — עס וואָלט זיין אַזא פערגניגען צו וואוינען מיט איהם אונטער איין דאַך!

איך גלויב, עס איז זעהר נאַריש פון מיר, וואָס איך טראַכט אַלץ און טראַכט וועגען טויזענד פערשיעדענע געגענשטענדע, וועלכע האָבען גאָר קיין שייכות ניט מיט מיין טעגליכען לעבען. איך בין נאָר אַן אָרעמע, אונוויסענדע פרוי און האָב זיך געדאַרפט בע־

שעפּטיגען הויפּטזעכטליך מיט מיין ווירטשאַפט, אַנשטאַט צו דענ־קען וועגען דער גרויסער וועלט, וועלכע איך קען ניט זעהן און אין וועלכער איך קען ניט לעבען און געניסען. און דאָך, וואָרום זאָל איך ניט דענקען וועגען דער וועלט? אין וועלכער הינזיכט בין איך ערגער פון אַנדערע פרויען? בין איך ניט פּונקט אזוי גוט, ווי זיי זיינען?

אָפּטמאָל פאַלט אויף מיר אָן אַ מין משוגעת און מיר ווילט זיך דאַן צוברעכען מיינע מעבעל, פונאַנדערשטויסען די ווענט פון מיין וואוינונג, אויסרייסען די פענסטער און אַוועקפליהען ווי אַ פויגעל, וועלכער איז געווען אַ לאַנגע צייט פערשפּאַרט אין אַ שטייג. עס איז אַ נאַרישע פאַנטאַזיע, דיזער פערלאַנג אַרויסצו־געהן אין דער גרויסער, שעהנער, ברייטער, ליכטיגער וועלט. איך ווייס, דאָס די וועלט איז פול מיט צרות, כאָטש זי זעהט אויס אזוי שעהן. פון דעסטוועגען דוכט זיך מיר, דאָס איך וואָלט אין איהר זיין גליקליכער אַליין, ווי דאָ אין מיין שטילער היים צוזאַ־מען מיט מיין מאַן.

וואָס איז מיר מיין היים נאָך אַלעם דעם? וואָרום זאָלען די טעפּלאַך מיט די ווינדלעך אַוועקרויבען מיין גאַנצע צייט? וואָרום זאָל איך דאָ זיין בעגראָבען, ווי אין אַרעסטאַנט?

אָפּטמאָל, ווען איך הער זיך צו פאַרנאַכט צו די טענער פון מיין שכנ'ס פּיאַנאָ, פיהל איך מיך אזוי אונאויסשפּרעכליך זעלט־זאַם. אַ שטראָם נייע געפיהלען לויפט דורך דורך מיין האַרץ, אַ זיסער פיבער טרייסעלט מיינע גלידער, און טרערען ווייזען זיך אין מיינע אויגען. אַ טיעפעס אונווידערשטעהליכעס בענקען נעהמט מיך אָן און טראָגט מיך אַוועק ווייט, ווייט, צו לענדער פון אונבעשרייבליכער שעהנקייט. איך זיץ אַ לאַנגע צייט פערזונקען אין מיינע רעיונות, ביז די זון געהט אונטער הינטער די בערג און די לעצטע שאָטענס אויף די ווענט הערמאַנען מיך, דאָס מיין מאַן וועט באַלד קומען אַהיים צום סאַפּער. איך ווער אין כעס

אויף אַלץ — אויף איהם, אויפ'ן קינד, אויף זיך און קריץ די ציינער פאַר וועהטאָג. וואָס פאַר אַ ווילדע בריאה איך בין!

מיין מאַן, איז אַ מאָדנער מענש. עס וואונדערט מיך, וואָס פאַר אַ מין מוח ער האָט, וואָס איהם וויל זיך קיינמאָל ניט לעזען קיין גוטע פּאָעזיע, אָדער רעדען פון קונסט־זאַכען. ער לעזט אַמאָל דיקענסעס אַ נאָוועלע און ער לעזט איהר אַזוי לאַנג, ביז ער ווערט איבער איהר איינגעשלאָפען; אַמאָל לעזט ער אַ צייטונג און רעדט וועגען די עלעקשאָנס: דאָס איז אַלץ. נאַטור, קונסט, מאַלעריי, מוזיק, א. ז. וו. דאָס אַרט איהם זעהר ווענִיג. איך אַליין וויים אויך ניט פיעל וועגען דעם, אָבער איך האָב עס ליעב מיט דער גאַנצער קראַפט פון מיין זעעלע און איך בין גליקליך, וואָס דער אַרטיסט בעזוכט מיך אַמאָל; ווען ניט ער, וואָלט איך דאָ אין גאַנצען פער'חושכ'ט געוואָרען. עס וואונדערט מיך אפילו, וואָס איך האָב — וואָס איך האָב — געהייראַטה? עה, דאָס איז נאַרישקייט! האָב איך שוין ווירקליך חרטה, וואָס איך האָב זיך פערבונדען? איך האָב עס דאָך געוואָלט, אַבי מיט ווען... אַי, מיט ווען...

עס איז אין גאַנצען אַ יאָהר און אַ האַלב זינט איך האָב גע־הייראַטה, און דאָך שיינט עס אַזוי לאַנג; טויזענד יאָהר, וואָלטען קוים געקענט שיינען לענגער. איך בין דאָן אַלט געווען קוים זיבעצעהן יאָהר; יעצט בין איך עטוואָס מעהר ווי אכטצעהן. איך בין שוין אַ מוטער! ווי דאָס רעדעל פון דער וועלט דרעהט זיך אַזוי גיך.

איך האָב אַמאָל געזעהן מעלבאַ אין „קאַרמען“, און זייט יענער נאַכט קען איך זי ניט פערגעסען. זי איז געווען אַזוי לע־בענספול, אַזוי מונטער, אַזוי שעהן, טאַנצענדיג אַרום איהר גע־ליעבטען, — אַזוי וואונדערליך לעבהאַפט און אַנציהענד, דאָס מיר ווילט זיך אָפט זיין אַזוי, ווי זי איז. איך האָב ווירקליך נאָכגעאַהמט איהר טאַנץ אין דר'היים. איך האָב אַוועקגעשטעלט אַ טשעהר אין מיטען פראָנט־רום און האָב אַרום איהם געטאַנצט אַזוי חנ'עוו־

דיג און לעבהאפט, ווי מעגליך. נאָך דעם האָב איך געלאַכט פון זיך אַליין און האָב זיך געהאַלטען פאַר חסר דעה. דאָך וואָלט איך מאַנכעסמאָל וועלען זיך הינגעבען צו ליעבע און ליידענשאַפט, ווי זי. עס מוז זיין עטוואָס בעצויבערענדעס און בעגייסטערענדעס אין אַזאַ לעבען. צו זיין בעטרונקען פון ליעבע, צו פיהלען, ווי דאָס יונגע בלוט זידט אין די אָדערען — ווירקליך איך פיהלען יעצט, דענקענדיג דערפון, דאָס מיין הארץ הויבט אָן צו שפּרינגען פאַר פרייד. דאָס ערמאינערט מיך ווידער אין קליין־רוסלאַנד, וואו איך בין געבאָרען און ערצויגען געוואָרען. דאָרט פלעג איך זעהן די שקצים מיט די שיקסעס, ווי זיי טאַנצען אין די דערפער, אָדער אין די ווינשענקען. ווי לעבעדיג זיי האָבען אויסגעזעהן אין זייערע קאָלירטע קליידער, בעקראַנצט מיט פרישע בלומען! ווי זייערע בעקלעך און אויגען פלעגען דאָס שיינען פאַר שמחה! ווי היים זייער אָטהעם פלעגט זיין; און ווי שעהן און גריננ פלעגען זייערע פיס בעריהרען דעם זאַמד־בעשאָטענעם באָדען! דאָס איז געווען אַ לעבעדיגע וועלט.

ער האָט מיך היינט בעזוכט. אויף דאָס קינד האָבען אויפגעפּאַסט דעם שכן'ס קינדער; קיינער האָט מיך ניט געשטערט. דער טאָג איז געווען שטיל; די הימלען בלוי און וואָלקענלאָז. אַ זאַנפטע בלענדענדע ליכטיגקייט האָט זיך אָבגעשלאָגען פון די קליינע סקאַלעס; די קוסטעס האָבען רוהיג געשלאָפען אין דער זון און אָפּט ווי אין חלום געשעפּטשעט. דאָס זשימען פון אַ פליגעלע אָדער אַ בין האָט זיך אָפּטמאָל געטראָגען צום אויער, דאַן איז אַלעס געוואָרען זעהר שטיל און אַנגענעהם. איך האָב צוגעמאַכט די לאָדענס, אום צו האַלטען דאָס צימער אַביסעל קיהלער, און זיך געזעצט נעבען איהם. אַ קורצע צייט האָבען מיר גערעדט, דאַן האָט ער ארויסגענומען פון טאַש אַ קליינע אויסגאַבע פון גהעטאָ'ס „פּויסט" און האָט מיר פאָרגעלעזען אַ סצענע — די גאַרטען־סצענע! ווי שעהן עס איז! ער איז דאַן געזעסען נאָהענט צו מיר, אַזוי נאָהענט, דאָס איך האָב געקענט פיהלען זיין אָטהעם. איין

מאָל האָט זיין האַנד בעריהרט מיינע און איך האָב אַ ציטער געטהאָן.

עס איז זעלטזאַם! ווען נאָר איך דענק וועגען איהם, דוכט זיך מיר, דאָס עטוואָס פון מיינע נערוועז פליעסט אַרויס צו איהם אַזאַ מין היץ, אָדער איך וויים וואָס און ווען ער איז נעבען מיר, ווער איך אָפּטמאָל צומישט וועגען דעם. אָפּטמאָל ווער איך אַזוי שוואַך און צערטליך, דאָס מיר ווילט זיך אָנשפּאַרען דעם קאָפּ אויף זיין ברוסט און וויינען ווי אַ קינד.

וואָס פאָרט וואָלטען די אנשטענדיגע פרויען פון מיר גע־דענקט, ווען זיי וואָלטען געוואוסט, וואָס איך טראַכט? זיי וואָל־טען גאַנץ בעשטימט געזאָגט: „אָט איז אַן אַראָבגעזונקענע בריאה, אַן אונטרייע פרוי, אַ פרויענצימער, וואָס האָט אין זיך אַ דיבוק, אַ פערבלאָנדזעטע נשמה, אַ געמיינע נאַטור, אַ פרוי, וואָס פער־דיענט פעראַכטעט צו ווערען פון אַלע אַנשטענדיגע פרויען.“ זיכער־ליך, זיי וואָלטען עס געזאָגט, און דאָך פיהל איך מיך אַזוי אונ־שולדיג, אַזוי גוט און ריין; וואָס קען איך טהאָן, ווען מיין האַרץ ליעבט אַ צווייטען? איך קען עס ניט צווינגען ניט צו ליעבען. די ליעבע אַליין איז אַזוי גרויס און ערהאַבען און אין מיר איז זי גאָר אַ זינד! אַ ווערטעל. מעג זי איינגעזונקען ווערען, ווי זי שטעהט און געהט.

די שטראָף פון דער נאַטור

איך האָב זי געזעהן אין האָספּיטאַל, זי איז געזעסען אין קראַנקען־גאַרטען און געהענדיג האָב איך זי בעמערקט, איך האָב אויף איהר געוואָרפען אַ בליק און בין געגאַנגען ווייטער אויף דער זאַמדיגער סטיעזשקע צווישען די בוימער. זי האָט מיך פעראינטערעסירט, איך האָב זי געוואָלט לענגער בעטראַכטען! איך האָב מיך אָנגעשפּארט אָן אַ בוים און האָב אויף איהר געקוקט, אָהנע זי זאָל עס בעמערקען. אַך! יענע מינוטען וועל איך מיין גאַנצען לעבען ניט פערגעסען, דען איך האָב אין זיי געזעהן אַ לעבען, וואָס האָט געהאַלטען ביים פערוועלקען אין מיטען זומער. איהר געזיכט איז געוועזען צאַרט־ווייס, נאָר מאָגער און עטוואָס געל פון דער קראַנקהייט, אויף איהרע באַקען האָבען געשפּיעלט צוויי ראָזען־רויטע קראַסקעס, צוויי פייערלעך, די לעצטע כחות איהרע. זי האָט געטראָגען אַ ווייס קלייד און אַ ווייסען גרינגען יאַקעל, וואָס איז געוועזען אַרומגעזוימט מיט רויטע שפּיצען אַרום די אַרבעל און אַרום האַלז, די רויטע שפּיצען אַרום האָבען איהר צוגעגעבען אַ וואונדערבאַרען חן: אַ חן, וואָס האָט מיך ערשראָקען, ווייל איך האָב געזעהן, אַז ער וועט ניט לאַנג גלענצען... איהרע מיענען האָבען אויסגעדריקט אַן אונבעשרייבליכע גוטמוטהיגקייט, אַ מיעדקייט, ווי מען טרעפט עס אימער ביי די שווינדזיכטיגע. יאָ, זי האָט געהאַט די שווינדזוכט וואָס זויגט אויס דעם כח מיט'ן לעבען צוזאַמען. די זון האָט געהאַלטען ביים אונטערגעהן און האָט פערגאָלדעט די בוימער־שפּיצען מיט די לעצטע שטראַהלען, זי האָט אויפגעהויבען די אויגען און האָט געקוקט אויף דער זון. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז זי, די זון, וויינט און איהרע שטראַהלען זיינען די טרערען; פיליייכט האָט זי געוויינט איבער דעם וואָס זי האָט

איהר אונטערגאנג פערגליכען מיט דעם אונטערגאנג פון איהר איינענעם לעבען, ווער וויים ?...

א ווײַלע שפּעטער האָט זי זיך אויפגעהויבען אריינצור־געהן אין איהר אבטהיילונג. איך האָב זי נאָכגעקוקט ביז זי איז ארויף דעם קליינעם טרעפּעל, וואָס האָט געפיהרט אין האָספּיטאל, ביז זי האָט געעפענט די טהיר און איז פערשוואונדען. . . . .

. . . .

. . . .

מיט צוויי יאָהר צוריק איז זי אלט געווען זיבעצעהן יאָהר. זי איז דאן געווען קערפּערליך פאָלקאָם ענטוויקעלט, שעהן פון אויסזעהען, שעהן געוואקסען און געזונד. זי האָט געארבייט ביי דער מאשין, זי האָט ניט געליעבט דעם „קיהלען“, דעם „אנגענעה־מען“ שאָפּ און דאָך פלעגט זי זיך פרעהען מיט איהם, ווייל זי און א איינגערע שוועסטער האָבען געדארפט ערנעהרען די גאנצע פאַ־מיליע, דער פאָטער איז געשטאָרבען און די מוטער איז געווען אין די עלטערע יאָהרען און האָט ניט געקענט פערדיענען.

זייט א קורצע צייט איז זי אָבער געוואָרען מאגערער, בלייכער און ערנסטער. די מוטער פלעגט זיך עפּטערס איינקוקען אין איהר געזיכט, פלעגט זיך אָבזיפצען און בעדויערען, וואָס איהר קינד דארף אזוי שווער ארבייטען; זי האָט אָבער ניט געוואוסט וואָס איהר קינד פעהלט, פון וואָס זי ליידעט, אויך איהרע חבר'טעס, וועלכע האָבען זי געקענט אלס א מונטערע און א וויציגע, האָבען זיך פערוואונדערט איבער איהר שלעכטען אויסזעהען, אי־בער איהר ערנסטקייט.

זיצענדיג ביי דער ארבייט, פלעגט זי זיך פערטראכטען און זיצען א רעכטע צייט פער'חלום'ט. די מיידלאך פלעגען אויף איהר אין אָנפאנג קוקען און שווייגען, אָבער פּלוצלינג פלעגען זיי אויסשיסען א געלעכטער. זי פלעגט דאן ווערען דערשראָקען, צומישט, און זיך אומקוקען אין אלע זייטען, ניט ריידענדיג קיין וואָרט, פלעגט זי אָנהויבען טרייבען די מאשין מיט אלע כחות,

אזוי ווי זי וואָלט געווען בייז. זי פלעגט אָבער ניט זיין בייז, אין א ווייַלע אַרום פלעגט זי אויפהויבען דעם קאָפּ, וואַרפען א בליק אויף די מיידלעך און ווייטער דרעהען דעם ראָד. פון וואָס האָט זי דאן געטראַכט? פיליכט פון ליעבע, פיליכט פון הייראַטען, ווער קען דאָס וויסען? אָבער ניין! זי האָט ניט געדענקט, ניט געטאָרט טראַכטען פון אַזעלכע זאַכען — זי איז געווען אָרים.

ווען זי פלעגט קומען אין א געזעלשאַפט און א בעקאַנטער יונגערמאַן האָט איהר געגעבען די האַנד, פלעגט זי אויפציטערן, זי פלעגט פיהלען זיין אָטהעם און די ברוסט פלעגט זיך שטאַרק בעוועגען און זי פלעגט אויסמיידען מיט איהם צו רעדען. זי פלעגט אפילו יאָ וועלען מיט איהם פערברענגען, זיך אונטערהאַלטען מיט איהם, זיין נאָהענט מיט איהם און פלעגט עס דאָך ניט טהאָן. זי האָט עס ניט געטהאָן — אָבער די ברוסט פלעגט זיך שטאַרק בעוועגען, די נערווען פלעגען ציטערן און איהר אָטהעם איז געווען הייס, ברענענד הייס. וואַרום האָט זי זיך ניט אונטערהאַלטען? זי איז געווען אָרים...

אין דער לעצטער צייט האָט זי ליעב געקראָגען די איינזאַמקייט. קומענדיג פון דער אַרבייט, פלעגט זי נאָר אָבעסען סאַפּער און באַלד אַריינגעהן אין שלאָף־צימער, וואָס האָט זיך גערופען איהר צימער. זי פלעגט צומאַכען די טהיר, זיך זעצען לעבען פענסטער און לעזען א בוך. מאַנכע נעכט פלעגט זי קוקען אויף'ן הימעל, ניט וויסענדיג וואַרום, זי האָט ניט פערשטאַנען קיין אַסטראָנאָמיע און האָט ניט געזוכט קיין נייע פּלאַנעטען; זי האָט אָבער געליעבט דעם ווייטען, קלאָרען הימעל, די בלאַסע שטערן און די לבנה. קוקענדיג אויף זיי, פלעגט זי פיהלען אין איין און דערזעלבער צייט א בעפרידיגונג און א פערלאַנגען, א לוסט און א שמערץ. אזוי פלעגט זי אָבזיצען מאַנכעס מאָל שטונדענלאַנג, האַלטענדיג דעם קאָפּ אויף די ווייכע צאַרטע הענד און די עלענבויגענס אויפ'ן פענסטער. אוועקגעהענדיג פון פענסטער איז זי אימער געווען מיעד, שוואַך און אָפּגעמאַטערט. איין אָבענד איז זי געזעסען

ביים פענסטער, ווי געוועהנליך, און האט געקוקט, אבער ניט אויף'ן הימעל; זי האט געקוקט אין א צווייטען פענסטער, פון וועלכען עס האט זיך געזעהן א גרינער שיין פון א לאמפ. דאס איז געווען א פענסטער פון א שלאפצימער, און פאר דעם שיין פונ'ם לאמפ האט מען געקענט זעהן, אז ער איז אויסגעפוצט מיט א סך בלומען און פעדערן פון פערשיעדענע גרויסע פויגעל. דער שלאפצימער האט אויסגעזעהן ווי א קליינער גן־עדן, א גן־עדן פאר זיין רייכען בעזיצער. ביי א טישעל, אויף וועלכען עס זיינען געשטאנען פרישע ראזען, איז געזעסען א יונגע פרוי און האט געשיינט צו שרייבען. באלד איז אריין א יונגערמאן, האט זיך צוגעבויגען צו איהר און האט זי געקוסט. די יונגע פרוי האט א זיסען, גליקליכען שמייכעל געטהאן, האט זיך גלייך אויפגעהויבען און איהם ארומגענומען, זייערע ליפען האבען זיך ווידער צוזאמענגעשלאסען...

—דו שלאפסט נאך ניט מיין קינד? — האט זי ליגענדיג אין פענסטער, פלוצלינג דערהערט די מוטער'ס שטימע. זי איז געווארען ערשראקען און איבערראשט, און ציטערנדיג האט זי אראבגעלאזען דעם פארהאנג. הערענדיג די מוטערס שטימע, אבער ניט איהרע ווערטער, האט זי איהר דאך געענטפערט, „איך לעג מיך שלאפען". זי האט זיך ווירקליך געלעגט, דען א קאלטער שוויים האט זי בעגאסען. זי איז געווען צומיישט און האט ניט געהאט קיין כח אויף די פים צו שטעהן. זי האט אבער ניט געקענט איינשלאפען און ניט געקענט איינליגען, דען זי איז געווען צו שטארק אויפגערעגט. שטיל איז זי ארונטער פון בעט, איז צוגעגאנגען צום פענסטער און אויפגעהויבען דעם פארהאנג, אבער אין יענעם צימער איז שוין געווען פינסטער...

די גאנצע נאכט האט זי זיך געווארפען און געפיבערט: פון ליידענשאפט און אויפרעגונג האט זיך איהר יוגענד־פאנטאזיע צושפיעלט, זי האט געזעהן בילדער, וועלכע זי האט זיך שוין לאנג צוריק פארגעשטעלט, זיצענדיג אין שאפ ביי דער מאשין, אדער ביין פענסטער אין „איהר צימער". אט האט זי געטרוימט, איז

זי אין פּאַרק... פון ווייטען הערען זיך זיסע טענער פון אַן אָרקעס־טער.... פויגעל זינגען... בלומען דופטען... דער טייבעל מורמעלט... אַ ווינטעלע בעוועגט דעם גראָז... אויף אַ באַנק אונטער אַ בוים זיצט זי און רעדט פון ליעבע... איהרע ליפּען בעוועגען זיך... אַנדע־רע ליפּען בעוועגען די איהריגע, אין דער לופט פּערקלינגט עפּעס... טעלער, גאָפּעל און מעסער קלינגען... מען רעדט, מען לאַכט, מען אונטערהאַלט זיך... באַלד טאַנצט מען ווידער... אַלע קוקען אויף איהר, אויף איהר ווייסע קלייד, אויף דעם מירטען־קרענצעל, וועל־כען זי טראָגט אויף'ן קאָפּ... זי אָבער קוקט אויף איינעם...

ווידער ענדערט זיך דאָס בילד:

זי איז אין אַ קליינעם, וואַרעמען צימער... זי ליגט אין אַ ווײ־כער, זויבערער בעט... איהרע שעהן געפּאַרמטע און צאַרטע גליעדער ציטערן... די פולע ברוסט בעוועגט זיך... עס קלאַפּט פאַר ערוואַר־טונג... זי הערט טריט... די אונשולד פערשעהמט זיך... אַ ראָזען־רויטקייט בעדעקט איהר געזיכט... אייניגע סעקונדען פערגעהען... אַ האַנד הויבט לאַנגזאַם אויף די דעקע... „שוין צייט אויפצושטעהן צו דער אַרבייט, מיין קינד"! הערט זי פּלוצלינג אַ שטימע, די מוטער'ס שטימע, זי עפענט די אויגען און קוקט זיך אַרום וואו זי איז אין דער וועלט, וואו די שעהנע בילדער זיינען...

„שוין זעקס אוהר, מיין קינד".

„וואו איז ער?...

ווער מיין קינד?...

„ער... דו גאָר?... גאָר דו?...

„איך מוז לויפען צום דאָקטאָר, זי רעדט פון היץ, זי איז קראַנק", זאָגט די ערשראָקענע מוטער און געהט בעטען אַ שכנה צו בלייבען אויף אַ ווייל אין שטוב...

אין אַ וואָך אַרום האָט מען זי גענומען אין האָספּיטאַל.

די דאָקטוירים האָבען עפּעס געדעדט פון געזונדע מענשען... פון נאַטור... פון בעפרידיגונג... אָבער וואָס קען וויסען אַ אונווי־סענדע און אַלטע מוטער?

א ליעבעס־געשיכטע

איך האָב געעפענט דעם ראָמאַן און האָב פאָלגענדעס געלעזען:

„זיי האָבען זיך בעגעגענט צום ערשטען מאָל אויף א באָל. די מוזיק האָט געשוויגען, דען מען האָט ערשט געהאַט אָבגעטאַנצט א וואַלצער. ער, וועלכער האָט ניט געטאַנצט, איז אַרומגעגאַנגען און האָט געשיינט צו זיין פערטראַכט. זי, וועלכע האָט יא געטאַנצט, איז געגאַנגען זוכען א פּלאַץ צו זיצען און איז איהם געקומען ענטקעגען. זי איז געגאַנגען געאַרעמט מיט איינעם, וואָס האָט געשיינט צו זיין איהר מאַן. איבריגענס, ווען מען וואָלט זיך נאָכפרעגען ביי די מיטגליעדער פון איהר געזעלשאַפט און ביי דעם בעריהמטען „מסדר קדושין“, וואָלטען זיי ערקלעהרט, אַז דער, מיט וועמען זי געהט געאַרעמט, איזווירקליך איהר מאַן — כדת משה וישראל.

זי איז געוועזען שעהן, רייצענד שעהן. איהר קערפּער איז געוועזען אָבגעטאָקט; אין איהרע בעוועגונגען, אין איהר געהן, איז געלעגען א טאַקט, א קלאַנג, אַן אַרט שטומע מוזיק. איהרע שעהנע, גרויסע אויגען האָבען באַלד איבערצייגט, אַז זי איז א מונטערע, א וויציגע און א פיהלענדע; איהר שעהן געפאָרמטעס געזיכט האָט געצייגט, אַז זי איז איז איינינגער מאָסען אינטעליגענט. ער וואָלט זי פיליכט ניט בעמערקט, דען ער האָט געהאַלטען די אויגען אַראָבגעלאָזען צום באָדען. אין דעם זעלבען אויגענבליק האָט זי אָבער פערלאָרען א זיידענע טיכעלע. קוקענדיג אויף דער ערד, האָט ער עס בעמערקט, און אויפהויבענדיג די טיכעלע, איז ער צו־געגאַנגען און האָט עס איהר אָבגעגעבען. זי האָט איהם העפליך

בעהאנקט, איהם פריינדליך אנגעקוקט מיט איהרע שעהנע, גרויסע אויגען און האט די טיכעלע צוגענומען. זייערע פינגער האבען זיך בעריהרט און עפּעס א געהיימער געפיהל, א פונק, איז אין דעם זעלבען מאמענט דורכגעלאָפען דורך זייערע הערצער. וואס איז דאס געווען? עטוואס, וואס האט ניט קיין נאמען; א געפיהל, וואס איז עטוואס מעהר ווי גלייכגילטיגקייט. ער איז געגאנגען ווייטער מיט זיין געוועהנליכען שטאלץ. אבגעהענדיג אייניגע טריט, האט ער עפּעס ניט ווילענדיג א קעהר געטהאן דעם קאפּ צו דער זייט, וואו זי איז אוועק. ער האט בעמערקט, אז אויך זי האט געקוקט אויף הינטען און האט זיך ערשט געווענדעט אין איהר פריהערדיגער ריכטונג. זאל זי האבען איהם נאכגעקוקט? ער האט עס ניט געקענט דענקען. געבענדיג איהר די טיכעלע, האט ער בעמערקט אויף איהר פינגער דעם טרויאונגס־רינג; וואס פאר אן אינטערעס קען זי האבען פאר איהם, פאר אן אונבעקאנטען יונגען מאן, ווען זי איז פערהייראטה? איבעריגענס, האט ער גע־שיינט זיך וועניג צו קימערען וועגען דעם און איז גלייכגילטיג גע־גאנגען זיין וועג. —

* * *

עס זיינען אוועק צוויי מאנאט זייט יענעם אבענד, אין וועל־בען דער באל האט שטאטגעפונען. דאס איז געווען א זונטאג נאכ־מיטאג. אין א שעהן מעבלירטען צימער איז זי געזעסען און האט געבלעטערט אן אלבאם. דער, וואס זי האט געזעהן יענעם אבענד אויפ'ן באל, האט געקענט בעמערקען אין איהר א פערענדערונג — דער שמייכעל, וואס איז פריהער געלעגען אין די ווינקלען פון איהרע ליפּען, האט יעצט אויסגעדריקט א גרינגען שמערץ; די לוסטיגע, לעבעדיגע אויגען זיינען עטוואס דונקעלער געווארען; אין איהר בליק איז געלעגען דער זעלבער רייץ פון פריהער, מעהר נישט א גרינגע שארפקייט, עפּעס אזוי ווי א גרינגע מעלאנכאליע האט זיך

אין איהם אריינגע׳גנב׳עט. מען האט עס אבער קוים געקענט בעמערקען — און ווירקליך האט עס קיינער ניט בעמערקט...

זי האט אריבערגעמישט אייניגע בילדער און האט זיך פערקוקט אויף איינעם פון זיי. עס האט געשיינט, אז זי האט געקוקט גלייכגילטיג אויף דעם בילד, אבער זיך בעסער צוקוקענדיג, האט מען געקענט זעהן, אז איהרע געזיכטסציגע דריקען אוים א זעלטזאמען, אינערליכען געפיהל.

אין א ווײלע ארום האט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר פלאץ און איז אריין אין צווייטען צימער; אין שלאפצימער, אויף א זוי־בער, ריין־בעדעקטער בעט איז געלעגען איהר מאן און האט געשלאפען. זי איז געבליבען שטעהן אין טהיר, האלטענדיג איין האנד אנגעשפארט אין דער הויך אן וואנד, די צווייטע אראבגעלאזען. זי האט געקוקט אויף איהר מאן און האט זיך פערטראכט. פון וואס האט זי געטראכט? עפעס פרעמדע רעיונות, פערשיעדענע עראינערונגען האבען זיך געמישט אין איהר קאפ. זי האט זיך עראינערט אן דעם טאג פון איהר חתונה; איהר האט זיך געדאכט, אז זי איז איהר מאן ניט אזוי איבערגעגעבען ווי דאן, אז זי ליעבט איהם ניט מעהר אזוי אויפריכטיג, ווי מיט אייניגע מאנאט צוריק. צו גלייכער צייט האט זיך אין איהרע געדאנקען אריינגע׳גנב׳עט א גרינגער צווייפעל: אויב זי האט איהם ווען־עס־איז ווירקליך געליעבט? עס האט איהר יעצט געשיינט, אז זי האט זיך מיט איהם פערבונדען מעהר צוליעב זייטיגע אינטערעסען, ווי אוים ריינער ליעבע. עפעס האט זי דאן יא געהאט א סימפאטהיע צו איהם, א פריינדשאפט, אן ארט ליעבע; אבער יעצט האט זי אליין ניט געוואוסט וואס פאר א נאמען זי זאל געבען דעם פריהערדיגען געפיהל. אויך יעצט איז זי איהם געווען טריי, האט זיך געצייגט צו איהם פריינדליך; איהר איז אבער, זא צו זאגען, געווען שווער דיעזע פריינדשאפט, דיעזע טרייהייט, איהם צו צייגען.

זי האט עס פון דעסטוועגען יא געטהאן און זי פלעגט זיך פיהלען צופריעדען מיט דיעזער האנדלונג, וועלכע זי האט אנער־

קענט אלס איהר פליכט. זי פלעגט זיין שטאלץ דערויף; פלעגט זיך בעטראכטען אלס זיעגערין; ווען פלעגט זי בעזיעגען? איהרע אייגענע געפיהלען...

אט דאס האט זי געטראכט און שווער איז איהר געווארען אויפ'ן הארצען. זי האט געבענקט נאך עטוואס, זי האט געפיהלט א זעהנזוכט, איהר הארץ האט געשמאכטעט נאך עטוואס אונבע־קאנטעס. וואס איז דאס געווען? זי האט עס אליין ניט גע־וואוסט און פיליכט האט זי עס ניט געוואלט וויסען...

* * *

נאך א פאר מאנאטען זיינען פערלאפען. אין זיין אייגזאמען צימער אויפ'ן בעט איז „ער" געזעסען, דעם קאפ אנגעשפארט אויף די הענד און האט געטראכט.

איז ער דאס דער געזונדער, בעדאכטער מענש פון פריהער? וואו איז אהינגעקומען זיין פעסטער כאראקטער, זיין קאלטע אי־בערלעגונג? פערשוואונדען, אלעס פערשוואונדען! אויפ'ן הי־מעל ציהען די שווארצע וואלקענס, גלייך ווי הונגעריגע רויב־פוי־געל, און גלייך ווי די וואלקען ציהען זיך אין זיין מח די שווארצע געדאנקען; און יעדער געדאנק, וואס ציהט זיך אוועק, נעהמט מיט א טהייל פון זיין הערץ, א טהייל פון זיין לעבען. ער קוקט ארוים אויף דער גאס: דער שנעע צושמעלצט, דער ווינטער געהט אוועק און דער פריהלינג קומט באלד אן. די זון וועט אנווארעמען די ערד און טויזענדער פרישע בלומען וועלען ארויסבליהען פון איהר שויס. אויך אין זיין הערץ וויל עס ווערען פריהלינג, טוי־זענדער נייע געפיהלען ליגען אן איהר בעהאלטען. אבער אויך זיין הערץ דארף האבען א זון, וואס זאל דיעזע געפיהלען ארויסקושען פון איהר, און דיעזע זון קען נאר זיין — זי...

ביי דעם געדאנק איז ער אויפגעשפרונגען: — זי.... וואס פאר א רעכט האט ער געהאט פון איהר צו הענקען? זי איז פערהיי־

ראטה און וואס פערלאנגט ער? מיט וועלכע פערשטאכענע אוי־
גען קען ער קוקען איהר מאן גלייך אין געזיכט, איהם זאגענדיג, אז
ער איז זיין בעסטער גוטער פריינד? ווי קען ער עס איהם זאגען,
ווערענד ער קוקט אויף זיין פרוי מיט אזעלכע שמאכטענדע בלי־
קען? אבער וואס פאר א פערברעכען איז דאס? ער ליעבט זי
דאך ניט אום איהם צו זיין א שונא; ער ליעבט זי איינפאך דער־
פאר, ווייל ער ליעבט זי. די ליעבע, אדער די נאטור, ווייס ניט
פון קיין פארגעשריבענע געזעצע. דאן, ווען ער פלעגט צו זיי קו־
מען און פלעגט זי וועלען אומארמען, איז ער דען ניט געווען צו
איהר מאן דער זעלבער גוטער פריינד ווי בעפאר? פלעגט ער זיך
אליין ניט מאכען קיין פארווירפע פאר זיינע געדאנקען, וואס האבען
געוואלט אריבערטרעטען דעם גרענעץ פון דעם טבעת־קדושין? יע!
און דאך האט ער געליעבט, געליעבט ביז צום וואהנזין. זי האט
איהם געזאגט, אז זי וויל בלייבען שטארק, זי וויל „זיעגען". ער
האט גוט פערשטאנען, אז דאס מיינט: נאכקומען די פאראורר־
טהיילע פון דער וועלט, פאלגען די פריינד און בלייבען טריי דעם
מאן, וועלכען זי ליעבט ניט מעהר. איהם האט זי געהייסען זיך
ארויסשלאגען פון קאפ אלע נאַרישקייטען און האט איהם פערבאטען
זאגאר צו איהר אין הויז צו קומען.... האט זי עס געטהאן דערפאר,
ווייל זי האט איהם ניט געליעבט? ניין! ער האט געהערט די צו־
בראכענע שטימע, מיט וועלכער זי אט ארויסגערעדט דיעזע ווער־
טער און ער האט זי פערגעטערט. ער האט זי פערגעטערט און גע־
שעצט נאך העכער דערפאר, ווייל זי האט איהם פערבאטען זי צו
זעהן; ער האט זיך בעשלאסען ניט מעהר צו געהן אין דער גאס,
וואו זיי וואוינען. אבער ווי גערן וואלט ער כאטש נאך איין מאל
אויף איהר א קוק טהאן און דאן.... דאן אויסגעהן פאר ליעבע!....

* * *

אין איינע פון די שעהנע פריהלינגס-נעכט האָט מען געקענט זעהן א יונגען מאן ארומגעהענדיג צומישט אין גאס. זיינע האָר זיינען געווען ניט פערקאמט, דאָס געזיכט בלייך און די בליקען מע־לאַנכאָליש. ער האָט געשיינט זיך פאר יעמאנדען צו היטען און האָט יעדען אויגענבליק געוואָרפען א בליק אויף די הייזער פון דער צווייטער זייט גאס. פּלוצלינג האָט ער אויסגעשאָסען אין א גע־לעכטער, האָט זיך פערקייכט און איז געפאלען; מענשען זיינען זיך צוזאמענגעלאָפען אויף דעם בייז וואונדער! מען האָט איהם א רעכטע צייט געמינטערט און ענדליך אוועקגעפיהרט אין האָס־פּיטאָל.

צו דערזעלבער צייט איז אין איינע פון די הייזער, אויף וועל־כע דער יונגער מאן האָט געקוקט, געפאלען אין אָהנמאכט א יונגע פרוי, א שוואנגערע, שטעהענדיג ביי א פענסטער, גאָר פּלוצלינג. זי האָט דעם זעלבען אבענד מפּיל געווען א טוידטעס קינד און איז געבליבען קראנק — "

דאָס איז דער טרויעריגער סוף פון דער ליעבעס-געשיכטע. טרויעריג, זעהר טרויעריג! אָבער ווי אונגעהייער נאריש! ווער האָט זיי דען געשטערט?.....

די יתומה

ערשט נעכטען האט מען איהר טרייען, גוטען פאטער ארונטערגעלאזען אין דער קאלטער גרוב, און מיט איהם צוזאמען האט מען פערשאטען און בעגראבען איהר פרייד, איהר לוסט, איהר גליק און האפנונג... מיט דריי טעג צוריק האט זי זיך נאך גליקליך געשעצט און אויף איהרע געדאנקען איז גאר ניט ארויסגעקומען, אז אין א פאר טעג ארום וועט זי זיין אזוי אונגליקליך. זי איז שטענדיג פרעהליך געווען, כאטש זיי זיינען ארים געווען, — ער איז איהר אלעס געווען, אי א פאטער, אי א מוטער, אי א ברודער, אי א פריינד. איהר מוטער איז געשטארבען, ווען זי איז אלט געווען א האלב יאהר, פון דאן אן האט זי דער פאטער אויפגעהאדעוועט אויף זיינע ארעמס, אלס איינציג קינד און אלס פארבילד פון זיין געטרייער פערשטארבענער פרוי.

יעצט האט זי אויך איהם פערלארען און איז געבליבען א דאפעלטע יתומה, ארים, עלענד, יונג און אונערפאהרען אין דער גרויסער ברייטער, פערדארבענער וועלט; אהן פריינד, אהן בעקאנטע און אהן בעשיצער. דאך ניט פון זיך האט זי געטראכט, נור פון איהם, איהר געטרייען פאטער, פון וועלכען זי איז אויף אייביג אבגעשיידט געווארען, און וועלכען זי האט ניט געקענט פערגעסען. ווי א פערבלאנדזשעט שעפסעלע איז זי ארומגעגאנגען דעם גאנצען טאג און די גאנצע נאכט, זייט מען האט איהם בעגראבען, אזוי ווי זי וואלט איהם געזוכט אין אלע ווינקעלעך פון דעם גרויסען, ברייטען פלאץ, וואו די פאבריקען זיינען געשטאנען... זי פלעגט עפענען די טהיר פון דעם קליינעם הייזעל, אין וועלכען זיי האבען געוואוינט און פלעגט זיך איינקוקען איןביידע צימערען. און דער־

זעהענדיג, ווי אלץ איז דאָרטען פוסט און וויסט, פלעגט אויף איהר אָנפאלען אַן אימה, אַ טויט־שרעק, און זי פלעגט די טהיר ווידער צומאַכען און בלייבען אויפ'ן גאַס, נאָר ווען זי פלעגט יאָ אריינגעהן אין שטוב און אַ קוק טהאָן אין פענסטער און זעהן דאָרטען ווייט, ביי יענעם זייט וואלד, די שטאַרק פערשנעעטע שפּיצען פון די מצבות, ערשט דאַן פלעגט זי פערשטעהן, אַז איהר זוכען איז אומזיסט, און טרויעריג פלעגט זי לאָזען דעם קאָפּ זינקען אויפ'ן ברוסט, קלערענדיג וועגען דעם אָרט, וואו איהר פאָטער ליעגט...

ווי זי האָט זיך דאָס פערענדערט אין דער קורצער צייט! ס'איז אונמעגליך צו דערקענען, אַז דאָס איז דיזעלבע שעהנע, בליהענדע, לוסטיגע קינד, וואָס זי איז געווען מיט אַ פּאָר טעג צוריק; איהרע שעהנע פורפור־ראָזע באַקען זיינען געוואָרען איינגעפאלען און זיינען געל, ווי וואַקס; איהרע רויטע ליפּען זיינען בלאַס געוואָרען; די שעהנע בליצענדע אויגען איהרע זיינען געוואָרען מיעד און רויט פון פיעל וויינען און האָבען פערלאָרען די צויבערקראַפט, מיט וועלכע זיי פלעגען צוציהען יעדע מענשליכע האַרץ, ווען מען פלעגט אין זיי אַ בליק טהאָן; איהרע שעהנע גאָלדענע לאָקען זיינען אַזוי ווי דונקעלער געוואָרען און אָהן אַן אָרדנונג זיינען זיי געווען צוואַוואָרפען איבער איהרע אַקסלען; פאַר קיין זאַך האָט איהר ניט געאַרט, דען וואָס קען פיהלען דער מענש פאַר שעהנקייט, ווען די זעעלע פעהלט אין איהם? און איהר האָט עס געפעהלט; איהר פאָטער איז ניט געווען...

* * *

דער קורצער ווינטער־טאָג האָט זיך גענייגט צו זיין ענדע; די זון האָט אָנגעהויבען אראָפּצוזינקען, מאַכענדיג פּלאַץ פאַר דער אָנקומענדער נאַכט.

אויף אַ ביינקעל ביין פענסטער זיצט די יתומה, דעם קאָפּ אָנגעשפּאַרט אויף די הענד און די בליקען געווענדעט אַהין, צו יענעם אָרט, וואו די מצבות שטעהען...

אין צימער איז אלעס צואווארפען אהן ארדנונג. אויף די דונ־קעלע ווענט וועבען זיך די אבענד־שאטענס און שפרייטען אויס א טיעפען טרויער אויף דעם צימער און איהר איינוואוינערין. זי זיצט שטיל פערטראכט, ניט וויסענדיג וואס זי טראכט; קיין ריהר, קיין קעהר, קיין בעוועגונג, ווי א מארמארנע סטאטוע. אין צי־מער ווערט דונקעלער, די נאכט גנב'עט זיך אריין און מאכט די הערשענדע טוידטען־שטילקייט נאך מורא'דיגער, אפילו דער וואנד־זייגער שטעהט שטיל, אזוי ווי ער וואלט געטרויערט נאך זיין גוטען בעל־הבית, וועלכער פלעגט אבהיטען איהם פינקטליך אנצוציהען, אום ער זאל קענען ווייטער געהן. — פלוצלונג הערט זיך א קלאפ אין טהיר און באלד געפינט זיך אין דעם טרויעריגען צימער א צווייטע פערזאן. „ווי קאלט דא איז", האט ער פאר זיך געמורמעלט שטילערהייט. ער איז אייניגע סעקונדען געשטאנען און האט זיך ענדליך אבגערופען: „מיס שטיין!" — זי האט זיך א טרייסעל געטהאן, דערהערענדיג איהר נאמען. און א בליק טהוענדיג אויף דעם גאסט, האט זי אין איהם דערקאנט דעם פא־בריקאנט, אויף וועמעס פעקטארי איהר פאטער איז געווען א וועב־טער זייט יאהרען לאנג.

— איך האב מיט אייך וואס צו רעדען, ליעבעס קינד! איהר ווייסט דאך, אז איך דארף איצט האבען אן אנדער וועכטער, און דער נייער וועכטער מוז אויך וואוינען אויף דעמזעלבען פלאץ, וואו די פאבריקען שטעהען, אזוי ווי אייער פאטער האט געוואוינט.

— נו, און וואס פערלאנגט איהר פון מיר? — האט זי ער־שראקען געפרעגט, און איהר הארץ האט אנגעפאנגען מעכטיג צו קלאפען.

— ליעבעס קינד — האט ער געענטפערט — דער וועכטער דארף דא האבען זיין וואוינונג און קיין אנדער וואוינונג האב איך ניט פאר איהם, אויסער....

— אויסער וועלכע? — האט זי איהם איבערגעשלאגען.

— אויסער די, וואו אייער פאטער האט געוואוינט — האט ער געענטפערט מיט א קאלטען טאן.

ווי א דונער־שלאק האבען איהר געטראפען דיעזע ווערטער; איהר קערפער האט אנגעהויבען צו ציטערען, ווי אין א פיבער, די פיס האבען זיך געבויגען אונטער איהר און מאכטלאז איז זי אני־דערגעזונקען אויפ'ן שטוהל, וואס איז געשטאנען הינטער איהר. דער פאבריקאנט האט זיך דערשראקען, נאר באלד איז זיין שרעק אריבער: פון די אויגען פון דער יתומה האט זיך א גאס געטהאן א קוואל טרערען, און א ווארף טהוענדיג זיך איהם צו די פיס, האט זי געבליפעט.

— האט מיטלייד מיט מיר! האט מיטלייד מיט אן עלענדע, אונגליקליכע יתומה און פערטרייבט מיך ניט פון דאנען. נאלען מיינע ווארעמע טרערען ווייך מאכען אייער הארץ, אזוי ווי דער טהוי מאכט ווייך די בלום; זאלען זיי אין אייער הארץ אויפוועקען די געפיהלען פון מיטלייד, וועלכע זיינען געווים דא ביי יעדען מענשען... איך בעט אייך, גוטער מענש, ערבארעמט אייך איבער מיר און לאזט מיך דא ווייטער וואוינען, אין דער קליינער ארעמער שטיבעל. דא אין די דונקעלע צימערען האב איך צום ערשטען מאל די זון ערבליקט אין מיין מוטער'ס ארעמס, און דא האב איך מיין גוטע מוטער פערלארען, דא בין איך אויפגעצויגען געווארען פון מיין טרייען פאטער און דאן האב איך איהם פערלארען.... דא האב איך מיינע גאלדענע קינדער־יאהרען פערבראכט, געשפיעלט, געזונגען, געטאנצט, געלאכט און געלערענט, דא האט מיך מיין צערטליכער פאטער געהאלטען אין זיינע ארעמס און האט מיך גע־קושט מיט זיינע זיסע ליפען — די קליינע דונקעלע רומס זיינען פאר מיר טהייערער ווי אלץ אין דער וועלט... ווען איך האב זיך אויסגעלערענט נעהען און שטריקען, האב איך פלייסיג געארבייט און פערהפערטיגט גארדינען צו בעפוצען די פענסטער, טישטוכער האב איך אויסגעשטריקט אום די טישען צו בעדעקען, איך האב קיין מיה ניט געשפארט און האב אונזער קליינע וואוינונג פער־

וואנדרעלט אין א גן־עדן. איך האב עס געטהאן אום מיין פאַ־טער'ס הארץ צו ערפרעהען, ער זאל נאכדעם ווי ער פריהרט זיך אן די גאנצע נאכט, געפינען א ריינע שטוב, וואו זיינע מיעדע גליעדער אויסצורוהען. איך האב זיך געפרעהט, ווען ער האט זיך געפרעהט, און געוויינט, ווען ער האט געוויינט....

— אבער ווארום זאלסטו, ליעבעס קינד, יעצט דערמאנען די פערגאנגענהייט? — האט זי דער פאבריקאנט איבערגעשלאגען — וואס געווען איז געווען, וואס דארפסטו עס דערמאנען און זיך אב־עסען די הארץ אומזיסט?...

— אומזיסט? אָה, ניין, גוטער הערר! איך קען עס ניט פערגעסען, מעהר וועל איך אזעלכע צייטען ניט האבען. איך בעט אייך נאך אמאל, לאזט מיר דא זיין, וואו מיין פאטער האט גע־לעבט און איז געשטארבען, וואו יעדער ווינקעלע וועט מיך ערא־נערען אן איהם: זיינע קליידער, וואס ער האט לעבעדיגערהייט געטראגען, וועט מיר הייליג זיין אנצוזעהען דא, אויף דעם זעל־ביגען פלאץ וואו פריהער; דא אין די צימערען, און דער לופט, איז גאך ניט פערקיהלט געווארען זיין אטהעם, דא בלאנדזשעט נאך ארום זיין גייסט ביי זיין טאכטער, דא זיינען נאך ניט פערשטוממט געווארען די טענער פון די גיטארע, אויף וועלכע ער פלעגט שפיע־לען זונטאג־צייט.

— מיין ליעבעס קינד — האט זיך דער פאבריקאנט אבגערו־פען מיט א קאלטען טאן — דיינע רעד זיינען אומזיסט, מיין הארץ טהוט מיר אפילו וועה, נאר איך קען דיר ניט העלפען, דער וועכטער דארף מארגען אריינציהען דא און די שטיבעל מוז לעדיג ווערען, מיינע צימערען קען איך איהם ניט אבגעבען...

— אבער איך גלויב ניט, אז איהר וועט אזוי גרויזאם זיין און וועט פון מיר אוועקרייבען מיין לעצטען טרויסט. מיין פאטער האט מיר דערצעהלט, אז ווען ער האט געהייראטה מיט מיין זע־ליגע מוטער און האט ביי אייך געקראגען די שטעלע אלס וועכ־טער, האט ער האן די שטיבעל אליין אויסגעבויט מיט די אייגענע

הענד, און יעצט איז שוין נייננצעהן יאהר, ווי ער האט ביי איך אבגעדיענט און געוויס האט ער האס רעכט, אז די שטיבעל זאל איהם געהערען, ווען ניט — זיין קינד נאך זיין טויט, איך וויל דאס אבער ניט, איך וויל דא בלויז וואוינען.

—עס קען נישט העלפען!

— עס קען נישט העלפען? — האט זי איבערגעשריען זיינע ווערטער — מיין העהר! איהר דארפט ניט פערגעסען צוליעב וועמען מיין פאטער איז געשטארבען!

— צוליעב די מערדער, וועלכע האבען איהם געשאסען.

— יא, דאס איז אמת! אבער היטענדיג אייער פאבריק, אייער גוטס, אייער האב! ווען ער האט בעמערקט, אז מען וויל גנב'ענען, האט ער, אלס עהרליכער, געטרייער מענש, אנגעפאנגען צו שרייען — און זיי, די רויבער, דערזעהענדיג אז ער האט זיי געשטערט, האבען פון איהם ראכע גענומען און האבען איהם געשאסען; צאפלענדיג זיך אין זיין בלוט האט איהר איהם געטראפען, ווען איהר זייט צוגעקומען צו דעם ארט, וואו מיין פאטער איז שוין געלעגען האלב־טויידט, און איידער ער האט זיין ריינע זעעלע אויסגעהויכט, האט ער איך געבעטען איהר זאלט זיין הער בעשיצער פון זיין קינד, וועלכע בלייבט א יתומה צוליעב איך... און יעצט, אך, יעצט ווילט איהר מיך פון דאנען פעריאגען... — זי האט מעהר ניט גערעדט, א שטראם טרערען האט איהר די שטימע פערשטיקט.

— אלעס אומזיסט, מיין ליעבעס קינד — האט דער פאבריקאנט געענטפערט קאלט. — איך דארף מארגען האבען די הויז א לעדיגע. נאר ווייס, אז איך בין אויך ניט קיין וואלדגזלן! איך האב אויך א מענשליכעס הערץ, וואס פיהלט דעם צווייטענס וועה... איך וועל דיר ניט שיקען אין דער גרויסער ברייטער וועלט, נאר איך וועל דיר געבען א פלאץ אין איינעם פון מיינע שפייכלערס, דו זאלסט דארטען קענען דיינע זאכען אנידערלעגען, און קיינער וועט זיי דארט ניט ריהרען, און דיך וועל איך צונעהמען

צו זיך אין שטוב, דו וועסט דאַרטען העלפען עפּעס אין די שטוב־אַרבייט, און מעגסט זיכער זיין, אז דיר וועט ניט פעהלען!...

— אַלעס, אַלעס וועל איך טהאָן, איך וועל געהן ביי אייך דיע־נען, זיין אַ דיענסט, יא, אלעס, אָבער דאָס ניט, איך קען פון דאַ־נען ניט געהן. סיידען מען וועט מיך ארויסטראָגען אַ טויטע פון דאַנען, צוזאַמען מיט די זאַכען.....

— אויב אזוי, האָב איך מיט דיר ניט וואָס צו רעדען — האָט זיך אָבגערופען דער פאַבריקאַנט, און ארויסגעהענדיג פון שטוב, האָט ער פאַר זיך געמורמעלט:

— זי וועט שוין געהן פון האַנען אַ לעבעדיגע...

* * *

אין צימער איז דערווייל גאַנץ פינסטער געוואָרען, נאָר די האַלבע לבנה, וואָס פלעגט זיך עפּעטערס בעהאַלטען הינטער די וואָלקענס, האָט פערשפּרייט אַ שוואַכע ליכטיגקייט. דער פראָסט האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו ווערען און אַ שניידענדער ווינד האָט געטרייסעלט די לאָדענס פון הויז. די אונגליקליכע, נאָך דעם ווי זי האָט איהרע לעצטע ווערטער געענדיגט רעדען, האָט זי זיך אני־דערגעזעצט אויף איהר פריהערדיגען אָרט און איינגראָבענדיג דאָס געזיכט אין די הענד, האָט זי שטיל געוויינט. ווען זי האָט איהר קאָפּ אויפגעהויבען, איז דער פאַבריקאַנט שוין געווען ארויסגע־גאַנגען. זי איז געבליבען שטעהן אין מיטען צימער פערטראַכט... איהרע געדאַנקען האָבען זיך גענומען מישען. ווילדע, משוגע׳נע רעיונות האָבען זיך גענומען טומלען אין איהר קאָפּ... אַ געהיימער טוידט־שרעק האָט זי ערגריפען און זי האָט גענומען וואַרפען ווילדע בליקען אין די ווינקלען פון צימער, איהר האָט זיך געדוכט, אז שוואַרצע גייסטער קריכען ארויס פון דער ערד און ווינקען צו איהר מיט זייערע דאַרע, ביינערדיגע פינגער.... אין דעם גערוויש פון דעם ווינד האָט זי געהערט פערבאָרגענע דומפּפע גייסטער־שטימען, און

זי האָט אָנגעפאַנגען צו ציטערען פאַר איהר אייגענעם שיין און איז ארויסגעלאָפען פון שטוב, ניט נעהמענדיג אויף זיך קיין טוך און קיין מאַנטעל. זי איז געבליבען שטעהן אויפ'ן הויף און האָט מיט ווילדע בליקען בעטראַכט די שוואַרצע, פערדרויכערטע געביי־דעס, אין וועלכע עס האָט זיך מעהר קיין פייער ניט געזעהען, ווייל די אַרבייטער זיינען אַוועק אַהיים. נאָר דאָרטען ווייט, ביין צוויי־טען ברעג, האָט זיך יא געזעהן פייער, און פרעהליכע זיסע קלאַוויר טענער האָבען זיך געטראָגען צו איהר אויער, — דאָרט האָט גע־וואוינט דער פאַבריקאַנט.... זי האָט גענומען לאַנגזאַם ארומשפּאַ־צירען איבער'ן הויף. באַלד איז זי שטעהן געבליבען און האָט אַ ווילדען געשריי געטהאָן. זי איז צוגעקומען צו דעם פּלאַץ, וואו מען האָט איהר פאָטער ערמאָרדעט, און איהר האָט זיך אָבגע־דוכט, אז זי זעהט איהם קייקלענדיג זיך אין זיין בלוט. „ניין, ניין, ניין!“ האָט זי אויסגעשריען, „עס קען ניט זיין, מיין פאָטער לעבט און וועט לעבען!...“

און באַלד האָט זי זיך געלאָזט לויפען צום טויער און מיט ווילדער האַסט האָט זי די פאָרטקע געעפענט און איז ארויסגעלאָפען אויפ'ן פעלד, און פון דאָרט גלייך אויף יענעם זייט, ביין וואַלד, וואו די מצבות זיינען געשטאַנען. דער שטורם־ווינד האָט ארומ־געוואָרפען איהר פונאַנדערגעלאָזטע האָר, נאָר איהר האָט עס ניט געקימערט; ווען זי האָט דערזעהן איהר פאָטער'ס קבר, איז זי גלייך אויף איהם אנידערגעפאַלען, און נאָס איז געוואָרען די פער־פרוירענע ערד פון איהרע הייסע טהרערען. — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

אויף מאָרגען פריה זיינען צוגעפאָהרען אין אַ שליטען צום וועכטער'ס הויז דער אויפזעהער פון פאַבריק און אַ פאָר אַרביי־טער, וועלכע האָבען געקראָגען דעם בעפעהל ליידיג צו מאַכען די שטוב. דערזעהענדיג, אז אין שטוב איז קיינער ניטאָ, האָט מען עס גלייך געשיקט מעלדען דעם פאַבריקאַנט, וועלכער איז גלייך

געקומען און האָט געהייסען זי זוכען. מען האָט זי געפונען ביי'ם פאָטער אויפ'ן קבר, פערפרוירען ווי א שטיק אייז...

„זי האָט געמוזט משוגע ווערען", האָט דער פאבריקאנט פאר זיך געמורמעלט, און ווענדענדיג זיך צו די דערביישטעהענדע פער־זאָנען, האָט ער זיך מיט א יראת שמים פנים אָבגערופען:

„גאָט איז מיין עדות, אז איך בין ניט שולדיג..."

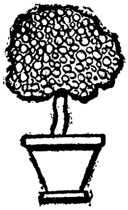

צוויי דורות

(בעאַרבייטעט נאָך דעם דייטשען)

מען האָט איהם געבראַכט צו זיינע עלטערען אין הויז, ער זאָל דאָרטען שטאַרבען. די מוטער האָט איהם געוואָלט האָבען ביי זיך. איהם האָט עס ניט געאַרט: שטאַרבען אין דער־היים אָדער אין האָספּיטאַל איז קיין חילוק ניט.

ער איז געלעגען שטיל אויף זיין אייזערנער בעטעל, בעטראַכ־טענדיג די דונקעלע, געלב־געקאַלכטע ווענד, וואָס האָבען אויסגע־שפּרייט אַ מעלאַנכאָליע אויף'ן צימער.

לעבען זיין בעט איז געשטאַנען די מוטער און האָט אָבגע־שאָרט די האָר פון זיין שטערען.

ער האָט אויפגעהויבען די אויגען צו איהר און האָט געזאָגט מיט אַ שוואַכע שטימע:

— ווי שעהן עס איז היינט אין דרויסען! מאַמינקע, דו וועסט האָבען אַ שעהנעם פריהלינג.

— איך, מיין קינד? ניין, מיר! מיר ביידע!

— ניין, מאַמינקע, ניין, איך וועל דאָס ניט דערלעבען.

די מוטער האָט זיך דערשראָקען פון זיינע רייד און האָט איהם געטרייסט:

— זאָג עס ניט, מיין קינד, זאָג עס ניט, דו וועסט נאָך לעבען!

— אַך, מאַמינקע, איך פיהל, אז איך וועל ניט לאַנג ציהען!

זי האָט אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל און האָט איהם ווידער געטרייסט:

— גאָט, דער גוטער, דער באַרמהערציגער גאָט, וועט דיר העלפען, מיין קינד!

דער קראַנקער האָט אַ שמייכעל געטהאָן און האָט געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ:

— ווי, גאָט?

די מוטער האָט האַלב־דערשראָקען אָנגענומען זיין האַנד:

— ווי, מיין קינד, דו גלויבסט גאָר ניט אין גאָט?

דער קראַנקער האָט איהר ניט געענטפערט. זי האָט איהם אַ וויילע בעטראַכט מיט טרויעריגע בליקען, דאַן האָט זי מיט אַ שטימע פון געבעט איהם ווידער געפרעגט:

— גלויבסט ניט אין גאָט?

דער קראַנקער האָט אויך דעם מאָל ניט געענטפערט. די מוטער האָט איהם שאַרפער אָנגעקוקט און האָט געזאָגט מיט אַ שטאַרקערען, האַלב בעפעהלענדען טאָן:

— דאָס קען ניט זיין, דו מוזט גלויבען!

דער קראַנקער האָט איהר שטיל געענטפערט:

— איך ווייס וואָס איך טהו, מאמע, איך ווייס...

— זוהן מיינער, איך בעט דיך, זאָג מיר אז דו גלויבסט!

— און וואָס וועט עס העלפען?...

— גאָט איז באַרמהערציג, ער וועט דיך היילען פון דיין קראַנקהייט.

דער קראַנקער האָט ווידער אַ שאָקעל געטהאָן מיט׳ן קאָפּ, און די מוטער האָט איהם ווידער געבעטען:

— זאָג מיר, מיין קינד, זאָג מיר, אז דו גלויבסט!

— זאָל איך זאָגען ליגען פאַר׳ן טויט?

— פאַר׳ן טויט? ניין, ניין, מיין קינד! דו דאַרפסט ניט, דו טאָרסט ניט שטאַרבען!

די טרערען האָבען פערשטיקט איהרע ווערטער. זי האָט זיך אַריבערגעבויגען איבער איהם און האָט איהם גענומען האַלזען. הייסע טרערען האָבען געקאַפּעט אויף דעם קראַנקען׳ס אויסגעדאַר־

טען פנים. דער קראַנקער האָט זי געטרייסט און בערוהיגט. די אָפּענע פענסטער, לעבען וועלכע דער קראַנקער איז געלעגען, זיינען אויסגעקומען צו אַ גאָרטען, ווי עס איז געוועהנליך אין די קליינע לאַנד-הייזער. הינטער'ן גאָרטען האָבען זיך געצויגען גרינע לאַנ־קעס, וואָס האָבען געדרעמעלט אין דעם הייסען שיין פון דער זון. עס איז געווען מיטאָג־צייט. פון וויטען האָט זיך געהערט דער געזאַנג פון פויגעל. אַ קרעפּטיגער בשמים־דופט האָט זיך געטראָגען פונ'ם נאָהענטען וואַלד צום פענסטער. מיט גרויס צופריעדענהייט האָט ער איינגעזויגען די פרישע לופט און מיט אַ צופריעדענער מיענע האָט ער בעטראַכט די וואונדערשעהנע נאַטור, פון וועלכער ער האָט זיך באַלד געדאַרפט שיידען. ער איז געווען שטאַרק אין מוטה, ער האָט שוין געשלאָסען דעם חשבון מיט זיך אַליין און אונטערגעצויגען די אונטערשטע שורה... דאָך די שמערצען, וואָס ער האָט געדאַרפט פערשאַפען די מוטער דורך זיין איבערצייי־גונג, האָט איהם געדריקט דאָס האַרץ.

— לאָז מיך רוהיג שטאַרבען, מאַמינקע! עס מיר ניט אָב מיין צופוילטעם הערץ.

די מוטער האָט איהם אַנגעקוקט מיט סטאַרע בליקען. קיין טרער האָט זיך אין איהר אויג ניט בעוויזען. דאָך אַז ער האָט זי וויטער געטרייסט, האָט זי געזאָגט:

— גאָט וועט צוהערען מיין געבעט און וועט דיך ניט אַוועק־רויבען פון מיר. און ווען... ווען ער וועט דיך יאָ צונעהמען... וועלען מיר זיך טרעפען דאָרטען... דאָרטען...

איהרע רייד האָבען דעם קראַנקען אביסעל בעוועגט. ער האָט זיך אויפגעהויבען אין קישען אביסעל העכער. עס איז איהם שווער געווען צו זאָגען, וואָס ער דענקט. ער איז געווען מיעד פון רעדען. ער האָט געקעמפּפט מיט זיך, צי זאָל ער זאָגען וואָס ער מיינט אָדער ניט. אָבער באַלד איז איהם בעפאַלען דער הוסט און ער האָט נאָר געקענט בעוועגען דעם קאָפּ אַלס צייכען, אַז ער איז ניט איינשטימיג מיט איהרע רייד. דאַן איז ער צוריקגעפאַלען

אין קישען, מיעד פון אנשטרענגען זיך. די מוטער האט ניט אָב־געלאָזען זיין האנד און האט איהם געמוטשעט:

— זוהן מיינער, זאָג עס מיר, דו גלויבסט ניט אין יענער וועלט? גלויבסטו ניט אין א לעבען נאָכ'ן טויט? ניין, ניין, דאָס איז אונמעגליך, זאָג מיר, גלויבסטו ניט אין עולם הבא?

דער קראנקער איז געווען רוהיג. זיינע גרויסע אויגען, וואָס האָבען זיך ארויסגעשפארט פון קאָפּ און האבען געגעבען זיין בלייכען פנים נאָך א שרעקליכערען אויסזעהן, האָבען גערוהט מילד, מיט מיטלייד אויף דעם געזיכט פון זיין מוטער. פאמעלעך, מיט א זאנפטען טאָן האט ער אָנגעהויבען צו ריידען:

— וואס ווייסט איהר פון יענער וועלט? צו וואָס?... איך נעהם פון דיר אבשיעד דאָ אויף דער ערד. מיר זעהען זיך קיינמאָל ניט וויעדער. נאָכ'ן טויט בין איך ניט מעהר ווי א הייפעל שטויב.

און דאן האט ער איהר געזאָגט, ווי זעהר ער וויל רוהען; ער האט קיין מורא ניט פאר'ן טויט. און ער האט זי געבעטען, זי זאָל זיין אזוי שטארק אין מוטה ווי ער, זי זאָל איהם ניט פערביטערען זיינע לעצטע לעבענס־שטונדען. די מוטער איז אָבער פון איהם ניט אָבגעטראָטען און האט געבעטען ער זאָל ניט ריידען אזעלכע רייד, עס איז חילול השם.

פון איהרע רייד איז ער מיעד געוואָרען. ער האט זיך אומגע־קעהרט צום וואנד און איז אנטשלאָפען געוואָרען. די מוטער האט פון זיין בעט ניט אָבגעטראָטען און האט שטילערהייד גאָט געבעטען, ער זאָל ראטעווען איהר קינד.

* * *

דערווייל איז געוואָרען פינסטער. דער דאָקטאָר איז געקומען און אוועקגעגאנגען, אונבעמערקט פון דעם קראנקען, דען ער האט נאָך געשלאָפען.

די מוטער איז נאָך אַלץ געזעסען ביי זיין בעט און האָט געקוקט אויף זיין געזיכט, וואָס איז געווען געל ווי וואַקס.

דאָס ליכט, וואָס האָט געברענט אויפ'ן טיש, האָט פערשפּרייט אַ שוואַכען שיין. די שטראַהלען האָבען אַרומגעטאַנצט אויף דער דעקע, מיט וועלכע דער קראַנקער איז געווען צוגעדעקט, אַזוי ווי געשפּענסטער. אַ טיעפע שטילקייט האָט געהערשט אין צימער. פּלוצלינג האָט דער קראַנקער געעפענט די אויגען און די מוטער האָט אָנגענומען זיין האַנד:

— ווי פיהלסטו זיך מיין קינד, איז דיר אַביסעל בעסער?

ער האָט צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, דען די שמערצען האָבען איהם אַביסעל אָבגעלאָזען פאַר'ן טויט. ער האָט געפיהלט, אַז באַלד, באַלד וועט ער אויסגעהן, אַז באַלד וועט דער טויט אוועק־טראָגען זיין לעבען אין זיינע שוואַרצע פליגלען. ער האָט עס געזאָגט דער מוטער, זי איז פערציטערט געוואָרען. מיט שרעק האָט זי אַרויפגעלעגט איהר האַנד אויף זיין האַרץ צו פיהלען, ווי עס שלאָגט, האָן האָט זי אַ טאָפּ געטהאָן דעם שטערען. טרעהרען האָבען זיך בעוויזען אין איהרע אויגען. זי האָט איהם ווידער געבעטען און בעשוואָרען ער זאָל איהר זאָגען, אַז ער גלויבט אין יענער־וועלט און זאָל זאָגען וידוי פאַר'ן טויט. זי האָט איהם געקוועלט, געפּיי־ניגט מיט איהרע רייד אַזוי לאַנג, ביז פון דעם קראַנקען'ס ברוסט האָט זיך אַרויסגעריסען אַ הייזעריגער געשריי פאַר שמערץ:

— מאַמע, מאַמע, אויב איך וואָלט ניט געשטאָרבען פון מיין קראַנקהייט, וואָלט איך געקענט שטאַרבען פון דיינע רייד.

דאָך די מוטער איז פון איהם ניט אָבגעטראָטען:

— זוהן מיינער, איך קען ניט אַנדערס, איך וועל ניט קענען רוהען אין קבר נאָך מיין טויט, ניין, מיין קינד, איך מוז זעהן אַז מיין קינד זאָל שטאַרבען ווי אַ איד, מיט וידוי.

דער קראַנקער האָט שווער געקרעכצט. אָבער די מוטער האָט ניט געשוויגען:

— מיט וואָסערע אויגען וועל איך קענען אַריינגעהן אין אַ

שול גאָט בעטען! זוהן מיינער, האָב רחמנות, זאָג מיר, אַז דו גלויבסט!

דעם קראַנקענ'ס ברוסט האָט זיך שווער געהויבען. די מוטער האָט ווידער געבעטען:

— גלויבסטו אין גאָט? זאָג יאָ, מיין קינד, זאָג יאָ!

דער קראַנקער האָט געשוויגען.

— גלויבסטו אין יענער וועלט? גאָט וועט דיר פאַר אַלץ מוחל זיין, ווען דו וועסט אין איהם גלויבען, זוהן מיינער! גלויבסטו?

ער האָט מעהר ניט געקענט פערטראָגען איהרע רייד און מיט די לעצטע כחות האָט ער זי געבעטען:

— מאַמינקע, האָב רחמנות, לאָז מיך, לאָז מיך!...

— איך קען דאָס ניט, איך טאָר דאָס ניט, איך וועל ניט האָבען קיין מנוחה אין קבר.

און ווידער האָט זי זיך אַריבערגעבויגען איבער איהם, האָט איהם אַרומגענומען און געמאַטערט מיט איהרע פראַגען און ביטען, גלייך ווי זי וואָלט געוואָלט אַרויסרייסען די נשמה פון זיין גוף.

— מאַמע, האָב רחמנות אויף מיר, לאָז מיך... לאָז מיך... פערביטער מיר ניט די לעצטע מינוטען!...

דאָך די מוטער האָט איהם ניט געהערט און מיט אַ בעפעלענדען טאָן האָט זי געזאָגט:

— דו מוזט גלויבען, הערסט, דו מוזט גלויבען!

דעם קראַנקענ'ס געזיכט האָט זיך אָנגעצונדען מיט דעם גלוט פון איבערצייגונג און ער האָט אַרויסגעקרעכצט:

— לאָז מיך שטאַרבען, מאַמע, פערשטעל ניט דעם טויט די וועג.

די מוטער איז געוואָרען בלייך ווי קאַלך פון זיינע רייד:

— ניין, דו דאַרפסט ניט שטאַרבען איידער דו טהוסט תשובה!

ער האָט איהר ניט געענטפערט. זי האָט ווייטער גערעדט:

— זוהן מיינער, מיין איינציגער זוהן, זאָג מיר אַז דו גלויבסט אין יענער וועלט!

ער האָט דאָס שוין מעהר ניט געקענט אריבערטראָגען. ער האָט צונויפגענומען די לעצטע קרעפטען, האָט זיך א הויב געטהאָן אין קישען און האָט איהר אָבגעשטויסען פון זיך מיט די ווערטער:

— מאַמע, מאַמע, לאָז מיך שטאַרבען!

די מוטער איז אָבגעטראָטען הינטערווייליגעך און איז געבלי־בען שטעהן ניט ווייט פון בעט, זי האָט פערבראָכען די הענד און האָט געשעפטשעט:

— רבונו של עולם, גוטער גאָט, האָב רחמנות, העלף מיר... לאָז מיר מיין קינד... העלף איהם... העלף מיר...

איהר געבעט איז פערשטומט געוואָרען אויף איהרע ליפּען. זי איז ווידער צוגעגאַנגען צו איהם און האָט געפרעגט מיט א הויכער פייערדיגער שטימע:

— מיין קינד, זאָג מיר: גלויבסטו אין גאָט? — איהר שטימע האָט געקלונגען וויסט דורך דער נאַכט. דער קראַנקער האָט זיך געוואָלט האסטיג אויפהויבען, אָבער זיינע קרעפטען האָבען איהם ניט געלאָזען.

נאָך אמאָל האָט זי איהם געפרעגט, און אין איהר שטימע האָט געציטערט א ווילדער שמערץ:

— גלויבסטו אין גאָט?

זיין טויט־מיעדע זעעלע האָט געקעמפּפט מיט דעם ליגען, ער האָט געוואָלט שטאַרק בלייבען. ער האָט געפיהלט א ברענענדיגען פערלאַנג צו זיין אליין. גאָר אליין... אליין... און ער האָט א מאַך געטהאָן מיט'ן האנד, זי זאָל איהם לאָזען אליין... דאַן איז ער געבלי־בען ליגען רוהיג און איז ענטשלאָפען געוואָרען. די מוטער איז געזע־סען א רעכטע צייט און האָט געוויינט קוקענדיג אויף איהם. עס האָט איהר אָנגעהויבען צו שלעפערען און זי איז שטיל אויף די שפּיץ־פינגער ארויסגעגאַנגען אין קיך, זיך צולעגען... דער קראַנקער האָט זיך אויפגעכאַפּט. זיינע לעצטע מינוטען זיינען געקומען. דער כאַמפּף צווישען לעבען און טויט איז געווען שווער, אָבער ער האָט געקעמפּפט עהרליך און מוטהיג, אליין אין דער פינסטערער נאַכט,

אָהן דעם גלויבען אין אַ בעסערער וועלט, אָהן וידוי... אַליין איז ער אויסגעגאַנגען... אין דער פֿינסטער, דען די ליכט האָט אויסגע־ברענט...

אַז עס איז געוואָרען טאָג און די זון האָט אריינגעשיינט דורך די פענסטער, איז די מוטער געזעסען אויף דער ערד, נעבען איהר טויטען זוהן און האָט ביטער געוויינט...

צו וואָס די גרויסע שטעדט?

ווייט פון טומעל פון דער גרויסער שטאדט, ווייט פון איהרע דונקעלע שאטענדיגע הייזער, עלענדע געשטאלטען, ברוטאלע און פערבעכערישע געזיכטער; פון איהרע טויזענדער, טויזענדער טרויעריגע סצענען פון עלענד און פערברעכען, זיץ איך אליין און בעטראכט די גאסען פון דיזער רוהיגער, שעהנער, קליינער, דאך לעבהאפטער שטאדט. מיעד פון דעם טומעל און דעם גיכען, זודיגען, שטראמיגען לעבען פון דער גרויסער וועלט-שטאדט, פרעה איך מיך אליין מיט דער שטילקייט ארום מיר, ערלויב מיין גייסט זיך איינצושטילען, צו ערהאלען זיך, און איינצופערטיגען זיך אין דער איינזאמקייט און שטילקייט פון דער נאטור. גערן לאז איך דעם ווינטעל וועהען אין מיין צימער, גלעטען מיינע האר און מיין נאקען; גערן לאז איך מיך איינשלעפערן פון דער זיסער לופט, און גערן דענק איך פון די פיעלע סצענען, שעהנע גאסען, געביידען, גערטנער, גרינסען, פאנטאנען, סטאטוען און לעבהאפטע, געזונדע, פרישע, פרעהליכע מענשען און געשעפטען.

אט שטעהט מיר א גאס פאר די אויגען. דער מיטען גאס איז געפלאסטערט מיט קליינע שטיינדלעך, שארסטקע אבער בעקוועם פאר דער פאדקאווע פונ'ם פערד'ס פוס, און גלאט גענוג פאר דעם וועלאסיפעד-פאהרער, וועלכער קומט שוועבענדיג פון ווייט אוועק, אונטער די גרינע צווייגען, אין ווייסען אנצוג און ווייסען הוט. פון ביידע זייטען זאס זיינען געפלאנצט הויכע, דיקע, געזונדע, רייך-צווייגיגע אולמען-בוימער, וועלכע מאכען א מין גרינעם דאך איבער דער גאס און בעשאטענען די הייזער פון ביידע זייטען, רייך זיך אבשלאגענדיג מיט די לעבהאפטע קאלירען פון די געביידען. די

הייזער שיינען צו רוהען אין אנגענעהמער געמיטהליכקייט אויף זייערע גרינע, ווייכע גראָז־פּלעצער, אָפט ארומגעריגעלט מיט א קליינעם, שעהן־געבויטען און געפּארבטען צוים, און, — צום הויף־צו — מיט קלענערע אָדער גרעסערע גערטעלעך, און בעסעדקעס איינגעדעקט און ארומגעפלאָכטען מיט וויינטרויבען־צווייגען. די הייזער זיינען צוויי אָדער, העכסטענס, דריי שטאָק הויך, ברייט, גערוים, ליכטיג, אנגענעהם, פעסט, שטארק, בכבוד'יג, בעל־הבתיש רייך און פערפּוצט מיט ברייטע גאנקעס, שעהנע וועראנדעס, דאך־שטיבלעך און דאך־טהורעמלעך. די צימער אינוועניג זיינען שעהן מעבלירט, ריין, זויבער, ציכטיג, אנגענעהם; ווארעם אין ווינטער און לופטיג אין זומער; קיהל און בעשאטעט פון די בוימער פון גאס און פון די גערטנער, וועלכע זיינען רייך אין אלערליי פרוכטען, ווייכעם גראָז, און אָפט אין די רייכסטע, שעהנסטע גרינסען צום עסען.

צום גאס־צו, צווישען די הייזער, אויף די גרינע גראָז־פּלעצער, אָדער אויף די פארענצעס פון די גאנקעס, שטעהען אָדער ליעגען שעהנע, ווייסע סטאטועס פון גריעכישע פיגורען; אָדער הירשען מיט אָפענע נאָז־לעכער, פונקט ווי זיי וואָלטען געשמעקט דעם דופט פון פרישען וואלד; אָדער נאָכגעמאכטע הינד ליעגענדיג מיט די פאָדערסטע לאפּעס אויסגעשטרעקט, אנקוקענדיג יעדען מיט רוהיג־קייט און ליעבע.

אָפט זעהט מען די איינוואוינער אויף די גאניקעס, אָדער אין די גערטנער, — עלטערע פרויען מיט גרויע האָר, — שעהן און רייך אין אויסזעהן, גוטמוטהיג און עדעל, רוהיג און זיכער אין זייער תענוג פון לעבען, און פריינדליך, ווי עס שיינט, צו אלעמען; מענער מיט שעהן־ענטוויקעלטע מוסקולען, מיט א געזונדער פארב אין די פּנים'ער, מיט שעהנע, עדלע מאנערען, הויכע שטערענס און קלאָרע אויגען; געוועהנליך בעלי־בתים וועלכע פערדיענען זייער לעבען אין געשעפט, אָדער דורך ארבייט וועלכע בעצאָהלט זיך גוט. אָפט זעהט מען אלטע, גאנץ אלטע פרויען, אָן וועמעס שעהנע קער־

פערס, ראָזעווע באַקען, גריעביש־ערדלע געזיכטסציגע און זילבער־גרויע געקרייזעלטע האָר עס איז לייכט צו דערקענען, אַז זיי זיינען געווען גרויסע שעהנהייטען אין דער יוגענד, אַז זיי האָבען געלעבט אַ שטילען, רוהיגען, געזונדען, האַרמאָנישען לעבען אָהן לאַסטער, זינד און פערברעכען; זיי האָבען זיך געעלטערט אין דער ליעבע פון זייערע מענער, זיהן און טעכטער, און דערלעבט אייניקלעך ניט פערהרונקעלט ווערענדיג פון די שאָטענס פון אַלטקייט און זאָרג. קינדער זעהט מען, שעהן געקליידעט, לעבהאַפט, געזונד און פריש, ווי די בלומען אין קיהלען, זוניגען וואַלד; פרעהליך און לעבהאַפט, ווי יונגע זוננענשטראַהלען, בליהענדיג ווי די בליהענדע נאַטור אַליין, — קינדער אין וועמעס אָדערען עס פליעסט דאָס ריינע און געזונדע בלוט פון געזונדע עלטערן, און פון וועמעס אויגען עס שטראַהלט די לעבענס־לוסט, די פרייד פון דער יוגענד, פון דעם יונגען בליהענדען פערשטאַנד, אין דער פאַרבענרייכער געזונדער קינדער־פאַנטאַזיע, — קינדער, ווי מען טרעפט אָפט אין די שילדע־רונגען פון די גרויסע ראָמאַנטישע דיכטער. שעהן זיינען די סצענען וועלכע די איינוואוינער שטעלען מיט זיך פאָר, — עס איז שעהן צו זעהן דאָס אַלטער געקרוינט פון לוסט און ליעבע, די מענליכקייט שטאַרק אין דעם געפיהל פון אַרבייט און פערטרויען, די פרויען צופריעדען מיט זייער מזל, מיט זייער הויזליכען און דער־נאָך גייסטיג־פרייען לעבען, און די קינדער אַרומטאַנצענדיג און אַרומשפּרינגענדיג, מיט גליהענדע געזיכטער און גאָלדענע, פלאַטערנדע האָר, אין דער פריידיגער זון פון לעבען!

רוה, פריעדען, הרחבה, געזונד, קערפּערליכע און גייסטיגע לעבענס־פרייד, די געזונדע רויטקייט פון לעבען און גענוס, די אינערליכע פרייד פון דאָס הערץ, די קלאָרקייט פון גייסט, די זאָרג־לאָזיגקייט און זיכערקייט פון לעבען איז קענטיג איבעראַל.

איך געה דורך די גאַסען. הונדערטע שעהנע, קליינע, ליעב־ליכע הייזער גריסען מיך פון אונטער די בוימער; קינדער שמייכ־לען צו מיר, לוסטיגע אינגלעך גריסען מיך און קוקען מיך אָן אַזוי

פערשטענדיג און קלוג; זאָגאַר די פּאָליציילייט זעהען אויס אַזוי אנשטענדיג, אזוי מענשליך, אזוי אויסגעפּיינט; דאָ און דאָרט בויגט זיך אַן אַלטע פרוי אין איהר גערטעלע אָבצורייסען אַ פּאָר פערוועלקטע בלומען, אָדער אָנצוקלייבען אַ בוקעט פאַר איהר בלומענוואַזע; דאָ און דאָרט זיצט אַן אַלטער מאַן לעזענדיג זיין ציימונג, רויכערנדיג אַ פּיפּקע, קענטיג צופריעדען און בעקוועם, פּיהלענדיג דעם פערגניגען פון דעם וועטער און פון די נייעס; דער פרעהליכער געלעכטער פון קינדער, דער גלאַנץ פון שוואַרצע, שטראַהלענדע אויגען, די פרישקייט פון דער לופט, דער דופט פון די גערטנער, די שעהנקייט פון די הויכע בוימער און די לאַנגע, גלאַטע, מיט בלומען־פערפּוצטע גאַסען, — די האַרמאָניע, די אַנגענעהמליכקייט און פרעהליכקייט פון די שטילע, שאַטענדיגע ווינקעל און גאַסענווענדונגען, די שעהנקייט פון די הענגענדע בלומענטעפּ, פון די גירלאַנדען און האָפּענפּלאַנצען, וועלכע פערציערען די רייכע באַלקאָנען און פלעכטען זיך אַרום די זיילען, וואָס האַלטען זיי אויף; די גרויסע, אָפּט בערגיגע גראָז־פּלעצער, מיט די איינציגע, טעמפּעל־אַרטיגע געביידען וועלכע שטעהען אויף זיי און עראינערן איינעם אָן די אַמאָליגע גריעכישע טעמפּעל, — די גרויסע, יאָהרהונדערט אַלטע בוימער, סטיעזקעס און גרינע ביינק, די פּיעלע, פּיעלע ליעבליכע סצענען — הייזער, פאַרבען און מענשען עראינערן אונז אַזוי שטאַרק אָן אַ צייט פון אַ רוהיגען, שטילען, פריעדליכען, געזונדען און פרישען לעבען און מאַכען אונז האַסען אזוי שטאַרק די גרויסע שטאַדט מיט איהר פינסטערנים, מיט איהרע שאָטענס, לאַסטער און פערברעכען, מיט איהר רויש און נערוווען־רייסעריי, מיט איהר איילעניש און כאַפּעניש און ברענעניש, — וואו די הענד הויבען אָן טרייסלען אין אויפרעגונג איידער מען טהוט אָן דעם נעקטאַי צו לויפען צום באַל צו דער הונדערטער אָדער אכטציגסטער שטראַסע, אָדער דער גייסט גיסט זיך אויס אויף די לאַנגע, גליטשיגע טראָטואַרען אזוי ווי טינט, און דער קערפּער

ווערט דין און דאַר, און דאָס געזיכט אָבגעבלאַקירט פון די פיעלע אנשטרענגונגען.

ווי גערן וואָלט איך די מענשען געזעהן אזוי לעבענדיג, רוהיג און פריעדליך אין קליינע, שעהנע שטעדט, פעראייניגט אין זייער דענקען און פיהלען, גליקליך אין פרייהייט, אין ארבייט, אין וויסען, אין בילדונג, אין דעם גענוס פון דער קונסט, פון דער פרייער, אונגעצוואונגענער, ניט געקויפטער ליעבע פון פרויען, ניט פערקריפעלטען, געזונדען דאַזיין.

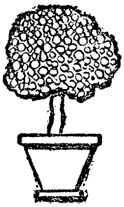

קאַפּיטאַל'ס קרבנות

מאַלבערי סטריט. אַ קליינער שמוציגער צימערל אויף אַ טאָפּ פלאָר. דער סילינג איז שווארץ, פון די ווענד איז דער קאַלך ערטערוויין אַרונטערגעפאַלען און ערטערוויין פערשימעלט. דער קליינער פענסטערעל איז פערשטעקט מיט שמאַטעס און אָנגעפּראָרען מיט אייז. אין איין ווינקעל שטעהט צוגעשפּאַרט צום וואַנד אַן אַלט טישעל אויף דריי פיסלעך, נעבען איהם אויף דער ערד ליעגט אַ שווארצע שיך־פּוצערס קעסטעל, און אַ פּאָר צו־בראָכענע פלעשלעך וואַלגערען זיך ארום. איבער'ן טישעל, אויפ'ן וואַנד, העננגט אַ קליינער לעמפּעל, וועלכער ברענט מט אַ קליין פייערל און לאָזט פון זיך אַ שטיקענדען רויך. אין אַ צווייטען ווינקעל שטעהט אַ צובראָכען בעטעל, אין וועלכער עס ליעגט אַ קראַנקע פרוי. איהר געזיכט איז געל און אויסגעדאַרט; די ביינער שטאַרטשען ארויס פון די באַקען; איהרע צוגעמאַכטע אויגען זעהען אויס ווי אַ פּאָר שווארצע צוגעמאַכטע גריבער. לאַנגזאַם, לאַנגזאַם בעוועגט זיך איהר ברוסט, קוים צו מערקען אז זי לעבט. נעבען בעט אויף אַ ביינקעל זיצט אַ אינגעל פון אַ יאָהר צעהן, האַל־טענדיג אַ האַנד אין אַ האַנד, און דרעמעלט. זיינע קליידער זיינען פערשמוצט און צופליקט אין ברעקלעך, זיין געזיכט איז מאָגער און אויסגעשמירט אין שוה־שווארץ. יעדען אויגענבליק גיט ער זיך אַ טרייסעל פון שלאָף און קאָרטשעט זיך מעהר צונויף, ציטערנדיג פאַר קעלט. אַ טויטענשטילקייט הערשט אין צימערל, נאָר צייטענ־וויז הערט זיך אַ שווערער קרעכץ, וועלכער רייסט זיך ארויס פון דער קראַנקער'ס ברוסט, און באַלד ווערט ווידער שטיל.

עס איז זעקס אַ זייגער פאַרטאָג. די אָרעמע איטאַליענער,

וואָס וואוינען אין דעם הויז, זיינען אויפגעשטאַנען און האָבען גענומען צורעכטמאכען די קעסטלעך פינאָטס און איבערוויקלען די האַלב-פערפראָרענע ציטראָנען, אום זיי ארויסצושטעלען אויף דער גאַס צום פערקויפען.

פון דעם גערויש האָט זיך די קראַנקע אויפגעכאַפּט. לאַנגזאַם האָט זי די האַלב-פערלאָשענע אויגען געעפענט און האָט זיך טרויעריג ארומגעקוקט אין אַלע ווינקלען פון צימער, און אַ שניידענדער, וועהמוטספאָלער זיפץ האָט זיך פון איהר הארץ ארויסגעריסען... נאָכדעם האָט זי איהרע בליקען געווענדעט צום אינגעל, און איהם אַ ווײַלע בעטראַכטענדיג, האָבען זיך אַ פּאָר גרויסע טרערען אויף איהרע געלע באַקען אַראָבגעקייקעלט... דערווייל האָט אָנגעהויבען צו טאָגען, און דורך דעם קליינעם פערפראָרענעם פענסטערל האָט זיך דורכגעשלאָגען אַ בלאַסע ליכטיגקייט.

די קראַנקע האָט אויסגעשטרעקט איהר דאַרע האַנד, און זי ארויפלעגענדיג אויף דעם אינגעל'ס קאָפּ, האָט זי איהם אָנגעהויבען צו וועקען. דער אינגעל האָט זיך אַ כאַפּ געטהאָן פון ביינקעל, זיין גאַנצער קערפּער האָט געציטערט פאַר קעלט. ער האָט אָנגענומען דער מוטער'ס האַנד און האָט געפרעגט:

— ווי פיהלסטו, ליעבע מוטער?

— בעסער, — האָט איהם די קראַנקע געענטפערט.

— פערלאַנגסטו וואָס, ליעבע מוטער? — האָט ער ווידער געפרעגט.

— אַך, מיין ליעב קינד! — האָט זי געענטפערט מיט אַ זיפץ — איך דאַרף פיעלעס האָבען, נאָר וואָס קען איך פון דיר פערלאַנגען? געה, מיין קינד, טראָג מיר ארויף אַ ביסעל קאַלט וואסער אָבצונעצען מיינע פערברענטע ליפּען.

דער אינגעל האָט געשווינד געכאַפּט אַ טהעע-קענדעל און איז אַראָבגעלאָפען אין הויף, און אין אַ אויגענבליק איז ער געווען צוריק מיט וואסער. ער האָט געהאָלפען דער מוטער זיך אַנידערזעצען,

און צוהאלטענדיג די קענדעל פאר איהר, האט זי א פאר שלוק געטהאן, און האט זיך אבגערופען:

— נעהם, מיין קינד, דיין פוץ־קעסטעל און געה אין סטריט, אפשר וועסטו וואס פערדיענען און קענען וואס קויפען, מיין פער־שמאכטעם הארץ צו דערקוויקען.

— מיט וועמען, ליעבע מוטער, זאל איך דיך לאזען?

— מיט קיינעם ניט, מיין קינד, גאט וועט מיך היטען...

— איך וועל בעטען אימיצען פון די שכנים, זיי זאלען אויף דיר אכטונג געבען.

— מען דארף ניט, מיין קינד. זיי זיינען א גאנצען טאג אין גאס, אום זייער שטיקעל ברויט צו פערדיענען.

— מוטער, — האט זיך דער באי נאך א קורצען שווייגען אב־גערופען — פיליכט זאל איך מעלדען אין סטיישאן, און מען וועט דיך צונעהמען אין האספיטאל.

— ניין, ניין! — האט די מוטער געענטפערט — מען דארף ניט! ווען מיר וועט בעשערט זיין צו לעבען, וועל איך לעבען, און ווען ניט — וועל איך בעסער שטארבען אויף מיין אייגען בעט. זייט דיין פאטער איז געשטארבען האב איך זיך אליין ערנעהרט און ניט אנגעקומען צו מענשליכע טובות, און פאר מיין טויט וועל איך דאס אויך ניט טהאן. נעהם, מיין קינד, דיין קעסטעל און געה. גאט וועט זיין מיט מיר...

דער אינגעל האט, אהנע צו ענטפערן, גענומען דעם פוץ־קעסטעל אויף די פלייצעס, און א קוש־געבענדיג דער מוטער, האט ער מיט טרערען אין די אויגען פערלאזען דאס צימער...

* * *

פארנאכט. די ווינטער־זון האלט שוין ביים אונטערגעהן. נאר דארטען ווייט, ווייט ביי די ברעגעס פון הימעל, שטעהט זי נאך ווי א פייערדיגע קוגעל. דער פראסט, וואס איז בייטאג שוואכער

געוועז, האָט זיך אָנגעהויבען צו שטאַרקען. אַ שניידענדער ווינד בלאָזט און שטעכט ווי מיט נאָדלען די געזיכטער פון די אומגעהער.
קלאַפּענדיג אַ פוס אָן אַ פוס, מיט דעם פוץ־קעסטעל אויף די פּלייצעס, לויפט אַרום דער אינגעל אין דער בויערי, און שרייט: „שיין, שיין, שיין!" — נאָר קיינער קוקט זיך אויף איהם ניט אום, יעדער לויפט וואָס גיכער, אַזוי ווי ער וואָלט ענטלויפען פון דער שטאַרקער קעלט.

דער אינגעל בלייבט שטעהן ביי גרענד סטריט, בעטראַכט אַ ווייל די זינקענדע זון, און דערמאָנט זיך, אַז עס איז שוין צייט אַהיים צו געהן צו דער מוטער, וועלכע ער האָט איבערגעלאָזט אין אַזאַ געפעהרליכע לאַגע און אָהן אַ ברעקעל שפּייז. נאָר מיט וואָס געהן? די טרויריגע פראַגע שטעלט זיך אין זיין קאָפּ, און לאַנגזאַם שטעקט ער אַריין זיין בלוי־פערפראָרענע האַנד אין קעשענע, און נעהמט אַרויס עטליכע פּעניס. „אַך, זעקס סענט!" זיפצט ער, „וואָס קען איך דערמיט טהאָן? וואָס קען איך דערפאַר קויפען?"... ער פערטראַכט זיך ווידער אַ אויגענבליק און הויבט אָן צו לויפען אַהיים. קומענדיג צו קאַנעל סטריט, קויפט ער פאַר אַ פעני אַ זאַלץ־בייגעל, און כאָטש ער איז פערפראָרען, דאָך עסט ער איהם מיט אַפּעטיט, ווייל ער האָט דעם גאַנצען טאָג ניט געגעסען. קומענדיג צו מאָלבערי סטריט, קויפט ער פאַר דריי סענט וויינטרויבען און אַ פּאָר צוקער־קיכלעך פאַר דער מוטער, און אָט איז ער שוין נעבען שטוב. דאָס האַרץ הויבט איהם אָן מעכטיג צו קלאַפּען, און מיט לאַנגזאַמע טריט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט אין שטוב אַריינצוגעהן, געהט ער אַרויף די פינף פינסטערע, קרומע טרעפּ. מיט ציטערנ־דיגע הענד עפענט ער אויף די טהיר, און בלייבט שטעהן ביים שוועל, צומאַכענדיג די טהיר הינטער זיך.

די מוטער ליעגט אויסגעצויגען אויפ'ן בעט, די הענד זיינען בלוי, איהר ברוסט בעוועגט זיך קוים, קוים. פון די אויגען שפּריצט אַן אונהיימליכער פייער, און די לעצטע בלוט־רויטע שטראַהלען

פון דער זון שפּיעגלען זיך אָב אויף איהר געזיכט, און מאַכען איהר אויסזעהן נאָך שרעקליכער...

איניגע מינוטען שטעהט ער ביים טהיר, יעדעס גליעד ציטערט איהם פאַר שרעק, קוקענדיג אויף דער מוטער. ענדליך געהט ער צו צו איהר, און אָנגעהמענדיג איהר האַלב-פערשטאָרבענע האַנד, פרעגט ער זי:

— וואָס מאַכסטו, ליעבע מוטער?

די קראַנקע ווענדעט צו איהם איהרע בליקען, און איהם אַ ווייַלע בעוואוסטלאָז בעטראַכטענדיג, שטאַמעלט זי גאַנץ שטיל די ווערטער אַרוים:

— ביזטו דאָס, מיין קינד?

— יאַ, מוטער!

— האָסטו וואָס פערדיענט?

אַ שטראָם טרערען גיבען זיך אַ גאָס פון זיינע אויגען. ער נעהמט באַלד אַרוים פון קעשענע די וויינטרויבען מיט די קיכלעך, און דאָס אוועקלעגענדיג נעבען איהר, ענטפערט ער:

— אָט דאָס, ליעבע מוטער, האָב איך דיר געבראַכט. איך האָב מעהר ניט פערדיענט. נעהם דאָס, מוטער, און ערקוויק דיין האַרץ, דו האָסט דאָך שוין באַלד פון צוויי טעג גאָר ניט אין מויל געהאַט.

די אַלטע גיט אַ שאָקעל מיט'ן קאָפּ, אַלס צייכען אַז זי וויל ניט...

מיט טרויעריגע בליקען קוקט ער אויף דער מוטער; די האַרץ זאָגט איהם אַז באַלד, באַלד בלייבט ער אַ דאָפּעלטער יתום... ער זעצט זיך נעבען בעט און בעדעקט איהר האַנד מיט וואַרעמע טרערען...

די זון פערגעהט אונטערדעסען, אין צימערל ווערט פינסטער, און עפּעס ווי אַ געהיימע טויט-שרעק ליעגט אין יעדען ווינקעל פערבאָרגען. די אַלטע ליעגט שטיל, נאָר פּלוצלינג גיט זי אַ

ציטער... ער שפּרינגט אויף אַ דערשראָקענער און פרעגט מיט אַ ציטערנדע שטימע:

— מוטער, וואָס איז דיר?

די אַלטע כאַפּט אָן זיין האַנד און דריקט זי צו צו זיך:

— ווער איז דאָס דאָרטען ביים וואַנד?... — שטאַמעלט זי אַרויס.

— קיינער ניט. — ענטפערט ער, און אַ צאָהן אָן אַ צאָהן קלאַפּט איהם פאַר שרעק.

די אַלטע זעצט זיך אויף מיט ווילדער געשווינדיגקייט און קוקט מיט שרעקליכע אויגען אהין צום וואַנד... „כאַ־כאַ־כאַ!... דאָס ביזטו, מיין מאַן?... ביזט געקומען מיר נעהמען צו זיך, האַ? יאַ, גוט, איך געה, איך געה!... נאָר ווער האָט דיין אָרעם אַראָבגעשניטען? אַ! איך ווייס שוין! דאָרטען, דאָרטען אין פאַבריק, די מאַשין"... זי פאַלט צוריק אויף איהר פּלאַץ און בלייבט ליעגען שטיל... אַ שוידער געהט דעם אינגעל דורך אַלע גליעדער הערענדיג איהרע רייד, און ער בלייבט שטעהן ווי פערשטיינערט אויף זיין פּלאַץ. אין אַ ווײַלע אַרום שטרעקט אוים די קראַנקע איהר האַנד, און מיט אַ קוים־הערבאַרער שטימע זאָגט זי: „נעהם, מיין קינד, אַראָב פון וואַנד די גיטאַרע און זינג מיר דאָס ליעד פון „יתום"...

— מוטערל, גאָט איז מיט דיר, וואָס איז דיר? וואָס דאַרפסטו יעצט דאָס ליעד?

— נעהם, נעהם מיין קינד, זינג מיר!

ער לויפט צו צום וואַנד, נעהמט אַראָב די אַלטע גיטאַרע און זעצט זיך נעבען בעט.

אין צימער איז שוין פינסטער, נאָר דער בלאַסער שיין פון דער לבנה שפּרייט אוים אַ שוואַכע ליכטיגקייט, דער ווינד רוישט און וואָיעט מיט אַ שרעקליכען נגון.

די קראַנקע שטאַמעלט ווידער אַרוים: „שפּיעל, שפּיעל"... און אָט הויבט ער אָן מיט זיינע ציטערנדע פינגער די סטרונעס צו

בעריהרען, און מיט א טרויער־קלינגענדער מעלאָדיע זינגט ער די פאָלגענדע ליעד:

„אויף דעם ווייטען אָקעאַן
טראָגט אַ שיפעל זיך אַליין.
מ'זעהט ביין רודער קיינעם דאָרט
קיין מאַטראָז ביי'ן זעגעל שטעהן.
ס'בלאָזט אַ שטאַרקער שטורעם ווינד,
וואַרפט און שליידערט איהם ארום,
און די כוואַליעס רוישען ווילד —
שרעקליך איז עס רונד און רום.

צו דעם שיפעל ביזטו גלייך,
אָרימער יתום, אויף דער וועלט;
קיינעם קימערט ניט פאר דיר,
פאָטער, מוטער ווען דיר פעהלט.
יעדער מענש שטויסט דיך אַוועק,
האָסט קיין רוה ביי־טאָג, ביי־נאַכט,
בלאָנזשעסט אין דער וועלט ארום
נאַקעט, באָרפוס און פערשמאַכט.“

ער איז פּלוצלינג שטיל געוואָרען, — א סטרונע האָט גע־פּלאַצט, און באלד האָט זיך געהערט א שרעקליכער קרעכץ, וועלכער האָט זיין הארץ אין שטיקער צושניטען.. ער איז אויפגעשפרונגען פון ביינקעל און האָט זיך איינגעקוקט דער מוטער אין געזיכט. זי איז געלעגען שטיל... די אויגען פערמאַכט, איהר ברוסט האָט זיך מעהר ניט בעוועגט... ער האָט אָנגעכאַפּט איהר שטייפע האנד און האָט ניט מיט זיין קול אויסגעשריען: „מוטער, מוטער! וואָס איז דיר?“ די אַלטע איז געבליעבען ליעגען ווי פריהער...

— מוטער, מוטער! — האָט ער געיאָמערט, און האָט זי אָנ־געהויבען טרייסלען, ווי מען וועקט איינעם פון שלאָף, נאָר אומ־

זיסט!... די אַלטע האָט זיך ניט גערירט... אין די אויגען איז איהם פינסטער געוואָרען, די פיס האָבען זיך איהם אונטערגעהאַקט פאַר שרעק, זיין הארץ האָט אָנגעהויבען מעכטיג צו קלאַפּען, אַן אייז־קאַלטער שוויים האָט זיין קערפּער בעגאָסען, און אויסשטאַמ־לענדיג צום דריטען מאָל דאָס וואָרט „מוטער", איז ער געפאַלען צו דר'ערד ווי א שטיין...

* * *

— ווען זי בעצאָהלט מיר ניט קיין רענט, זאָל זי געהן צו אַלע טייפעל! —האָט זיך פּלוצים דערהערט א גראָבע שטימע פון האָל— און באַלד דארויף האָט זיך די טהיר געעפענט, און דער לענדלאָרד, א גראָבער חזיר, בעגלייט פון א שעריף, איז אריין אין צימער. זיי זיינען אָבגעשפּרונגען מיט שרעק, בעמערקענדיג פאַר דער שיין פון דער לבנה א מענשען אין בעט און א מענשען אויף דר'ערד ליעגענ־דיג. דער שעריף האָט אָנגעצונדען א שוועבעלע, און זיי א ווײַלע בעטראַכטענדיג, האָט ער זיך געווענדעט צום לענדלאָרד:

— איך מוז גלייך געהן אין סטיישאָן־הויז מעלדען; די צוויי פּערזאָנען זיינען טויט.

— מיין רענט... — האָט דער לענדלאָרד געמורמעלט פאַר זיך, געהענדיג פון די טרעפּ. . . . .

. . . .

אין א פּאָר טעג ארום האָט מען געקענט בעמערקען א פּאָר פרישע אויפגעשאָטענע בערגלעך דאָרטען ווייט, ווייט אויסען שטאָדט, אונטער וועלכע עס זיינען געוועזען בעגראָבען צוויי נייע קאַפּיטאַל'ס קרבנות...

געדיכטע אין פּראָזא

1.

די שטימע פון דעם אַל־מענש.

(נאָך געטהע'ס „פּראָמעטהעאוס")

איך האָב ניט ליעב די געטער, די בלוט־דורשטיגע, די ראַכע־בעגעהרענדע, די אָפּפער־פערלאַנגענדע, פעראַכטעטע געטער. זיי לעבען פון קרבנות, און נעהרען זיך מיט מענשען־בלוט; מען ווארפט זיי צו אַ ביינדעל, און זיי פרעהען זיך דערמיט.

וואָס קענען זיי דען טהאָן, דאָס איך זאָל זיי פערעהרען? וואָס זיינען זיי, דאָס איך זאָל זיי געהאָרכען? העלפען זיי ווען דעם אָרעמאַן? שיצען זיי ווען דעם בערויבטען? זיינען זיי דען צו די מענשען גוט?

איך דאַרף קיין געטער ניט, איך וויל ניט קיינעם דיענען. איך דאַרף ניט געמייסטערט ווערען, איך בין ניט קיין ליים, וועלכעס מען מוז קנעטען; איך בין קיין שארבען ניט, וועלכען מען קען צוברעכען. איך שאַף מיך אַליין, און בילד נאָך אַנדערע דערצו. איך שאַף די צייט, און די צייט שאַפט מיך.

איך וועל זיי צושטערען די פאַלשע געטער אַלע, פערניכטען וועל איך זיי, די בלוט־דורשטיגע, די אָפּפער־פערלאַנגענדע, די ראַכע־בעגעהרענדע.

ליעגען מעג איך אויף דער ערד אין וועהטאָג און יסורים, ראַנגלען מעג איך מיך מיט מיינע שמערצען, צוקען מעג עס מיר אין אַלע גליעדער, ציטערען מעג איך פאר שוואַכקייט, קלאַפּען מעג עס מיר אין די שלייפען, שווינדלען מעג עס מיר פאַר די אויגען,

צוגעשמידט מעג איך זיין צו א פעלז, ווי פּראָמעטהעאוס, און א ווילדער אָדלער מעג מיינע געדערים רייסען — זיי אָבער וועל איך בעקעמפּפען, די פאַלשע געטער אַלע. —

איך ענטהאַלט אין זיך די זריעה פון אַלע געטער און אַלע מענשען. איך בין דער אַל־מענש, בין אַליין דער גאָט, איך בין דער הימעל און די ערד, דעם בליץ בעהערש איך און דעם דונער, די ימים און די טייכען.

אויפהויבען וועל איך מיך פון דער טיעפענים דער צייט, און א גאַנצע וועלט וועל איך מיט זיך ערהויבען. שאַפען וועל איך זי אַליין, ווי איך וויל, ווי איך פערשטעה. מענשען וועל איך בילדען נאָך מיין גייסט, נאָך מיין געשטאַלט, די וועלט וועל איך זיי געבען, די לענדער און די ימים וועל איך זיי צוטהיילען. זיי זאָלען לעבען און געניסען, און געהאָרכען זיך אַליין.

זיי זיינען נאָך קיין מענשען ניט, די גאָט־געשאַפענע מענשען. זיי האָבען קעפּ און דענקען ניט; זיי האָבען אויגען און זעהען ניט; זיי האָבען מיילער און ריידען קוים; זיי האָבען הענד און שאַפען קוים דאָס וואָס מען דאַרף, און ניט פאַר זיך אַליין; זיי האָבען הערצער און פיהלען ניט, זיי האָבען פיס און געהען קוים. —

אויפהויבען וועל איך זיי אויפ'ס ניי, ווי שטיקער ליים, און שאפען וועל איך זיי אויפ'ס ניי, זיי זאָלען לעבען, זעהן און פיהלען, שאַפען וואָס זיי דאַרפען, און געהאָרכען זיך אַליין.

.2

די קלאַגע פון דעם פּאַטריאַרך.

(צו זיינע קינדער)

וואו זיינען מיינע קינדער, וואו זיינען מיינע לענדער, ווער האָט זיי פון מיר געראַובט?

א ווילדער צאָרן ברענט אין מיין געמיטה, פערניכטען וואָלט

איך זיי, די פאַלשע הערשער אַלע, און ווידער אייך קינדער געבען דעם הימעל און די ערד.

איך הער אייערע ליעדער קלינגען, און וויין מיט ביטערע טרערען. אין אייערע לענדער וואָלט איך אייך וועלען זעהן, אונטער פייגען־בוימער, צווישען גרינע לאַנקעס, פאַסטוכער, אַרבייטער. דאָך איהר זייט דאַר און אויסגעמאַגערט, אויסגעטריקענט זייט איהר ווי די שאָף, וואָס הונגערט אין אַ צייט פון טריקענים און נויט.

אויסגעזויגען האָבען אייך די פאַלשע הערשער אַלע; פון אייער בלוט און פלייש האָבען זיי קליידער זיך געמאַכט, און ציער־רונג און בריליאַנטען, מיט אייערע עלטערענ׳ס גליעדער האָבען זיי די גאַסען אויסברוקירט.

וואו זיינען יעצט די כלות, וואו זיינען די חתנים? וואו איז דאָס לעבען, וואו איז די פרייד? וואו זיינען די פייגענבוימער אייערע, וואו דאָס שאָף?

פרעמד איז מיר די וועלט, און פרעמד דאָס לעבען; פערטרי־קענט בין איך, דאַר און אויסגעמאַטערט, אַזוי ווי איהר. וואו זאָל איך איצטער געהן, וואו זאָל איך מיך יעצט לאָזען, זאָגט? וואו־הין וועט איהר יעצט געהן, וואו וועט איהר בלייבען, זאָגט?

איהר וואָלט אַליין די בעסטע פריינד געטויט, און איינער פון צווייטען דאָס שטיקעל ברויט גערויבט. פערווילדעט זייט איהר ווי די בעסטיעס, ווי די חיות פון וואַלד; געטראָטען זייט איהר פון די הערשער׳ס פיס.

איך וואָלט מיט צאָרן די פאַלשע וועלט פערניכטען, און פון מיין גייסט אַ נייע וועלט ערריכטען. פערניכטען וואָלט איך די פאַלשע ערד, וואָס איז ניט אייערע; די פינסטערע הייזער וואָלט איך אוועקגעשטויסען, איך וואָלט אין אייך מיין גייסט אריינגע־הויכט, אום איהר זאָלט בליהען, לעבען און וואַקסען.

און איך וועל זי זעהן די נייע וועלט אַמאָל. די גאַנצע ערד זאָל מיין גייסט געהערען, פאַר אייך, מיינע קינדער.

פּאָעזיע און גרויסע מענער

וועגען פּאָעזיע

איהרע פאָרמען און איהר נוצען.

אויף דער פראגע: וואָס איז פּאָעזיע? קען מען ענטפערן גאנץ לייכט. דער מענש, ד. ה, יעדער מענש האָט געפיהלען און געדאנקען, און דיעזע געפיהלען און געדאנקען, ווען זיי זיינען אויסגעדריקט אין אַ שעהנער פאָרמע, ד. ה., אין שעהנע פראזען, און אין אַ שעהנער שפּראַך — דאָס איז פּאָעזיע. גוטע פּאָעזיע איז די, וועלכע דריקט אויס די טיעפסטע, שעהנסטע, ערהאבענסטע געדאנקען, און די רייכסטע, שעהנסטע און טיעפסטע געפיהלען אין דער שעהנסטער און פּאסנעדסטער פאָרמע.

מיר האָבען אָפטמאָל יום־טוב'דיגע געפיהלען. אָפט ענטדעקען זיך פאַר אונזער גייסטיגען אויג וועלטען פון שעהנהייט, אויסזיכטען פון בעצויבערונג, געגענדען פון געטליכער ערהאבענהייט, אינזלען פון האָפנונג, שאָסען פון פערטרויען, הייהלען פון פרייד און גן־עדן'ס פון גליק. מאַנכעסמאָל גרייפען אונז אָן די שעהנהייטען פון דער נאטור, די ליעבליכקייט פון לעבען, די קראַפט, די גרויסקייט און דער גלאַנץ פון דער וועלט. די קרעפטען פון דעם וועלט־אַל נעהמען אונז ארום, די גרויסקייט פון דער אייביגקייט רעדט צו אונז ארויס פון די וואָלקען; ווי רוישענדע, מעכטיגע שטראָמען לויפען פערביי די יאָהרען, און די צייט שוועבט איבער אונזערע קעפּ מיט ריעזיגע ווייט פאָכענדע פליגעל. אונזער זעלע ערוואַכט פּלוצלינג, הויבט זיך אויף, ברויזט אויף ווי אַ שטראָם און מיר ווערען גרויס, מעכטיג, פּראָפעטיש. מיר בעטראַכטען די געגענוואַרט אין איהר גאַנצער גרויסקייט, מיר קוקען צוריק אין דער

פערגאנגענהייט, מיר בליקען אריין אין דער צוקונפט. געפיהלען וואס קלינגען ווי רייכע מוזיק, ערוואכען אין אונז, ווען מיר בע־טראכטען די שעהנהייטען דער נאטור; טיעפע הארמאניען, מעלאָ־דיען פון לעבען, שטימען פון האפנונג, וואס קלינגען פון ווייטען ארויס פון הינטער גרינע, פורפור־פארביגע, העל־בעשטראהלטע און טומאן־פערשלייערטע וואלקען־בערג. — מעלאָדיען פון ליעבע, פרייד, טרויער, גע‌לעכטער, פאעזיע און נבואה.

מאנכעסמאל ווערט אונזער זעעלע אויפגערייצט מיט אן אימה; די וועלט און די נאטור ווערען עפעס ווי איבערגעביטען; אלעס זעהט אויס בייז, פינסטער, שווארץ, אימה'דיג, דראָהענד, וויסט, קלעגליך, צושטערט, שטיל, אויסגעשטארבען. מיר שרעקען זיך עפעס פאר דיעזען לעבען, פאר דיעזער גרויסער וועלט מיט דעם אונבעשטימטען מזל; מיר פיהלען, ווי שווער עס איז אפט צו לעבען, מיר פיהלען די ליידען דער וועלט; די אומעדיגקייט פון דער מענשהייט'ס ענדע: די דונקעלהייט פון דעם קבר, די אונ־בעשטימטהייט פון שיקזאל, די פלאגען פון קראנקהייט, זארג, ארמוטה, נויט, עלענד, פערברעכען, געמיינהייט, אונגערעכטיגקייט, שלעכטיגקייט און פערדארבענהייט. מיר בייגקען נאך אונזער יוגענד, נאך די רויט־גליהענדע חלומות און ליידענשאפטען פון פריהערע צייטען; מיר בייגקען אמאל נאך אלטע פריינד, נאך די אלטע, זיסע, ווארעמע טעג פון ציעמליכער זארגלאזיגקייט און פריינדשאפט, פון טרוימען און האפען; מיר זעהען אפט די לויה פון אונזערע אייגענע יאהרען זיך ציהענדיג שטיל צום קבר, מיט שווארצען בעקליידעט, און אין טרויער פערשלייערט, בעגלייט פון א טרויעריגער טוידטען־ליעד. מיר בליקען אריין אין די צייטען, וואס קומען מיט אונגעוויסהייט; מיר זיינען ניט זיכער אויב מיר וועלען לעבען נעכסטען יאהר, אויב מיר וועלען האבען פון וואס צו לעבען, צי אונזערע קינדער וועלען זיין דאס וואס מיר ווילען זיי זאלען זיין, און אויב מיר וועלען זיי קענען ערציהען ווי אונז ווילט זיך.

מאַנכעסמאָל רעגען זיך אין אונז געפיהלען פון האַס, פון אַמבי־ ציאָן, פון הערשער־לוסט: מיר ווערען ווילדע, מיר ווילען אריינ־ שפּרינגען אין דעם ים פון לעבען, אין דער רוישיגער וועלט און זי צווינגען אונז צו געבען וואָס מיר ווילען און דאַרפען. מאַנכעס מאָל ווילען מיר יענעם אונטערדריקען, מאַנכעסמאָל ווילען מיר יענעם דיענען, יענעם צייגען געפעליגקייטען אויס פריינדליכקייט און ליעבע; מאַנכעס מאָל ערגרייפט אונז פּלוצלינג די ליידענשאַפט, מיר שמאַכטען נאָך א געוויסער זאַך, און די גאַנצע געביידע פון אונזערע פעסטע אידעען און איבערצייגונגען ווערט ערשיטערט און צוטרייסעלט.

אַלע דיעזע געדאַנקען־שאַטענס, נייגונגען און געדאַנקען; אַלע דיעזע ליידענשאַפטען, פערלאַנגען, חלומות, האָפנונגען, שרעקען, פאַנטאַזיען, ציעלען, שטרעבונגען, בענקונגען, זאָרגען, פריידען, ליידען, בעצויבערונגען, פּרעכטיגקייטען, קעמפּפע און שטרייטיגקיי־ טען פון לעבען; אַלע דיעזע קאָנוואולסיאָנען, שעהנהייטען, ליעב־ ליכקייטען, שרעקען, אומעטיגקייטען, זאָרגען און אהנונגען פון דער זעעלע; אַלע דיעזע שעהנהייטען, גרויסקייטען, פּרעכטיגקיי־ טען און ליכטיגקייטען פון לאַנדשאַפטען, פון לעבען און טויט, קריעג און פריעדען, ליעבע און האַס; פון ימים און בערג, מענשען און טהיערע, — ווען אַלעס דאָס ווערט אויסגעדריקט, געצייכענט, געשילדערט און בעזונגען אין א שעהנער, ריכטיגער פאָרמע — דאָס איז פּאָעזיע.

מיט א ריכטיגער פאָרמע מיין איך, דאָס א געפיהל אָדער א געדאַנק, וועלכער זינגט זיך ביים פּאָעט אין קאָפּ, זאָל איבער־ געגעבען ווערען אין א פערז וועלכער זאָל זינגען און ניט שלעפּען זיך; יעדער פערז מוז זיין ריכטיג צוגעפּאַסט צו דעם געפיהל אָדער דעם געדאַנק, וועלכען דער פּאָעט וויל אויסדריקען, אָדער צו דעם בילד, וועלכען ער וויל צייכנען. יעדער פערז מוז זיך אָנפאַנגען פּיאַנאָ אָדער פאָרטאָ, שטירמיש אָדער געמעסיגט, לויט די שטאַר־ קייט, שטורעמדיגקייט, שוואַכקייט אָדער זאַנפטקייט פון דעם

גערדאנק, לויט די עכטקייט און ווארעמקייט פון דעם געפיהל. דער ריכטער מוז זיין א מוזיקער, א מאהלער; ער מוז קענען כאפען דעם ריכטיגען קלאנג פון זיין גערדאנק, אדער די ריכטיגע פארב, דאס ליכט אדער דעם שאטען פון זיין לוינע; ער מוז קענען בענוצען זיין שפראך און זיינע פערזען, ווי דער מוזיקער בענוצט זיינע טענער און אינסטרומענטען, אדער ווי דער מאהלער בענוצט זיינע פארבען. דען עס זיינען דא פערזענארטען, וועלכע זיינען עהנליך אין קלאנג, זאנפטקייט אדער שטארקייט צו דעם קלאנג פון דער פלייט, דער פיערעל, דער צעלא אדער דעם טראמפעט. פאעזיע פעראייניגט אין זיך די קונסט פון מוזיק און מאהלעריי, דען דער פאעט קען זיין מוזיקאליש ווי דער מוזיקער, און קען מאהלען בילדער ווי דער מאהלער, — ווערטער און פערזען זיינען ווי טענער, ווי אקארדען, ווי פארבען. א גרויסער גערדאנק, ד. ה. א גערדאנק וועגען דער אייביגקייט, וועגען די קראפט פון דער נאטור, וועגען גרויסע קעמפפע, וועגען לעבען און טוידט א. ז. וו. מוז אויסגעדריקט ווערען אין א פערזענמאס, וועלכע זאל דיעזע גרויסקייט אונז מאכען פיהלען אין דעם פערז, אין דער שפראכע, אין די ווענדונגען, אין דעם אנפאנג און אין די ענדע פון דאס געדיכט.

ווען דער פאעט איז מונטער אויפגעלעגט און זינגט אין פריה־לינג פון ליעבע, האפנונגען און לעבען, מוז ער עס ווירקליך פיהלען, זיין זעעלע מוז לאכען האפען; ליעבע און לעבען מוזען ארויסשמייכלען, ארויסשיינען צו אונז פון דעם פערז. ווען דער פאעט זינגט פון א טייך, וועלכער פליעסט רוהיג דורך א שעהנעם, רייכען וואלד און דורך רייכע, פעטע לאנקעס, וואו סטאדעס פאשען זיך, מוז די רוהיגקייט, וועלכע ווערט ערוועקט ביים פאעט אין קאפ, די גערדאנ־קען פון וואהלשטאנד, וועלכע ערוואכען אין איהם דאן, דאס רוהיגע פליסען פון דעם טייך, די שטאלצע שעהנקייט פון דעם וואלד און די פעטקייט און הרחבה פון די לאנקעס, ארויסשמייכלען, ארויס־פליסען מיט שטאלץ, רוהיגקייט און הרחבה אין דער שפראכע. דער פיין־פיהלענדער לעזער מוז באלד פעהיג זיין אויסצוגעפינען אויב

דער געפיהל איז עכט אָדער פאַלש, אויב די פאָרמע איז גאָלד אָדער פּסולת, אויב דער פּאָעט האָט ווירקליך געזונגען, אָדער זיך געמאַטערט צו זינגען. און אַ פיין־פיהלענדער לעזער קען גלייך אויסגעפינען און ענטדעקען די עכטקייט, טיעפקייט אָדער פלאַכקייט פון אַ געפיהל, די פּאַסיגקייט אָדער אונריכטיגקייט פון דעם פערז.

דער פּאָעט דאַרף ניט און זאָל ניט פערוואַנדלען קיין אייגפּאַבע, פלאַכע, אָבגעריסענע געפיהלען אין פּאָעזיע. ער מעג זיך זינגען פון פרייד אָדער לייד, פון רייכטהום אָדער אַרמוטה, פון גליק אָדער ליידען, (דען אַרמוטה האָט אין זיך אויך אַ גרויסקייט, די גרויסקייט פון עלענד, פון זאָרגען: ליידען האָבען וועלטען פון בעזאָנדערער שעהנקייט און דונקעלע געגענדען פון פּאָעזיע, וואו די מענשליכע געדאַנקען זיינען ווי אַלטע ווערבעס מיט אַראָבהענגענדע צווייגען, ביי די טייכען פון אונזערע טרערען). אבער פון וואָס דער פּאָעט זאָל ניט זינגען, זאָל ער עס, מוז ער עס ווירקליך פיהלען. ווען ער זינגט פון ליידען, זאָל ער ווירקליך ליידען, — אָדער אין ווירקליכען לעבען אָדער אין דער פאַנטאַזיע. ער זאָל ניט שרייען אָה! און אַה! ווען ער איז ניט אויפגעלעגט דערצו, ווען דער „אָה“ און דער „אַה“ רייסען זיך ניט אַרויס פון זיין הערץ. ער זאָל אָנטהאָן זיינע פערזען אין די רייכסטע קליידער, אָדער פון עלענד און טרויער, אָדער פון פרייד און גליק. ער זאָל זיין ווי אַ האַנדעלסמאַן, וועלכער שטעלט אויס זיינע בעסטע סחורות צום פערקויף, און ריזיקירט זיינע רייך־בעלאָדענע שיפען מיט די פלאַטערנדיגע זעגעל אויף דעם וויימען ים פון לעבען. ער זאָל זיין ווי דער דרייסטער מאַטראָז, וועלכער קריכט אַרויף אונערשראָקען אויף דעם הויכען זעגעל־שטאַנג, און קימערט זיך ניט וואָס אונטען רוישט און קאָכט דער ים.

דער פּאָעט מוז אָבשיידען, גלייך ווי פיינע זיידען־פעדים, איין געפיהל פון דעם צווייטען, איין געדאַנק פון דעם צווייטען; ער מוז דייטליך אַנאַליזירען זיין יעדען געפיהל און געדאַנק; אָבשיידען איין אַרט געפיהלען פון דער צווייטער אַרט, איין רייהע

גערֹאנקען פון דער צווייטער, אום ריכטיג צו קענען איבערגעבען וואָס ער פיהלט און דענקט אין דער ריכטיגער שפּראַכע און פאָרמע.

א דיכטער מוז שטודירען פאָרמען און פּאָזיציאָנען, בעוועגונגען און העויות, געזיכטסציגע און געזיכטס־אויסדריקע, נאַטור־סצענען און גאַסען־בילדער, פארבען און קלאַנגען, געביידען און גאַסען; ער מוז עס אַלעם שטודירען לויט ווי דאָס אַלעס שפּיעגעלט זיך אָב ביי איהם אין קאָפּ, אין זיין פּאַנטאַזיע, און עס צונויפקלייבען אין זיין מח; ער מוז זיך פערטיעפען אין שעהנקייט, זיך אָנזויגען מיט דאָס לעבען, אום עס צו קענען איבערגעבען אין זיין דיכטונג. ער מוז שטודירען דעם מענשען — דעם מענשען ווי ער האַנדעלט און רעדט אין פרייד און שמערץ, האָפנונגען און פערצווייפלונג, אין רוהיגע שטונדען און אין איבערראַשונג. ער מוז לעזען די גרויסע שרייבער, די קלאַסיקער און גרינדליך וויסען ווי זיי האָבען בעזונגען און געשילדערט דאָס אייביג־לעבענדע, דאָס אונשטערבליכע אין מענשען און געפיהלען. ער מוז קענען זיין צייט, אום צו קענען זיין די שטימע פון זיינע מיטמענשען; ער מוז זיין ווי א גרויסער שטראָם, צו וועלכען אַלע קליינע טייכעלעך פון דענקען און פיהלען זאָלען זיך ציהען; ער מוז זיין ווי א האַרפע מיט פייערדיגע סטרונעס, אויף וועלכע אַלע ווינטען, זאַנפט און שטורעמדיג זאָלען שפּיעלען; ווי א שפּיעגעל פאַר דער וועלט, פאַר דעם אוניווערזום; ער מוז זיך ווידמען זיין קונסט מיט ליעב און לעבען, און אימער, אימער לערנען, דענקען פון זיין קונסט, זי האָבען אין זינען וואו ער געהט און שטעהט. ער מוז זיין בערייט צו אָפּפערען דערפאַר זיין צייט, זיין געזונד, זיין געדולד און זאָגאַר זיין לעבען. ער מוז זאָגען צו זיך אַליין: „אַזוי פיעל טאַלאַנט האָב איך, עס מוז זעהן די ליכטיגע זון, די בלומען פון מיין הערץ מוזען אויפבליהען, די קינדער פון מיין פּאַנטאַזיע מוזען געבאָרען ווערען, ווי שווער עס זאָלען ניט זיין די געבורטס־וועהען!“

א פּאָעט מוז זיך לערנען צו דענקען גרויס און לאָגיש, גרויס אויפצופאַסען געגענשטענדע און עראייגניסע. ער מוז בעטראַכטען

געגענשטענדע און אומשטענדען פון פיעלע זייטען; ער מוז קענען אראבבליקען אויף דער וועלט, מוז קענען אויסגעפינען פעהלער, קריטיקירען, אויסגעפינען וואו עס איז צופוילט, לעכערדיג און פער־לאטעט; ער מוז דעם מענשען, זא צו זאגען, קענען האלטען אויפ'ן האנד, ווי א ריעז האלט א צווערג, און איהם בעטראכטען פון אלע זייטען; ער מוז זאגען פיעלעס אין ווענינ ווערטער, ארומנעהמען א וועלט מיט איין בליק.

דאך ניט אלע פאעטען, ווי ניט אלע מענשען, פיהלען גלייך. מאנכע זעהען זאכען מיט א גרויסען בליק, אנדערע זעהען זאכען קליין; מאנכע בליקען אראב אויף דער וועלט זיצענדיג הויך אין די וואלקענס, און אנדערע בליקען ארויף צו די קלויסטער־שפיצען, צו די דעכער און ניט העכער. מאנכע נעהמען ארום פיעלע שעהנ־הייטען, געפיהלען, מענשען, געגענשטענדע און נאטור־סצענעס, וועהרענד אנדערע זיינען בעגרענעצט, זעהען ווענינ, פיהלען ניט טיעף, ניט שטארק, ניט מעכטיג. ניט אלע פאנטאזיען זעהען זאכען אין דער זעלבער ארט, ניט אלע פאנטאזיען זעהען די אלע שעהנ־הייטען. מאנכע פאנטאזיען קענען זיין פערגלייכבאר אין גרויס־קייט, אין רייכקייט, אין דערזעלבער צייט קענען זיי זעהען פער־שיעדענע שעהנהייטען, אדער אויסדריקען די שעהנהייטען וועלכע זיי זעהען, אין פערשיעדענע פארמען און ארטען. איינער קען זינגען פון געגענשטענדע פון אויבען אראב, ווי א גאט, דער צווייטער קען זינגען פון אונטען ארויף, אבער ביידע קענען זיין גרויס, טיעף, מעכטיג, און זאגאר פערגלייכבאר אין זייער גרויסקייט. איינעמס געדאנקען און געפיהלען וועלען זיך בעסער צופאסען צו דער לירי־שער, קורצער פערזענמאס; דעם צווייטענס, צו דער לאנגער, עפי־שער, ערצעהלענדער פערזענמאס. ביי איינעם וועט דער פערז זיין רוהיג און גראד, פליסענד ווי א ברייטער רוהיגער שטראם; ביים צווייטען וועט עס שיסען מיט קראפט, ווי אן איינגעהאלטענער שטראם, וואס שפארט זיך דורך ענגע פעלזענשפאלטען און שיסט אריבער איבער די בערג; ביי איינעם וועט דער פערז זיין

קלאפּענד, פּעסט, הארמאָטענ־עהנליך, אָדער ווי אַ קלאַנג פון לויטע פעלד־טראָמפּעטען; ביי אַ צווייטען וועט עס ארויסשיסען ווי די לאַווא פון אַ וואולקאַן, שווארץ, רויכערדיג, דורכגעמישט מיט פייער, אַש און שוועבעל.

מאנכע פּאָעטען זיינען ווי גרינע בערגלעך אין ווייטע פעלדער, אויף וועלכע, ווען איהר שטעלט זיך, קענט איהר ניט זעהן ווייט ארום זיך, און וועלכע, ווען אַ שטורעם רוישט, ווען דונערען און בליצען שלאָגען אין דער לופט, און פינסטערע וואָלקענס ציהען דורך די הימלען, פערגרעסערען זיי ניט די שרעקליכקייט פון דער נאַטור־אויפרעגונג און ווערען אליין ניט שרעקליך. אבער אנדערע פּאָעטען זיינען ווי הויכע פעלזען, וועלכע הויבען אויף זייערע קעפּ אין די וואָלקענס און הימלען אריין, זעהען געטליך, ערהאבען, טויזענד־פארביג און זעעלען־ענטציקענד אין צייט פון פריעדען אין דער נאַטור, און שרעקליך, ווען בליצען און דונדערען פליהען און שוועבען איבער זיי, און די שטורם־ווינטען דרעהען זיך ארום צווישען זיי, וואָיען, סוויסטשען און צושמעטערען. פון די שפּיצען פון אזעלכע בערג זעהט איהר מיט אַ מאָל פיעלע שטעדט, שטעדטלעך און דערפער, טויזענדער הייזער און טויזענדער מענשען, טויזענדער בוימער, טהאָלען און טייכען.

אָט ווי עס פיהלט אַ גרויסער פּאָעט. ער זעהט אלעס, ווי אַ גאָט; נעהמט אלעס ארום, דריקט אלעס אויס; זיין מח, זיין פאַנטאזיע איז ווי אַן אלגעמיינעם לאַגער־הויז וואו אלעס איז צונויפגעקליעבען, דאָס גרויסע און דאָס קליינע, דאָס גוטע און דאָס שלעכטע, דאָס שעהנע און דאָס העסליכע, דאָס געטליכע און דאָס געמיינע. ער איז ווי אַן ארט גרויסער טהורעם, אין וועלכען עס בעוועגט זיך אַ גאַנצע פון מענשען און חיות; און ווען ער עפענט אויף די טהירען פון זיין מח, אָדער געדאנקען־ארסענאַל, דאַן לאָזען זיי זיך ארויס — זיינע געדאנקען און בילדער אין גאַנצע מחנות, שטויסענדיג איינע די אנדערע, — דאַן לאָזען זיי זיך ארויס די פערשיעדענע ליעדער און פערזען, וועלכע זיינען עהנליך צו מחנות

פויגעל מיט וואונדער־שעהנע פעדערען פון די ווארימע לענדער; אָדער ווייסע טויבען מיט ליעבעס־בריעף אָנגעטהאָן מיט זיידענע שנירלעך אויף זייערע ווייסע, פוכקע העלזער; אָדער קליינע געטער פון דער ליעבעס־לוסט, מיט פייל און בויגען אויף זייערע אַקסעל; אָדער העסליכע, ברומענדע אַפען, וועלכע שפּרינגען אַרום אויף שנירלעך, קלינגען מיט די גלעקלעך און נעהמען אַרונטער די היטע־לעך ווען מען גיט זיי אַ פּעני; אָדער ליעבליכע דאַמען אין ווייסע, רוישענדע, זיידענע קליידער, מיט לאַנגע בלאָנדע האָר און שעהנע, געזונד־פאַרביגע געזיכטער; אָדער אַלטע מכשפות, וועלכע בליקען אַריין פינסטער אין דאָס לעבען; אָדער שפּרינגענדע רייטער מיט פלינקע פערד וועלכע גאַלאָפּירען אַוועק איבער די פעלדער, קנאַקענ־דיג מיט זייערע בייטשען; אָדער דענקער מיט טיעף־קלוגע אויגען, עדעלע געזיכטסציגע; אָדער בלייכע פערליעבטע, וועלכע עסען ניט, שלאָפען ניט, טהוען גאָר גישט, און וואַנדערען אַרום מעלאַנכאָ־ליש צווישען די בערג; אָדער משוגעים וואָס רייסען זיך און בייסען זיך און יאָגען זיך אַרום אין ווילדער מהומה; אָדער קעמפּפער, ערפינדער, לאַנד־פאָרשער, רייזענדע, — אַלערליי וועזען, ברואים און געגענשטענדע, וועלכע מיר זעהען אין דער וועלט און אין לעבען. אַ פּאָעט, אַ גרויסער פּאָעט, איז ווי אַ וועלטעל אין וועלכער אַלעס בעוועגט זיך, ווי אין אַ צויבער־לאַנד.

פאָרמען פון פּאָעזיע.

מיר וועלען איצט בעטראַכטען די פערשיעדענע פערזען־פאָרמען אָדער אַרטען פּאָעזיע, וועלכע די דיכטער פון אַלע לענדער האָבען געשאַפען און ערפונדען דורך אַ צייט פון יאהרהונדערטע.

עס זיינען דאָ ל י ר י ש ע, ד ר אַ מ אַ ט י ש ע, ע פּ י ש ע און ד י ד אַ ק ט י ש ע דיכטונגען; עס איז דאָ אַן אַרט געדיכט וועלכעס רופט זיך ס אָ נ ע ט ע, אַ צווייטעס, וועלכעס רופט זיך

אָדע, אַ דריטעס, וועלכעס רופט זיך באַלאַדע. דאַן זיינען ווידער דאָ דיכטונגס־ארטען, וועלכע רופען זיך עלעגיע, לעגענדע, פאַבעל, עפּיגראַם. עס זיינען דאָ נאָך פער־שיעדענע דיכטונגס־ארטען, אָבער די וועלכע איך האָב דאָ דערמאָנט זיינען די וויכטיגסטע.

אַ לירישעס געדיכט, איז אַזעלכעס וואָס דריקט אויס, אָדער דאַרף אויסדריקען, אַ טיעפען געפיהל, אַ נאָבעלען, טיעפען געדאַנק, אָדער עס מוז צייכענען, מאָהלען מיט געפיהל און אין שעהן־קלינ־גענדע פּערזען אַ שעהנע געגענד, אַ נאַטור־בילד א. ז. וו. דער געפיהל און דער געדאַנק קען זיך זיין פון ליעבע, טרויער, שמערץ, פרייד און פערדרוס. די סצענע אָדער דאָס נאַטור־בילד מעג זיך זיין אַ פרעהליכע אָדער אַ טרויעריגע, אָבער דאָס געדיכט מוז זיך זינגען, עס מוז ציטערען, אָדער ווי די פריידיגע שטראַהלען פון דער זון, אָדער ווי אַ טרער. לירישע געדיכטע ווערען מעהרסטענטהיילס געשריעבען אין אַלערליי קורצע, שעהן־קלינגענדע פּערזען. אָבער לירישע געפיהלען און געדאַנקען קענען אויך אויסגעדריקט ווערען אין לענגערע פערזען, אָדער זאָגאַר אויך אין פּראָזאַ, ד. ה. ניט אין פערזען, ווי מען געפינט עס אָפט אין די שריפטען פון דעם גרויסען ענגלישען דיכטער יאָהאַן מילטאָן.

איך ברענג דאָ אַ לירישעס געדיכט פון דעם ערשטען סאָרט, אין וועלכען דער דיכטער געטהע זינגט פונ'ם מאַי פון ליעבע און לוסט:

„ווי הערליך לייכטעט
מיר די וועלט!
ווי גלענצענד די זון,
ווי לאַכט דער פעלד!

עס דרינגען בליטהען
פון יעדען צווייג,

און טויזענד שטימען
פון וואלד און שטייג,

און פרייד און לעבען
פון יעדער ברוסט.
אָ ערד, אָ זאָנע!
אָ גליק, אָ לוסט!

אָ ליעבע, אָ ליעבע,
ווי שעהן ביזטו,
ווי מאָרגענ־וואָלקען
אין הימעלס־רוה!

דו בענשט מיט פראַכט
דעם פרישען פעלד,
אין בליטהען־דאַמפף
די פולע וועלט.

אָ מיידעל, מיידעל,
ווי ליעב איך דיך!
ווי בליקט דיין אויג,
ווי ליעבסטו מיך!

ווי ליעבט דער פויגעל
געזאַנג און לופט,
און מאָרגען־בלומען
דעם הימעלס־דופט,

ווי איך ליעב דיך
מיט וואַר'מער בלוט,

דיך, וואָס דו גיבסט מיר
יוגענד און מוטה.

צו נייע טענצע,
און נייעם געזאַנג:
זיי עוויג גליקליך,
דיין לעבענס לאַנג."

איהר וועט דאָ מערקען ווי טיעף און ווי שעהן דעם דיכטער'ס געפיהלען זיינען, און ווי ריכטיג, ווי עכט ער פיהלט דאָס, וואָס ער זינגט. איהר וועט אויך מערקען, ווי די פערזען זינגען זיך אליין, לייכט, ווי די פרייד פונ'ם דיכטער'ס הערץ. און דאָ איז אַ צוויי־טעס, זעהר בעריהמטעס געדיכט פונ'ם זעלבען דיכטער, אין וועלכען ער מאָהלט אַ סצענע מיט געפיהל און ענדיגט דאָס געדיכט מיט אַ טיעפען שעהנעם געדאַנק:

„איבער אַלע בערג הערשט רוה;
אין אַלע צווייגען שפירסטו
קוים נאָך אַ הויך;
די פויגעלעך שלאָפען אין וואַלד,
וואַרט נאָר, באַלד
רוהסטו אויך!"

איהר זעהט, ער מאָהלט דאָ אַ בילד און אין די לעצטע צוויי שורות „וואַרט נאָר, באַלד רוהסטו אויך" דריקט ער אוים אַ טיעפען, נאָבעלען געדאַנק. איהר מערקט אויך ווי דער אַנפאַנג, דער טאָן, דער קלאַנג, די ווענדונג פון דאָס געדיכט פאַסט זיך צו דעם געדאַנק און גיט אויך איבער די רוהיגע גרויסקייט פונ'ם דיכטער'ס געפיהל און געדאַנק.

דאָ איז נאָך אַ געדיכט פון היינריך היינע, זיין בעריהמטעם לירישעם געדיכט „די לאָרעליי“. אין דיעזען געדיכט שילדערט ער דעם מענשענ׳ס תאוה, זיצענדיג אויף אַ הויכען פעלז ביים ברעג פון דעם שעהנעם רוהיג־פליסענדען רהיין, אין דער געשטאַלט פון אַ וואונדער־שעהנע מיידעל, וועלכע קעמט זיך איהרע גאָלדענע האָר מיט אַ גאָלדענעם קאַם, און זינגט אַ וואונדערליכע, געוואַלדיגע מעלאָדיע, וועהרענד די לעצטע זונענשטראַהלען בעשיינען פורפור־פאַרביג און גאָלדיג די שפּיצען בערג, איהרע ציערונגען, און דעם רוהיגען שטראָם; און דעם מענשען פערגלייכט ער צו אַ שיפעל צווישען די ענגע פעלזען פון לעבען, און שטעלט זיך אָב הערען איהר וואונדערבאַרע ליעד, אַרויפקוקענדיג צום פעלז, און זיך ניט קימערנ־דיג פאַר דעם שטראָם און די פעלזען, וועלכע קענען דורך איהר ליעד צוברעכען דעם קליינעם שיפעל און דערטרינקען דעם שוואַכען שיפער.

„די לאָרעליי.

איך ווייס ניט וואָס עס קען בעדייטען,
וואָס כ׳זעה אַזוי טרויעריג אויס;
אַ געשיכטעלע פון אַלטע צייטען,
געהט מיר פון קאָפּ ניט ארויס.

די לופט איז קיהל, און עס דונקעלט,
און רוהיג פליעסט דער רהיין;
דער הויכער באַרג־שפּיץ פונקעלט
אינ׳ם אבענד־זאָנענשיין.

די שעהנסטע מיידעל זיצט
דאָרט אויבען וואונדערבאַר:

איהר גאָלדענע ציערונג בליצט,
זי קעמט איהרע גאָלדענע האָר.

מיט אַ גאָלדענעם קעמעל קעמט זי,
און בעגלייטעט אַ ליעדעל איהר מיח;
די גאַנצע הארץ צונעהמט זי
מיט איהר גוואלדיגער מעלאָדיע.

דער שיפער בלייבט אונטען זיצען,
ערגריפען פון ווילדען פיין;
ער זעהט ניט די פעלזען־שפיצען,
ער קוקט זיך אין איהר נור איין....

איך גלויב, דאָס די וועללען פערשלינגען
די שיפעל און דעם שיפער דערביי;
און דאָס האָט געטהאָן מיט איהר זינגען
די שעהנע לאָרעליי." —

איהר ווערט מערקען ווי וואונדערשעהן דאָס בילד איז וועלכעס דער דיכטער צייכענט, ווי געפיהלפאָל ער צייכענט עס, און ווי רייך דער געדאַנק איז אויסגעדריקט.

די דראַמאַטישע דיכטונגס־ארט איז אזא, אין וועלכע דער דיכטער רעדט ניט דירעקט צו אייך אין דער ערשטער פערזאָן, אין וועלכער ער שילדערט ניט קיין לאַנדשאַפטען, פערזאָנען און בעגעבענהייטען רעדענדיג דירעקט צו אייך, נאָר ער בעשאַפט מענשען, ער לאָזט פערזאָנען רעדען, ווי זיי וואָלטען גערעדט, אָדער ווי זיי רעדען אין ווירקליכען לעבען, אונטער געוויסע אומשטענדען, און לאָזט זיי האנדלען אויף דער ביהנע, ווי זיי וואָלטען געהאַנדעלט אָדער האנדלען אין ווירקליכען לעבען. ער בעאָבאַכטעט מענשען, זיטען, עראייגניסע, צופעלע, און צייגט דיעזע צופעלע, דיעזע מענ־

שען אויף דער ביהנע פונקט אזוי, ווי ער האָט זיי געזעהן אין לעבען; אָדער ער שילדערט פערזאָנען פון דער געשיכטע, ד. ה., ער שטעלט פאָר א געוויסען צופאל, א געוויסע בעגעבענהייט, וועלכע האָט זיך געטראָפען מיט יאָהרען צוריק, און צייגט אונז פערזאָנען, וועלכע זיינען שוין לאנג טויט, אָבער וועלכע מיר, ד. ה., די וואָס זיינען בעקאנט מיט זייער לעבענס־געשיכטע, געדענקען אָדער צום גוטען, אָדער צום שלעכטען   אין דער דראמא צייגט דער דיכטער אויף פערשיעדענע פעהלער פון דער געזעלשאפט, ער צייגט ווי גרויסע מענער האָבען געלעבט, געשטריטען, געליטען און זיך פערטהיידיגט; ער צייגט ווי מענשען ליעבען זיך, בעטריגען זיך, מאכען איינער דעם צווייטען אונגליקליך, אום צו וואָרנען אנדערע, ד. ה. די צושויער, אָדער זיי צו לערנען. אויסציגע פון דראמען וואָלט געווען נוצלאָז צו געבען, און צו רעדען פון דער דראמא און איהר געבוי איז דאָ אייגענטליך ניט דער פּלאַץ.

אַן עפּישעס געדיכט איז א געדיכט אין וועלכען דער דיכטער דערצעהלט אונז א העלדענטהאט אָדער א העלדישע ליעבעס־געשיכטע אין שעהנע, געוועהנליך לאנגע, פערזען אָדער אין א שעהנער פערזענמאָס אָהן גראמען. אזא געדיכט איז געוועהנליך זעהר לאנג און פילט אַן געוועהנליך א דיקען בוך. אין אזא געדיכט שילדערט דער דיכטער פיעלע פערזאָנען: העלדען, קריעגסלייט, ליעבהאבער א. ז. וו.; פיעלע האנדלונגען, אינטריגען, סיטואציאָנען, שטעדט, לענדער, ימים, בערג, וועלדער, טייכען א. ז. וו. ער שילדערט די העלדען יעדען מיט זיין ליידענשאפט, אויסזעהען, בעשעפטיגונג, ליעבעס־געשיכטע א. ז. וו. ער שילדערט די געבורטס־ און וואוינ־ערטער פון זיינע העלדען, און דאַן ברענגט ער זיי צונויף און לאָזט זיי רעדען, קעמפּפען, ליעבען זיך, ליידען, גליקליך זיין, לויט ווי זיין ערצעהלונג, אָדער ווי די היסטאָרישע פאקטען, אויף וועלכע ער גרינדעט זיין געדיכט, פערלאנגען. געוועהנליך זינגט אַן עפּישער דיכטער פון העלדען, פון געטער, פון גרויסע קעמפּפער, פון בעריהמטע, זעהר שעהנע אָדער שוידערליכע ליעבעס־געשיכטען,

אָדער פון קעניגע, הערשער, קריעגסלייט און גרויסע שטרייטען. אין זיין גרויסעם עפּישעם געדיכט „דער פערלאָרענער גן־עדן" זינגט דער גרויסער ענגלישער דיכטער מ י ל ט אָ ן פון דעם פאַל פון אדם און חוה אין גן־עדן, פון דעם שטן, וועלכער האָט זיי אָנגערעדט צו עסען פונ'ם עץ־הדעת, פון דעם פאַל פונ'ם שטן, וועלכער האָט רעבעלירט געגען גאָט און איז אַרויסגעטריעבען געוואָרען פון הימעל אין גיהנם אַריין מיט זיינע אנהענגער. ער שילדערט אין דיעזען געדיכט די בעשאַפונג פון דער וועלט, לויט דער ערצעהלונג אין דער ביבעל, און מאָהלט אין פּראַכטפאָלע פאַרבען און וואונדערליכע פערזען אָהן גראַמען די פערשיעדענע לאַנדשאַפטען פון גן־עדן, די שהענהייטען פון דער יונגער, ערשט־בעשאַפענער נאַטור, די פעהיגקייטען פון די הימלען מיט די מחנות פלאַמענדע, אומשוועבענדע מלאכים און שרפים, און דעם גיהנם מיט זיין פייערדיגען טייך פון שוועבעל און פעך, מיט זיין פינסטערנים, אימה'דיגקייט, גרויסקייט און דונקעל־הייט, און מיט די אַרויסגעטריעבענע, רעבעלירענדע מלאכים, וועלכע קייקלען זיך אויפ'ן פלאַמענדען שטראָם אַרום זייער פיהרער, דעם ש ט ן.

אין זיין עפּישעם געדיכט די „איליאַדע" און די „אָדיססע", זינגט דער אונשטערבליכער ה אָ מ ע ר, דער פאָטער פון די פּאָעטען, און דער גרעסטער עפּישער דיכטער פון דער וועלט, „פון דער איינ־נעהמונג און דעם פאַל פון דער שטאָדט טראָי", פון די קעמפפע און ליעבעס פון די אַמאָליגע גריעכען; פון די אַלטע, וואונדערשעהנע גריעכישע געטער מיט זייערע געטינען, בעטראַכטונגען, פעסטען, שטרייטיגקייטען, אינטריגען און אַריינמישונגען אין די קעמפפע פון די גריעכען מיט די טראָי'ער. ער שילדערט דעם אַמאָליגען לעבען פון די גריעכען אין וואונדערליכע לעבענדע פאַרבען און צייגט אונז אַ וועלט, וועלכע איז לאַנג ניטאָ אין דער ווירקליכקייט, אָבער וועלכע לעבט און בליהט אין זיין דיכטונג און איז אונשטערבליך און זאָנדערבאַר שעהן.

אין זיין גרויסעם עפּישעם געדיכט „די געטליכע קאָמעדיע",

זינגט אונז דער אונשטערבליכער ד א נ ט ע, — דער גרעסטער דיכ־טער פון איטאַליען — פון די קוואַלען, פּייניגונגען, שרעקען און געוואַלדיגע אימה'דיגע יסורים און שטראָפען פון גיהנם; פון דער מיטעל־געגענד צווישען גיהנם און דעם הימעל, וואו די זינדיגע נשמות, וועלכע וועלען און מוזען אמאָל אריין אין גן־עדן, לייטערן זיך און ווערען אָבגערייניגט פון זייערע זינד, און פון דעם הימעל, דעם פּאַראַדיז אַליין, וואו די הייליגע, אָבגעקומענע און אויסגערייניגטע נשמות האָבען די זכיה צו זעהן דעם אָבגלאַנץ פון דער געט־ליכקייט אַליין, און הערען די וואונדער־זיסע געזאַנגען און לויב־געשרייען פון די מלאכים, כרובים, שרפים און די דאָרט לעבענדע זעעלען. דאָס געדיכט איז וואונדערליך גרויס אין זיינע שילדערונ־גען פון די קוואַלען פון גיהנם, פון די פערשידענע אבטהיילונגען פון יסורים און אונבעשרייבליכע ליידען, וואו פייער און וואַסער, פּעך און שוועבעל, שנעע און אייז, געוואַלדיגע היץ און אייביגער פראָסט, — וואו אַלערליי קוואַלען און שרעקליכע שטראָפען ווערען געברויכט פאַר די זינדיגע און אונרייניגע נשמות פון דיזער ערד; עס איז גרויס אין דער דייטליכקייט, מיט וועלכע דער דיכטער האָט געשיל־דערט אַלע זיעבען אבטהיילונגען נאָך א געוויסע אָרדנונג, און געצייכענט די פערדאַמטע און זייערע פּייניגער, די מעכטיגע, שרעק־ליכע און דאָך גרויסע שדים; — עס איז גרויס אין די שעהנהייטען און אייביגע קרעפטען, וועלכע דער דיכטער שילדערט און בעשרייבט אין דער דריטער אבטהיילונג פון דעם געדיכט, וועלכעס רופט זיך „דער גן־עדן".

אַלסביישפּיעל וועל איך דאָ געבען אַן אויסצוג פון גרויסען ענג־לישען דיכטער מילטאָן'ס עפּישעס געדיכט „דער פערלאָרענער גן־עדן". מיט דיעזען אויסצוג וויל איך צייגען, ווי א גרויסער דיכטער שילדערט א לאַנדשאַפט, ווי פיעל שעהנהייטען און גרויסקייטען ער נעהמט אַרום מיט א מאָל, און ווי רייך ער שילדערט און בעשרייבט עס. אין דיעזען טהייל פון דעם געדיכט שילדערט ער דעם גן־עדן, ווי דער שטן האָט איהם צום ערשטען מאָל דערזעהן אַראָבשטייגענ־

דיג אויף אַ צווייג אין דער געשטאַלט פון אַ רויב־פויגעל, וועלכער רופט זיך „קאַרמאַבאַנט“.

„אַ גליקליכער לאַנד־אָרט רייך אין אויסזיכטען.
וועלדלעך וואָס זייערע ביימער האָבען געוויינט
מיט גרמיען דופטענדע און באַלזאַם; און
מאַנכע וואָס זייערע פריכטע, אָנגעטהאָן
אין גאָלד'נע שאָלעכץ, זייגען אנגעגעהם
און זעהר געשמאַק געהאַנגען אויף די צווייגען.
און צווישען זיי זייגען געוועזען לאָנקעס,
אָדער גלייכע גריגע פלעצער גראָז,
וואו סטאַדעס האָבען זיך געפאַשעט אויף
די ווייכע גרינסען; אָדער פאַלמען־בערגלאַד,
אָדער דער בלומענשוים פון מאַנכען טהאָל
וואָס קען בעוואסערט ווערען, האָט פערשפּרייט
זיין רייכטהום, — אַלערליי קאָלירטע בלומען,
און אויך די ראָזע אָהנע דערנער. אין
אַ צווייטער געגענד זייגען דאָרט געוועזען
שאָטענדיגע היילען אויסגעטיעפט אין פעלז,
שטיל, קיהל און איינזאם, איבער וועלכע דער
מיט זאַפט ערפילטער ווייגשטאָק לאָזט ארויס
זיין פורפור־רויטע וויינטרויב, וואַקסענדיג
אין רייכטהום זאַנפט און שטיל, און אונטערדעסען
פאַלען מורמלענדיגע וואַסערן, באַרג אראָפּ,
אין שטראָמען זיך צושפּרייטענדיג, אָדער
זיך אין אַ טייכעל זאַמלענדיג, וואָס איז
אַ שפּיגעל פאַר'ן ארומגעזוימטען ברעג,
וואָס איז געקרוינט מיט מירטען. ס'זינגען דאָרט
די פויגעל, ליעדער, פריהלינגס־ליעדער, וועלכע
אטהמען ארויס דעם דופט פון וואַלד און גאָרטען,
זינגען די בלעטער; אונטערדעסען האָט
די עוויגע נאַטור, פערפלאָכטען מיט
די שטונדען און די גראַציען אין אַ טאַנץ,
געפיהרט דעם עוויגען פריהלינג.“

(„דער פערלאָרענער גן עדן“, 4טעס בוך, שורות 241-268).

אַ דידאַקטישעס געדיכט איז אַ געדיכט, אין וועלכעם דער דיכטער לערנט אונז עטוואָס דירעקט, אין אַזאַ געדיכט קען מען פּרעדיגען מאָראַל, ערקלערען אַ וויסענשאַפטליכע טהעאָריע, ווי מען פּלאַנצט בלומען, צום ביישפּיעל, אָדער ווי מען זאָל האַלטען אַ ביהנסטאָק. עס איז אַ געדאַנקען־געדיכט און ווערט געשריבען ניט מיט טיעפען געפיהל; אָבער אין אַזאַ געדיכט קענען אויך אויסגעדריקט ווערען שעהנע, פּאָעטישע געדאַנקען. ווען דער דידאַקטישער דיכטער רעדט צו די פעלקער, אָדער צו זיין אייגענעם פאָלק, אָדער ווען ער לערענט אונז, דאַן קען ער זיין ווירקליך פּאָעטיש.

די „סאָננעטע" האָט אין זיך שטענדיג פערצעהן שורות, וועלכע גראַמען זיך זעהר שעהן. אין אַ סאָנעטע מוז דער דיכטער אויסדריקען אַ שטאַרקען, טיעפען, רייכען, אויסגערונדעטען געדאַנק אָדער געפיהל, אָדער ער מוז מאָהלען אַ בילד, שילדערען אַ סצענע, אָבער זעהר שעהן און האַרמאָניש. ער מעג זיך ריידען פון ליעבע, פון העלדישקייט, פון פרייהייט, פון אַ גרויסען אידעאַל, פון שמערץ און זאָ ווייטער, אָבער דער געדאַנק מוז זיין טיעף, שטאַרק, קורץ געפאַסט און וויכטיג. איך ברענג דאָ אַ סאָננעטע, וועלכע איז איינע פון די בענאַהע דריי הונדערט סאָננעטען, אין וועלכע דער פאָטער פון דער סאָננעטע און בענאַהע איהר גרעסטער מייסטער, דער גרויסער איטאַליענישער דיכטער פּ ע ט ר אַ ר ק (געלעבט אין 14טען יאָהרהונדערט) האָט בעזונגען זיין ליעבע פיר אַ געוויסער, זעהר שעהנער און גייסטרייכער דאַמע מיט דעם נאָמען „לאַראַ". אין דיעזער סאָננעטע בעקלאָגט ער דאָס פערוועלקען פון זיין געליעבטער לאַראַ'ס שעהנהייט. איהר וועט מערקען, ווי שעהן דער געדאַנק קלינגט דאָ און ווי רייך דאָס געדיכט איז אין פערזען־מאָס און קלאַנג; איהר וועט אויך מערקען ווי די שורות גראַמען זיך שעהן:

די סאָננעטע.

„פערוועהט צום ווינד זיינען די גאָלדענע האָר,
וואָס האָבען אין טויזענד לאָקען זיך צושפּרייט,

און יענע זיסע אויגען־ליכט איז פערוועהט,
וועלכע איך זעה ניט מעהר זאָ שעהן און קלאָהר.
און אויך ניט איהר געזיכט, וואָס האָט מיר נאַר,
(ס'האָט ווירקליך זאָ געשיינט) מיט גוטעס ערפרעהט.
אויך איך, וואָס מוז לעבען ביז צום טויט,
האָב עס פערצעהרט — וואָס פאַר אַ וואונדער נאַר?
איהר שריט איז ניט געווען קיין מענשליבער,
נור ווי אַ מלאך'ס, און איהר זיסע שפּראַך
האָט ניט געקלונגען ווי אַ מענשענ'ס רייד,
אַ לעבענדע זאַנע, ווי אַ גאַסט פיעל מעהר,
כ'האָב זי געזעהן, — ניט שעהן ווי וונגערהייד,
דאָך שמערצט די וואונד, אָבוואָהל דער בויגען איז שוואַך".

אויב איך האָב אין דער איבערזעצונג געמאַכט וועלכע ענדע־רונגען, האָב איך עס געטהאָן, אָדער געמוזט טהאָן צוליעב דעם זשאַרגאָן. דער לעזער אָבער קען זיך פון דעם מאַכען אַ בעגריף וועגען דער סאָננעטע, און ווי די שורות גראַמען זיך. די ערשטע און די פיערטע, די פינפטע און די אכטע שוהה גראַמען זיך; דאַן גראַמען זיך די צווייטע און די דריטע, די זעקסטע און די זיעבעטע; דאַן גראַמען זיך ווידער די נייגטע און די צוועלפטע, די צעהנטע מיט דער פערצעהנטער, און די עלפטע מיט דער דרייצעהנטער.

די אָ ד ע איז אַ געדיכט, וועלכעס ווערט געשריבען, ווען דער דיכטער וויל לויבען אַן ערהאַבענעם געגענשטאַנד, אַ גרויסער מאַן, אַ גרויסע אידעע, אַ גרויסע בעוועגונג; אָדער ווען ער וויל אויפ־וועקען אַ פאָלק, אָדער פעלקער צו אַ גרויסען קאַמפף. אזוי ווי די גרויסע דיכטער האָבען געשריעבען די אָדע, איז זי אַן אַרט כרובים־געזאַנג, אין וועלכען דער דיכטער דריקט אויס זיין העכ־סטע בעגייסטערונג אין אינהאַלטסרייכע, קלינגענדע און העכסט־מעלאָדישע פערזען. מיר מוזען ווערען בעגייסטערט זי לעזענדיג; מיר מוזען זיך פאָרשטעלען די ערהאַבענהייט פונ'ם דיכטער ווען

ער דיכטעט עס, ווען ער פערטיעפט זיך אין זיין גרויסען געדאנק, און שוועבט ארויף אין די הימלען אויף די פליגעל פון זיין פאנטאזיע. איך ברענג דא א טהייל פון א געדיכט, וועלכעס איז אם עהנליכסטען צו דער אדע, ווי די גרויסע דיכטער האבען זי א מאל געשריבען, און וועלכעס דער גרויסער ליטעראטור־היסטאריקער סיסמאנדי בעטראכטעט אלס איינע פון די רייכסטע און ערהאבענסטע געדיכטע, וואס דער איטאליענישער דיכטער פעטאראך האט ווען געשריעבען. אין דיעזער אדע, עס איז וואהר, מונטערט דער דיכטער אויף די פעלקער צו א קרייץ־צוג. אונז קימערט אבער דא ניט דער אינהאלט פון דאס געדיכט, נור די פארמע, די ארט, אין וועלכער דאס געדיכט איז געשריבען געווארען. איהר וועט מערקען ווי גרויס די אויפפאסונג איז דא, ווי הויך דעם דיכטער'ס פאנטאזיע פליהט דא, ווי רייך די שפראכע איז, און ווי ער פערשטעהט און ערהויבט דעם געדאנק און די אידעע דורך די מעלאדיע פון די פערזען, וועלכע גיסט זיך אהן אן אבשטעל, שטייגט ארויף און ווערט רייכער און ברייטער, ווי די טענער פון אן ארגאן אדער ווי א פעראייניגונג פון פיעלע הארפען־שטימען:

„און אלע וועלכע וואוינען צווישען די
זאלציגע הויפט־ימים, און רהיין און רהאן,
צווישען דעם שטראמען־טייך גאראן,
און אין די הויכע בערג, זאלען פריה
זיך מיט דעם קריסטען־צוג פעראייניגען.
און אויב עס לעבען מענשען, — צווישען
דעם קרייז וואס רינגעלט זיך ארום ארום
די פירענייען, וועלכע שעצען מוטה,
זאל ארראגאן און שפאניען אומעדום
פערלאזען ווערען. ענגלאנד, וועלכע רוהט
מיט איהרע אינזלען, איינגעגארטעלט פון
דעם ים, צווישען די ווייטע בער־שטערן און

דעם גרויסען זוילען־דורכגאַנג, — יא, איטליכע
לאַנד וואו די הייליגע חכמה פון העליקאָן *)
בעזיצט נאָך וועלכען צויבער, פערשיעדענהייט
אין שפּראַכע, קלייד און וואַפע זאָל טהאָן,
פון זיסער וואָהלטהאַט וועגען, דיעזע טהאַט. —
דען וועלכע טריוע ליעבע, צערטליכקייט,
פון קינדהייט, אָדער מעדכען־פּרעכטיגקייט,
קען זיך פערגלייכען מיט די זיטליכע,
און שטרענגע פליכט פון דיזען הייליגען שטרייט?

„ס'איז דאָ אַ ווייטע געגענד פון דער וועלט,
בעדעקט מיט שנעע, און איינגעדריקט אין קעלט,
דערוווייטערט שטאַרק פון דער זון'ס ליכטיגקייט,
וואו אין טומאַן פערלויפט די טאָגעס־צייט.
דאָרט וואָהנט אַ ראַסע, וועלכע איז פון דער
נאַטור געוואוינט צו קריעג, וועלכע פעראַכט
די שרעק, זאָגאַר אין טויט, — זאָלען זיי, פריער
נאָך ווי זיי האָבען וועט געשיינט צו זיין,
איינשליסען זיך מיט זייער שטאַרקע מאַכט
אינ'ם דייטשען בונד. און דאַן, דענק איך,
וועלען די טערקען און אַראַבען זיך,
און די כאַלדעער ביים ברעג פון רויטען מעער,
ניט לאַנג בעריהמען מיט זייער פוסטער קראַפט,
אָדער מיט זייער פאַלשער געטערשאַפט.
אַ פאָלק פון נאַק'טע טרוסען, ניט געשווינד
אין קאַמפף צו געהן, און אויך ניט קלוג,
און אויך ניט שטאַרק גענוג,
נאָר וועלכער שלאָגט זיך מיט דעם פוסטען ווינד".

*) אַ באַרג אין גריכענלאַנד. די אַלטע גריכען האָבען געגלויבט,
אַז דאָרט וואוינען די מוזען, אַזוי ווי אויף דעם באַרג פאַרנאַס.

ד י ב אַ ל אַ ד ע איז אַ געדיכט, אין וועלכער דער דיכטער דערצעהלט אַ שעהנע געשיכטעלע פון די זאגען פון פאָלק, אָדער אַן אייגענע ערפונדענע. ער מעג דערצעהלען פון ליעבע, ריטער, פאַסטוכער, רויבער א. ז. וו. אָבער עס מוז אימער קלינגען פער־חלום'ט, קינדיש, פאָלקס־מעסיג. עס איז אַ געדיכט, וועלכע פאַסט זיך געלעזען צו ווערען אין ווינטער, ווען דער שנעע וועהט און בורעט אין דרויסען, ווען די בערג און די בוימער זיינען אָנגעטהאָן אין ווייסען, די פענסטער בעדעקט מיט אַלערליי אייז און פראָסט־בלומען, אין שטוב איז ווארעם, לוסטיג, ציכטיג, ליעבליך און דאָס אויוועלע ברענט העל און ווארפט זיין שיין אויף די דילען און די וועגט. דאָ איז אַ באַלאַדע פון דעם גרויסען דייטשען דיכטער געטהע:

פאַר'ן געריכט.

„פון וועמען איך האָב עס, דאָס זאָג איך אייך ניט;
דאָס קינד איז מיין פלייש און בלוט.
פוי! שפייט איהר אויס! די געמיינע פרוי!
כ'בין דאָך אָבער עהרליך און גוט.

„ווער ס'איז מיין געליעבטער, דאָס זאָג איך אייך ניט.
מיין געליעבטער איז ליעב און גוט,
אויב ער טראָגט אַ גאָלדענע קייט אויפ'ן האַלז,
אָדער אַ שטרויענע הוט.

„און מוזען מיר ווערען פערשפאָט און פעראַכטעט,
דאָך טראָג איך אַליין דעם שפאָט;
דען איך קען איהם גוט און ער קען מיך,
עס ווייס דערפון אויך גאָט.

„איהר גלח און איהר הערר בעאַמטער איהר,
איך בעט אייך לאָזט מיך צורוה;

עס איז מיין קינד, עס בלייבט מיין קינד,
איהר לעגט דאָך דערצו ניט צו!"

די פּ אַ ב ע ל איז אַ דיכטונגס־אַרט, אין וועלכער דער דיכטער דערצעהלט אונז אַ געוויסע געשיכטעלע פון חיות און זאכען, דערצעהלט אונז וואָס זיי האָבען, צ. ב. ש. געטהאָן (אויב עס איז נאַטירליך צי ניט, אַרט אונז ניט) און לערנט אונז דאַדורך, אינדירעקט, אַ מוסר השכל, אָדער צייגט אונז אויף אַ געוויסען פעהלער.

די על עגיע איז אַ טרויער־געדיכט, אין וועלכער דער דיכטער בעוויינט דעם טויט, אָדער דעם פערלוסט פון אַ פריינד, אָדער אירגענד וועלכען טהייערען געגענשטאַנד.

דאָס עפּיגראַם איז אַ קורצעס געדיכט, געוועהנליך פון צוויי אָדער דריי שורות, אין וועלכעס דער דיכטער דריקט אויס אַ גרויסען, טיעפען, פיעלעס־אַרומנעהמענדען אַלגעמיינעם געדאַנק, וועלכער קען אָנגעווענדעט ווערען אַלס אַ בעלעהרענדער תוך־געדאַנק. דאָ איז אַ ביישפּיעל פון דאָס עפּיגראַם:

„ביזטו אַזוי ווי אַ בוים, וועלכער גיט אונז ערקוויקענדע פרוכט,
ווערסטו געליעבט און געאַכטעט, ווערסטו געשעצט און געזוכט".

דער דיכטער דריקט דאָ אויס אַ טיעפען געדאַנק אין צוויי שורות, וועלכער איז אימער וואָהר, — דעם געדאַנק, נעמליך, דאָס אַלע האָבען ליעב אַ מענשען מיט אַ רייכען גייסט, מיט אַ שעהנער, בליהענדער נאַטור; אַ מענשען, וועלכער קען אונז געבען ערקוויקענדע פרוכט, ווי אַ בליהענדער בלום!

* * *

אַ געפיהל אָדער געדאַנק, אין וועלכער פאָרמע דער דיכטער זאָל איהם ניט אויסדריקען, מוז אימער זיין טיעף, שאַרף, נאַטור־

טריי. ווען דער דיכטער שילדערט א לאנדשאפט, זאָל ער ניט צוזאַמענקלייבען ווערטער, מיט וועלכע מען קען אָפּמאָהלען א נאַטור־בילד און זיי צונויפפלעכטען אין א געדיכט, אָהן עס צו פיהלען, נור ער זאָל פריהער זיין בעאיינפלוסט פון דער שעהנהייט פון דער נאַטור, פון דער סצענע, וועלכע ער מאָהלט, ער זאָל פ י ה־ ל ע ן, וואָס ער צייכענט; — דאָס בילד, דער געדאַנק, דאָס גע־ פיהל זאָל זיך ארויסזינגען!

ווען איהר לעזט פּאָעזיע, זוכט אין איהר אמת'ע געפיהלען, וואָהרע מוזיק, שעהנע געדאַנקען, רייכטהום פון שפּראַכע און בע־ גריפע; זוכט דעם רייכטהום פון דער אויסערליכער וועלט און פון דער אינערליכער וועלט, פון דער זעעלע.

די נוצען פון פּאָעזיע.

לעזענדיג גוטע פּאָעזיע, פילען מיר זיך די מוחות מיט אנ־ גענעהמע, שעהנע בילדער, אָדער מיט רייכע, שעהנע, בעגייסטערנ־ דע געדאַנקען. מיר נעהמען אריין אין זיך דאָס, וואָס דער וואָה־ רער פּאָעט דענקט אימער פון שעהנעס און ערהאַבענעס. „א בוך, — זאָגט דער גרויסער ענגלישער דיכטער מילטאָן, — איז א מענש, די נשמה, דאָס בעסטע, דאָס רייכסטע פון א מענשען“. (נאַטירליך, ער מיינט א גוטען בוך). און געוויס קען מען זיך אָפּלערנען עטוואָס גוטעס, ווען מען מאַכט די בעקאַנטשאַפט פון מענשען, ווי מילטאָן, שעקספּיער א. ז. וו. פּאָעזיע, גוטע פּאָעזיע, הויבט אונז אויף, נעהמט אונז ארויס פון אונזערע טעגליכע זאָרגען און ענגע געדאַנקען־קעמערלעך און פיהרט אונז אריין אין פּאַלאַס־ טען פון שעהנהייט און ערהאַבענהייט. זי פערשפּרייט א צויבער ארום אונזער לעבען, וואַרעמט אָן די וועלט פאַר אונז און פילט אָן די לופט ארום אונז מיט מוזיק און שעהנהייט. פּאָעזיע, אין איה־ רע פערשיעדענע פאָרמען, צייגט אונז, וואו מיר בעגעהען פעהלער אין פּריוואַטען אָדער געזעלשאַפטליכען לעבען; זי האַלט פאַר אונז

א שפיגעל און ציינט אונז, ווי מיר זעהען אויס און ווי די גאנצע וועלט זעהט אויס.

פּאָעזיע האָט געהאַט, האָט ביז צום היינטיגען טאָג, און וועט אימער האָבען אַ גרויסע ווירקונג אויף דער מענשהייט. זי בע־גייסטערט מיליאָנען, טרייסט און שטאַרקט טויזענדער, רעדט פיר אַלעמען, דריקט אויס אַלעמענס ליידען, אַלעמענס זאָרגען, אַלע־מענס פרייד און טרויער; עס איז די שפּראַכע פון דער זעעלע, פון יענע געפיהלען און געדאַנקען, וועלכע קענען ניט אויסגעדריקט און איינגעראַהמט ווערען אין אַ קאַלטער פּראָזא, ווייל זיי זיינען הייס, גליהענד, פליסענד, שטראָמענדיג. פּאָעזיע איז אַ צויבער־לאַנד פון שעהנהייט, פּראַכט, לוסט, ליעבע, ענטציקען, אַן אונבעשרייב־ליכע לאַנד פון וואונדער און בעגייסטערונג.

מיט פּאָעזיע קען מען ענטציקען, אויפמונטערען און בעגייס־טערען גרויסע מאַסען מענשען פאַר אַ גרויסען קאַמפּף. איין ליע־דעל קען ערוועקען טויזענדער און ווערען זייער קאַמפּפס־געשריי אין פעלד.

דער פּאָעט פיהרט אונז אַרויס פון לעבען אין דער נאַטור; ער פיהרט אונז צוריק אין די אַלטע צייטען, צום אָנפאַנג פון דער וועלט, צו דער צייט, ווען אַלעס איז נאָך געווען יונג, פריש און בליהענד; ער פיהרט אונז צוריק אין די הייליגטהימער פון פעל־קער, צוריק צו די אוראַלטע טעמפּלען פון געזאַנג און קונסט. ער וועקט אויף די טיעפע, גרויסע שטימע וועלכע קלינגט אַרויס פון די טיעפקייטען פון דער וועלט, די שטימע, וועלכע רופט אַרויס טרעהרען אין די אויגען, ווען מיר דערהערען זי. דער פּאָעט צייגט אונז די גרויסע טראַגעדיעס פון לעבען, ווי מענשליכע הערצער ווערען צובראָכען, ווי שיקזאַלען ענטשיידען זיך, ווי וועלטען און דורות געהען אַוועק. אויף דעם אייביגען מאַרשירען פון די דורות און די פעלקער רוהט זיין בליק. ער שטעהט אויף דעם הויכען שאָסעע פון די צייטען און זעהט די פּילגער פון לעבען ציהענדיג פון וויעגעל צום קבר; ער זעהט זייערע פּלאָטערנדע לאַנגע קליי־

דער, זייערע פערשיעדענפארביגע קאסטיומען און געוואנדען, זייע־רע געזיכטס־ציגע, ער זעהט זיי שפרייזענדיג דורך די בערג און טהאלען, איבער דערנער און בלומען, בארג ארויף און בארג אראפ; און ווי א וועג־פיהרער אדער ווי א פאטער גריסט ער זיי, ציינט זיי אן מיט זיין ערהאבענער האנד, וואוהין זיך בעסער צו ווענדען, ציינט זיי וואו עס ליעגען די זוניגע לענדער פון גליק און שעהנעס, ערלעס און ערהאבענעס. — און בעטראכטענדיג דיעזען אייביגען פילגער־צוג, ציטערט זיין גייסט מיט דעם געפיהל פון א נביא, זיפצען רייסען זיך ארויס פון זיין הערץ, און ער וויינט, — וויינט מיט טרעהרען פון ליעבע, טרעהרען פון איבערפליסענדע געפיהלען, טרעהרען פון האפנונג און טרעהרען פון ענטציקונג.

די פאעזיע איז די זינגענדע געשיכטע פון די צייטען.

עס קלינגט איבעראל: וועקענדיג, שטופענדיג, לאסטשענדיג, קושענדיג, לאכענדיג, וויינענדיג, פערוויעגענדיג, בעגייסטערנדיג, און ערצעהלענדיג די טהאטען פון פריהערדיגע דורות; עס נעהמט אונז ארויף אויף די שפיצען פונ׳ם אויביגען בארג אלימפוס, וואו די גריכישע געטער ריידען צוזאמען אין בעראטהונג, אין די גרוי־סע גאלדיג־פינקלענדע זאלען, טרינקענדיג וויין; זיי שפיעלען זיך מיט דעם דונער און בליץ־שטראהל, זיי שפיעלען אין ליעבע, אין אייביגער געטליכער ליעבע, די ראזיגע, זוניגע געטער, און לאכען און שוועבען ארום פון לאנד צו לאנד, וואו עס וואוינען די דיענענדע פעלקער.

איהר זעהט ווי די קעמפפע פון אור־אלטע פעלקער ערוואכען פאר אייערע אויגען; איהר זעהט די אלטע אייראפעער קעמפפענ־דיג ווי לייבען, און רייסענדיג זיך ווי טהיערע, טרינקענדיג פרעה־ליך אין זייערע זאאלען, צוהערענדיג זיך צו די ליעדער פון זייערע אלטע פאעטען; איהר זעהט די טעמפלען אין אלטען עגיפטען, די דונקעלע געטער מיט זייערע גזירות; דאס שקלאפענדע פאלק און די הערשענדע הערען; די קעניגע מיט זייערע טעמפלען און מעכ־טיגע פיראמידען, מיט זייערע אונטעראיהדישע היילען און ריעזיגע

ספינקסען, וואס קוקען אריין אינ׳ם מדבר, געהיימניספאל און דונקעל; איהר זעהט שטורם און רוהע, ליעבע און ראכע, האס און פעראכטונג, העלדען און געטער, אידען און היידען, אראבער, גריכען און רוימער, דייטשען און איטאליענער, טיראלער און שווייצער, רוסען און פאליאקען, אלעמען זעהט איהר אין זייערע נאציאנאלע קאסטיומען מיט זייערע זיטען און לעבענס־ארטען, געטער און פיהרער, געזעצע און רעגיערער; מיט פיגורען און בעוועגונגען; געהענדיג, וואקלענדיג, שטרייטענדיג, קעמפפענדיג, האנדלענדיג, ליעבענדיג, האסענדיג, האפענדיג, לערנענדיג און לעבענדיג.

היינריך היינע

היינריך היינע, דער גרויסער דייטשער פּאָעט, וועמעס מאָנומענט מען האָט מיט יאָהרען צוריק אויפגעשטעלט אין ניו יאָרק, אין דער 166טער סט., איז געבאָרען געוואָרען אין דיסעלדאָרף, דייטשלאַנד, אין דעם יאָהר 1799, אָדער 1800. זיין מוטער איז געווען אַן אויסגעצייכענטע, קלוגע און געבלידעטע פרוי, וועלכע האָט איהר זוהן שטאַרק געליעבט, און איז פון איהם שטאַרק געליעבט געווען. זיין פאָטער איז געווען אַ געשעפטסמאַן, וועלכער האָט זיך וועניגוואָס אָבגעגעבען מיט ליטעראַטור און בילדונג; ער איז אבער געווען אַ גוטער און ניט קיין נאַרישער מענש.

אַלס קינד האָט היינע געלערנט אין די שולען פון דיסעלדאָרף, און אין דעם יאָהר 1819 איז ער אַוועק נאָך באָן צו שטודירען געזעץ (לאָא), אָבער דאָרט האָט ער זיך גענומען מיט מעהר חשק צו שטודירען די מאָדערנע און אַלטע דייטשע ליטעראַטור אונטער דער אויפזיכט פון זיין לעהרער און פריינד אויגוסט שלעגעל. ער האָט נאַכהער שטודירט אין בערלין און אין געטינגען, און האָט אין דער לעצטער שטאָדט געקראָגען דעם טיטעל פון אַ געזעץ-געלעהרטען. אין דער זעלבער צייט האָט ער זיך געטויפט. אין יאהר 1822 האָט ער געדרוקט זיין ערשטע זאַמלונג לירישע ליעדער (מעהרסטענטהיילס ליעבעס-ליעדער), וועלכע האָבען געהאַט אַ גרויסען ערפאָלג. אין דעם יאָהר 1826 האָט ער געמאַכט אַ רייזע נאָך דער „האַרץ“ (אַ געגענד אין דייטשלאַנד) און נאָך איטאַליען. דיעזע רייזען האָבען איהם פערזאָרגט מיט מאַטעריאַל פאַר זיינע „רייזע-בילדער“, וועלכע ער האָט אָבגעדרוקט ביז דעם יאהר 1831. דיעזער בוך האָט געהאַט אַ זאָנדערבאַרען ערפאָלג אין דייטשלאַנד. דער יונגער דור איז בערוישט געוואָרען פון איהם. ניט וועניגער ערפאָלגרייך

איז געווען זיין „בוך דער ליעדער“, געדרוקט אין 1827. דורך דער יולי־רעוואָלוציאָן איז היינע געוואָרען אַ זעהר הייסער דעמאָקראַט־רעוואָלוציאָנער. און אין דעם יאהר 1831 זיינען ערשיענען זיינע שריפטען מיט דעם טיטעל: „קאהלדאָרף'ס מיינונגען איבער דעם אדעל, אויסגעדריקט אין בריעף צו דעם גראַפען מ. פאָן־מאָלטקע“. ער האָט דאַן געפונען פיר פאַסענד צו פערלאָזען דייטשלאַנד. פון זיכערהייטס־וועגען איז ער אוועק נאָך פאַריז, וואו ער האָט פער־בראַכט די איבריגע יאָהרען פון זיין לעבען אין שרייבען.

אין דעם יאָהר 1835 האָט ער געהייראַטה אַ געוויסע „מאַטהילדע“, אַ פּראָסטע אָבער ליעבליכע פּרויענצימער, וועלכע ווערט אָפט דערמאָנט אין זיינע שריפטען.

אין דעם יאהר 1843—44 האָט ער ווידער בעזוכט זיין געבורטס־לאַנד, דייטשלאַנד, צו זעהן זיין אַלטע מוטער, וועלכע ער האָט שטאַרק געליעבט. ביי זיין צוריקקעהרען זיך אין פראַנקרייך האָט ער געדרוקט זיין ווערק „דייטשלאַנד, אַ ווינטער־סקאַזקע“, אין וועלכען ער דערצעהלט פאַנטאַסטישע געשיכטען און לעבערליך קאָמישע מעשה'לעך, אין וועלכען ער לאַכט אָב און קריטיקירט זעהר שאַרף אַ גרויסע מאַסע פון זיינע לאַנדסלייט: קעניגע, שטאַאטס־מענער, פּראָפעסאָרען, שרייבער, קינסטלער א. ז. וו.

אין דעם יאָהר 1847 האָט ער געקראָגען די קרייץ־קראַנקהייט, און איז פון דאַן אָן ביז זיין טויט כמעט אימער געלעגען אין בעט. ער האָט שרעקליך געליטען, און איז בלינד געוואָרען אויף איין אויג. ער האָט אָבער געליטען ווי אַ מענש, ווי אַ העלד און איז מעהרסטענ־טהיילס געווען גוט־אויפגעלעגט ביז זיין טויט, וועלכער האָט שטאַט־געפונען אין פאַריז, דעם 17טען פעברואר 1856. אין זיין צוואה פערלאַנגט ער, דאָס קיינע רעליגיעזע צערעמאָניעס זאָלען ניט געמאַכט ווערען ביי זיין לויה. „דאָס —שרייבט היינע וועגען דעם— איז ניט די פוסטע פאַנטאַזיע פון אַ פריידענקער. אין די לעצטע פיער יאָהר האָב איך אוועקגעוואָרפען דעם גאַנצען פילאָזאָ־

פישען שטאָלץ, און האָב געפיהלט די קראַפט פון רעליגיעזער וואַרהייט." ווי פיעל מען קען גלויבען אין דיזער בעהויפּטונג ציינט, וואָס ער האָט נאָכדעם גערופען גאָט „דער מעכטיגער אַרי־סטאָפּאַנעס פון הימעל", וועלכער לאַכט פון זיינע שמערצען. (אַריסטאָפּאַנעס איז געווען אַ גריעכישער פּאָעט).

אויסער די ווערקע וואָס איך האָב דאָ דערמאָנט האָט היינע געשריעבען און געדרוקט די פאָלגענדע שריפטען: „פראַנצויזישע צושטענדע", „דער סאַלאָן", „שעקספּיער'ס מעדכען און פרויען", „נייע געדיכטע", „אַטטאַ טראָלל", „ראָמאַנצעראָ" א. ז. וו. זיינע געזאַמעלטע שריפטען זיינען שוין פיעלע מאָל איבערגעדרוקט געוואָרען, און ווערען געדרוקט אין דער גאַנצער וועלט אין בּיינאַה אַלע שפּראַכען פון דער ערד. ער איז בּעריהמט געווען אין זיין צייט אַלס איינער פון די גרעסטע לירישע דיכטער, אַלס איינער פון די ערשטע און הייססטע פערטהיידיגער פון פרייהייט און רעכט, און אויך אַלס פילאָזאָף, און וועט בלייבען בּעריהמט.

היינריך היינע, דער מענש, איז געווען ניט קיין גאַנץ געזונדער מענש, איך וואָלט זאָגאַר זאָגען דאָס ער איז געווען אַ קרענקליכער מענש. ער האָט געהאַט אַ שוואַכע, זעהר פיינע קאָנסטיטוציאָן און זעהר פיינע נערווען. ביי דער קלענסטער געלעגענהייט איז זיין סיסטעם ערשיטערט געוואָרען, און זיינע נערווען האָבען געציטערט צו ווייך, זאָגאַר אָפט צוקראָכען. דאָס איז היינע געווען. זאַנפט־קייט שאַדעט ניט, איז אָפט זעהר שעהן אין מענער, אין העלדען, אין גייסטיג־שטאַרקע מענשען; קינסטלער, דיכטער, מוזיקער, א. ז. וו. האָבען אין זיך געוועהנליך אַ סך זאַנפטקייט, דאָס זעלבע האָבען די פרויענצימער אין זיך, אבער היינע האָט געהאַט אַביסעל צופיעל פון דיעזער זאַנפטקייט. דער גייסט פון „געה איך ניט אַהין געה איך אַהער", אָדער פון „בין איך צוקראָכען אָדער ניט, וואָס איז די נפקה מינא?" איז ניט קיין געזונדער גייסט, און קען שאַדען אַנדערע אויך. היינע'ס בילד, ווען מען בעטראַכט איהם גוט, מאַכט דעם איינדרוק דאָס ער איז געווען אַ גרויסער קינסטלער,

א טרוימער, געוואַלטיגער טרוימער, צו אַ געוויסען גראַד. אין זיין לעבען האָט זיך היינע ניט אָבגעהיט ווי ער האָט זיך געדאַרפט אָבהיטען, און געשטאָרבען איז ער נאָך אַ לאַנגער, לאַנגער, שווערער קראַנקהייט, וועלכע האָט איהם באַלד וואהנזיניג געמאַכט. ער האָט געדאַרפט, און איך גלויב אויך געקענט, לעבען און ענדיגען זיין לעבען אַנדערס. איך מיין ניט, דאָס היינע האָט בעדאַרפט לעבען ווי אַ הייליגער, אָדער ניט פערזוכען קיין וויין, אָדער ניט הנאה האָבען פון פרויען. אבער צופיעל האָט ער זיך דערין ניט געדאַרפט פערטיעפען. געליטען האָט היינע אויך, אַמאָל דורך מאַנגעל אין געלד, אָפט דורך די זינד, און די פערברעכען פון זיינע מיטמענשען. זיין הערץ האָט אָפט געפיהלט און געבלוטעט פאַר אַלעמען, פאַר זיין גאַנצער צייט. אבער עס זיינען געווען נאָך אַ סך אַזעלכע גרויסע, און נאָך גרעסערע קינסטלער און פרייהייטס-קעמפפער ווי היינע, וועלכע האָבען אויך געליטען און געקעמפפט, און מאַכען דאָך אַ סך אַ געזונדערען איינדרוק ווי היינע. פיליכט האָט זיין גרונד־שוואַכקייט געשטאַמט פון אַ שוואַכקייט אָדער קראַנקהייט אין דער פאַמיליע, אָבער דער פאַקט בלייבט אַ פאַקט. ווען מען לעזט איבער היינע'ס שריפטען זעהט מען, דאָס ער איז געווען אַ זעהר גרויסער דיכטער, מיט אַ פייערדיגען גייסט און אַ געוואַלטיג־לעבהאַפטע פאַנטאַזיע, ער איז געווען אַן אמת'ער פרייהייטס-קעמפפער, אַ גרויסער דענקער און אַ גוטער מענש. אָבער אין זיינע שריפטען וועלכע זיינען אַזוי אויסגעצייכענט אין פיעלע שטעלען, אין זיינע לירישע געדיכטע וועלכע האָבען אין זיך אַזוי פיעל העל־שטראַה־לענדע און רויט־גליהענדע שעהנהייטען פון ליעבע און וויין, געפינען זיך שטעלען פון קרענקליכער ערביטערונג און מעלאַנכאָליע, און אָפט עפּעס אַ מין מאָדנע לויזקייט און פונאַנדערגעשאָטענקייט וועלכע איז ניט זעהר געזונד. דער שוואַכער גייסט, די צוקראָכענקייט, דאָס איז אַ שלים־מזל אין דער וועלט. און וואָס פעסטער, וואָס גרינדליכער די קינסטלער און דיכטער זיינען דעסטאָ בעסער, דעסטאָ געזינטער פאַר אַלעמען. דער גייסט פון דיכטער געהט איבער צו

די לעזער דורך זיינע שריפטען, און וואס געזינגען דער גייסט, וואס קלערער, פעסטער און העלער, דעסטא בעסער. אויך געטהע האט געליעבט און געשריעבען ליעבעס-ליעדער, אויך געטהע האט געקניעט פאר זיינע געליעבטע, און זיך ערלויבט שוואך צו זיין, — אויך געטהע איז געווען זאנפט. אבער ווי אנדערס איז געטהע, ווי פערשיעדען פון היינע אין זיין פיהלען און דענקען! ווי פעסט, ווי געטאקט, ווי געשניצט, ווי קלאר, ווי געזונד! אין היינע פינק־לען פיעלע טהייערע שטיינער, — רובינען און קאראלען, אין היינע בליהען און דופטען פיעלע בלומען, שלאגען ארוים פיעלע בליצען, און פיעלע געוויטערן ציהען פארביי און רוישען אוועק, — אבער ווען מען וויל זיך אן איהם אנהאלטען פיהלט מען באלד עפעס א שוואכקייט, עס לאזט זיך אב, גליטשט זיך אראב, און מען שווימט ארום צווישען חלומות און פאטערלאנדס-ליעבע; בלויע אויגען, מיידלעך און דייטשע וויין-קעלערן. אין געטהע זעהט מען שעהנע גערטנער, פרישע, אויסגעלעגטע בלומען-בייטען, מען פיהלט די שטיינדלעך פון די סטיעזשקעס אונטער די פים אזוי אנגענעהם און פעסט, מען פיהלט, מען טאפט בענאהע אן די פעסטע, שעהן־געהאקטע מארמאר-פלאטען און באלקענס, און דאס גאנצע איז עפעס אזוי געזונד, פריש, צארט, דייטליך, קלאר און דויערהאפט.

איך מיין ניט צו פערקלענערן היינע'ס נאמען מיט מיין שרייבען; איך מיין ניט גלאט צוצושעפען זיך, נור איך בין איבער־ציינט אין דעם וואס איך זאג, און בין אויך איבערציינט, דאס דער אלגעמיינער איינדרוק, וועלכען היינע מוז און וועט מאכען אויף דער יוגענד, איז ניט קיין גאנץ געזונדער. זיין ליעבע פאר'ן פאלק, זיין פרייהייטס-ליעבע, זיין מענשען-ליעבע, פיעלע פון זיינע שריפ־טען זיינען זעהר גוט; ער וועט אימער דאפיר געעהרט און בעוואונדערט ווערען פון אלע עהרליך-דענקענדע מענשען. אבער די שוואכע זייטע בלייבט די שוואכע זייטע.

דאס אידישע פאלק דארף עס אבער גאנץ בעשטימט האלטען פאר אן עהרע, דאס היינע איז געבארען געווארען פון אידישע

עלטערן. פיינד האבען אידען א סך, און דארום וואס מעהר גרויסע לייט און זשעניען זיי האבען צווישען זיך, דאס בעסער!

געדאנקען פון היינריך היינע.

ביי מיין וויעג האבען זיך געשפיעלט די לעצטע שטראהלען פון דער לבנה פונ׳ם אכצעהנטען, און די ערשטע מארגענ־רויטקייט פונ׳ם נייגצעהנטען יאהרהונדערט.

*

איך בין ניט ראבע־זיכטיג (נוקם ונוטר), איך וואלט מיינע פיינד גערן געליעבט, אבער איך קען זיי ניט ליעבען איידער איך האב פון זיי גענומען נקמה; ערשט דאן עפענט זיך פאר זיי מיין הארץ. אזוי לאנג ווי מען האט קיין נקמה ניט גענומען, בלייבט אימער אין הארצען א ביטערקייט איבער.

*

די אידען זיינען געווען די איינציגע, וועלכע האבען בעהויפּ־טעט זייער גלויבענס־פרייהייט אין דער צייט ווען אייראפּא האט זיך בעקעהרט צום קריסטענטהום.

*

די אידישע געשיכטע איז שעהן; אבער די יונגע אידען שאדען די אלטע, וועלכע מען וואלט געשעצט פיעל מעהר ווי די אלטע גריעכען און רוימער. איך גלויב, דאס ווען עס וואלטען מעהר קיין אידען געווען, און מען וואלט וויסען דאס עס לעבט נאך אן עקזעמפּלאר פון דיזען פאלק, וואלט מען רייזען הונדערט שטונדען, אום איהם צו זעהן און איהם די האנד צו דריקען, — און יעצט וויכט מען אונז אויס!

*

זייט גאנץ טאלעראנט, אדער גאר ניט; געהט אין דעם וועג פון גוטען אדער בייזען; אום צו בלייבען שטעהן פערצאגט צווי־שען צוויי וועגען, דערצו זייט איהר צו שוואך — אויך הערקולעס

האָט עס ניט געקענט טהאָן און האָט געמוזט אויסוועהלען איינעם פון די צוויי וועגען.

*

די אידען, ווען זיי זיינען גוט, זיינען זיי בעסער, און ווען זיי זיינען שלעכט זיינען זיי ערגער ווי די קריסטען.

*

אין דונקעלע צייטען זיינען די פעלקער אַם בעסטען געפיהרט געוואָרען פון דער רעליגיאָן, ווי אַ בלינדער איז דער בעסטער וועג־וויזער אין אַ שטאָק־פינסטערער נאַכט; ער קען די וועגען און די שטעגען בעסער ווי אַ זעהענדער. עס איז אָבער נאַריש, אַזוי באַלד ווי עס ווערט נאָר טאָג די אַלטע בלינדע ווייטער צו געברויכען אַלס וועגווייזער.

*

אַזוי ווי די וויסענשאַפטס־מענער האָבען וועהרענד דער מיטעל־אַלטערליכער פעריאָדע געזוכט צו ענטדעקען די וויסענשאַפטליכע וואַרהייטען פון דער ביבעל, אַזוי בעמיהען זיך יעצט די רעליגיאָנס־געלעהרטע די טעהאָלאָגישע (רעליגיאָנס־) וואַרהייטען אַרויסצוקריגען פון דער וויסענשאַפט, — אין דער געשיכטע, אין דער פילאָזאָפיע, אין דער פיזיק: די דריי־איינינגקייט אין דער אינדישער געטער־לעהרע; די לעהרע פון דער איינפערלאָבונג פונ'ם הייליגען גייסט אין דער לאָגיק; דעם מבול אין דער געאָלאָגיע א. ז. וו.

*

ביי די פריהערע רעליגיאָנען איז דער גייסט פון דער צייט אויסגעשפּראָכען געוואָרען דורך איינציגע פּערזאָנען, און בעשטע־טיגט געוואָרען דורך וואונדער. ביי די יעצטיגע רעליגיאָנען ווערט דער גייסט פון דער צייט אויסגעשפּראָכען דורך פיעלע, און בעשטע־טיגט דורך דעם פערשטאַנד. יעצט טרעפען זיך ניט מעהר קיין ניסים, נאָכדעם ווי די פיזיק האָט זיך ענטוויקעלט.

*

וועגען דער פראַגע פון איינגעבאָרענע אידעען און געדאַנקען

אינ'ם מענשליכען מוח, וואלט די פאלגענדע אנטוואָרט ריכטיג זיין: עס זיינען דאָ מענשען צו וועלכע אלעס קומט פון דרויסען, — די זאָגענאַנטע טאלענטע, וועלכע דערמאָנען אונז אָן אפען וועלכע אהמען נאָך, — אין זייער גייסט איז ניטאָ קיין זאַך אויסער דאָס וואָס זיי האָבען אריינגענומען אין זיך דורך זייערע חושים. עס זיינען אבער אויך דאָ מענשען, ביי וועלכע אלעס קומט פון זייער גייסט, אזעלכע זשעניען ווי ראפאעל, מאָצארט, שעקספּיער — פיר אלע דיעזע איז דאָס שאפען פון קונסטווערקע שווערער ווי פאר דעם טאלענט. ביי די טאלענטע איז עס א שאפען אָהן לעבען, אָהן אינערליכען געפיהל, — מעכאַניזמוס; ביי די זשעניען קומט אלעס ארויס פון זייער גייסט, פון זייער „איך".

*

א זשעניע טראָגט אין זיין גייסט אן אָבבילד פון דער נאַטור און, ווערענדיג פון דער נאַטור דערמאָנט, גיט ער דיעזען אָבבילד געבורט דורך דער קונסט; דאָס טאלענט אבער מאַכט די נאַטור נאָך, ער שאַפט דורך אנאַליזירונגען, ניט דורך אינערליכע עמפּפינדונגען.

*

אין דער קונסט איז די פאָרמע אלעס, דער מאַטעריאל גאָר נישט. דער שניידער שטויב פלעגט רעכנען פאר'ן פראַק, צו וועלכען מען האָט איהם קיין טוך ניט געגעבען, פונקט אזוי פיעל ווי פאר א פראַק מיט טוך. ער פלעגט זיך נאָר לאָזען בעצאָהלען פאר דער פאַסונג, די מאַטעריע פלעגט ער שענקען.

*

געטהע'ס אונוויליגקייט זיך היגצוגעבען צום ענטהוזיאַזמוס איז גראַד אזוי אבשטויסענד ווי קינדיש. אזא אָבהאַלטען זיך איז מעהר אָדער ווענינער זעלבסטמאָרד; זי איז עהנליך צו דעם פלאַם וועלכער וויל ניט ברענען, ווייל ער האָט מורא טאָמער וועט ער אויסברענגען. דער גרויסמוטהיגער פלאַם, די זעעלע פון דעם דייטשען דיכטער שיללער האָט געפלאַקערט מיט אויפאָפּפערונג, —

יעדער פלאם אָפפערט זיך אליין; וואָס שעהנער ער ברענט, דאָס נעהנטער קומט ער צו דער פערניכטונג, צום פערלעשען זיך. איך בין ניט מקנא די שטילע נאכט-ליכטלעך וועלכע ברענען זיך אזוי אָבגעהיט און שטיל.

*

אזוי ווי יעדער מענש זעהט דורך זיינע חושים א בעשטימטען געגענשטאנד אויף אַן אנדער אופן, אזוי זעהט אויך יעדער מענש א בעשטימטען בוך עטוואָס אנדערש ווי דער אנדערער, דארום מוז אַן איבערזעצער זיין א גייסטיג-בעגאבטער מענש, דען ער מוז פעהיג זיין צו זעהען אין בוך דאָס בעדייטענדסטע און בעסטע, אום עס נאכהער איבערצוגעבען. די בעדייטונג פון א וואָרט, די קערפערליכע מיינונג, קען יעדער איבערזעצען וואָס האָט נור געלערנט גראמאטיק און זיך פערשאפט א ווערטערבוך. אבער דעם גייסט איבערגעבען דאָס קען ניט יעדער.

ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן

.1

אין די הויכע קלאָהרע הימלען ערשיינט אמאָל אַ גרויסער, ליכטיגער שטערען, וועלכער שיינט אַריבער די איבעריגע שטערען מיט זיין ליכטיגקייט, און ציהט צו צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון פיעלע מענשען, און הויפטזעכליך פון דענקער און פּאָעטען. דיעזע איינציגע שטערען שיינען די גאַנצע נאַכט דורך, און ווען עס הויבט אָן שטאַרק טאָגען זעהען זיי זיך נאָך בלייכערהייד אויף דעם הימעל־געוועלב. אַזאַ ליכטיגער, גרויסער שטערען פון זשעניע, איז געוועזען ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן, דער פילאָזאָף פון קאָנקאָרד, מאַסס.

ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן איז געבאָרען געוואָרען אין באָסטאָן, מאַסס., אין דעם יאָהר 1803. זיין פּאָטער איז געוועזען אַ פּריעסטער אין דער ערשטער באָסטאָנער קירכע ביז זיין טויט, אין דעם יאָהר 1811. די עמערסאָנס זיינען כמעט אַלע געוועזען פּריעסטער, — די שטרענגע דעמאָקראַטישע אַריסטאָקראַטען פון מאַסאַטשוזעטס, — אַריסטאָקראַטען פונ'ם גייסט, פון פערשטאַנד, פון בילדונג, וועלכע זיינען אימער רעספּעקטירט געוואָרען אַלס די גייסטליכע פיהרער פון זייערע געמיינדען. זיין פּאָטער, וויליאַם עמערסאָן, איז אין זיין צייט בעטראַכט געוואָרען אַלס אַ טאָלעראַנטער „ראַדיקאַל“; אין אַנדערע הינזיכטען איז ער געוועזען ניט קיין גאַנץ פעהיגער מענש. ער האָט אָבער געהאַט יענע רוהיגע, אַנגענעהמע מאַנערען, און די זעלבע רוהיגע לייכטקייט אין ריידען, וועלכע האָבען נאָכדעם אויסגעצייכענט זיין זוהן ראַלף.

עמערסאָן האָט געוועהנליך געלעבט זעהר רוהיג, און מיט דער אויסנאַהמע פון אַ קורצער אַבוועזענהייט פון דיעזען לאַנד, האָט ער פערבראַכט זיין לעבען אין קאָנקאָרד, מאַסס.

ווערענד ער איז נאָך געגאַנגען אין סקול, און שפּעטער אין קאָלעדזש, האָט די אַמעריקאַנער ליטעראַטור אָנגעפאַנגען צו בליהען אין באָסטאָן. נייע, טאַלאַנטפאָלע שרייבער און רעדנער האָבען אָנגעהויבען געהערט און בעריהמט צו ווערען; און די פּריעסטער, וועלכע האָבען פריהער געשריבען נור דרשות אין אַ שלעכטער שפּראַך, האָבען אָנגעפאַנגען זיך מעהר צו קימערען פאַר דער שעהנ־קייט פון זייער אַרט שרייבען און אויך פאַר דעם אינהאַלט. אַן אמת'ע בעוועגונג פאַר וואַהרע בילדונג האָט זיך דאַן אָנגעפאַנגען אין באָסטאָן און אין דער דערבייאיגער שטעדטעל קעמברידזש. עמערסאָנ'ס פאָטער האָט זיך דאַן גאַנץ שטאַרק בעשעפטיגט מיט דער ענטוויקלונג פון דער ליטעראַטור.

אַ קורצע צייט איז עמערסאָן געווען אַ לעהרער אין אַ סקול, ווייל די פאַמיליע איז געבליבען אין אָרעמע אומשטענדען נאָך זיין פאָטער'ס טויט. נאָכדעם האָט ער שטודירט אין דער קעמברידזשער טהעאָלאָגישער שולע, און איז געוואָרען אַ מיטגליעד פון דער יוני־טאַריאַנער פּריעסטער־שולע. אין דעם יאָהר 1826, זייענדיג אַלט 29 יאָהר, האָט ער געקראָגען אַ שטעלע אין דער צווייטער באָס־טאָנער קירכע אַלס געהילפס־פּריעסטער. דאָרט האָט ער פערבראַכט פיער יאָהר אַלס פּרעדיגער. זיין קאַריערע אין דיעזע פיער יאָהר איז געווען ערפאָלגרייך, אָבער ניט גלענצענד. ער איז געווען איינער פון די רעפאָרמער, וועלכע האָבען געקעמפּפט פיר דער בעפרייאונג פון די שקלאַפען; ער האָט זיך אויך אינטערעסירט מיט דעם פאָרט־שריט פון די סקולס, און איז אַ קורצע צייט געווען דער גלח אין דעם שטאַאַטס־סענאַט. אין דיעזע יאָהרען האָט ער געהייראַט, אָבער זיין פרוי האָט ניט לאַנג געלעבט.

אין סעפּטעמבער 9, אין דעם יאָהר 1832, האָט ער געפּרעדיגט געגען אַ געוויסע צערעמאָניע אין דער קירכע. דאָס האָט אויפגע־בורעט אַלע פּריעסטער און ער האָט דורך דעם פערלאָרען זיין שטעלע, אָדער בעסער צו זאָגען, דאָס האָט געמאַכט אַן ענדע צו

זיין קירכען־קאַריערע. זייט דאַן האָט ער זיך גענצליך געווידמעט דער ליטעראַטור.

אין 1833 האָט ער געמאַכט אַ פּאַרבערייטונגס־רייזע נאָך יוראָפּ, וואו ער האָט זיך בעקענט מיט פיעלע בעריהמטע מענער, צווישען וועלכע עס איז אויך געווען דער גרויסער ענגלישער שרייבער קאַרלייל. ביי זיין צוריקקעהר האָט ער נאָך געפּרעדיגט ביסלעכווייז אין מאַנכע קירכען, אָבער קיין שטעלע האָט ער ניט געקענט קריגען צוליעב זיינע אידעען. אין 1834 האָט ער זיך בעזעצט אין קאָנקאָרד, מאַסס., וואו ער האָט געוואוינט ביז זיין טויט. זייט דאַן איז קאָנ־קאָרד געוואָרען דער צענטער פון ליטעראַטור. עמערסאָן האָט צוגע־צויגען צו זיך פיעלע יונגע טאַלענטען, וועלכע האָבען געוואָלט וואוינען נאָהנט ביי דעם גרויסען דענקער און גערעכענט זיך צו צעהלען צווישען זיינע געדאַנקען־קאַמעראַדען. עס האָט זיך דאַן אויסגעבילדעט אַ שולע, די „קאָנקאָרד שולע" פון שרייבען און דענקען, וועלכע איז ביסלעכווייז געוואָרען אַ קראַפט אין אַמעריקאַ.

אין דעם יאָהר 1836, האָט עמערסאָן געדרוקט אַ קליינעם ביכעלע מיט דעם טיטעל „נאַטור". דיעזער ביכעלע, לויט זיין אינ־האַלט און שפּראַך, קען מיט רעכט בעטראַכט ווערען אַלס דער ווינקעל־שטיין פון עמערסאָן'ס בעריהמטקייט. אין דעם יאָהר 1840 איז עמערסאָן געווען רעדאַקטאָר פון דער באָסטאָנער צייטונג „דער ציפערבלאַט". דיעזער אָרגאַן האָט פערטהיידיגט די אידעען און אַנזיכטען, וועלכע עמערסאָן און זיינע אַנהענגער האָבען געהאַט, — נעמליך: דעם גלויבען אין אַ זעעלע, וועלכע עקזיסטירט אַן און פיר זיך, און דעם גלויבען אין וויסען און בילדונג, וועלכע דער מענש ערווערבט זיך ניט דורך שטודירען, אָדער דורך בעטראַכטען די וועלט, נאָר וועלכע קומען צו איהם אַליין פון געטליכע קוועלען, דורך בעגייסטערונג. אין דעם יאָהר 1841 — אין דעם אַלטער פון 36 יאָהר — האָט ער געדרוקט זיין ערשטען באַנד פילאָזאָפישע שריפטען; אין דעם יאָהר 1878 — אין דעם אַלטער פון 35 יאָהר — האָט ער געדרוקט דעם לעצטען באַנד פון זיינע שריפטען. די גאַנצע

צייט צווישען דיעזע יאָהרען האָט ער פערבראַכט אין זיין היים, אויפ'ן פאָרם, שטודירענדיג, שרייבענדיג און לעקטשורענדיג. זיין לעבען איז געווען רוהיג און אַנגענעהם, און האָט זיך ניט אויסגע־צייכענט מיט אירגענד וועלכע בעזאָנדערע צופעלע.

אין זיין לעבענס־צייט איז ער שוין בעריהמט געוואָרען אַלס גרויסער דענקער אי דאָ, אי אין אויסלאַנד, און איז געעהרט און בעוואונדערט געוואָרען פון די גרעסטע מענער. וואָלט וויהיטמאַן איז געווען איינער פון זיינע פריינד, און עמערסאָן איז געווען איינער פון די ערשטע וואָס האָט געזאָגט אַ גוט וואָרט פאַר דער ערשטער אויסגאַבע פון וואָלט וויהיטמאַן'ס „בלעטלעך גראָז".

זיינע געזאַמעלטע ווערקע זיינען צוועלף בענדער, צוויי פון וועלכע ענטהאַלטען זיינע געזאַמעלטע געדיכטע. ער איז געשטאָרבען אין אַלטער פון 76 יאָהר, קלאָהר, אָבער אַביסעל אָבגעשוואַכט אין גייסט.

.2

עמערסאָן אַלס פילאָזאָף איז אין זיינע מעהרסטע שריפטען אַ פּראַקטישער מענש. ער ציהט שליסע פון לעבען, ער בעטראַכט ווי די וועלט געהט, ער שטודירט מענשען, ער שטודירט זיך, און קומט צו דער איבערצייגונג, דאָס די און די זאַך איז אַזוי און אַזוי. אין אַלע זיינע שריפטען לערענט ער אונז זיין מוטהיג, שטאַרק, קלוג, פריי, גייסטיג־פריי, און אונאַבהענגיג, האָפנונגספאָל, פערטרויענד און גלויבענד. ער אַליין איז אַ קלאָהרער גייסט, פול מיט לעבען, ליעבע און זונ־שיין, און דאָס וואָס ער פערמאָגט וויל ער, דאָס מיר זאָלען עס אויך פערמאָגען. ער איז זעלטען איבעראייַלט, זעלטען אונגעדולדיג. ער גלויבט אין דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט; ער גלויבט אין דעם ערפאָלגרייכען רעזולטאַט פון זיין שטרעבען און וואַרט געדולדיג, זיך ניט קימערענדיג פאַר טעג אָדער וואָכען. די פרייד פון לעבען, די גאָטעס־רוהיגקייט, אונאַבהענגיגקייט, פריי־הייט אין דענקען און האַנדלען, אַ גלויבען אין אַ לעבען נאָכ'ן טויט, אין אַ גרויסען, אַלעס אַרומנעהמענדען גייסט, אָדער בעשע־

פער, — דאָס איז פאַר איהם דאָס וויכטיגסטע אין לעבען, אַלעס. ער גלויבט דאָס די נאַטור איז אַ קראַפט וועלכע איז בערייט צו דיענען דעם מענשען; דאָס זי קען בעהערשט ווערען און לאָזט זיך בעהערשען, און דאָס די גאַנצע וועלט מיט אַלעס וואָס זי פערמאָגט איז געמאַכט געוואָרען פאַר'ן מענשען. אָבער אויסער דעם וואָס ער בעטראַכט די נאַטור אַלס דענקער און פּראַקטישער מענש, בעטראַכט ער זי אויך אַלס פּאָעט און וויים גוט, ווי הילפרייך, ווי היילענד, ווי גוט זי איז צום מענשען, און ווי איינפלוסרייך זי איז מיט איהר אויסערליכען אויסזעהן, מיט איהרע סצענען, וועלדער און טייכען.

אָט איז אַן אויסצוג פון איינעם פון זיינע בעסטע ווערק, פון „נאַטור". דיעזער אויסצוג קען דיענען אַלס ביישפּיעל פון זיין שפּראַך, פון זיין שעהנעם סטיל, און פון זיין טיעפעם פיהלען פאַר, און מיט, די שעהנהייטען פון דער נאַטור.

„עס זיינען דאָ טעג אין דיעזען קלימאַט, אין כמעט יעדען טהייל פון יאָהר, אין וועלכע די וועלט דערגרייכט איהר פאָלקאָמענהייט. די לופט, די שטערען און די ערד מאַכען דאַן אַ האַרמאָניע, פּונקט ווי די נאַטור וואָלט וועלען נאָכגעבען איהרע קינדער. דיעזע טעג, אין דיעזען קאַלטען קלימאַט, זיינען אַזוי שעהן ווי די שעהנסטע טעג אין די רייכסטע, וואַרעמסטע קלימאַטען, און מיר וואַרעמען זיך אין די ליכטיגע שטונדען פון פלאָרידאַ און קיובאַ. יעדע פּיצעלע וואָס האָט אין זיך לעבען צייגט דאַן צופריעדענהייט, און די סטאַדעס וואָס ליגען אויף'ן גראָז שיינען צו האָבען גרויסע און רוהיגע געדאַנקען. אַזעלכע טעג קען מען מיט מעהר זיכערהייט ערוואַרטען אין דעם ריינעם אָקטאָבער־וועטער, וועלכען מיר אונטערשיידען מיט דעם נאָמען „דער אינדיאַנישער זומער". דער טאָג, וועלכער איז זעהר לאַנג, שלאָפט אויף די ברייטע בערג און וואַרעמע ברייטע פעלדער.

„צו האָבען דורכגעלעבט אַלע זוניגע שטונדען פון אַזעלכע טעג, הייסט עס שוין געלעבט לאַנג גענוג. די אָבגעלעגענע פלעצער זעהען ניט אויס גאַנץ איינזאַם. ביי די טויערען פון וואַלד איז דער איבער־

ראשטער וועלט־מענש געצוואונגען אוועקצוא־ווארפען זיין שטאָדטי־שע אָבשאצונג פון גרויס און קליין, פון קלוג און נאריש. דער פעקעל פון געוועהנהייט פאלט ארונטער פון זיינע פלייצעס, אזוי באלד ווי ער שטעלט נור אריין א פוס אין דיעזע געגענדען. דאָ הערשט א היילינקייט וועלכע פערשעהמט אונזער רעליגיאָן, און א ווירקליכקייט וועלכע פערקלענערט דעם ווערטה און די בעריהמט־קייט פון אונזערע העלדען. דאָ געפינען מיר אויס, דאָס די נאטור איז די קראפט געגען וועלכע אלע אנדערע אומשטענדען זיינען ווי צווערגען, — דאָס זי אורטהיילט ווי א גאָט אלע מענשען וועלכע קומען צו איהר. מיר זיינען ארויסגעקראָכען פון אונזערע ענגע, אָנגעפילטע הייזער אין דער נאטור און אין דעם פריהמאָרגען, און מיר זעהען וועלכע מאיעסטעטישע שעהנקייטען עס וויקלען אונז טעגליך איין אין זייערע בוזעמס. ווי גערן מיר וואָלטען זיך ארויס־דרעהען פון אלעם וואָס שוואכט אָב דעם איינדרוק פון דיעזע שעהנ־הייטען, — פון אונזער לצנות'דיגען צושטאנד און לאָזען די נאטור אונז בעצויבערען. די געדעמפפטע ליכט פון וואלד איז ווי אן אייבי־גער פריהמאָרגען ; עס ערמונטערט אונז ; עס איז העלדיש. די אלטע צויבער־געשיכטען נעהמען אונז ארום ; די שטאמען פון די דעמבעס און די אייכענבוימער בליצען כמעט ווי אייזען אויף דער אויפגע־רעגטער אויג. די שטומע בוימער הויבען אָן אונז איינצורייַדען צו לעבען מיט זיי, צו פערלאָזען אונזער לעבענס ארט פון היילינע קליינינקייטען. דאָ איז קיין געשיכטע, קיין קירכע, קיין שטאאט ניט אריינגעמישט אין דעם געטליכען הימעל, אין דעם אונשטערבליכען יאָהר. ווי לייכט מיר וואָלטען אוועקגעשפאצירט ווייטער אין דער בעטראכטונג פון נייע סצענען, פערטיעפט אין אונזערע האסטיגע געדאנקען ביז דאָס אנדענקען אָן דער היים וואָלט אונז בישלעכווייז ארויס פון קאָפּ, — ביז אלעס וואָלט פערמעקט געוואָרען פון זכרון דורך דער טיראנייַ פון דער געגענווארט, און מיר וואָלטען געפיהרט געוואָרען אין טריאומף פון דער נאטור.“

אין אַן אַנדער פּלאַץ רעדט ער וועגען דעם דויערענדען איינדרוק וואָס די נאַטור מאַכט:

„די שטערען וועקען אויף אין אונז אַ געוויסע אַכטונג אָדער עהרווירדיגקייטס־געפיהל; ווייל כאָטש זיי זיינען אימער דאָ, קען מען זיי דאָך ניט דערגרייכען. אָבער אַלע גענענשטענדע אין דער נאַטור מאַכען אַן עהנליכען איינדרוק, ווען מען וויל זיך נאָר לאָזען בעאיינפלוסען פון זיי. די נאַטור זעהט קיינמאָל ניט אויס געמיין; און אפילו דער קליגסטער מענש צווינגט פון איהר ניט ארויס איהר געהיימנים, און הערט ניט אויף זיין נייגיעריג ווען ער געפינט אויס איהר פאָלקאָמענהייט. פאַר קלוגע מענשען איז די נאַטור נאָך קיינמאָל ניט געוואָרען אַ שפּיעל־זאַך. די בלומען, די חיות און די בערג האָבען אָבגעשפּיגעלט דעם שכל פון זיינע רייפסטע יאָהרען, פּונקט ווי זיי האָבען ענטציקט די אונגעקינסטעלטקייט פון זיין קינדהייט.“

אַביסעל ווייטער זאָגט ער:

„גרויסע טהאַטען צייגען אונז, דאָס די וועלט איז דאָס אייגענטהום פון יעדער בריאה'לע וואָס לעבט אין איהר. יעדע בעשעפעניס וואָס האָט שכל, האָט די גאַנצע נאַטור פאַר איהר נדן, פאַר איהר אייגענטהום. זי איז יעדענס, אויב מען שטרענגט נאָר אָן די ווילענסקראַפט זי צו קריגען.“

„דער מענש נעהמט אריין די וועלט אין זיך לויט דער ענערגיע פון זיינע געדאַנקען און פון זיין ווילען.“

„די בענוצונג פון דער ווילענסקראַפט, אָדער די לעקציאָן פון קראַפט, קען מען לאַכען פון אַלעם וואָס קומט פאַר אין לעבען. פון דער צייט אָן וואָס דער קינד הויבט אָן בענוצען זיינע חושים ביז דעם מאָמענט ווען ער זאָגט: „דיין ווילען זאָל געשעהן“, לערענט ער די געהיימנים, דאָס ער קען בעצווינגען און בעהערשען מיט זיין קראַפט ניט נאָר אַליין בעזאָנדערע ערייגניסע, אָדער אומשטענדען, נאָר אפילו אַלע אומשטענדען, און קען אַזוי צופּאַסען אַלעס אין לעבען צו זיין כאַראַקטער.“

„די נאַטור איז דיסציפּלינע; — אַלעס איז איינגעטהיילט

אין איהר, יעדע זאך פיר איהר געברויך — יעדע זאך ענטהאלט אין זיך די מעגליכקייט פון ענטוויקלונג.״

.3

אין זיין אבהאנדלונג איבער „פאליטיק״ זאגט ער דאס פאלגענדע:

„די געזעלשאפט איז א פערבלענדעניס פאר דעם יונגען בירגער. זי ליגט פאר איהם אין א שטייפער רוה מיט געוויסע נעמען, מענשען און אינסטיטוציאנען, וועלכע זיינען איינגעווארצעלט אין מיטען ווי אייכענבוימער, און ארום וועלכע אלע שטעלען זיך איין אזוי גוט ווי זיי קענען. אבער דער אלטער שטאאטס־מאן וויים, דאס די געזעלשאפט איז א פליסיגע זאך, דאס עס זיינען ניטא אזעלכע מיטעלפונקטען און צענטערס, און דאס יעדער טהיילכעלע קען פלוצלינג ווערען דער מיטעלפונקט פון דער בעוועגונג, און צווינגען דאס איבריגע זיך צו דרעהען ארום איהם.״

ער קומט דאן צו פאלגענדען שלום:

„וואס וועניגער רעגיערונג מיר האבען, וואס וועניגער געזעץ, און וואס וועניגער קראפט פערטרויט אין אנדערע, דעסטא בעסער. דער הייליגסטער מיטעל געגען דעם פעהלער פון אפיציעלער רעגיערונג איז דער איינפלוס פון פריוואט מענשען, דער וואוקס פון דעם איינציגען; דאס ערשיינען פון דעם פרינציפ אנשטאט דעם פערטרעטער; דאס ערשיינען פון דעם קלוגען מענשען, נאך וועמען די עקזיסטירענדע רעגיערונג איז נאר א שלעכטע נאכאהמונג.״

„אויסצובילדען קלוגע מענשען, דערצו עקזיסטירט דער שטאאט; ווען דער קלוגער קומט, דאן פערשווינדעט דער שטאאט. אן אמת׳ער כאראקטער דארף קיין שטאאט ניט האבען. דער קלוגער מענש איז דער שטאאט.״

וועגען שעהנקייט און קונסט זאגט ער דאס פאלגענדע:

„די בעשאפונג פון א קונסט־ווערק בעלייכטעט די געהיימניס פון דער מענשהייט. א קונסט־ווערק איז אין אבסטראקט די אונטערשטע שורה פון דעם גאנג פון דער וועלט.״

„דער פּאָעט, דער מאַהלער, דער סקולפּטאָר, דער מוזיקער, דער ארכיטעקט, שטרעבט צו קאָנצענטרירען די ליכטיגקייט פון דער וועלט אויף איין פונקט; און יעדער שטרעבט אין זיין ווערק צו בעפריעדיגען זיין ליעבע פיר שעהנקייט וועלכע צווינגט איהם צו שאַפען."

„וואהרהייט, גוטסקייט, זיינען נור פערשיעדענע זייטען פון דאָס גאַנצע."

עמערסאָן איז, אויסער וואָס ער איז אַ טיעפער דענקער און אַ פילאָזאָפישער פּאָעט, אויך אַ דיכטער. זיינע געדיכטע קלינגען זעהר שעהן. זיינען זעהר געזונד, פול מיט געדאַנקען און שעהנע אויס־דריקע; זיינען קלאָהר און אמת קינסטלעריש געשריבען. זיי קלינגען שטאַרק מיט געטהע'ס ארט שרייבען, און מאַכען אויף איין אַ זעהר געזונדען איינדרוק.

אום צו געבען דעם לעזער אַ בעגריף פון זיין ארט שרייבען, וועל איך דאָ איבערגעבען צוויי קליינע געדיכטע פון זיינע צוויי בענדער שירים:

.1

יאַגדעס קלייבען.

„אפשר איז דאָס אמת, דאָס די ערד
איז אַ וויסטע פון יללות,
פול מיט פאַלשקייט, און מיט שרעק"„,
האָב איך מיר געדענקט ביי די לאָנקעס
וואַנדלענדיג, און ביי'ן ברעג פון טייך.

צווישען די שוואַרצע יאַגדעס
האָב איך מיך פערטשעפּעט באַלד
און, זיך פרעהענדיג מיט די בלומען,
האָב איך ליעבליך באַלד געטרוימט.
„וועלכער איינפלוס האָט עס מיך,

דעם אויסערוועהלטען, פאַרבעריוט
פאַר אזעלכע שעהנע חלומות?"

האָב איך באַלד מיט פרייד געפרעגט.
"ווי האָסטו געמיינט, דאָס עס וואַקסט
קיין שכל ניט אויף אונז'רע יאגדעס?"
— האָב'ן די וויינשטעק מיר געענטפערט. —

2.

קונסט.

בעפּוצט די גלאָז, דעם טאָץ, די פאן,
מיט די סצענען פון אַ ראָמאַן;
די לבנה'ס זילבער־שיין
זאָל ביי־טאָג אויך ליכטיג זיין.
גערטנער פלאַנצט אין אייערע גאַסען,
אַרומגעזיימט מיט בלומען־פּאַסען.
בויט פאָנטאַנען אויפ'ן סקווער,
וואו די היץ איז גרויס און שווער,
זאָלען אויך פריידען־ליעדער שאַלען;
זאָלען סטאַטועז, בילדער, זאַאַלען,
די פערגאַנגענהייט בעשעהנען,
און די מענשהייט קריינען.
זאָל דער איינגעמיעדטער קלערק
זעהען אויפ'ן שטאָדט־אוהר אַ מייסטערווערק
פון פּולקען קעניגע בעגלייטען,
און ענגע, מיט פליעגעל אויסגעשפּרייטע,
זאָל ער אין אַלטע פאַבלען זעהן,
וואָס זיינע עלטערן זיינען געווען.

זיינע קינדער זאָלען געניסען
זייער שפּייז אויף הימלישע טישען,
קונסט האָט דיזע שעהנע קראַפט,
אונז פערגניגען זי פערשאַפט.“

ווי געזאָגט, עמערסאָן איז אַ גרויסער דענקער. אין זיין פילאָזאָפיע האָט ער בעהאַנדעלט די וויכטיגסטע פראַגען פון לעבען, אָבוואָהל ניט סיסטעמאַטיש. אַלעס פון וואָס אַ מענש קען דענקען אין דער פילאָזאָפישער וועלט, האָט ער דורכגעדענקט. זיינע שריפטען זיינען פול מיט גלענצענדע פילאָזאָפיש־פּאָעטישע געדאַנ־קען. זיין שפּראַכע איז ריין; זיין גייסט, זיין פאַנטאַזיע זיינען קלאָר. אין מאַנכע ערטער, עס איז וואַהר, פערקריכט ער אַביסעל ווייט אין פאָרשונגען וועגען דער נשמה און דעם רוח הקודש, אָבער אין די מעהרסטע שטעלען איז ער קלאָר און דירעקט. עס איז אַ פערגניגען איהם צו לעזען, איהם צו שטודירען, אי צוליעב זיין פילאָזאָפיע, אי צוליעב זיין פּאָעזיע. מען קען זיך איהם אָנטרויען מיט לייב און זעעלע, און אָבוואָהל ער איז ניט קיין סאָציאַליסט, איז ער דאָך, אין תוך גענומען, פיר דיזע אידעען און פּרינציפּען, — פיר אַ וויטערער, ברייטערער פרייהייט ווי די יעצטיגע רעגיערונגס־בעאַמטע און בלינדע אַרבייטער בעגרייפען. ער איז, גלויב איך, ביז יעצט, דער גרעסטער אַמעריקאַנישער דענקער; אפשר איז וואָלט וויטמאַן עפּעס גרעסער פאַר איהם.

וואלט וויטמאן

שעהן, טיעף און קלאָהר איז געווען זיין גייסט און פערשטאנד, ווי די וועלט און די נאטור. אין איהם האָט אלעס געלעבט, אלעס האָט זיך בעוועגט, פיעלייכט מיט דערזעלבער קראפט, געוויס מיט דער זעלבער טיעפקייט, ווי אין שעקספיער. שוסטער און פילאָזאָף, שניידער און דענקער, וויסענשאפטס־מאן און האָלץ־העקער, פּאָעט און קינסטלער, בעטלער און קעניג, רייכער און אָרימער, — אלע, אלע, פון קליין ביז גרויס, פון אָרעם ביז רייך, פון יונג ביז אלט, — געפינען אין איהם דעם אויסדרוק פון אלע זייערע פערלאנגען און געפיהלען, און די אונטערשטע שורה — פון זייערע געדאנקען.

וואָלט וויטמאן איז געווען א פּאָעט פון זיין צייט. ער איז אָבער אויך געגאנגען פאָראויס, פ א ר זיין צייט, מיט דעם וואָס ער האָט אויסגעדריקט די פאָרטשריטליכסטע אידעען פון די דענקער פון דער ענדע פונ'ם נייצעהנטען יאָהרהונדערט. — ער איז געווען א שטארקער פערטהיידיגער און פרעדיגער פון וואהרער פרייהייט אין יעדער הינזיכט; פון גלייכהייט, גערעכטיגקייט, יושר און רחמנות; פון וויסענשאפט און פון וואהרער בילדונג. ער איז געווען אַן עפענטליכער פיינד פון היפּאָקריטסטוואָ, פון פריסטערליכער פאלשקייט, און קאפּיטאליסטישער רויבעריי. ער זינגט פון פרייהייט מיט א גאנץ אנדער טאָן, ווי עס זינגען די געוועהנליכע היהנער־פּאָעטען און זעה־מיך־ניט־אָן דיכטער. זיין שפּראך איז קלאָר (אם וועניגסטענס אין דיעזער הינזיכט), דירעקט, ניט פערשטעלט, ניט געקינסטעלט און פריש, ווי די גרויסע בלעטער, וואָס וואקסען אָרויס ביי די וועלדער. ער זאָגט אריין גאָר פראָסט,

ניט געשעהממערהייד, און טרעפט גראדע דארטען, וואו עס טהוט וועה, אדער וואו עס איז פערלאטעט, אדער קיצעלדיג.

אום צו פערשטעהן וואלט וויטמאן׳ס ווערקע, הויפטזעכליך זיין הויפט־ווערק „בלעטלאך גראז“, מוז מען איהם נאטירליך דורכשטודירען. איך זאג ד ו ר כ ש ט ו ד י ר ע ן, ווייל זיי ענטהאלטען די אונטערשטע שורה פון גאנצע יאהרען דענקען און פיעלע וויסענשאפטליכע וואהרהייטען, וועלכע עס איז אין אנפאנג שווער צו פערשטעהן. אויך קענען פיעלע שעהנהייטען פון זיין פאעזיע ערשט האן פאלקאמען פערשטאנען ווערען, ווען מען לעזט איהם דורך א פאר מאל.

וואלט וויטמאן שרייבט זיין פאעזיע אין דעם סטיל, און זעהר אפט אין דעם טאן, פון דער ביבעל. ער זינגט, ווי די אמאליגע נביאים האבען געזונגען, — עבען אזוי בעגייסטערט, מיט עבען אזא טיעפען גלויבען אין דער וועלט, אדער אין דער גאטהייט, מיט עבען אזוי פיעל פרייער און פרישער נאטירליכקייט. די אלטע, געוועהנליכע פארמען פון פאעזיע, די פערזען מיט די גראמען, האט ער פערווארפען, און אויסגעקליבען זיין אייגענעם סטיל. אויב איך וואלט עטוואס טאדלען אין זיין סטיל, איז עס, נעמליך, זיין ברייטקייט; זיינע פערזען אהן גראמען קלינגען וואונדערליך־שעהן, אבער אין זיין ברייטקייט קען מען אפט הערטרונקען ווערען, ווי אין א ים.

וואלט וויטמאן איז געבארען געווארען אין וועסטהילס, לאנג איילענד, אין דעם שטאאט נויארק, דעם 31טען מאי, 1819. דער עלטסטער מיטגליעד פון דער פאמיליע וויטמאן, וועלכען דער שרייבער פון זיין ביאגראפיע האט געקענט ביז יעצט נאכפארשען, איז געווען אביה וויטמאן, געבארען אין ענגלאנד, אין דעם יאהר 1560. זיין זוהן, דער רעווערענד זכריה וויטמאן, — געבארען אין דעם יאהר 1595, — איז אריבערגעקומען פון ענגלאנד אויף דער שיף „טרו לאוו“ („אמת׳ע ליעבע“) אין דעם יאהר 1635. פון

איהם שטאַמען די אַמעריקאַנער מיטגליעדער פון דער פאַמיליע וויטמאַן, און אויך דער פּאָעט.

ווען וואָלט וויטמאַן איז געווען אַ קינד, האָבען זיינע על־טערען געװאוינט נאָך ברוקלין. דאָ איז ער אויפגעוואַקסען. אָבער, אַלס איינגעל און אַלס יונגער־מאַן, האָט ער אָפט בעזוכט זיין געבורטס־אָרט, און האָט אָפט פערבראַכט גאַנץ לאַנג אין די קווינס און סאַפאָלק קאַונטיס. אין ברוקלין האָט ער בעזוכט די געוועהנ־ליכע שולען, און האָט זיך אַנגעפאַנגען צו לערנען שריפטזעצעריי, ווען ער איז אַלט געווען דרייצעהן יאָהר. אין דעם אַלטער פון זעכצעהן אָדער זיעבצעהן יאָהר איז ער שוין געווען אַ לעהרער אין די קאָונטרי־סקולס און האָט שוין דאַן געשריבען פיר די צייטונ־גען און זשורנאַלען. ער האָט אויך געאַרבייט אויף אַ פאַרם אַ קורצע צייט.

ווען ער איז אַלט געווען ניינצעהן אָדער צוואַנציג יאָהר, האָט ער פון דעם יאָהר 1839—48 אַרויסגעגעבען אַ צייטונג אין האָנ־טינגטאָן, מיט דעם נאָמען „דער לאָנג־איילענדער". דאַן איז ער געקומען וואוינען אין ניו יאָרק. די נעקסטע צוועלף יאָהר איז ער געווען בעשעפטיגט אַלס שריפטזעצער און מיטאַרבייטער אין צייטונגען און זשורנאַלען. אין דעם פערלויף פון יענע צוועלף יאָהר, און נאָך אַ פּאָר פאָלגענדע יאָהרען, האָט ער זיך ערוואָרבען דעם גרעסטען טהייל פון זיין בילדונג. ער האָט דורכגעשטודירט ניו־יאָרק מיט אַלע איהרע אומגעגענדען, און האָט אריינגעדרונגען אין דער סאַמע האַרץ פון איהר לעבען און איהרע איינוואוינער. ער איז דאַן פיל געווען אומעדום, האָט אַלעס בעטראַכט, אַלעס דורכ־געשטודירט, אַלעס אריינגעזויגען אין זיך. ער האָט בעזוכט האָס־פּיטאַלען, קירכען, שולען, קאַזאַרמעס, — וואָס איהר ווילט; און האָט גערעדט אין דעבאַטיר־קלובען, און גענומען אַ לעבהאַפטען אַנטהייל אין פּאָליטיק. אַלעס, וואָס ער האָט געטהאָן און געזעהן, האָט איהם, ווי עס שיינט, פערשאַפט פערגעניגען. אין דעם יאָהר 1847—48 איז ער געווען בעשעפטיגט אין ברוקלין אַלס רעדאַק־

טאָר פון דער צייטונג „די איגל" (דער אָדלער). אין דיזער צייט, אין דעם יאָהר 1849, האָט ער געמאַכט אַ לאַנגע רייזע אין די מיטעלע, מערב־און דרום־זייטיגע שטאַאטען. ער האָט לאַנגזאַם דורכגערייזט פענסילווייניען, ווירדזשיניאַ; האָט אַריבערגערייזט די אַלעגהאַני־בערג און איז לאַנגזאַם אַראָבגעפאָהרען די אָהייאָ און מיסיסיפּי טייכען ביז ניו אָרליאַנס, וואו ער האָט אַ קורצע צייט געוואוינט און איז געווען בעשעפטיגט אַלס רעדאַקטאָר פון אַ צייטונג „די קרעסענט".

נאָכדעם ווי ער האָט אַרומגערייזט אין פיעלע שטאַאטען, האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק נאָך ברוקלין. אין דעם יאָהר 1851 האָט ער אַרויסגעגעבען אַן אייגענע צייטונג מיט דעם נאָמען „די פרימען". נאָכדעם האָט ער געבויט און פערקויפט קליינע הייזער; דערביי האָט ער גוט פערדיענט און וואָלט רייך געוואָרען, ווען ער וואָלט דיזען געשעפט ניט אויפגעגעבען. אין דעם אָנפאַנג פון די פופציגער יאָהרען האָט זיך זיין בוך „בלעטלעך גראָז" אָנגעהויבען צו ענטוויקלען אין זיין מוח. אין דעם יאָהר 1855 איז ערשיענען די ערשטע אויסגאַבע פון זיין הויפט־ווערק „בלעטלאַך גראָז", און האָט ענטהאַלטען צוועלף געדיכטע.

געשריבען האָט ער איבעראַל: — אין טהעאַטער, אויפ'ן גאַס, אין דער פעררי, ביים ים, אין די פעלדער, און מאַנכעס מאָל האָט ער אוועקגעלייגט זיין אַרבייט אום צו שרייבען.

אין דעם יאָהר 1862, באַלד נאָך דער ערשטער שלאַכט פון פריעדריכסבורג, איז ער אוועק אויפ'ן שלאַכט־פעלד, און האָט דאָרט פערבראַכט אַ לאַנגע צייט אויפפאַסענדיג און היילענדיג (ער האָט געהאַט אַ ידיעה אין מעדיצין) די קראַנקע און פערוואונדעטע סאָלדאַטען וואָס האָבען געקעמפפט געגען די שקלאַפּעריי פון די זיד־שטאַאטען. דיזע אַרבייט האָט אויף אימער אונטערגעגראָבען זיין געזונד, און שפּעטער איז ער דאַדורך געלעהמט געוואָרען. זיין פריינדשאַפט, ליעבע און צערטליכקייט צו די פערוואונדעטע סאָלדאַטען האָט דאַן אַריבערגעשטיגען אַלע ערוואַרטונגען.

א קורצע צייט פאָר דעם שלום פון דער קריעג איז ער ערוועהלט געוואָרען אלס קלערק ביי דער רעגיערונג אין וואשינגטאָן. אָבער באלד נאָכדעם האָט איהם דער נייער סעקרעטער, מר. דזשיימס הארלאם, „דיסטשארדזשט", ווייל ער איז געווען דער פערפאסער פון אַן „אונמאָראַלישען" בוך, פון „בלעטלעך גראָז".

געלעהמטערהייד האָט ער פערלאָזען וואשינגטאָן און האָט זיך בעזעצט אין קעמדען, ניו דזש., און דאָרט, דורך די יאָהרען 1873, 1874 און 1875, איז זיין לעבען געהאנגען אויף א האָר. אויף די עלטערע יאָהרען האָט ער געליטען אי פון אָרימקייט, אי פון אַלטקייט, אי פון קראנקהייט. זיין קראנקהייט האָט אָבער געגעבען געבורט צו איינעם פון די זיסעסטע און געזינדסטע ביכער, צו דעם „טאָגעבוך פון אַן אינוואַליד". ער האָט אויך געשריבען א רעכטע ביסעל אַנדערע ווערקע אויסער זיין הויפּט־ווערק: — זיין אייגענע לעבענס־בעשרייבונג, רייזע־בילדער, קריטיקען, ערצעהלונגען פון זיינע יונגע יאָהרען, א. ז. וו. אַלע זיינע ווערקע זיינען זעהר געזונד; דורך אַלע ציהט זיך דורך די זעלבע מענליכקייט, דער זעלבער מוטה, שטאָלץ, די זעלבע פרייהייטס־ליעבע און בעגייסטערונג, ווי אין „בלעטלעך גראָז". אין דעם יאָהר 1882 איז ערשיענען די אכטע, און לעצטע, אויסגאַבע פון „בלעטלעך גראָז", און האָט ענטהאַלטען אַלע געדיכטע אין זייער יעצטיגער פאָרמע.

וועהרענד זיין לעבען האָט ער געמאכט די פערזענליכע בעקאַנטשאַפט פון פיעלע פון די גרעסטע מענער אין אַמעריקאַ און איירָאָפּאַ, און איז פון די מעהרסטע בעוואונדערט און געליעבט געוואָרען. געשטאָרבען איז ער ריין, פאַלקאָם קלאָר, אָבוואָהל ניט רייך, אין דעם פולען אלטער פון א יאָהר פינף אָדער זעקס־און זיבעציג. זיין פיגור, זיין אויסזעהן אויף דער עלטער ווערט געשילדערט פון זיינע פריינד ווי די פיגור פון א פּראָפעט, פון א פאטריאַרך: — די האָאָר לאַנג, זיידיג און גרוי; די אויגען עבען אזוי בלוי ווי אין דער יוגענד; דאָס געזיכט אָפען, פריי און

פריינדליך; די שטימע זיס; און זיין גאנצעם וועזען ריין און עהרענווירדיג. ביז אין לעצטען טאג איז ער פערבליבען דער זעל־בער קלארער, פרעהליכער, געזונטער, פריינדליכער מענש; און קיינע זארג, קיינע בעליידיגונגען און פעראכטונגען פון זיינע מיט־מענשען, קיינע יסורים האבען ניט געקענט פערזויערען זיין נאטור, אדער פערדונקלען זיין פערשטאנד. ער שטעהט פאר אונז אין א שטראם ליכט — א גרויסע, ליכטיגע, אנגענעהמע, אבער אויך פראקטישע פערזאן, — א מין בודהא אדער משה רבינו פון פרייען דענקען, פון אייביגען פארטשריט און אייביגער ליעבע. אויף די הויכקייטען פון די צייטען שטעהט דער גרויסער טעמפעל פון ווארהייט און ליכט, וועלכען ער האט געבויט, און די פעלקער וועלען אייביג פילגערען צו איהם, ווי צו א היילינגטהום.

די „בלעטלעך גראז" איז זיין הויפט־ווערק. — וועלכע גלענ־צענדע, פאעטישע שטעלען געפינען זיך אין איהם! וואס פאר א טיעפקייט! וואס פאר א ברייטקייט! — ווי זיין זעעלע, די זעעלע פון דעם גרויסען דיכטער, לעהרער און נביא.

אט אזוי הויבט ער אן זיין הויפט־ווערק: „בלעטלעך גראז":

„פריי, פריש, ווילד, מיט א גרינגער שפראך און א ריינעם געמיטה, — איינער, וואס איז צופריעדען מיט זיך אליין און האט ליעב מענשען און ערטער;

„וואס האט ליעב דעם פיש־פערמעגען פון פאמאנאק־איג־זעל, *) וואו איך בין געבארען געווארען;

„איינער, וואס האט ליעב דעם ים, וואס איז געבארען גע־ווארען אין דער הרחבה פון קערפער און גייסט, און איז א קענער אין פיעלע זאכען;

„א קינד פון דער שטאדט ניו יארק, וועלכע איז מיין שטאדט;

---

*) פאמאנאק אין דער אלטער אינדיאנישער נאמען פון לאנג איילענד.

„אָדער אַ זוהן פון די הויכע, אינלענדישע געגענדען, אָדער פון די גרויסע גראָז־פּלעצער פון דרום־זייט;

„פול אָנגעזויגען מיט דער לופט פון קאַליפאָרניען, אָדער מיט טעקסאסער, אָדער מיט קיובאַנער לופט;

„אַ טאָלמאַטש פאַר אַלעס, — אָפּהילכענדיג דעם ניאַגאַראַ־שטראָם אָדער דעם טייך מיזורי;

„אָדער לעבענדיג גראָב אין מיין היים אין די קענאָק'שע וועלדער;

„אָדער וואַנדערענדיג און געהענדיג אויף געיעג נאָך מיין טרינק־וואַסער און מיין עס־פּלייש;

„אָדער ליעגענדיג פערטיעפט אין מיינע געדאַנקען ערגעץ־וואו אין אַ שטילען ווינקעל;

„וויט אַוועק פון דעם רויש פון דער מאַסע, פערברענגענדיג אַ קורצע צייט, בעגייסטערט און גליקליך;

„שטערען, פּאָעזיע, שנעע, די בערג, פעלזען, די בלומען פון'ם פינפטען חודש, מיין איבערראַשונג, מיין ליעבע;

„וויסענדיג דאָס עס לעבט די חיה וועלכע רופט זיך באָפּאַלאָ, וויסענדיג פון די פריעדליכע סטאַדעס, און פון דעם בול־אָקס, מיט אַ שטאַרקער ברוסט און האָריג;

„וויסענדיג בעגינען־צייט פון דעם שפּאָט־פויגעל אין די וואַל־דערניסע;

„איינזאַם, זינגענדיג אין דער וועסט, קום איך קעמפּפען פיר אַ נייער וועלט".

* * *

ער נעהמט אַלעס אַריין אין זיינע ליעדער, דאָס גוטע ווי דאָס שלעכטע: —

„אַלעס אַלעס!

„זאָלען אַנדערע זיך ניט מאַכען וויסענדיג פון וואָס זיי ווילען, איך זינג די ליעד פון שלעכטס אויך.

„איך בין אַליין עבען אַזוי שלעכט ווי גוט.

„און איך זאָג דאָס עס גיבט אין פאַקט קיין שלעכטס ניט.
„אָדער, אויב עס איז דאָ שלעכטס, איז עס עבען אַזוי וויכ־טיג פאַר אייך, פאַר מיר און פאַר דער ערד, ווי אירגענד וואָס".
אין אַן אַנדער פּלאַץ זאָגט ער:
„איך וועל זינגען פונ׳ם עגאָאיזמוס, און וועל צייגען, דאָס ער שטעקט הינטער אַלעס; איך וועל זיין דער זינגער פון פאַר־זענליכקייט".
אָט איז זיין לוסט פיר נאַטירליכקייט:
„מיר דאַכט, איך וואָלט קענען געהן לעבען מיט חיות; זיי זיינען אַזוי געלאַסען און איינגעהאַלטען;
„זיי שוויצען ניט און קלאָגען ניט אויף זייער לאַגע.
„זיי ליגען ניט וואַך אין דער פינסטער, קלאָגענדיג אויף זייערע זינד.
„זיי מאַכען מיך ניט קראַנק דיסקוטירענדיג וועגען זייער פפליכט צו גאָט.
„איך בין אַ פרייער קאַמעראַד; איך ליעג ביי בעלאַגערענדע וואַך־פייער!
„איך פערשטעה די גרויסע האַרץ פון העלדען, דעם מוטה פון דער יעצטיגער און פון אַלע צייטען".
וועגען גלויבען זאָגט ער פאָלגענדעס:
„איך פעראַכטע אייך ניט, פריסטער. מיין גלויבען איז דער גרעסטער פון אַלע גלויבענס, — ער ענטהאַלט אַלע גלויבענס, פאַר־צייטיגע און הייגטיגע, און אַלע צווישען די פאַרצייטיגע און הייגטיגע".
„און איך קען אויסרופען צו דער מענשהייט:
„זייט ניט נייגעריג וועגען גאָט, — דען איך, וואָס איך בין נייגעריג איבער אַלעס, בין ניט נייגעריג איבער גאָט; קיינע ווער־טער קענען ניט אויסדריקען ווי רוהיג איך בין וועגען גאָט און וועגען טויט".
„איך הער און זעה גאָט אין יעדער זאַך, און הויב איהם ניט

אָן צו פערשטעהן, און איך קען ניט בעגרייפען וואָס עס קען זיין וואונדערליכער ווי איך אַליין".

לעזט דיעזען בעשלוס, וועלכען ער פאסט. אזוי דענקט יעדער מענש:

„א סוף דערמיט! איך הער אויף טרייבען קאטאָוועס;

„פון היינט אָן געוועהן איך מיך אין לויפען, שפרינגען, שווימען, ראַנגלען און באָרען זיך;

„אריבערצוטראָגען קעלט אָדער היץ,

„צו לערנען זיך גוט שיסען — צו זעגלען אין א שיף.

„צו פיהרען פערד, — צו האָבען פרעכטיגע קינדער,

„צו ריידען לויט און פערשטענדליך, — צו פיהלען זיך ווי אין דער היים צווישען געוועהנליכע מענשען.

„און צו בלייבען מוטהיג אין שרעקליכע צופעלע, אויפ'ן לאַנד אָדער אויפ'ן ים".

ווייטער זאָגט ער וועגען שעהן־שרייבער: —

„מיך ארט ניט פאר בעפוצער...

„איך האָב ליעב גרינדליכע זאכען, אמת'ע מענער און פרויען.

„לאָז מיך געהן אין מיין אייגענעם וועג, — זאָלען אנדערע פערשפרייטען די געזעצע, איך וויל פון זיי קיין חשבונות ניט פיהרען,

„זאָלען אנדערע לויבען בעריהמטע מענער און אויפהאַלטען דעם פריעדען, — איך האַלט אויף אויפשטאנד און קריעג,

„איך לויב קיין גרויסען מאָן ניט, — איך טאַדעל אין געזיכט אַריין דעם, וועלכען מען האָט געהאַלטען פאר דעם בעסטען".

אין די לעצטע בלעטער פון זיין ווערק זאָגט ער פאָלגענדעס:

„דאָס איז ניט קיין בוך, — ווער עס ריהרט איהם אָן, ריהרט אָן א מענשען.

„(איז יעצט נאכט? זיינען מיר דאָ אַליין?)

„דאָס בין איך, וועמען איהר האַלט, און איך האַלט אייך.

„איך שפּרינג אַרויס פון די בלעטער אין אייערע אָרעמס, —
דער טויט רופט מיך אַוועק".

„גענוג, אָה פערשווינדענדע געגענוואַרט!

„גענוג, אָה אונטערגעשטריכענע פערגאַנגענהייט!

„מיין טהייערער פריינד, וואו דו זאָלסט ניט זיין, עמפּפאַנג דיעזען קוש.

„איך גיב איהם הויפּטזעכליך דיר, — פערגעס מיך ניט.

„איך פיהל ווי איינער וואָס האָט אָפּגעטהאָן זיין ארבייט, — איך געה ווייטער.

„די אונבעקאַנטע געגענד, וועלכע איז אמת'ער ווי איך האָב געטרוימט, איז מעהר דירעקט, וואַרפט ערוועקענדע שטראַהלען אַרום מיר, — אַדיע!

„געדענק מיינע ווערטער, איך ליעב דיך;

„איך שייד מיך פון מאַטעריעלע געגענשטענדע,

„איך בין ווי איינער וואָס איז בעפרייט פון זיין קערפּער.

„איך בין טריאומפירענד, טויט".

וואָלט וואהיטמאַן האָט, ווי געוועהנליך, געהאַט צו קעמפּפען געגען די פּאַראורטהיילספאָלע, אַלטע און ניט עהרליך געזינטע מענשען פון דיעזען לאַנד. ווען דער ערשטער טהייל בלעטלעך גראָז איז ערשיענען, זיינען אַ באַנדע דומע צייטונגס־שרייבער און פּעראַירטע, דין־פּיסיגע בעל־עבירה'ניקעס אַרויסגעשפּרונגען געגען איהם. די ווילדעסטע, דומסטע, פערקעהרטסטע מיינונגען זיינען אויסגעשפּראָכען געוואָרען וועגען זיין בוך; די משוגע'נסטע, אונבעגרייפליכסטע אויסדריקען זיינען געברויכט געוואָרען צו פער־וואַרפען מיט שמוץ אי דעם שרייבער, אי זיין ווערק. פיעלע שטעלען אין זיין בוך האָבען „ערשיטערט" זייער מאָראַל, זייערע געפיהלען פון „אנשטענדיגקייט". הויפּטזעכליך האָט זיי אויפ־געבורעט אַ געוויסעם געדיכט, אין וועלכעם ער רעדט פון די בעצ־יהונגען און שייכות פון די ביידע, מענליכע און ווייבליכע, גע־שלעכטער. פאַר דיעזעס געדיכט האָט מען איהם געוואָלט אַרעס־

טירען, איך גלויב אין באָסטאָן. עס איז, נאָך זייער מיינונג גענצליך געגען דער מאָראַל, אַ פערברעכען, אַזוי צו ריידען וועגען אַזעלכע פערברעכערישע געגענשטענדע. וואָס זיי פערשטעהען אונטער דאָס וואָרט מאָראַל, איז שווער צו פערשטעהן. די ביבעל לעזען, אין קירכע געהן, די תפילות איבערזאָגען, מאַכען געשעפטען, בעשווינדלען און בערויבען, שטייערן צאָהלען, לאָזען אַנדערע אַרבייטען פאַר זיך, לעבען איינגעצויגען און איינגעשרומפּען, שטילערהייד זינדיגען און עפענטליך זיין אַ שונא פון יעדען פאָרטשריט, — דאָס איז, נאָך זייער מיינונג, מאָראַל; דאָס מעג מען!

די אויפרעגונג וועגען וואָלט וויהיטמאַן האָט זיך אָבער שוין לאַנג איינגעשטילט. מען רעדט שוין פון איהם ביינאַה איבעראַל מיט רעספּעקט, ליעבע און עהרפורכט, ווי ער פערדיענט; ניט צו ריידען פון די פרייע און געבילדעטע. פון זיי איז ער שוין לאַנג, לאַנג אַנערקענט, בעליעבט און בעוואונדערט. — ער איז איבערזעצט אין איינינע שפּראַכען.

עדווין מארקהאַם

נאָך די פיעלע צוקער־וואסערדיגע פערזען, וועלכע מיר קריגען צו לעזען אין די אַמעריקאנער זשורנאַלען; נאָך די פיעל הערצענס־אויסגיסונגען פון מאַט־אויגיגע דאַמען און האלב־פלײשיגע, האלב־מילכיגע רעפּאַרטערלעך און סתם ליעבעשפּיעלענדע יונגע לייט, איז עס אַ פערגעניגען צו לעזען די פערזען פון אַ וואהרען בעגאַבטען דיכטער. דיעזער דיכטער איז מר. טשארלס עדווין מארקהאַם, אַ מיטגליעד פון דער סאָציאַליסטישער ארבייטער פּארטיי.

מר. מארקהאַם איז געבאָרען געוואָרען אין אָרעגאָן, אַם 23טען אַפּריל 1852. זיינע עלטערען שטאַמען פון די ערשטע קאָלאָניסטען פון פּענסילווייניען און ניו־ענגלאַנד. צווישען זיינע פּערוואַנדטע און אורעלטערען זיינען געווען פיעלע בעאַמטע פון שטאַאַט, וועלכע האָבען זיך ערוואָרבען אַ הויכען ראַנג דורך זייערע טרייע דיענסטע.

שטאַמענדיג פון אַזעלכע עלטערען און האָבענדיג פערבראַכט זיין יוגענד אין די רייכע געגענדען, וועלכע האָבען ארומגערינגעלט די פּיאָנערען אין דער וועסט, האָט מר. עדווין מארקהאַם, — דען ביי דיעזען נאָמען קען מען איהם אַם בעסטען צווישען די שרייבער — פריה געוויזען צייכענס פון קראַפט און אָריגינאַליטעט פון דענקען, וועלכע האָבען שפּעטער כאַראַקטעריזירט זיין גאַנצע קאַריערע. ער איז געווען דער אינגסטער זוהן פון פּיאָניר־עלטערען, וועלכע האָבען קורץ פאר זיין געבורט איבערגערייזט די וויטע לאַנד־שטרעקען פון מישיגאַן, האָבענדיג פערלאָרען זיין פאַטער איידער ער איז נאָך אַלט געוואָרען פינף יאָהר, האָט ער זיך בעזעצט, — אָדער בעסער צו זאָגען, זיין מוטער און זיינע ברידער האָבען זיך מיט איהם בעזעצט — אין אַ שעהנעם ווילדען טהאָל ניט וויט פון

סואי סאָן, אין צענטראַל קאַליפאָרניען. דאָרט איז ער אויפגעוואַקסען געוואָרען און האָט זיך איינגעוואוינט צו טהאָן די נויטווענדיגע אַרבייט, וועלכע מען מוז קענען אויף אַ פיה־פאַרם אין דער וועסט. געלערענט האָט ער אין די ניט זעהר גוטע לאַנד־שולען. קיינע חברים האָט דער יונגער דיכטער ניט געהאַט אויסער זיין עלטערען ברודער, וועלכער איז געווען טויב און שטום, און זיין מוטער, אַ שטרענגע, שוויינענדע פרויענצימער מיט אַ שטאַרקען כאַראַקטער און אַ זעהר אָריגינעלע נאַטור. געלעזען האָט ער מעהרסטענטהיילס פּאָעזיע. האָמער און בייראָן זיינען געווען זיינע ערשטע מייסטער, און זיינע געדאַנקען האָט ער פריה אָנגעפאַנגען אויסצודריקען אין פערזען. איינע פון זיינע ערשטע פּראָבען אין פּאָעזיע איז געווען אַ געדיכט מיט דעם נאָמען „אַ טרוים פון'ם כאַאָס", געשריבען אין בייראָן'ם סטיל, מיט אַ רעכט ביסעל געפיהל און איינבליק אינ'ם לעבען. נאָך דיעזען אָנפאַנג האָט ער נאָכאַנאַנד בעקאַנט געמאַכט זיין נאָמען דורך זיינע שריפטען, און יעצט איז ער אַנערקענט אַלס איינער פון די גרעסטע אַמעריקאַנער פּאָעטען.

אין 1871 איז מר. מאַרקהאַם אַריינגעטראָטען אין דער נאָר־מאַל־שולע פון סאַן דזשאָזע אויף זיין אייגענעם חשבון, און האָט דאָן פּאָרטגעזעצט זיינע קלאַסישע שטודיען אין „קריסטשיען קאָלעדזש" פון סאַנטאַ ראָסאַ, קאַליפאָרניאַ. נאָכדעם ווי ער האָט פערלאָזט דעם קאָלעדזש האָט ער אַ קורצע צייט געלעזען איבער געזעץ; ער האָט אָבער קיין געזעץ פּראַקטיצירט. ער האָט געליים־טעט זעהר וויכטיגע דיענסטע אין קאַליפאָרניען אַלס סופּעראינ־טענדאַנט און פּרינציפּאַל אין פיעלע שולען אין פערשיעדענע ערטער אין אַ רייהע פון פיעלע יאָהרען. אין 1899 איז ער געווען דער העד־מייסטער פון דער טאָמפּקינ'ס אָבסערוואַציאָנס־סקול אין אָוקלאַנד; איז פערבונדען געווען מיט דעם אוניווערסיטעט אין קאַליפאָרניען, וואו ער איז געווען בעשעפטיגט אַ לאַנגע צייט ביי אַן אַרבייט, וועלכע איז זעהר וויכטיג פאַר די אינטערעסען פון אַקאַדעמישער

פאַרטבילדונג. פּראָפעסאָר מאַרקהאַם'ס ביבליאָטהעק איז בעריהמט אלס איינע פון די בעסטע, און איז הויפּטזעכליך אויסגעצייכענט אין די אבטהיילונגען פון פילאָזאָפיע און ליטעראַטור־קריטיק. זיינע אייגענע בייטרעגע צו דער ליטעראַטור זיינען הויפּטזעכליך פּאָעטישע, און זיינע שריפטען זיינען בעשריבען געוואָרען אלס די בעדייטענדסטע, וועלכע זיינען פּראָדוצירט געוואָרען אין דער וועסט. ער האָט בייגעטראָגען צו פיעלע פון די אמעריקאַנער זשורנאַלען, און איז זאָ־צו־זאָגען, א יחסן ביי די קריטיקער. מר. מאַרקהאַם האָט אויך געשריבען וועגען סאָציאַלע פראַגען.

ער האָט צונויפגעקליבען זיינע קלענערע געדיכטע אין צוויי בענדער, וועלכע רופען זיך: „דער מאַן מיט דער גראַבליע און אַנדערע געדיכטע" און „אין שוים פון דער ערד". דאָס געדיכט „דער מאַן מיט דער גראַבליע" איז אינספּירירט געוואָרען דורך מילעט'ס גרויסען בילד, וועלכער טראָגט דעם זעלבען נאָמען. דיעזעס געדיכט האָט אויפגערעגט פיעל אַנזעהן ביי די אמעריקאַנער קריטי־קער, און האָט געבראַכט דעם פּערפאַסער פיעלע בריעף פון אייראָ־פּעאישע גרויסע מענער.

מר. מאַרקהאַם איז א גרויסער דיכטער, אַן עכטער פּאָעט, וועמעס שפּראַכע איז רייך, שטאַרק, בעגייסטערט, גליהענד, רייך אין בילדער און ארויסשיסענד ווי א לאַוואַ־שטראָם פון א וואולקאַן. מר. מאַרקהאַם רעדט און דענקט אין דער שפּראַכע פון די גרויסע פּאָעטען און נביאים, שטאַרק, רייך, לויט־שרייענדיג, פריי און דענ־נאָך איינגעהאַלטען אין די ראַהמען פון זיינע שעהנע, פעסטע, זאַפטיגע און קרעפטיגע פערזען. א וואַהרער ריטער פונ'ם מענש־ליכען דענקען, פון אונאַבהענגיגקייט און פערטרויען אינ'ם מענש־ליכען גייסט! מיט פּאַנצער און שפּיעז געהט מר. מאַרקהאַם אין קאַמפּף פיר פרייהייט און סאָציאַלער גערעכטיגקייט, און זיין שטימע קלינגט ווי דער שאַל פון א לויטען פעלד־טראָמפּעט!

איך גיב דאָ אייניגע אויסציגע פון דאָס געדיכט „דער מאַן מיט דער גראַבליע“, און נאָך אַ פּאָר קלענערע געדיכטע.

ריידענדיג וועגען דעם אַרבייטער אין דאָס ערשטע געדיכט, זאָגט דער דיכטער:

„אַ הערן, לאַרדן, הערשער פון דער וועלט,
ווי וועט די צוקונפט זיך אויסרעכענען
מיט דיזען מענשען? ווי וועט עס פערענטפערען
זיין טיעף־ברוטאַלע פראגע אין דער צייט,
ווען שטורעמווינטען פון דער רעבעליאָן
וועלען ערציטערן די וועלט? וואָס וועט
מיט קעניגרייכע און מיט קעניגע
געשעהען דאַן, מיט די וואָס האָבען איהם
געבראַכט דערצו, וואָס ער איז יעצט, — ווען דיזער
שטומער שרעקענס־מענש וועט ענטפערן
די גאָטהייט נאָך דעם שטילען לויף
פון די יאָהרהונדערטע?“

„וואָס פאר א תהומים ס'הערשען צווישען איהם
און די מלאכים! — וואָס איז דען פאַר איהם,
וואָס איז אַן אַרבייטס־שקלאַף, די גרויסע ווערק
פון פּלאַטאָ, אָדער דער געדאַנקען־שוואונג
פון פּליאַדעס? וואָס בעדייטען דען פאַר איהם
די וויטע שטרעקען פון די בערגע פון
געזאַנג, דאָס רויטליך ווערען פון דער ראָזע?“

אָט אזוי פּאַסט אַ גרויסער דיכטער אויף די גרויסקייט פון דער אַרבייטער־פּראַגע! מיט אַזאַ היץ, אין אַזאַ שטאַרקען טאָן, אזוי גליהענד הייס, מיט אַזאַ שוואונג פון שפּראַכע און פערז רעדט אַ גרויסער דיכטער פון דעם אַרבייטער, פון דער צוקונפט, פון די

הערשער און קעניגע פון דער וועלט. ווי פערשיעדען, ווי ווייט עס איז פון די געוועהנליכע קרעכצענדיגע און יאָמערענדיגע ליעדלעך פון די זאָגענאַנטע ארבייטער־פּאָעטען!

און דאָ האָט איהר נאָך א קליין געדיכט, וועלכעס ווערט זעהר שטארק בעוואונדערט פון די קריטיקער:

„אַ בליק אין אַבגרונד

„איך האָב ארויסגעבליקט איין נאַכט און האָב
געזעהן די קעניגין סעמיראַמיס,
שטיל זיצענדיג און וויגענדיג זיך ביי
אַן אַלטען וועג פון גיהנם, — בלינד, פערוועלקט,
מיט אַלע איהרע טרויער טויבען ׳רום
איהר קאָפּ, און זינגענדיג צו דער לבנה
שטיקלעך פון געזאַנגען, וואָס מען האָט
פאר איהר א מאָל געזונגען אויף די העל־
בעלייכטע דעכער פון דער אַלט־שטאָדט נִנוה,
און נאָכדעם האָט איהר הייזעריגע שטים
ארויסגעקלונגען אין אַ רייסענדען
געלעכטער; די טראָמפּייטען, האָרך!...
זיי שאַללען ווידער; די טראָמפּייטען,
וואָס האָבען אויפגעוועקט די נעכט פון בבל,
און האָבען ווייטער דאַן געשאַלט דורך נִנוה!
אַוועק, איהר ציטערנדע קוריערען פון
דאָס אונגליק! — לאָזט אַוועק מיין האָר
איהר פרויען! דען איך בין די קעניגין!
אַ שטורם־ווינד און אַ פלאַם פון שווערדען
צו אונטערדריקען רעבעליר׳נדע שטעדט.
און זאָל דער אייזען־שריט פון די ארמייען
ערציטערען די ערד! זעהט הויכע טהורעמס:

גאַנסירען געהט פערבײַ אויפ'ן ווינד.
זאָ שעפּטשעט זי דאָרט ביי דעם אַלטען וועג,
וועהרענד די שטעדט, וואָס האָבען זיך שוין לאַנג
אין שטויב פערוואַנדעלט, שטעהען אויף אין איהר
צומישטען מוח אויף דאָס ניי. — 'זוי רעדט
זי דאָרט די גאַנצע נאַכט; און ווען איהר שטים
שטאַרבט אָב, בעוועגען זיך איהרע ליפּען שטום."

מערקט ווי מייסטערהאַפט דאָס בילד איז געצייכענט. אַן אמת'ער פערגעניגען צו לעזען. עס איז אַזוי רייך, שעהן, דייטליך, גרוים, דאָס מען מוז עס בעוואונדערען.

די פּאָר שטיקלעך, וועלכע איך האָב דאָ איבערזעצט זיינען ענטנומען פון געדיכטע, וועלכע זיינען געשריבען אין פערזען אָהן גראַמען; דאָס הייסט, אין ענגליש, אין בליינק וואָירס. מר. מאַרקהאָם קען אָבער אויך שרייבען זעהר שעהנע, עכט־פּאָעטישע, ווירקליך לירישע פּאָעזיען. איך ברענג דאָ צוויי פערזען אַלס ביישפּיעל. די פערזען זיינען ענטנומען פון אַ געדיכט, וועלכעס דער דיכטער רופט „די אַנהענגער פון דעם נאַטור־גאָט פּאַן".

„פון שטאָדט צו שטאָדט, מיט פּיין און שמערץ,
הערט מען די פעלד־טראָמפּייטען שאַללען;
איך ברענג די ליעדער פון דאָס הערץ
פון ליליטאַ'ס געהיימע קוואַללען.

איך זינג מיין ליעד בעגינען פריה,
די וואָרצעל זינג איך פון די קוועלען;
אַפּאָללאָ'ס שופרות שוויגען ביע,
און הערמעס שעפּטשעט אין די פליוטען!"

אַ צווייטעס, קורצעס לירישעס געדיכט איז געשריבען געוואָרען

אין אַ פּיעל רוהיגערען טאָן. עס איז אַ געבעט, און פאַנגט זיך אָן ווי פאָלגט:

„פיהר מיך, פאָטער, דורך דער וועלט
זאַנפט ווי ס'גראָז, וואָס וואַקסט אין פעלד;
מאַך מיין זעעלע הארט ווי שטיין,
כ'זאָל אין שטורם ניט אונטערגעהן;
דאָך מיין גייסט, געשטאַרקט און פרום,
מאַך זי איינפאַך ווי אַ בלום."

ווי געזאָגט, צייכענט זיך מר. מארקהאם'ס פּאָעזיע אויס דורך איהר שטארקייט און פרישקייט פון פיהלען און ווארעמען דענקען. זיין פּאָעזיע איז דורך און דורך געזונד, אַזוי ווי זיין גייסט איז פריש, און זאפטיג ווי די גרינע פלאַנצען אין פעלד, ווי דער בוים ביים וואלד, ווי די פרישע פירות פון געזונדע בוימער. ער איז אַ רענייסאנס-פּאָעט, אַ פּאָעט פון אונזער צייט, אין וועלכער ליטעראטור — קלאסישע ליטעראטור, אַנגעזויגען מיט דעם פרייען גייסט פון דער רענייסאנס-פּעריאָדע אין שעקספּיער'ס צייט, פאַנגט ווידער אָן אויפצובליהען און שיסט ארויס אין שטארקע שטאַמען, וועלכע וועלען אויפוואַקסען צו זיין מעכטיגע בוימער, — אַ פּאָעט פון דער נייער צייט, וועלכער קוקט ארויף צו די ראָזעווע בערג פונ'ם פריהמאָרגען, האָרכט זיך צו צו די זילבערנע טראָמפּעטען קלאַנגען פון די יונגע גייסטער, און פרעהט זיך אינערליך מיט דאָס גאָלדענע ליכט פונ'ם טאָג, מיט דער תבואה פון פעלד, מיט דער שטילקייט פונ'ם לענדליכען לעבען, מיט די פרישקייט פון יוגענד, פרויענליעבע, פון מענליכער קראַפט און גייסטיגער געזונדהייט!

מר. מארקהאם'ס ליעד איז דער טראָמפּעט פון פעלד, די שטימע פער דער פרייער הערץ, די האָפנונג פון דער צוקונפט, די פרישקייט פון די פעלדער, די זאפטיגקייט פון גראָז, די קיהלקייט פון דעם וואלד. מעגען אַ סך אַזעלכע פּאָעטען זינגען! ווי וועניג

די וועלט זאָל זיך ניט בענויטיגען אין פּאָעזיע, מוז מען דאָך האָבען פּאָעטען אין יעדען דור צו זינגען די ליעדער און צו ריידען די שפּראַכע פֿון די הערצער און די גייסטער. און אַזעלכע פּאָעטען ווי מר. מאַרקהאַם קענען נור גוטעס טהאָן, קענען איינפּלאַנצען געזונדהייט און ערפֿרישען די פֿערוועלקטע און פֿעראָרעמטע הערצער פֿון די אָרעמע, און אפשר פֿון די רייכע אויך.

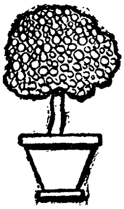

ALLIED PRINTING TRADES UNION LABEL COUNCIL 13 NEW YORK CITY